

NOVI PUT SVILE: EVROPSKA PERSPEKTIVA
Bezbednosni izazovi/rizici unutar Inicijative 16+1

Izdavač

Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Za izdavača

Prof. dr Ivica Radović

Urednik izdanja

Prof. dr Vladimir N. Cvetković

Uređivački odbor

Dr Šao Binhong

*Institut za svetsku ekonomiju i politiku,
Kineska akademija društvenih nauka, Peking*

Prof. dr Vladimir N. Cvetković

Fakultet bezbednosti, Beograd

Prof. dr Zoran Dragišić

Fakultet bezbednosti, Beograd

Prof. dr Žarko Obradović

Fakultet bezbednosti, Beograd

Preparacija i štampa

Tiraž

800 primeraka

ISBN 978-86-80144-24-5

https://doi.org/10.18485/fb_nps.2018

NOVI PUT SVILE: EVROPSKA PERSPEKTIVA

BEZBEDNOSNI IZAZOVI/RIZICI
UNUTAR INICIJATIVE 16+1

Priredio:
Vladimir N. Cvetković

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Beograd, 2018.

SADRŽAJ

Predgovor	
Liu Zuokui	
RIZICI INICIJATIVE „POJAS I PUT” U IZGRADNJI	
EVROAZIJSKOG EKONOMSKOG KORIDORA	9
Vladimir N. Cvetković	
NEIZVESNA BUDUĆNOST I OGRANIČENO VРЕME	
(O DUGOROČНОЈ NE/ODRŽIVОСТИ NOVOG PUTA SVILE).....	21
Nako Stefanov	
PROJEKAT „POJAS I PUT” KAO GEOSTRATEŠKA	
REVOLUCIJA I FORMAT „16+1” – PROBLEMI I PERSPEKTIVE	47
Zhang Youwen	
INICIJATIVA „POJAS I PUT”: INOVACIJE I SINERGIJE	
MEĐUNARODNOG RAZVOJA I GLOBALNE VLASTI	59
Bartoš Kovalski	
INICIJATIVA „POJAS I PUT”, KINESKA SPOLJNA POLITIKA	
I XIX KONGRES PARTIJE	75
Vladimir Ajzenhamer	
TEORIJA IZA PRAKSE? PROJEKAT „POJAS I PUT” –	
PUT KA KINESKOJ TEORIJI MEĐUNARODNIH ODNOSA.....	83
Milan Lipovac	
INICIJATIVA „POJAS I PUT” IZMEĐU TVRDE	
I MEKE KINESKE MOĆI	101
Miroslav B. Mladenović	
Jelena G. Ponomareva	
RUSKO-KINESKI ODNOSI U SVETLU KONCEPCIJE	
„POJAS I PUT”.....	117

Magnus Ilmjärv	
„POJAS I PUT“ I INICIJATIVA „16+1“ – BALTIČKE DRŽAVE U GEOPOLITIČKOM I GEOEKONOMSKOM KONTEKSTU – RUSIJA, EU I SAD	127
Žarko Obradović	
„POJAS I PUT“ NA BALKANU I SRBIJI.	157
Yao Qinhuia i Wang Song	
KINESKI SREDNJOEVROPSKI I ISTOČNOEVROPSKI 16+1 MEHANIZAM SARADNJE	177
Gordana Mišev, Petar Stanojević, Zoran Jeftić	
NEKI ASPEKTI BEZBEDNOSTI SRPSKE INFRASTRUKTURE NA „NOVOM PUTU SVILE“	193
Branislav Todorović	
INICIJATIVA „POJAS I PUT“ I ZAŠTITA ODGOVARAJUĆE KRITIČNE INFRASTRUKTURE NA BALKANSKOM RASKRŠĆU	209
Katarzyna Anna Nawrot	
MEĐUNARODNI ODNOSSI I SARADNJA IZMEĐU POLJSKE I KINE U KONTEKSTU „NOVOG PUTA SVILE“ I SREDNJE I ISTOČNE EVROPE	225
Veselin Veljović	
Velimir Rakočević	
CRNA GORA NA EKONOMSKOM I POMORSKOM PUTU SVILE U XXI VIJEKU I ČINIOCI UGROŽAVANJA BEZBJEDNOSTI.	248

PREDGOVOR

Liu Zuokui

*Viši naučni saradnik i direktor Instituta za evropske studije,
Kineska akademija društvenih nauka*

Rizici Inicijative „Pojas i put“ u izgradnji Evroazijskog ekonomskog koridora

Sažetak

Rad analizira perspektivu ekonomske saradnje EU i NR Kine, iz ugla potencijalnih rizika koji mogu ugroziti realizaciju Inicijative „Pojas i put“. Polazeći od pretpostavke da privredni prosperitet Kine u velikoj meri zavisi od nesmetanog funkcionisanja evroazijskog ekonomskog koridora, autor u centar analize stavlja sedam glavnih rizika koji se mogu isprečiti na putu uspešnoj realizaciji ovog ambicioznog ekonomskog projekta. Nakon kraćeg uvoda posvećenog opštim informacijama o Inicijativi „Pojas i put“, rad ponosa analizira svaki od sledećih sedam rizika: rizik od podele ili dezintegracije EU, porast populizma i trgovinskog protekcionizma u SAD i EU, uzajamno sankcionisanje Evrope i Rusije (kao prepreku evroazijskoj trgovinskoj povezanosti), ukrajinsku krizu (kao katalizator geopolitičkih konflikata na tlu Evroazije), problem imigracije i izbeglica, konkurenčiju drumskog i pomorskog transporta, konkurenčiju Rusije i Kine u izgradnji evroazijskih koridora. U završnom delu rada autor daje preporuke praktičnih politika kojima bi se ovi rizici mogli prevazići.

Ključne reči:

Pojas i put, EU, NR Kina, evroazijski ekonomski koridor, rizik, populizam, trgovinski protekcionizam, sankcije, kriza u Ukrajini, izbeglička kriza, drumske i pomorske saobraćajne, konkurenčije

I. OSNOVNI PODACI O EVROAZIJSKOM EKONOMSKOM KORIDORU

EU / evropsko tržište je oduvek od fundamentalnog značaja za razvoj privrede i trgovine Kine. EU je kineski trgovinski partner broj 1. Kad je reč o bruto domaćem proizvodu (skraćeno „BDP”), EU je najveća privreda u svetu, a SAD i Kina su rangirane kao druga i treća po veličini privrede. Nepotrebno je reći da je saradnja između dve moćne privrede, odnosno saradnja između EU i Kine, od velikog značaja za ekonomski razvoj Kine. Iz tog razloga, Kina je oduvek posvećena izgradnji Evroazijskog ekonomskog koridora, kako bi se olakšala bilateralna trgovina između dve strane.

Postoje uglavnom dva puta trgovine iz Kine u Evropu: jedan je kopneni put nazvan Drugi evroazijski kopneni most ili Novi evroazijski kopneni most; drugi je pomorski put nazvan Kinesko-evropski kopneno-pomorski ekspres prolaz. Kopneni put se fokusira na izgradnju Ekspresnog voza kineskih železnica, što je međunarodni, železnički prevoz kontejnera od Kine do Evrope duž „Pojasa i puta“. Ekspres KŽ je pokrenula kineska železnička korporacija i posluje sa fiksnim linijama, maršrutama, voznim redom i trajanjem čitavog putovanja. Ovo je definitivno važna mogućnost prevoza za produbljivanje ekonomske i trgovinske saradnje između Kine i zemalja duž „Pojasa i puta“ i istovremeno ključ za promociju izgradnje Inicijative „Pojas i put“. Kinesko-evropski kopneno-pomorski ekspres prolaz je važan pomorski pravac između Kine i Evrope koji počinje od primorskih gradova na jugu Kine i završava se u luci Pirej u Grčkoj, a vodi preko Sredozemnog mora. Iz Pirejske luke kineski teret se može transportovati direktno u evropsko zaleđe železničkim pravcem Grčka – Makedonija – Srbija – Mađarska. Izgradnja ove kopnene i morske rute postaviće čvrstu osnovu za izgradnju Evroazijskog ekonomskog koridora.

II. SEDAM RIZIKA U IZGRADNJI EVROAZIJSKOG EKONOMSKOG KORIDORA

U proteklim godinama, kinesko upravljanje bezbednosnim rizicima na Koridoru u određenoj meri poboljšano je napornim radom. Uprkos tome, „meki“ rizici se stalno pojavljuju, što zahteva pravovremenu procenu i odgovor. Ono što autor naglašava u ovom radu jeste da se sigurnosni rizici Koridora ne odnose samo na niz pravih sigurnosnih izazova, već i na neke „meke“ rizike sa fokusom na efikasnost poslovanja, kvalitet i opšte okruženje globalne trgovine, itd.

Prvi rizik: potencijalan rizik od podele ili dezintegracije EU

Sudeći po trenutnoj situaciji, evropske integracije nemaju zamah i suočavaju se sa povećanim rizikom regresije. Kao jedinstveno, veliko tržište, EU ima ogromnu ulogu u promovisanju povezanosti i trgovinske saradnje između Kine i Evrope i jedan je od glavnih motora za razvoj evropskih i azijskih tržišta. Ako se EU, kao jedinstveno tržište, podeli ili dezintegriše, troškovi saradnje između kineskog i evropskog tržišta će dramatično porasti, što je nepovoljno za implementaciju Inicijative „Pojas i put”.

Iako se podela ili raspad EU smatraju događajem male verovatnoće, to se ipak može dogoditi. Francuski Nacionalni front, koji poziva na odvajanje od EU, proglašio je 2017. za godinu najvećih napora u kampanji za referendum i realizaciju francuskog izlaska iz EU. Ustavni referendum, koji je održan u Italiji u 2016. godini, nije odobren, pa ustavna reforma nije stupila na snagu. Posle toga, Renci je podneo ostavku na mesto premijera, što je stvorilo povoljne uslove za kampanju italijanske populističke partije „Pet zvezda”, koja je pozvala ljudе na svim društvenim nivoima da se suprotstave izbeglicama i evropskim integracijama. Španska stranka „Možemo” i grčka koalicija radikalne levice dobine su relativno visoku podršku na nacionalnim parlamentarnim izborima u poslednje dve godine. Nemačka populistička partija, Stranka nemačkog izbora (AfD), imala je brz rast, prouzrokujući time izvesne nejasnoće na izborima u Nemačkoj 2017. godine. U samoj EU, stavovi o slabljenju EU i dalje dobijaju na snazi. Dezintegracija EU bila je zabranjena tema za političare, ali je sada već uobičajeno u fokusu njihove pažnje. Donald Tusk, predsednik Evropskog saveta, takođe priznaje da su osećanja kao što su protivljenje Evropskoj uniji, nacionalizam i ksenofobija u EU na visokom nivou. Što je još gore, broj ljudi koji i dalje veruju u politiku integracije oštro pada. Porast populizma i sve veće sumnje u osnovne vrednosti slobode i demokratije takođe su glavni razlozi za zabrinutost.¹ Zaista, EU je trenutno u jednom od svojih ključnih momenata. Ako sve zemlje članice EU ne upregnute svoje snage, postoji mogućnost da EU prestane da postoji.

¹ "United we stand, Divided we fall" („Ujedinjeni opstajemo, podejni propadamo”), pismo predsednika Donalda Tuska šefovima 27 država ili vlada EU o budućnosti Evrope, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/01/31-tusk-letter-future-europe/>

Drugi rizik: populizam i trgovinski protekcionizam sve više preovladavaju u Evropi i SAD

U poslednjih nekoliko godina evropski populizam se brzo širi po celoj Evropi, što se ne odnosi samo na duel između najvećih evropskih centara pro EU-establišmenta i njihovih protivnika, već takođe odražava nezapamćenu krizu poverenja sa kojom se susreću evropske integracije. Pitanja kao što su evropska dužnička kriza, izbeglička kriza i Brekxit podstakla su sumnje ljudi u elitu pro-EU-establišmenta. Obični ljudi gotovo nikad nemaju bilo kakvu korist od evropskih integracija. Upravo suprotno, oni su sve više i više nepravedno tretirani. Kao rezultat toga postaju sve više sumnjičavi prema glavnim akterima EU.

Donald Tramp, predstavnik američkog anti EU-establišmenta, inaugurisan je za predsednika SAD 20. januara 2017. godine. Njegova pobeda na predsedničkim izborima zaista odražava okolnost da su mase više naklonjene antiimigraciji i političarima koji izražavaju sumnju u zapadne međnstrim vrednosti, i da se nadaju da će novi državni lider pronaći bolja rešenja. Međutim, činjenica da je Donald Tramp stupio na vlast dodatno podstiče uspon evropskog desnog populizma.

Rastuća popularnost populizma čini EU konzervativnjom i sa manje vremena i snage za sinergiju saradnje sa Kinom, uključujući i Inicijativu „Pojas i put“. Populizam očigledno zagovara antiglobalizaciju i smatra da zemlje u razvoju, kao što je Kina, moraju da snose neophodnu odgovornost i same se maksimalno posvete aktivnostima otvaranja tržišta u odgovoru na korist koju dobijaju od globalizacije. Štaviše, populizam podstiče EU da štiti svoje tržište i radna mesta. U takvim okolnostima, EU u visokom stepenu glasa za trgovinski protekcionizam i često uvodi antidampinške mere i anti-subvencije za proizvode made in China.

Sa promenom odnosa SAD i EU prema globalizaciji, kao i daljem širenju antiglobalizacije, trgovinski protekcionizam će verovatno postati najveći rizik za globalnu ekonomiju u 2017. godini. Poslednjih godina Evropa i Amerika podižu najviše antidamping i antisubvencionih istraga baš protiv Kine. Sredinom 2016. godine, kinesko Ministarstvo trgovine je izvestilo da se širom sveta protiv Kine podiže najveći broj antidamping istraga već 21 godinu zaredom i najviše antisubvencionih istraživanja tokom decenije. Sudeći po stanju stvari početkom 2017. godine, Kina je i dalje glavna meta ovog „dvostrukog anti“ trenda, koji su uglavnom započele SAD i EU, prema trgovinskim merama preduzetim u Kini. Ovo je definitivno u suprotnosti sa Inicijativom „Pojas i put“ koja promoviše otvorenost, inkluzivnost, slobodnu trgovinu i efikasniju globalizaciju.

Treći rizik: Uzajamne sankcije između Evrope i Rusije otežavaju evroazijsku trgovinsku međupovezanost

Evropski savet je, 17. marta 2014. godine, formalno saopštilo da će EU usvojiti restriktivne mere protiv akcija koje ugrožavaju teritorijalni integritet Ukrajine za 21 ruskog državljanina, uključujući ograničenja putovanja i zamrzavanje imovine.² Od tada, EU je uvela Rusiji trajne sankcije, a zajedno sa Sjedinjenim Državama pooštala je postojeće sankcije i dodala više novih. Istovremeno, Rusija je usvojila mere protiv sankcija Evropske unije.

Rusija i zemlje Centralne i Istočne Evrope (ZCIE) su dva važna dela evroazijskog kontinenta. Zbog toga uzajamne sankcije između Evrope i Rusije ozbiljno utiču na međupovezanost trgovine u Evroaziji i izazivaju poremećaje u realizaciji neometane trgovine i izgradnji „Pojasa i puta”. Na primer, zbog sankcija Rusije Evropskoj uniji, Ekspres Kineskih železnica ne može, evroazijskim kopnenim mostom, da dostavi u Kinu poljoprivredne proizvode uvezene iz Poljske. Na makronivou, odgovor na pitanje da li može biti ublažena tenzija između Evrope i Rusije mogao bi da ima dubok uticaj na dalju povezanost Evroazije i napredak u izgradnji Evroazijskog ekonomskog koridora. Za sada, novoizabrani predsednik SAD Donald Tramp ima nameru da relaksira veze sa Rusijom. Pored toga, neke ZCIE takođe žele da EU što pre ukine trgovinske sankcije prema Rusiji. Međutim, mišljenja u okviru EU su podeljena po ovom pitanju. Ako međusobne sankcije između Rusije i EU ostaju nerešene kratkoročno, izgradnja „Pojasa i puta” moraće da se suoči sa rizicima tipa „postoje veze između evroazijskog kontinenta, ali je povezanost slaba”.

Četvrti rizik: Kriza u Ukrajini pokrenula je geopolitičke konflikte Evroazije

Ukrajinska kriza je izbila krajem 2013. i otežala geopolitičke sukobe i tenzije između Rusije i Zapada. Neke ZCIE – Poljska i baltičke države, unapredile su svoju odbranu uvećanjem vojne moći NATO pakta sa ciljem suprotstavljanja Rusiji, a Rusija je odgovorila istom merom. Trenutno su evropske zemlje uglavnom pesimistične prema perspektivi rešavanja krize u Ukrajini. One smatraju da će ukrajinska kriza u kratkom roku postati nezgodna i nerešena evroazijska geopolitička kriza. Uticaj geopolitičkog sukoba na povezanost Evroazije je očigledan jer konstantni sukobi u regionu pogoršavaju

² „EU usvaja restriktivne mere protiv akcija kojima se ugrožava teritorijalni integritet Ukrajine”, Savet Evropske unije, Brisel, 17. mart 2017. godine. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/141603.pdf

investiciono okruženje. Neke ZCIE, uključujući i Poljsku, pozivaju Kinu da reši taj geopolitički sukob izvršivši politički pritisak na Rusiju zbog potrebe Kine za promovisanjem Inicijative „Pojas i put”.³ Međutim, Kina se neće mešati u unutrašnju i spoljnu politiku Rusije. Osim toga, kriza u Ukrajini nikako nije slučajna, i bilo bi nepravedno zbog nje upirati prstom samo u Rusiju. Na kraju krajeva, kontinuirana ekspanzija Amerike i EU na istok i strateški pritisak na Rusiju takođe izazivaju krizu.

Rat u istočnom delu Ukrajine nastavljen je 31. januara 2017. godine još jednim sukobom. Trenutno, gotovo da nema znakova nekog značajnog ublažavanja evroazijskog geopolitičkog konflikta. S obzirom na to, Inicijativa „Pojas i put” mora da se nastavi i da napreduje, suočavajući se sa geopolitičkim tenzijama.

Peti rizik: Evropa i Balkan su ophrvani problemom imigracije i izbeglica

Balkan ima ključnu ulogu u izgradnji pomorske rute između Kine i Evrope, ali ovaj region je geopolitički osetljiv i izuzetno ranjiv po pitanju geopolitičke nestabilnosti. Odnosi između nekih zemalja Balkana su problematični i trpe zbog izbegličke krize. Pored toga, u nekim balkanskim zemljama nema ekonomske i socijalne stabilnosti. U međuvremenu, region Balkana je dostupan izbeglicama, i suočen je sa ozbiljnim izazovima njihovog protoka. U Turskoj se stalno dešavaju nasilni, teroristički napadi zbog kojih EU ne može da se osloni na tursku otpornost dotoku izbeglica. Pomorska ruta koja je u izgradnji prolazi kroz mnoge balkanske zemlje, uključujući Grčku, Srbiju, Mađarsku i Makedoniju, a najverovatnije će uključiti i Tursku koja se borи protiv terorizma, izbegličke krize, protivrečnosti etničkih grupa i unutrašnje političke nestabilnosti. Zbog spoljnih pretnji, bezbednost i stabilnost Balkana su u velikoj opasnosti što, zauzvrat, utiče na dostignuti nivo i napredak u izgradnji „Pojasa i puta” u Evroaziji.

Šesti rizik: Konkurenčija drumskog i pomorskog transporta

Kopneno-pomorskim Kina – Evropa ekspres prolazom prevozi se 98% trgovinske robe Kine i EU. Prolaz čine dve maršrute prekoceanskog transporta: prva polazi od azijskih baznih luka, preko Južnog kineskog mora, kroz tesnac Malaka, preko Indijskog okeana i Crvenog mora, kroz Suecki kanal, preko Sredozemnog mora, kroz Gibraltarski moreuz i preko Atlantskog

³ Govor Vitolda Varšćikovskog, poljskog ministra spoljnih poslova u Kineskoj akademiji društvenih nauka, 25. aprila 2016. godine.

okeana stiže do evropskih, baznih luka; druga ruta povezuje azijske bazne luke sa evropskim baznim lukama preko Južnog kineskog mora, Indijskog okeana, pored Rta dobre nade, preko Gvinejskog zaliva i Atlantskog okeana. Pomorski prevoz ima nekoliko prednosti, uključujući brzo i jednostavno carinjenje koje zahteva samo dva transportna dokumenta, dozvoljava veliku težinu robe u kontejnerima i ima niske troškove transporta. Mane transporta morem su relativno velike udaljenosti i vreme transporta.⁴ Drumski saobraćaj, uključujući i Ekspres kineskih železnica, vremenski je efikasniji od pomorskog saobraćaja, ali je cena mnogo veća, a procedura carinjenja je složenija.

I drumski i pomorski transport imaju svoje prednosti i slabosti. Neke pošiljke mogu da se dostavljaju bilo kopnenim bilo morskim prevozom, što intenzivira neku vrstu takmičenja između dva načina transporta oko robe za prevoz. Zbog nedovoljne količine robe oduvek postoji takva konkurenca između Ekspresa kineskih železnica i i kopneno-pomorskog Kina – Evropa ekspres prolaza. Iz moje perspektive, ovo pitanje treba rešavati kroz aktivnu koordinaciju vlada i esnafa. Pored toga, saradnja između drumskog transporta i pomorskog transporta je opšti trend u izgradnji koridora Kina – Evropa.

Sedmi rizik: Konkurenca Kine i Rusije u izgradnji evroazijskih koridora

Kada je reč o izgradnji evroazijskih koridora, Rusija je posvećena razvoju sibirskog koridora, poznatog i po imenu Prvi evroazijski kopneni most. Kina je koncentrisana na eksploataciju novog evroazijskog kopnenog mosta, odnosno Drugog evroazijskog kopnenog mosta. Kao zemlja porekla i distribucije tereta Drugim evroazijskim kopnenim mostom, Kina neće tražiti transport kineske i evropske robe Prvim evroazijskim kopnenim mostom. Drugi evroazijski kopneni most je definitivno interkontinentalni železnički okvir ekonomskog pojasa Put svile.

Prednost Prvog evroazijskog kopnenog mosta je sledeća: za početak, vreme tereta je predvidljivo zbog činjenice da je širina železničkog koloseka u zemljama Zajednice nezavisnih država (ZND) ista kao ona u Finskoj, pa je zamena donjeg podstroja vagona nepotrebna. Drugo, kada se, u luci Vostočni u Nahotki, kontejneri napune teretom može se tačno izračunati vreme dolaska na svaku usputnu stanicu i vreme potrebno za celo putovanje.

⁴ Siao Jang, Kina – Evropa kopneno-pomorski ekspres prolaz i balkanski neksus logističke mreže „Pojas i put”, *Journal of Contemporary International Relations*, br. 8, 2015.

Pored toga, Rusija, Kazahstan i Belorusija su formirale carinsku uniju kako bi pojednostavile proces carinjenja. S druge strane, Drugi evroazijski kopneni most je takođe povoljan i dobro prihvaćen zbog relativno kratke dužine i niske cene železničkog saobraćaja. Konkretno, u poređenju sa Prvim evroazijskim kopnenim mostom, Drugi evroazijski kopneni most skraćuje rastojanje između Kine i Centralne Azije za više od 1.000 kilometara. Takođe, cena međudržavnog prevoza na kratke udaljenosti (oko 1.000 kilometara) relativno je niska.

Rusija oduvek smatra eksploraciju Prvog evroazijskog kopnenog mosta bazičnom, nacionalnom politikom koja ima za cilj ekonomski razvoj Daljnjeg istoka. Ona ne samo da shvata Drugi evroazijski kopneni most kao glavnu konkurenčiju Prvom, već takođe preduzima različite mere da proširi uticaj ruskih železnica u procesu razvoja logistike Azije i Evrope. Prvo, kroz puno korišćenje multilateralnih platformi, kao što je Komisija za železnički transport ZND, Rusija aktivno usmerava zemlje ZND na korišćenje jedinstvenih železničkih standarda, čija osnova je standard ruskih železnica, kako bi monopolizovala tržište železničke opreme u Centralnoj Aziji. Drugo, Rusija je uspostavila „Alijansu širih šina” kroz međunarodni kooperativni mehanizam železnica od 1520 mm širine šina. Na ovoj osnovi, Rusija se udružila sa Kazahstanom i Belorusijom u cilju uspostavljanja zajedničke transportne kompanije, preuzimajući istovremeno azijski deo evroazijskih železnica. Treće, Rusija je predložila projekat osnivanja zajedničke železničke kompanije (Trans-Eurasian Logistics) sa Kinom, Nemačkom i Kazahstanom, kako bi se izgradilo, ka Rusiji orijentisan, evroazijski logistički lanac železničkog transporta kontejnera. Sve ove akcije Rusije pojačale su konkurentni pritisak na promociju mogućnosti povezivanja Drugog evroazijskog kopnenog mosta koju vrši Kina.⁵

Kina tek treba da spreči Rusiju da razdvoji teretne vozove na putnom pravcu Kina – Evropa. U stvari, neki od tih teretnih vozova, kao što su oni koji kreću iz severoistočnih delova Kine, putuju Prvim evroazijskim kopnenim mostom, dok drugi putuju Drugim evroazijskim kopnenim mostom. Do sada je jedinstveni identitet teretnih vozova ostvaren samo u nekoliko provincija u Kini, umesto da tako bude u celoj zemlji. Dakle, kompetitivnost oko putnih pravaca transporta i isporuke robe širom zemlje prilično je česta, što omogućava Rusiji da prema Kini usvoji i primeni strategiju „podeli pa vladaj” .

---

⁵ Siao Jang, Kina – Evropa kopneno-pomorski ekspres prolaz i balkanski neksus logističke mreže „Pojas i put”, *Journal of Contemporary International Relations*, br. 8, 2015.

III. PREDLOZI POLITIKA

Ovaj rad nudi niz principijelnih rešenja za neke fundamentalne i urgentne probleme i ozbiljno istražuje mogućnost efikasnih kontramera.

Prvo, makropitanja i mikropitanja treba mudro razmotriti i pravilno ih uravnotežiti. Moramo posvetiti veliku pažnju rizicima u izgradnji evroazijskih koridora, osnažiti istraživački rad s tim u vezi, kako na makronivou tako i na mikronivou, i osmisliti fleksibilne i ciljane mere zasnovane na situaciji u svakoj zemlji i postojećem stanju stvari. Na makronivou, moramo dati veliki značaj evropskim integracijama, evropskom populizmu i trgovinskom protekcionizmu, evroazijskoj geopolitičkoj krizi i izbegličkoj krizi, i uraditi analizu i procenu trgovinskog okruženja i mogućnosti razvoja geopolitike Evroazije i sveta, kako bismo obogatili naše znanje o suzbijanju rizika u vezi sa Inicijativom „Pojas i put”. Na mikronivou, moramo da se fokusiramo na stavove koje zemlje članice EU i zemlje kandidati imaju prema Inicijativi „Pojas i put” i da usvojimo set fleksibilnih mera zasnovanih na stanju svake zemlje. U međuvremenu, moramo jasno da razumemo izazove sa kojima se suočava Inicijativa „Pojas i put”, i obezbedimo ciljana rešenja koja su u skladu sa uslovima specifičnim za svaki pojedinačan izazov.

Drugo, ne treba zanemariti ni planove ni tržište. Kada je reč o nacrtu „Pojasa i puta” u Evroaziji, moramo da naglasimo tržišnu orientaciju i istovremeno iskoristimo izvršnu vlast na najbolji mogući način. Neki smatraju da izgradnja „Pojasa i puta” neće biti održiva ako je bez tržišne orientacije, što je diskutabilno. Kako se neoliberalizam susreće sa dilemama i krizama, nacionalna administracija ima sve značajniju ulogu u primeni glavnih strategija. Imajući u vidu kineske nacionalne uslove, moramo dobro da iskoristimo administrativne vlasti, istovremeno stavlјajući jak naglasak na fundamentalnu ulogu tržišta, treba u punoj meri da poštujemo planove za dodeljivanje resursa, da udružimo pamet i poboljšamo efikasnost, i da imamo dobar, vrhunski dizajn Inicijative „Pojas i put”. Osim toga, trebalo bi da saznamo teškoće sa kojima se suočava Inicijativa, inovativno prilagodimo metode i aktivno istražimo rešenja, povećamo racionalnost sistema i snabdevanje resursima efikasno kombinujući planove i tržište, kako bismo podstakli Inicijativu „Pojas i put” na pravi način.

Treće, potrebna je razumna konkurenca i efikasna saradnja pomorskog saobraćaja i kopnenog saobraćaja. U procesu izgradnje koridora Kina – Evropa, i pomorski i kopneni saobraćaj imaju i prednosti i slabosti, i treba ih birati na osnovu zahteva isporuke robe, a ne po volji lokalnih vlasti. U cilju održavanja razvoja dvaju načina transporta, trebalo bi da postoji razumna konkurenca i efikasna saradnja između pomorskog saobraćaja

i kopnenog saobraćaja. Da bi se potpuno iskoristile prednosti kopneno-pomorskog, multimodalnog transporta, treba ne samo promovisati osnovnu ulogu tržišta već i održavati bezbednost kineskih trgovinskih koridora.

Na primer, Ekspres kineskih železnica mogao bi da privuče više tereta visoke dodatne vrednosti koji je dostavljan pomorskim transportom u ograničenom vremenskom roku, kao i vazdušni teret sa dovoljno vremena za isporuku. Morski transport, međutim, treba da se koristi za isporuku tereta sa relativno malom dodatnom vrednošću i dovoljnim vremenom isporuke. Kada je reč o robi koja može da se transportuje bilo pomorskim ili kopnenim saobraćajem, kopneno-pomorski, multimodalni transport je bolji izbor koji vodi razumnoj i efikasnoj podeli rada na evroazijskom tržištu transporta.

Takođe treba napomenuti da je unifikovanje identiteta teretnih vozova samo prvi korak u rešavanju određenih problema u radu Ekspresa kineskih železnica, kao što su niska efikasnost, finansijske subvencije i nedovoljne količine robe za transport. Predstoje veći izazovi kojima treba pristupiti kroz stalnu i sve snažniju koordinaciju između svih vozova unutar Kine i između pomorskog i kopnenog saobraćaja širom sveta.

Četvrto, konkurentnost Kine i zajednički rad sa Rusijom preduslovi su za konsolidaciju strateške saradnje između ovih zemalja. Mogućnost povezivanja trgovine u Evroaziji nije korisna samo za Kinu, već je i u interesu Rusije. Tamo gde se interesi preklapaju postoji žestoka konkurenca. Rusija se takmiči sa Kinom oko koridora Kina – Evropa kako iz ekonomskih tako i iz geopolitičkih interesa. Za takvu vrstu konkurenca, Kina treba da uzme u obzir dominantan uticaj Rusije u Evroaziji. Sve dok postoje zajednički interesi, Kina treba da ima pragmatičan stav kojim bi ojačala učenjem od Rusije i ulaženjem na rusko tržište, nadoknadila slabosti koristeći rusko tržište i postepeno uspostavila čvrsto uporište na evroazijskom tržištu transporta. Na kraju krajeva, veze mogu biti izgrađene samo na osnovu snage, a ne na toleranciji. Snažna konkurentnost je ono što ostvaruje realna partnerstva.

Konačno, treba da prihvativimo rizike i izazove pripremljeni i sa pouzdanjem. Uprkos brojnim poteškoćama i izazovima u izgradnji „Pojasa i puta”, treba uvek da budemo sigurni u tu Inicijativu stalno obogaćujući njenu konotaciju. Implementacija „Pojasa i puta” u Evroaziji, koja je puna opasnosti, sama po sebi je efikasan način širenja temeljnih vrednosti kineskog razvojnog puta i sistema. U uslovima globalnog previranja i sporog ekonomskog rasta, neoliberalizam postepeno gubi trku s populizmom i trgovinskim protekcionizmom koji preovlađuju u zapadnom svetu, što ukazuje na to da se privlačnost zapadnih zemalja, stečena promocijom otvorenosti i slobode pretvara u sopstvenu suprotnost. Nasuprot tome, Kina se

suočava sa mogućnostima razvoja kakve se retko sreću. Zbog toga treba da upravljamo spoljašnjim očekivanjima prema Inicijativi „Pojas i put”, da učinimo da se ideje i glas Kine čuju i da se potrudimo da osvojimo bolju poziciju u takmičenju dvaju režima i dveju ideologija.

Vladimir N. Cvetković

*Redovni profesor i izabrani dekan Fakulteta bezbednosti
Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti*

Neizvesna budućnost i ograničeno vreme (O dugoročnoj ne/održivosti *Novog puta svile*)

Sažetak

Realizacija najvećeg privrednog projekta (ne samo) u XXI veku suočava se sa više bezbednosnih izazova koji podrazumevaju brojne rizike (bezbednosni interesi velikih sila; ekonomski mogućnosti i normativni uslovi funkcionisanja lokalnih tržišta; kulturološke i/ili identitetske razlike; klimatske promene...), kao i njima imanentne, još brojnije i konkretnije pretnje (oružani sukobi na obodima Evrope – Bliski istok i region Crnog mora; nekontrolisane migracije afričkog i azijskog stanovništva u Evropu, uz jačanje verskog terorizma; političke i vojne napetosti vezane za Korejsko poluostrvo, Južno kinesko more, Centralnu Aziju i Balkan; ne-regulisano svetsko finansijsko tržište; medijske antikineske kampanje itd). Premda Novi put svile načelno nema ograničeni vremenski tok, kao ni strateška politička savezništva, on ipak nije, niti može biti vanvremenski niti apoličan. Njegovo trajanje jeste i biće uslovljeno snagom kineske privrede i njenom unutrašnjom (političkom i društvenom) stabilnošću, s jedne, te geopolitičkim interesima velikih sila (SAD, EU i Rusija) i načinom na koji se oni ostvaruju, s druge strane.

Ključne reči:

Novi put svile, Velike sile, Kina, Rusija, Evropska unija, SAD, rizici, pretnje

U vremenu kada ulazimo u petu godinu istorijskog, do sada neviđenog privrednog projekta planetarnih dimenzija pod lakonskim nazivom „Pojas i put” (žurnalistički nazvan *Novi put svile*), nužno se postavlja pitanje njegove održivosti, tj. daljeg trajanja. Razlozi za ovu zapitanost nisu toliko ekonomski koliko političke prirode. I dok različiti ekonomski znalci i „eksperti” već godinama najavljuju konačan krah „kineskog čuda”, sve to uz više ili manje dramatične posledice po globalnu privredu, glavna pažnja svih

ostalih društvenih teoretičara/analitičara, po prirodi stvari, biva usmjerena na *političke učinke* višedecenijskog nedvosmislenog uspona kineske države. Glavno pitanje je sledeće: hoće li Kina ubuduće funkcionisati kao i sve velike sile kroz istoriju koje su se borile (i bore) za vlastitu regionalnu i/ili svetsku hegemoniju – ili će možda kineski privredni razvoj i prateći uticaj u svetskim poslovima dovesti do nove vrste međunarodnih odnosa koji će revitalizovati, a možda čak i realizovati onu staru, činilo se neutešno izlizanu političku parolu nesvrstanih zemalja iz vremena Hladnog rada o „milo-ljubivoj aktivnoj koegzistenciji“? Drugim rečima, hoće li Kina prvenstveno nastojati da se brine o sopstvenim interesima i vlastitoj bezbednosti ili će možda svojim primerom i vođenjem “win-win” politike otvoriti prostor za vođenje međudržavnih poslova izvan klasičnog šablonu (početnog) zastrašivanja, (sledujućeg) ucenjivanja i (konačnog) ratovanja? Zdrav razum i istorijsko iskustvo naginju prvoj varijanti, dok analitički oprez (ili je to možda pre utopijski zanos?) sugerisu mogućnost nastanka uistinu novih – boljih prepostavki za razvoj međunarodne politike. U daljem tekstu ukazaćemo na teorijske prepostavke i praktičke potencijale obe mogućnosti.

*

Nema nikakve sumnje da kineske investicije donose dobrobit ogromnoj većini, ako ne i svim državama na *Novom putu svile*. Isto tako, (ne)posrednu privrednu korist od kineskog ekonomskog uspona imaju i sve stare velike sile Evrope (pre svih Nemačka i Francuska), obnovljena Rusija, pa čak i jedina preostala „supersila“ – SAD. Ako je to tačno, zašto se onda postavlja pitanje održivosti rečenog „svi zadovoljni“ razvoja događanja? Ako svi dobijaju, a niko ne gubi – zašto bi to bilo kome smetalo ili prestalo? Odgovor se delimično krije u ljudskoj prirodi, ali mnogo više u prirodi politike i karakteru međunarodnih, tj. međudržavnih odnosa.

I. LJUDSKA PRIRODA I MEĐUNARODNI ODNOSSI ILI MOŽE LI EKONOMSKI INTERES DA POBEDI POLITIČKU VOLJU

Teorijski gledano, ljudska priroda je osnovni temelj na kome se grade sve ljudske institucije kroz istoriju, zaključno sa onom najmlađom – modernom (nacionalnom) državom.¹ Nezavisno od neposrednog ideološkog tretmana

¹ Imajući u vidu bitno različite forme i sadržaje postojanja političkih zajednica kroz istoriju, ovde pravimo jasnu razliku između *predmodernih* političkih zajednica, s jedne, i

ljudske prirode u verskim spisima, političkoj filozofiji ili modernim političkim teorijama i/ili ideologijama,² ona (ljudska priroda) sadrži i/ili proizvodi sve ciljeve i sva sredstva koja čovek koristi u borbi za moć. Ta borba je prevenstveno borba sa drugim ljudima, dakle – ima politički karakter. Druga vrsta borbe – sa prirodom, uprkos svim ranim i poznim prosvetiteljskim frazama i fantazijama o „gospodarenju nad prirodom”, oduvek je bila podrazumevajuća, načelno gubitnička i kao takva manje interesantna za teoriju.

Društvena moć se stiče u odnosima između ljudi i zato je glavni motiv i izazov svake čovekove borbe – uticaj na druge ljude. To dalje pretpostavlja određeni stepen „vidljivosti” u zajednici koji se kreće između dve krajnosti: biti upopljen u mnoštvu, nevidljiv i bez ikakve moći ili biti predvodnik drugih, čelnik sa previše moći. Kroz različite vrste senčenja društvene (ne)vidljivosti protiče politički život zajednice i tu se praktično ništa nije promenilo od vremena kada je začeta civilizacija, a jamačno je tako bilo u vreme kada je homo sapiens krenuo u osvajanje sveta. Utoliko je „ljudska priroda” svagda jedan politički proizvod, istorijski sazdan fenomen koji određuje načine borbe za moć putem koje pojedinci stiču iskustvo ljudskosti. Što je zajednica razvijenija to je i mesto u njenoj hijerarhiji više zavisno od snage duhovnosti i društvenog porekla vođstva, pri čemu se na lestvici vrednosti preklapaju ili isključuju sebičnost i solidarnost, lično i zajedničko, pojedinačno i univerzalno. Šta će od toga prevagnuti zavisi od strukture konstituisanja moći unutar zajednice, pa tek onda od ekonomije i tehnika pokoravanja prirode.

S obzirom na to da su egoistične osobine, poput sebičnosti, samoljublja, zavisti ili ljubomore, uvek prisutne, ako ne i ravnomerno raspoređene unutar svekolikog ljudskog roda, svako negiranje ili potcenjivanje njihovog postojanja prilikom razumevanja individualnih i kolektivnih postupaka vodi u pogrešno razumevanje ili tumačenje stvarnosti, a sledstveno tome i ka

moderne (nacionalne) države, s druge strane. Svekolike predmoderne političke zajednice (od sumerskih kraljevskih teritorija, grčkih polisa, asirskih, egipatskih, persijskih ili rimskih imperija do islamskih kalifata, kineskog, mongolskog, osmanskog ili Svetog rimskog carstva) bile su ustrojene na načelima lične, odnosno dinastičke vlasti i njenom božanskom legitimitetu. Nasuprot tome, moderna država podrazumeva depersonalizovanu vlast koja, za razliku od dinastičke, razlikuje upravljanje od posedovanja i funkcioniše kao *apstraktни правни entidad* oličen u centralizovanoj političkoj vlasti koja traje u vremenskom kontinuitetu, na određenoj teritoriji i sa određenim stanovništvom. Sledeći moderan duh vremena, mogli bismo reći da je država neka vrsta „megakorporacije” sa unutrašnjom podelom nadležnosti preko koje se izdaju dozvole za rad drugih, manjih korporacija – od vojske i policije, preko crkve i škole, do javnih i privatnih preduzeća. V. N. Cvetković, „Država i društvo: kakvi (zaista) jesu i kakvi bi (mogli/trebalo) da budu”, *Sociologija politike (Problemi, teorije, ideologije)*, Fakultet bezbednosti, Beograd 2018.

² V. N. Cvetković, „Političke ideologije – sticanje i upravljanje moći”, *Isto*.

gubitku moći. Zbog toga u načelu nije moguće očekivati da će drugi ljudi ili zajednice s odobravanjem ili „neukaljanom dobronomernošću” na duže staze prihvati tuđi boljitet, čak i kada (ili pogotovo baš tada!) od njega imaju neposrednu korist. Što je uspeh zajednice veći, a njegov tvorac „vidljiviji” (dakle moćniji!), to su jači i prisutniji sumnjičavost i podozrenje koji gotovo neumitno vode u zavist. Zato se uvek u trenucima zajedničkog uspeha pojavljuje neko (osoba ili organizacija) ko najpre osporava postojanje opšte koristi, da bi isti ubrzo potom „otkrio” i „stvarne”, po pravilu „nečasne” namente onoga ko je pokrenuo i održava do tada hvaljen i poštovan proces ili poredak. Tako je oduvek bilo i tako će verovatno uvek i biti u odnošenju između ljudi – pojedinaca.

Onako kako se ponašaju, osećaju i kako razumeju druge ljude *pojedinci*, tako slično, ali u drugoj/drugačkoj dimenziji društvenosti, svet (druge ljude i druga društva) doživljavaju, tumače i (ne)prihvataju političke zajednice. One se međusobno pomažu ili uništavaju, sarađuju ili varaju, slede ili sumnjiče, no nikada ne ostaju ravnodušne spram tuđeg uspeha ili uspona. Istorija civilizacije, sve do „juče”, tj. do trijumfa modernosti (XVIII vek), protekla je u znaku političkih zajedница koje su se međusobno nadmetale oko *teritorija, bogatstva i slave* koji su pripadali *dinastijama* i njihovim pomačima – ratničkim i verskim elitama. Dinastije i prateća aristokratija stajali su na čelu socijalno (politički i ekonomski) strogo isparcelisanih zajedница i njima je pripadala svaka korist i prestiž koji je zajednica imala. Zauzvrat, u zavisnosti od snage i sposobnosti svojih vođa, zajednica je posedovala više ili manje čvrstu unutrašnju integriranost i verski ili neki drugi identitet koji je služio za legitimaciju vlasti i ujedno kao dodatni razlog (uz borbu za teritorije i bogatstvo) za sukob sa drugim, načelno slično ustrojenim zajednicama.

Borbe između političkih zajednica oduvek su bile motivisane kontrolom resursa i zgrtanjem bogatstva (što je uvek uspešno legitimisano „potrebom za bezbednošću”), koliko i težnjom za slavom koja svedoči o moći zajednice, njenih predaka i predvodnika. Zato su dinastički ratovi po pravilu dobijali „nadvremenski” karakter i bili poimani kao izraz „večno iste”, tj. nepromenljive ljudske prirode, kao neizbežan momenat ljudskog života, ne poreciv onoliko koliko su to dan i noć ili sunce i zvezde. Modernost je proizvela nove *principle organizovanja* i posebno *vrednovanja* unutrašnjeg političkog poretka (podela vlasti, političko predstavljanje, itd., odnosno pravna jednakost, individualne slobode i dr), ali su zato stara pravila ili načela međudinastičkih odnosa, koja su podrazumevala borbu za sticanje i proširenja političke moći, ostala ista. Navedena „prirodnost” rata i ratovanja opstala je i u moderno doba, s tim što je izgubila nekadašnji dinastički karakter. Zato su monarsi i njihovi dvorovi vremenom postajali turističke atrakcije, dok

su „njihove” nekadašnje zajednice postajale nacionalne države, ali i isti oni stari predatori, samo sa znatno većom snagom i ambicijama.

Nezavisno od unutrašnjeg političkog ustrojstva, tj. načina legitimisanja ili samorazumevanja vlasti, koja se poziva na svoje etničko, istorijsko, versko ili „čisto političko” (građansko) poreklo, moderne (nacionalne) države po pitanju svoje *spoljne politike* funkcionišu onako kako su to sve (velike i male) predmoderne političke zajednice oduvek činile: bore se da prošire/uvećaju vlastitu i da smanje/uniše tuđu političku moć. Drugim rečima, danas, kao i uvek ranije, *bezbednost* političke zajednice je *na prvom mestu*. Osigurati vlastitu bezbednost znači izbeći, potčiniti, neutralisati ili likvidirati suparnika – to su bili i ostali glavni spoljnopolički ciljevi svake „države” kroz istoriju. Uobičajena, ako ne i jedina sredstva za takvo postignuće su *pritisci, ucene i rat*.³ Na tom osnovu se, po pravilu, postižu svi „spoljnopolički uspesi” velikih sila, ali i svih drugih „običnih” država. Ono pak što bismo svi voleli da vidimo i doživimo kao rukovodeći cilj moderne politike i političkog delovanja država: savezništvo u ostvarivanju globalnog mira, aktivna saradnja na zajedničkim ciljevima opšteg prosperiteta, delotvorna borba protiv siromaštva, jedinstvena svetska ekološka politika itd., najčešće su tek usputne fraze ili zgodne ideološke maske za realnu politiku moći i gospodarenja velikih nad malim, odnosno bogatih nad siromašnim političkim zajednicama. Ovakva naizgled pojednostavljajuća, štaviše – manje hejska slika sveta, nažalost, nije nikakvo gnostičko preterivanje, još manje ideološko „levičarenje”, već samo realistički kroki portret moderne politike i odnosa između država. I dok su odnosi *unutar* političkih zajednica kroz istoriju podložni čestim promenama i radikalnim novinama, u pogledu njihovih međusobnih odnosa, uprkos entuzijazmu liberalnih ideologa sa raznih evropskih i američkih pravnih i filozofskih katedri druge polovine XX veka, stvari se *suštinski* nisu značajnije pomakle u odnosu na prve civilizacijske korake iz doba Mesopotamije.

Zaključimo da političke zajednice kroz istoriju, uključujući tu i modernu (nacionalnu) državu, funkcionišu na osnovu dve vrste *političke logike*: unutrašnje i spoljašnje. *Prva* nosi u sebi ideološke sadržaje koji određuju način opravdanja i održanja vlasti/poretka i nastoji da uredi pitanja pravičnosti i pravednosti od kojih zavisi unutrašnja stabilnost države. *Druga* politička logika određena je kontekstom u kome funkcionišu države i ona ima gotovo „vanvremensko” značenje: borba za bezbednost svim sredstvima. U uvek nestabilnom – nepredvidljivom i „anarhičnom” međunarodnom poretku, koji je sastavljen od uvek istih – nepoverljivih, podozrivih i potencijalno napadački nastrojenih političkih zajednica, neophodno je misliti i delati sa

³ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Norton, New York 2014.

uvek istim prioritetom: obezbediti opstanak, sačuvati bezbednost. Što je država veća i bogatija to je i njena volja za moć „prirodnja“ i delotvornija, a strah za bezbednost veći. Sve „velike sile“ kroz istoriju nikada nisu menjale navedeni prioritet, nezavisno od unutrašnjih društvenih preobražaja i promena načela i načina vođenja politike i uspostavljanja legitimite vlasti. Uvećati vlastito materijalno bogatstvo i primorati druge na željeno ponašanje to su univerzalni orientirni za sve političke zajednice kroz istoriju, bez izuzetaka. Ako to znamo i prihvatomo kao realnost, šta nam je onda očekivati u novoj, aktuelnoj podeli moći u svetu, posebno u odnosu na *Pojas i put*, najveći privredni projekat koji je ikada jedna moderna država preduzela?

* * *

Od početnih priča o poverenju i dobrom namerama koje donosi *Novi put svile* (septembar 2013), do realizacije mnoštva konkretnih projekata (mart 2018), u igru su ušle na desetine država sa tri kontinenta koje podmiruju potrebe preko četiri milijarde ljudi! Sada više niko ne govori o kineskoj dobroj (ali neostvarivoj) ideji, ekonomskoj utopiji – već o realnim privrednim rezultatima. Uz sve ekonomske prednosti, oni nose u sebi i neizbežnu političku dimenziju, odnosno posledice.

Poput tradicionalne filozofije taoizma, *Novi put svile* nema neki svoj zacrtani „konačan cilj“ – suština je u razvoju i pratećim metamorfozama privreda, a ne pretpostavljenom cilju koji konačno otelotvoruje neku unutrašnju svrhu ili „biće“ stvari po sebi. Kineska namera je jednostavna i ogoljeno pragmatična: omogućiti vlastiti razvoj u sinergiji sa drugim državama. Svaka saradnja koja bi podrazumevala nešto više od ekonomske razmene roba, usluga i ljudi nije nešto što Kina očekuje. Taj zvanični, više puta do sada ponavljeni politički stav podrazumeva da Kina nema interes da učestvuje u bilo kakvim regionalnim geopolitičkim nadmetanjima, već jedino da postigne saradnju u privredi i trgovini sa drugim zemljama koje imaju slične stavove ili interes.⁴ Sviše dobro da bi bilo istinito? Problem je u tome što podozrenja svake vrste spram „pravih“ kineskih namera jednostavno nije moguće izbeći. Ne samo zbog već navedenih imanentnih ograničenja ljudske prirode i svake državne politike, već i zbog jednostavne činjenice da su ekonomska i trgovinska pitanja po prirodi stvari vezana sa političkim interesima i težnji ka moći. Što je posao veći to su veće i njegove političke

⁴ Li Zuokui, “16+1 Cooperation” in the Context of “the Belt and Road Initiative”, in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017. Utolikо se i saradnja u sferi bezbednosti u smislu stvaranja saveza ili koalicija tretira kao odviše osetljivo i kao takvo izlišno pitanje za Kinu, pogotovo ako je reč o prostoru Balkana i Evrope.

posledice. Sledstveno tome, hteli to ili ne: ne možete biti najveća ekonomija na svetu i ujedno neutralni politički subjekt.

Stalno isticanje čelnika kineske vlade i kineskih poslovnih ljudi da sve što oni žele jeste zajednički napredak u proizvodnji i trgovini, te da im je stoga strano svako geopolitičko na(d)metanje – sve to uz redovni priliv realnih investicija – učinili su da „konfučijanski model” međunarodne saradnje postane prihvatljiv za praktično sve zemlje sveta. Privlačenje partnera investicijama i ubeđivanjem, a ne prinudivanjem i ucenama, nesumnjivo je retko iskustvo za sve zemlje koje su upoznate sa načinima funkcionisanja velikih sila. One (velike sile) su do sada uvek nametale drugima svoje uslove poslovanja i nisu se libile da u krajnjim slučajevima upotrebe i otvorenu silu. Narodna Republika Kina, pak, kao nova moderna velika sila, naglašava miroljubivi i partnerski karakter svojih investicija i podvlači prijateljski – neobavezani karakter svojih pogleda. To je ono što je primamljivo za ne razvijene i male zemlje, a opet sumnjivo za velike. Kineski odgovor na datu skepsu je da „Samo oni koji imaju naviku da prete drugima vide druge kao pretnju” (Si Činping).

Nezavisno od toga, otpor ili podozrenje spram *Novog puta svile* nije i ne mora automatski da predstavlja izraz stare kolonijalne sumnjičavosti ili stečene navike oholosti u načinu delovanju i percipiranja drugih od strane velikih sila. Podrazumeva se da su određena „taktička ometanja”, koja su vezana za zaštitu pojedinih nacionalnih privreda, velikih ali i malih zemalja uveko prisutna i aktuelna. Utoliko i insistiranje na posebnim ekološkim standardima i pravilima o konkurenciji u EU, povećane trgovinske tarife u SAD i sl., uprkos različitim nagoveštajima i dramatičnim upozorenjima, ne moraju da budu uvod u „totalni ekonomski rat”, već spadaju u uobičajena sredstva ekonomsko-političke borbe na svetskom tržištu.⁵ Nezavisno od

⁵ Naravno, nemoguće je biti siguran u to da neće biti većih trgovackih ratova između velikih sila. Na neki način oni su uvek na delu! Primera radi, privredne i u poslednje vreme diplomatske sankcije koje EU i SAD uporno sprovode protiv Rusije već četvrtu godinu zaredom (od aneksije Krima, 2014), a kojima se ne vidi kraj, nesumnjivo su deo trgovackog „ratovanja” i kao takve elemenat političkog „obuzdavanja” Rusije. Isto važi i za aktuelnu napetost između Kine i SAD po pitanju slobodnog trgovanja i zaštite domaćih privreda. Američki predsednik Donald Tramp je nedavno lakonski izjavio da su „trgovacki ratovi dobri i laki za pobedu” i odmah zatim je preuzeo protekcionističke mere u tom smislu – povećao je takse na uvoz čelika i aluminijuma iz Kine u SAD (mart 2018). On, dakle, očigledno ne misli da trgovacki ratovi mogu biti uvod u druge, klasične (oružane) sukobe. Kao moguću kontrameru u Kini, za sada, najavljiju „zakonske mere u cilju sopstvenih interesa”, što ima široko polje značenja: od uvođenja taksi na poljoprivredne proizvode pa do ograničavanja uvoza mlaznih aviona i sličnih sofistiranih proizvoda iz SAD. Problem je u tome što spirala trgovackih odmazdi može ići u beskraj, a na kraju obično sledi „konačan obračun”. Istorija je odviše često znala ići upravo u tom pravcu i zato je svaka politika uvođenja sankcija, podizanja zaštitnih

trenutnih „zahlađenja i otopljenja“ u međunarodnim odnosima, ostaje pitanje koliko još dugo Kina može računati sa tim da će njena konfučijanska varijanta spoljnopoličke “win-win” politike zaista i potrajati? Konkretnoj materijalnoj koristi niko ne može da odoli, pa opet, između ekonomске dobiti i vlastite bezbednosti (koja uvek biva percipirana kao ugroženost od strane spoljnih faktora), svaka država, a pogotovo kada je ona velika sila, uvek će se prikloniti bezbednosnom aspektu svog razvoja. Zbog toga je razumno očekivati da će Kina već u neposrednoj budućnosti biti prinuđena da postupno menja i prilagođava svoju privrednu *win-win* spoljnu politiku u skladu sa realnim međunarodnim političkim okolnostima, te da će vremenom sve više biti fokusirana na vlastitu bezbednost. Utoliko će biti i bitno oslabljena perspektiva *Novog puta svile*.

Zahvaljujući političko-ekonomskom otporu koji dolazi od strane SAD i EU (a koji je još uvek relativno blag), baš kao i bezbednosnim izazovima koji se nalaze u njenom neposrednom okruženju (Tajvan, Kinesko južno more, Korejsko poluostrvo, Japan, Indija, Butan, Vijetnam itd), ali i unutar nje (Tibetanski plato i Zapadna Kina npr), Kina je već sada prinuđena da jača svoje bezbednosne (a ne samo privredne) potencijale.⁶ Utoliko će i megaprojekat *Pojas i put*, uprkos svim dobrim namerama, iskrenim željama i zajedničkoj koristi brojnih zemalja na njegovoj trasi, ubuduće prolaziti kroz probleme čije razmere trenutno tek samo naslućujemo. Kao i uvek, stvarnost će doneti i neočekivane pretnje i *ad hoc* savezništva, pa zašto ne i neka pozitivna rešenja.

---

carina i drugih oblika „trgovačkog“, „diplomatskog“ ili nekog drugog obika „ratovanja“ prepuna riziča koji se lako pretvaraju u otvorene bezbednosne pretnje. Kada kriza pređe određeni – u početku nejasni i neuhvatljivi, ali ubrzo potom jasni i nedvosmisleni prag – njome se više ne može „pravilno upravljati“ i ona onda postaje stvarni rat – oružani sukob između država. Poricanje te pravilnosti odraz je ili političke naivnosti (koja se graniči sa glupošću) ili preprednosti (koja se graniči sa zločinom).

⁶ To se odnosi ne samo na unutrašnje jačanje kineske vojske, već i na njeno prisustvo u drugim delovima sveta. Primera radi, Kina danas već ima jednu vojnu bazu u Africi (Džibuti), a očekuje se i otvaranje druge u Pakistanu (luka Gvadar/Gwadar ili aerodrom u Dživaniju/Jiwani). Sve ove baze su u blizini Crvenog mora i Sueckog kanala, odnosno tesnaca Hormuz. Gledano iz perspektive vojnih analitičara, uz kontrolu zakupljene pomorske luke Hambatota na Šri Lanki, Kina bi uskoro bila u stanju da kontroliše plovne puteve u Arapskom moru. Isto tako, gradnja veštačkih ostrva sa kineskim vojnim posadama u Južnom kineskom moru već je bila dovoljan povod i pokazatelj za SAD da u svojim zvaničnim strateškim dokumentima svrstava Kinu (uz Rusiju) u glavne bezbednosne pretnje za svoje svetsko vođstvo. Pored toga, SAD sumnjuju i u zvanične kineske izveštaje o njenom vojnom budžetu jer ovi ne sadrže troškove razvoja i istraživanja, kupovinu oružja, građevinske radove itd. Kako god, nema sumnje da je kineski bezbednosni potencijal srazmeran njenoj ekonomskoj moći i to je jedna od onih retkih činjenica koje mogu da govore „same po sebi“.

Vratimo se sada na naše osnovno pitanje: koliko još dugo velike sile, a pre svih ona najveća – SAD, mogu biti strpljive i pristati da manje-više pasivno prate uspon Kine? Može li poznata i prznata privredna međuzavisnost dve najveće ekonomije na svetu da bude dovoljan razlog da se ona sila koja je još uvek tehnološki i vojno daleko veća (SAD) odupre iskušenju upotrebe neekonomskih sredstava prinude protiv svog „partnera” (Kina) i da tako silom održi svoje vodeće mesto u svetskom poretku? Takođe, može li kineski napredak računati sa stalnim savezništvom u pogledu druge po veličini vojne sile na svetu (Rusija), a posebno – hoće li Evropska unija (kako god bude izgledala u neposrednoj budućnosti) moći i dalje da sa pasivnom rezigniranošću trpi kineski uticaj u vlastitoj sferi geopolitičkih i/ili ekonomskih interesa?

Za sva ova pitanja *ne postoje* jednoznačni odgovori iz prostog, zaboravljenog ili potisnutog razloga, što ni pojedinačni ljudski *postupci*, a pogotovo postupci političkih zajednica (danas nacionalne države), nisu uvek racionalno utemeljeni ili motivisani, te su kao takvi uvek bitno i odlučujuće – *nepredvidivi*. Reč je o ontološko-političkoj činjenici čija *iracionalna* dimenzija često nadmašuje onu racionalnu. Isto tako, ono što iz današnje pozicije izgleda iracionalno delanje, možda je u datom trenutku u prošlosti bilo i *jedino* racionalno rešenje! Svako ko sudi o budućnosti mora i to da ima u vidu. Otuđa su sve moguće metodološke mantre, poput „analize trendova“ i „procene rizika“, isto kao i metafizičke spekulacije o „sudbinskoj upućenosti“ i „zadacima istorije“, ako ne pogrešni, ono sigurno manjkavi ili ograničeni koncepti jer ignoriraju kompleksnost ljudske prirode i kontekstualnu složenost istorije. Ona će uvek biti otporna na metodološko formalizovanje ili ideo-loško prilagođavanje. Pojmovni kalupi i scijentističke fraze poput „racionalnih izbora“, „prepoznatih interesa“, „zajedničkih vizija“, s jedne, odnosno „rata svetova“, „večnih konflikta“ ili „istorijske misije“, s druge strane, samo su obični retorički stereotipi pogodni za dnevnu politiku i žurnalizam, nipošto ne i za razborito sagledavanje stvarnih potencijala sadašnjosti. Već smo konstatovali da, koliko god istančano pristupali razumevanju budućnosti, stvarnost će nas uvek (dodatno) iznenadivati. Stvar je u tome da iznenađenja ne budu baš potpuna.

*

Za razliku od pojedinaca koji možda i mogu (premda bi po definiciji „moralni“) da funkcionišu izvan sopstvenih (sebičnih) interesa, političke zajednice – države tako nešto ne mogu sebi da priušte. To opet *ne znači* da njihova angažovanost spolja (prema drugim državama) po definiciji mora da bude agresivna i nasilna. Pravo pitanje je može li se i na koji način izbeći rečena

„fatalnost“ u vođenju državne politike, pogotovo ako je reč o velikoj sili – državi čije samo postojanje podrazumeva moć koja traži svoju potvrdu, da-kle saglasnost (najčešće u obliku poslušnosti) od strane drugih? Da bismo makar okvirno odgovorili na ovu upitanost morali bi najpre da navedemo i nekoliko odgovarajućih opštih smernica za razumevanje odnosa između ve-likih sila kroz modernu istoriju, da bismo na osnovu toga došli do spoznaje bezbednosnih pretnji i veličine rizika sa kojima se susreće *Novi put svile* u Evropi, posebno na Balkanu – ključnom posredničkom prostoru na relaciji Istok – Zapad.

II. VELIKE SILE I NJIHOV (NE)RED

Jedan od načina da se napravi ili bolje – uoči (mogući) istorijski rez u kreiranju moderne politike jeste pratiti genezu velikih sila svog vremena paralelno sa stvaranjem globalne privrede i tzv. svetske politike. Takvi „široki potezi“ ili „istorijske sinteze“ već su pravljeni iz različitih perspektiva i dali su odlične rezultate.⁷ Ovde ćemo samo u grubim crtama ukazati na neke od krucijalnih momenata. Gledano faktografski, ključni momenat stvaranja globalnog sveta, razume se, jeste „otkriće“ Novog sveta i međusobno „bliže upoznavanje“ Dalekog istoka i Zapada (XV–XVI vek). Od tada se računa vreme nastanka uistinu „velikih (svetskih) sila“.⁸ U početku (XVI–XVII vek) velike sile su sve odreda zapadnoevropskog porekla: najpre Španija i Portugal, uporedo sa njima i Holandija, potom Engleska i Francuska uz Rusiju (XVIII–XIX vek), dok je poslednja u tom evropskom nizu bila Nemačka (XX vek). Tokom XX veka primat preuzimaju vanevropske sile: SAD i (jedno vreme) Japan, odnosno ne-samo-evropska Rusija (u ideološkoj trans-nacionalnoj komunističkoj formi: SSSR). Konačno, liberalnom predvodniku i neprikosnovenoj modernoj „supersili“ – SAD, u XXI veku pridružuju se preobražena predmoderna sila s Istoka – stara carska imperija, a sada

⁷ Eric Hobsbawm, *Industry and Empire: From 1750 to the Present Day*, *The Age of Empire: 1875–1914*; Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers – Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*; Fernand Braudel, *Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe-XVIIIe siècle*; Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System, I–IV*.

⁸ Velike predmoderne vojne i kulturne sile, one koje su zaposedale delove različitih kontinenata, poput Asirskog, Persijskog, Rimskog, Mongolskog ili Osmanskog carstva npr., ovde ne ubrajamo u „svetske sile“ jer one nisu mogle da imaju privredni, vojni i poli-tički potencijal koji podrazumevaju moderne „velike sile“. Premda je potreba za dominacijom oduvek i kod svih moćnih političkih zajednica predmodernog doba imala „svetske“ razmere, njihova percepcija sveta i tehničko-organizacione sposobnosti nisu dozvoljavali mogućnost vladanja izvan dometa kopnenih osvajanja.

komunistička Kina, kao i novoformulisana moderna sila u sintetizovanoj transnacionalnoj formi saveza liberalnih država pod imenom Evropska unija. Rame uz rame s njima prema svojim potencijalima ali ne i ekonomskom snagom stoji i revitalizovana, ne-više-komunistička Rusija.

Kada se moć ili snaga uticaja navedenih modernih velikih sila diferencira prema svetskim regionima, tj. kontinentima, onda se može uočiti vremenska, odnosno istorijska (ne)postojanost svake od njih.⁹ Premda su prvi započeli, Portugal i Španija su i prvi izgubili status moderne velike sile. Najduži takav položaj imala je Engleska, odnosno Velika Britanija („Ujedinjeno kraljevstvo”, XVII–XIX vek), dok su prvi pravi „regionalni” (u značenju *kontinentalni*) hegemon postale Sjedinjene Države koje su u potpunosti zagospodarile Amerikom (XIX/XX vek). Takav podvig nikome od modernih velikih sila još nije pošao za rukom, iako je Rusija – u liku SSSR-a, gotovo pola XX veka dominirala najvećim delom Evroazije i posredno istočne Evrope (1945–1989). Za razliku od SAD, druge velike sile modernog doba su najzmenično ili uporedo, direktno ili indirektno vladale velikim delovima sveta, odnosno prostorima na različitim kontinentima ali nikada nisu mogle da ostvare absolutnu prevagu nad jednim kontinentom. Nasuprot njima, SAD su uspele da suvereno vladaju nad oba američka kontinenta (tokom čitavog XX veka), ali i u zapadnoj „hladnoratovskoj” Evropi (tokom druge polovine istog veka). Naravno, SAD i danas imaju istu poziciju u Americi, s tim da je njena snaga bitno oslabljena usled niza faktora o kojima ovde nije mogućno podrobnije govoriti.

Isto tako, od svih velikih sila Evrope, od Renesanse do naših dana, samo je Rusija o(p)stala i vremenom čak (o)jačala – uprkos svim dramatičnim događanjima unutar njenih granica koji su je dovodili do ivice opstanka (Oktobarska revolucija, 1919; II svetski rat, 1941; raspad SSSR, 1991). Sve druge velike sile Evrope postupno su gubile svoju imperijalnu moć koja se do danas zadržala tek u tragovima. Ipak, bivše velike sile Evrope delimično odr(a)žavaju svoju nekadašnju snagu zahvaljujući ekskluzivnom političkom eksperimentu nazvanom Evropska unija.

*

Evropska unija je delom nastala kao isturena ruka SAD na Starom kontinentu, dok je delom izraz racionalnog objedinjavanja partikularnih interesa zapadnoevropskih država koje su se u prethodnim vekovima uništavale do istrebljenja. Ovde je važno primetiti da svoje jedinstvo i zajednički napredak zemlje EU duguju spoljnoj sili (SAD) koja je na sebe preuzeila odgovor-

⁹ Tabela Prilog 1. („Velike sile modernog doba”) na kraju teksta.

nost za njihovu bezbednost. Rečena zaštita od napada spolja često je znala da bude zloupotrebljena za održavanje poretka iznutra, što je u političkoj praksi značilo potiskivanje nacionalnih interesa u korist tugeg dobra (SAD), pri čemu se ovo obično kamufliralo delovanjem nadnacionalnog vojno-političkog saveza (NATO).¹⁰ Naravno, glavni politički i bezbednosni izazov sa kojim se suočava EU nije samo njen odnos prema svom mentoru, s jedne, te pitanjima zajedničkih institucija, s druge strane, već pre svega status i/ili moć ujedinjene Nemačke, privredno ubedljivo najjače države u Evropi.¹¹

Drugi – istočni deo Evrope bio je više decenija pod ideoškom stegom SSSR-a čiji je konačni raspad označio kraj jedne ideologije, ali ne i kraj postojanja velike sile. Uprkos svim zdravorazumskim očekivanjima u tom trenutku (1991. god) da je sa Rusijom gotovo (secesija ogromnih prostora Ukrajine, Belorusije i Kazahstana, rat u Čečeniji i nemiri na Kavkazu, regionalna samodovoljnost pokrajina u novoformiranoj Ruskoj federaciji itd), nakon decenije ekonomskog i svakog drugog posrnuća, **Rusija** je danas ponovo velika sila, posebno u vojnem pogledu.¹² S druge strane, pak, Evropska unija, koja je izgledala kao stvarni ideoški, ekonomski i politički pobednik „Hladnog rata”, danas je u velikoj krizi kojoj se još ne nazire (povoljan) kraj.¹³ U međuvremenu se dogodio i veliki svetski privredni potres (ekonomска kriza iz 2008, koja faktički i dalje traje), kao i prateći politički zemljotres u vidu „Bregzita” (izlazak Velike Britanije iz članstva u EU), što je sve zajedno dovelo do toga da se Evropska unija danas postavlja na nove

¹⁰ O ideoškim uzrocima i posledicama takvog stanja stvari vidi naš ogled o „realliberlizmu” koji je posvećen američkom, tj. neoliberalnom „humanitarnom intervencionizmu” na primeru bombardovanja i vojnog zaposedenja dela Srbije u ratu vodenom protiv bivše SRJ tokom proleća 1999. godine. V. N. Cvetković, „Real-liberalizam (ili nove globalne i lokalne tiranide)”, *Sociološki pregled*, Beograd, 1–2/1999.

¹¹ Premda se često ponašaju kao da realnost ne postoji, Velika Britanija i Francuska više nisu velike sile, dok je Nemačka, posle silnih užasa koje je priredila svom geopolitičkom okruženju, po prvi put na putu da status velike sile stekne mirnim sredstvima – u okviru nadnacionalnog evropskog političkog i ekonomskog saveza (EU). Drugim rečima, u vojnom (a verovatno i u svakom drugom pogledu), Nemačka samo u savezništvu sa svojim nekadašnjim neprijateljima ima šanse da zadrži svetski uticaj. Takva pozicija se danas nastoji izboriti kroz još uvek maglovit i neefikasan projekat „Evropske vojske”, dok istovremeno članstvo u NATO, zahvaljujući neprikosnovenom vođstvu SAD, onemogućava bilo kakvu autonomnu bezbednosnu politiku Nemačke i svih drugih zemalja koje čine Evropsku uniju.

¹² Zahvaljujući vojnoj intervenciji u Siriji (2015. god), Rusija je obnovila svoj status velike sile u modernom smislu te reči – uspešna je vojno dejstvovala izvan neposredne zone vlastite teritorije. Rečena „odbrana na daljinu”, u zamišljenom rečniku indikatora velikih sila, kompatibilna je sa drugim, mirnodopskim pokazateljem moći – održavanjem trgovine na daljinu.

¹³ O tome više u nastavku teksta.

temelje – ovaj put, kako izgleda, delimično nezavisno od suverene volje svog glavnog mentora i mecena s druge strane Atlantika.

Ukoliko, pak, pogledamo drugu stranu istorijskog globusa, videćemo da sve velike imperije antike i srednjeg veka koje se nalaze na Istoku: od Osmanske imperije do Kineskog carstva, uz delimičan izuzetak Japana, naprsto nisu opstale u moderno doba. Ekonomski, politički i kulturna premoć Zapada, koja je kulminirala u XIX veku, jednostavno je zbrisala predmoderne političke zajednice Istoka. Jedino je, zahvaljujući vlastitoj istorijskoj snazi i višemilenijumskom kulturnom kontinuitetu, posle svih užasa kolonijalnih i građanskih ratova i okupacija, moderna **Kina** uspela da se uzdigne i vremenom ponovo postavi kao velika sila. Ona je sredinom XX veka konačno uspostavila suverenitet nad svojom ogromnom teritorijom i još većim stanovništvom, da bi tokom XXI veka postala najveća svetska sila u usponu, druga po ekonomskim pokazateljima i sa tendencijom da postane vodeća sila i na svim drugim planovima.

Premda se tokom Moderne neprestano krunila bivajući izložena kolonijalnim nasrtajima i sa Zapada (evropske sile i SAD) i sa Istoka (Japan), Kina je danas revitalizovana na način koji ne trpi poređenje sa bilo kojom drugom modernom „zemljom u razvoju”, ali ni sa starim svetskim silama. Pored toga, današnja Kina je prva kineska politička zajednica posle dinastije Ming (od sredine XIV do sredine XVII veka) u kojoj vladaju Kinezi, a ne „strani đavoli” – okupatori (Mongoli, Mandžurci, Japanci i dr.) ili ekonomsko-vojni kolonizatori u vidu modernih velikih sila (Velika Britanija, Francuska i dr.). Nacionalni identitet i nacionalizam u Kini, baš kao i na Zapanu, nije tek skorašnji – novovekovni politički fenomen, ali jeste to po svojoj istorijskoj inauguraciji i institucionalnoj moći. Nastao posle „veka ponižavanja” od strane drugih modernih sila, on je zadobio mnogo jače značenje i izraženije forme no što su to mogle biti nekadašnje srednjovekovne reakcije na uništenje domaćih dinastija od strane spoljnih varvara. Zato su nacionalni ponos i tragično istorijsko iskustvo iz XIX i XX veka noseći stubovi, odnosno glavni današnji orientiri kineske politike bezbednosti. Privredni i vojni razvoj su sredstva kojima se ta politika realizuje.

Odavno je već primećeno kako je Kina jedina predmoderna imperija i „ekonomija-svet” koja je opstala do danas.¹⁴ Ipak, za razliku od premodernih vremena strogo centralistički i moralizatorski ustrojene zajednice, koju je preuzeila i rana komunistička vlast, današnja Kina, sa sve starom (komunističkom) ideološkom legitimacijom, nema više problema sa privat-

¹⁴ V. N. Cvetković, “Chinese Power and Geo-politics of the Balkans (“One Belt, One Road” – a realistic forecast), in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017.

nom svojnom i bogaćenjem, pogotovo ne sa kapitalističkim tržištem. Centralna vlast danas samo „imenuje” ili označava oblasti u kojima se podstiče i ohrabruje privredna konkurenca, s tim da briga o jednakosti i podizanju standarda građana ostaje glavna ideološka smernica za čitavo društvo. Utoliko je zadržana kontrola nad javnim mnjenjem i težnja ka jedinstvenom usmerenju sistema vrednosti. S druge strane, savremena kineska država podstiče razvoj preduzetništva i ne nalazi da ono urušava temelje vlasti. Drugim rečima, politička elita, koja se tokom duge istorije Kine u već različitim formama bavila doslovno svim aspektima javnog života: od javnih radova do (posebno!) morala podanika, danas više ne sputava privrednu elitu i njen po prirodi stvari egoističko delovanje.¹⁵

Slično važi i za Rusiju, drugu preostalu imperiju iz doba modernih imperija. Baš kao i Kina, Rusija je tokom modernosti doživela niz dramatičnih ideoloških i društvenih preobražaja (od feudalne i poluindustrijalizovane carevine, preko komunističke diktature do ultraliberalne privrede sa autoritarnim političkim vođstvom), dok danas ponovo predstavlja veliku silu od čije snage zavisi većina „svetskih poslova” – uključujući tu, naravno, i *Novi put svile*. Premda imaju donekle kontroverznu istoriju međusobnih odnosa, Rusija i Kina su strateški partneri u većini međunarodnih organizacija¹⁶,

¹⁵ V. N. Cvetković, “Chinese Power and Geo-politics of the Balkans (“One Belt, One Road” – a realistic forecast), in: *The One Belt, One Road – The Balkan Perspective (Political and Security Aspects)*, Faculty of Security, University of Belgrade, 2017, pp. 27–33. Koje su posledice svega toga po pitanju unutrašnjih odnosa u Kini, posebno u pogledu održanja poretku vlasti i uspostavljanja većih društvenih i individualnih sloboda, o tome ovde ne može biti reči jer izlazi iz polja našeg neposrednog interesovanja. Kontroverze po tom i drugim pitanjima koje su univerzalnog karaktera (poput rasta socijalnih nejednakosti, zagađenja životne sredine, stareњa stanovništva i rasta spoljnotrgovinskog debalansa) velike su i predstavljaju trajne bezbednosne izazove za savremenu Kinu. O tome se vode debate ne samo u Kini, već i izvan nje, posebno u SAD i EU.

Više o (budućoj) kineskoj ulozi u svetu sa dve različite tačke gledišta, odnosno okosnica mogućeg kineskog delovanja: „miroljubivo privlačenje” ili pak „agresivno nametanje”, videti, Martin Jacques, *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order* (2009); Michael Pillsbury, *The Hundred-Year Marathon: China's Secret Strategy to Replace America as the Global Superpower* (2015).

¹⁶ Primera radi, u periodu 1996–2015. godine, Rusija i Kina su 6 puta uložile tzv. dupli veto u Savetu bezbednosti UN, 2 puta su zajedno glasale za predloge rezolucija koje nisu doble potrebnu većinu da budu usvojene, a 32 puta su zajedno izdvajale mišljenje i glasale uzdržano. (U istom periodu SAD su 4 puta stavljale veto na odluke SB). Rusija je samostalno ili sa nekom nestalom članicom SB bila uzdržana 19 puta, a Kina 12. Od 63 glasanja na kojima su bile uzdržane, dve zemlje su zajedno nastupale 32 puta. Pet puta su ostajale uzdržane kada je druga ulagala veto, odnosno nisu se odlučile na podizanje duplog veta. U prethodnom periodu (1996–2005) Kina je samo dva puta, Rusija jednom, a SAD deset puta stavljala veto. Dušan Proroković, „Regionalna bezbednost i teorija realizma (Studija slučaja Arktik)”, *doktorska disertacija*, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2017.

praktično nemaju graničnih sporova¹⁷ i imaju jak zajednički interes – obuzdavanje svetske sile broj jedan – SAD.

*

Za razliku od Rusije i Kine koje imaju duboke predmoderne korene i obuhvataju najveći deo evroazijskog prostora već dugi niz vekova, SAD su moderna velika sila nikla „ni iz čega”, sa izbegličkim stanovništvom koje se tu zateklo bežeći od verskih ratova i nemaštine u ondašnjoj Evropi ili pak u potrazi za novim životom izvan stega aristokratskog poretka i feudalnog nasledja. Nastale iz borbe britanskih kolonija za svoju samostalnost, SAD su jedina velika sila koja ima tačan datum svog nastanka (4.07.1776. god), preglednu genezu jačanja (decenije privrednog napretka i intenzivnog širenja, tj. vojnog osvajanja gotovo čitavog severnog američkog kontinenta tokom XIX veka) i jasne političke programske dokumente legitimisanja unutrašnjeg poretka (prvi pravi moderan Ustav iz 1787. god. i Ustavni amandmani iz 1791. god). Na tim pretpostavkama nastala je najveća svetska sila svih vremena. Krajem XIX veka (završno sa „oslobodenjem Kube”, 1898. god) SAD je postala prva i za sada jedina velika sila u istoriji koja može da kontroliše ceo jedan kontinent – od Aljaske na severu do Ognjene zemlje na jugu. Tokom svih svojih ideoloških metamorfoza, tj. načina opravdanja vlasti (od konstituisanja „zemlje slobodnih” do „države izuzetnih”, koja predvodi „slobodan svet” jer ima posebnu odgovornost spram „univerzalnih vrednosti slobode”), Sjedinjene Države su na spoljnom planu kontinuirano sprovodile politiku „naše dvorište – Amerika” (Monroova doktrina).

Zahvaljujući tradicionalnom rivalstvu evropskih sila, s jedne, te vlastitom političkom i privrednom uređenju, s druge strane, SAD od druge polovine XIX veka suvereno vladaju Amerikom, da bi potom svoju moć posle II svetskog rata uspostavili i na drugim kontinentima, posebno u Zapadnoj Evropi i na Dalekom istoku. Pozicija „svetskog vođstva” održava se do danas zahvaljujući delotvornoj kombinaciji „tvrde” i „meke” moći, tj. uzajamnoj podršci vojne industrije i civilne privrede (posebno tehnološkom napretku)

¹⁷ Istoriski kuriozitet jeste podatak da je rusko-kineska granica (preko 4.000 km) gotovo ista ona koja je nastala posle boravka ruske diplomatske misije u Kini na čelu sa srpskim trgovcem, diplomatom i potonjim ruskim grofom Savom Vladislavićem, koji je uredio tzv. Kahtjanski sporazum (1727. god). Vladislavić je bio učesnik bitke na Poltavi (1709) i osnivač ruske obaveštajne službe (!), čovek koji je postavio osnove ruske politike prema tada još nepoznatoj Kini. Sava Vladislavić, „Tajna informacija o snazi i stanju kineske države”, Moskva, 1731, RTS, Beograd, 2011; Jovan Dučić, *Grof Sava Vladislavić (Srbin – diplomata na dvoru Petra Velikog i Katarine I)*, Mandala, Beograd, 2015.

sa kulturnom hegemonijom (posebno filmska i/ili medijska industrija). Vojne baze širom sveta, zajedno sa privrednim napretkom i moćnim ideoološkim narativom slobode (koja, zahvaljujući Holivudu i medijskoj industriji, stoji u srcu „američkog načina života”), omogućile su pobedu SAD u Hladnom ratu sa Sovjetima, što je ubrzo stvorilo iluziju neodoljivosti i nedodirljivosti. Međutim, san o vlastitoj izvrsnosti nije dugo potrajavao – svega par decenija. Utoliko danas SAD više nalikuju na razočaranog bokserskog šampiona koji ne shvata zašto ga i dalje svi ne vole i ne slave – a „zna se” da je on „najbolji” i da nikada nije bilo „poštenijih” od njega. Uprkos toj, često iskrenoj ideo-loškoj „bezazlenosti”, za razliku od svoja druga dva glavna svetska takmaka, SAD i dalje imaju ili predvode (svejedno je kako to zovemo) jasan i čvrsto ustrojen *vojno-politički savez* – NATO, koji svojim potencijalom višestruko prevazilazi sve druge vojne i druge saveze u svetu. Samim tim, stari šampion i dalje može da očekuje aplauze, makar i lažne. S druge strane, kao što je poznato, NATO je, baš kao i EU, pred velikim izazovima koji nisu samo vojne i/ili bezbednosne, već upravo političke prirode: počev od svrhe ili smisla, tj. ciljeva organizacije, preko načina njenog funkcionisanja i finansiranja, do stvarnog delovanja vojnih snaga na terenu.

* * *

Skupa uzev, notorno mesto aktuelne geopolitike je da savremena politika i privreda u globalnom smislu zavise od međusobnih odnosa između jedne supersile (SAD) i dve velike sile u usponu (Rusija i Kina), kao i niza posredničkih uloga koje su namenjene lokalnim regionalnim silama na Bliskom ili Dalekom istoku, Centralnoj Aziji, Istočnoj Evropi itd.

Kada je reč o prostoru Evrope, glavna događanja i dalje više zavise od SAD nego od EU. Odnedavno EU pokušava da funkcioniše autonomno u odnosu na Vašington, no to još ne znači da može da vodi i bitno drugačiju politiku. Glavni zajednički imenitelj spoljne politike EU i SAD jeste odnos prema Rusiji. U tom smislu EU uvek ide korak dalje: ako su odnosi između Vašingtona i Moskve u datom trenutku dobri, Brisel će prema Rusiji biti još bolji (srdačniji, otvoreniji) i *vice versa*. Tako je bilo tokom prethodnih dece-nija, tako je i danas kada su tenzije i nepoverenje maksimalno povećane i to čak do mere vojnih sukoba preko posrednika (Bliski istok), ali i na samim granicama između Rusije i EU (Ukrajina, Moldavija, Baltik), uključujući tu ekonomske sankcije i političku (diplomatsku) distancu. Po svemu sudeći, stvarni ili fingirani „strah od Rusije”, sa ili bez realnog pokrića, (p)ostaje jedini delotvorni integrativni faktor u NATO i (čini se opet) podeljenoj Evropi

i gotovo je izvesno da će se na tom frontu odvijati i buduće prestrukturiranje unutar EU.

Danas, kada Velika Britanija zvanično ostaje po strani u odnosu na „evrointegracije”, tvrdo jezgro buduće „najveće moguće brzine” i najvišeg nivoa integracije nacionalnih država u vidu zamišljenih Sjedinjenih Država, Evrope ili, što je realnije – čvrsto integrisane političke zajednice sa zajedničkom valutom, centralnom bankom i možda nekim oblikom jedinstvene spoljne politike (jezgro čine Nemačka i Francuska, verovatno i Holandija sa Belgijom kao administrativnim centrom EU), nastojaće da održe pod kontrolom prostorno velike, a politički „sporije” zemlje sa krhkim privredama i „konzervativnim” pogledima na vlastitu suverenost (Italija i Španija), a uz njih i manje, ali i bogatije države (poput Danske, Švedske ili možda Češke npr.). Tako će se, verovatno, formirati Evropa I i Evropa II, dok će ostatak članstva Evopske unije (od Baltika do Balkana) ostati u „trećem krugu” siromašnih puževa (Evropa III), koji neće ometati „brzinu” vodećih zemalja i njihovu glavnu osovinu Pariz – Berlin. Ostaje, međutim, nejasno kako će na tu sliku „Evrope u više brzina” (ili nivoa, ako ne i razreda/uzrasta) – reagovati Vašington kao glavni pokrovitelj evropske bezbednosti i ujedno glavni kreator njene spoljne politike.

Nakon dramatičnih preokreta u evropskim poslovima (propast mnogo obećavajućeg Lisabonskog sporazuma i potonji izlazak Velike Britanije iz EU; dužnička kriza u Grčkoj, privredno zaostajanje u Italiji i Španiji i drugim zemljama uključujući tu i Francusku; jačanje nacionalnih partija u gotovo svim evropskim nacionalnim parlamentima...), SAD su došle u situaciju da biraju između dve podjednako nepovoljne varijante za svoju evropsku poziciju i politiku: (a) davanje podrške daljoj, tj. većoj integraciji unutar EU, koja pak ne može da garantuje i dalju lojalnost interesima SAD, posebno od kada tamo nema više glasa Velike Britanije – najpouzdanijeg transatlantskog saveznika ili (b) održavanje evropskog *status quo* koje kratkoročno obezbeđuje glavnu ulogu SAD u evropskim poslovima, ali dugoročno dovođi u pitanje efikasno vođstvo SAD u ključnim strateškim pitanjima ekonomije i spoljne politike EU, uključujući tu i njenu politiku bezbednosti.

U senci te dileme, koja će po svemu sudeći potrajati jer jednostavno nema „dobrog rešenja”, odvija se dalji uspešan razvoj *Novog puta svile* i kinesko pozicioniranje na evropskom tržištu. Pomalo paradoksalno, iako strateški razumljivo, najjači otpor kineskom napredovanju u Evropi već sada pokazuje najveći kineski partner u tom delu sveta – Nemačka. Ona je ujedno i jedan od glavnih ekonomskih partnera druge velike sile koja je u igri – Rusije. Zbog toga Nemačka, kao i obično u modernoj istoriji Evrope, nosi odlučujuću odgovornost za razvoj ovog dela sveta. Nalazeći se između dve, odnosno tri vatre (SAD – Rusija – Kina), Nemačka mora da vodi hiper-

senzibilnu politiku koja opet, ako je sudeći po istorijskom iskustvu, nije baš primerena njenom *Weltanschauung-u*. Geopolitički položaj centralne sile u Evropi već je dva puta ponukao modernu Nemačku da započne najveće ratove koje je svet ikada upoznao. Srećom, to sada ne bi trebalo da bude slučaj. Trenutno, ali i strateški gledano, prema njihovom vlastitom суду, najveći Nemački problemi identični su sa ostalim, evropskim bezbednosnim izazovima: *migracije u svetu, međunarodni terorizam, oružani sukobi na spoljnim granicama Evrope, pritisak autoritarnih režima i separatističke težnje*, i najzad – *razvoj međunarodnih finansijskih tržišta*.¹⁸ Problem je u tome što svaki od navedenih problema nadilazi institucionalnu i svaku drugu moć Nemačke, ali isto tako i EU. Utoliko se fokus svake spoljnopoličke analize evropske budućnosti nužno usmerava ka Vašingtonu i posredno Moskvi, a odnedavno i ka Pekingu. Sve drugo što nije vezano za ova tri svetska centra moći samo je usputni događaj ili trenutni nesporazum čiji je domet lokalан, a trajanje ograničeno.

Gledano manje iz ugla prokazane real(geo)politike, a sa više teorijskim pathosom, ono što u svemu rečenom najviše uz nemirava nije toliko svagda prisutna *neizvesnost*, već nadasve – *brzina* sa kojom se odvija savremena politika i svekoliki privredni i kulturni život modernih država i naroda. Pri tome ne mislimo da je potrebno lamentirati nad sudbinom uz pomoć stare modernističke fraze o „ubrzavanju istorije“. Stvar je ozbiljnija i po kvantitetu (brzini), ali i po kvalitetu (dubini promena).

Za razliku od predmoderne istorije koja se računala u milenijumima i vekovima, moderna je istorija suzila vreme u dekade, sve da bi danas iskušavala svoje *hiperubrzanje*: procesi koji su ranije trajali decenijama sada se sažimaju u godine, a ove gotovo u mesece.¹⁹ Kina i Rusija su najbolji primjeri za to. Na prelazu između XIX i XX veka, Kina – tada i sada država sa najbrojnijim stanovništvom na svetu, bila je razorenata i opustošena zemlja izložena najgrubljem mogućem kolonijalnom nasilju. Nekadašnja viševe-

¹⁸ Iz govora odlazećeg predsednika Bundessaga Volfanga Šojbea u francuskom parlamentu prilikom usvajanja zajedničke rezolucije povodom obeležavanja 55-godišnjice potpisivanja Jelisejskog sporazuma o prijateljstvu između Francuske i Nemačke (22. januar 2018).

¹⁹ Po svemu sudeći, danas je „dugoročno“ (u značenju „neizvesnosti“ i „dalje budućnosti“) sve što prevazilazi 5 godina! Tako se na neki način revitalizuju i rehabilituju stare komunističke „petoljetke“ iz vremena planske privrede i ra(t)nog komunizma. O tome bi se moglo dosta toga reći iz ugla političkog impresionizma ili futurističke eseistike. S druge pak strane, šta znači „dugoročno“ u ljudskim poslovima (odnosima)? Immanuel Kant je pisao da svaka stvar i najplemenitija ideja u ljudskim rukama brzo postaju prah i pepeo. Najzad, „dugoročno smo svi mrtvi“, kaže poznata izreka, no to sigurno ne može biti opravdanje za sebičluk u ličnim ili puki pragmatizam u međudržavnim odnosima, baš kao ni izgovor za fatalističko „sedenje skrštenih ruku“.

kovna predmoderna sila dospela je u kolonijalni status, trpeći istovremeno i klasičnu okupaciju velikih (najbogatijih) delova svoje teritorije. Takvo stanje je potrajalo sve do polovine XX veka i stvaranja Narodne Republike Kine (1949. god) kada su konačno isterani strani okupatori i formirana domaća – kineska vlada. Međutim, prve i najteže četiri decenije Republike protekle su uglavnom u mučnom političkom i pogubnom ekonomskom lutanju i traženju svog mesta pod globalnim suncem. Potonja razborita unutrašnja privredna i mirotvoračka spoljna politika učinili su da od sredine '80-ih godina prošlog veka Kina započne sa dramatičnim državnim usponom koji se do danas nije zaustavio (primera radi, kineska ekonomija 2015. bila je 25 puta veća nego ona iz 1990. godine)!

Za razliku od Kine, najveća država na svetu (Rusija) početak XXI veka dočekala je na kolenima, štaviše – na ivici propasti. Međutim, svega pet-šest godina kasnije, posle uspešne političke i privredne reorganizacije, Rusija je pokazala prve znake poboljšanja, što je odmah i demonstrirano najpre retoričkim podsećanjem na njen (tada još samo formalan) status velike sile (govor predsednika Putina u Minhenu, 2007), potom bojevom „pokaznom vežbom“ (vojna intervencija u Osetiji, 2008) i najzad radikalnim političkim i vojnim aktivnostima (prisajedinjenje Krima, 2014; rat u Siriji, 2015–2017). Zahvaljujući unutrašnjim ekonomskim reformama postavljenim izvan dotadašnjeg neoliberalnog kanona Čikaške ekonomске škole (poznate po sloganu svog rodonačelnika Miltona Fridmana: „Privatizovati, privatizovati, privatizovati“), uz jako vođstvo koje je spojilo privredni oporavak sa potrebbama bezbednosti, Rusija je za nepunu deceniju dosegla tačku razvoja kojoj se prethodno нико nije nadao.²⁰ Ekonomski standard svakodnevnog života i čak nacionalno samopouzdanje koji su ranijim generacijama bili predočavani u kategorijama daleke „svetle budućnosti“, a koji većina savremenika postsovjetske neoliberalne Rusije nije mogla ni da sanja, sada su postali predmet ako ne neposrednog, ono bar dostižnog iskustva za većinu građana.

²⁰ Simptomatično je da Rusija svoj oporavak duguje više deletovnijoj organizaciji države (dekriminalizacija vlasti i jačanje centralnog upravnog aparata, transparentni poreski sistem, revitalizacija snaga bezbednosti i sl), nego izmenjenoj strukturi privrede koja je i dalje odlučujuće vezana za izvoz sirovina, pre svega nafte i gasa. Paradoksalno je to što su tek aktuelne zapadne sankcije, koje su zamišljene da ugroze „strukturu autoritarne vlasti“, učinile da ruska privreda započne sa istinskim restrukturiranjem i postavljanjem na zdrave osnove produktivnosti i inovacija. Zapad je pogrešno zaključio da najveća zemlja i druga vojna sila na svetu može da se izoluje na način kako se to činilo sa marginalnim ili „otpadničkim“ državama u različitim delovima sveta, počev od Balkana (Srbija), preko Bliskog istoka (Iran) do Dalekog istoka (Severna Koreja). Kako će dalje teći taj proces spoljnog (zapadnog) ograničavanja i unutrašnjih, ali i spoljnopolitičkih ruskih odgovora ostaje da se vidi.

Naravno, hiperubrzanje istorije ne znači da se sve odvija u željenom pravcu. Kao što su „preko noći” nastale, pozitivni odnosi/procesi istom brzinom mogu i nestati ili biti preokrenuti. To se posebno odnosi na vreme kada pitanja građanskih prava i sloboda dobijaju zamah i kada siromaštvo ili (pre)raspodela dobara u zajednici nije više glavno političko pitanje. Kako god, iskustvo XXI veka svedoči u prilog tome da je svaka ekonomska i (geo)politička prognoza nemoguća ili bar krajnje problematična ukoliko cilja na više od 5-6 dolazećih godina. Videti deceniju unapred je već intelektualni podvig koji više duguje filozofskoj intuiciji, no sociološkim ili ekonomskim indikatorima, geopolitičkim teorijama i/ili drugim konцепцијама razumevanja moderne stvarnosti. Štaviše, sve dok hiperubrzanje istorije dobija na intenzitetu i svako „naučno” prognoziranje razvoja koje govori o epohama i računa sa vekovima, unapred valja obeležiti kao ideologiju i/ili propagandu.

Imajući sve to na umu, kako bi onda mogao da izgleda neki „srednjoročni” geopolitički status Kine, velike sile koja to (još zvanično) ne želi da bude, premda već u ovom trenutku ima gotovo sve čime (u vojnom smislu) raspolaže Rusija, baš kao i gotovo sve čime (u ekonomskom smislu) raspolaže SAD? Drugim rečima, koje su šanse da *Novi put svile* (o)stane dugoročno održiv, što bi u svetlu iskustva XXI veka značilo da kao međunarodni priredni *win-win* projekat potraje još bar jednu do dve decenije?

Kako stvari sada stoje, glavni rizici sa kojima se susreće *Novi put svile* zavise od pomeranja – dodirivanja, sudaranja i preklapanja tri tektonske geopolitičke ploče koje čine SAD (+ EU i/ili NATO), Rusija (i njen još uvek labav evroazijski Savez nezavisnih država) i najzad Kina sa svojim ekonomskim partnerima na *Novom putu svile*. Svi drugi lokalni regionalni „igrači” – poput Japana i Južne Koreje, Indije i Pakistana, Irana, Saudijске Arabije, Turske, Sirije, Izraela i Egipta, do onih koji su mali ali zauzimaju značajan prostor ili imaju značajne ljudske ili prirodne resurse – poput Srbije ili Norveške na primer, manje-više će biti u ulozi posrednika ili predmeta uticaja neke od velikih sila koje određuju krucijalne tokove savremenog sveta.

III. RIZICI I PRETNJE: PREDVIDLJIVI I ONI DRUGI

Od očekivanih, štaviše već uveliko postojećih izazova i rizika sa kojima se *Novi put svile* suočava, na prvom mestu su razmatrani geopolitički interesi velikih sila, kao i ambicije posredujućih lokalnih „igrača“. Postojanost tih interesa utiče i na predvidljivost rizika. Stalni interes svake velike sile svodi se na maksimalizaciju njenog boljštika, što znači uvećavanje sopstvene moći i očuvanja vlastite bezbednosti. Odlučujuće pri tom jeste upotreba *primerenih* sredstava za realizaciju datih ciljeva (interesa). Retorika i ideologija su u svemu tome važne ali ipak sekundarne poluge – ključno je znati *kada, kako i zašto upotrebiti silu*, posebno onu vojne provenijencije.²¹ Rat je krajnje sredstvo zaštite kome velike sile pribegavaju samo izuzetno – onda kada ne mogu da izbegnu sudar sa drugom sličnom silom. Postojanje nuklearnog oružja sukobe između velikih sila svelo je na minimum.²² Za njih je stvar političke mudrosti znati kada (ne)upotrebiti silu u susretu sa malim,

²¹ Primera radi, za SAD, kao i za sve druge velike sile kroz istoriju, nikada nije bilo pitanje da li treba da delaju u cilju sopstvene ili možda neke zamišljene „svetske bezbednosti“. Od kada su postale globalna velika sila (XX vek), SAD su vodile više različitih vojnih sukoba (ratova), pri čemu su one najveće među njima (Koreja, Vijetnam, Irak, Avganistan itd) mogle lako da eskiviraju i da tako izbegnu pokazivanje vlastite ranjivosti. Isto tako, aktuelni ulazak SAD u puzaјуći trgovачki rat sa Kinom svima pokazuje da je vreme američke privredne superiornosti prošlo. Naime, svaka velika sila u usponu radila je, između ostalog, na „ukidanju granica“ između država, tj. na ukidanju (tuđih) državnih carina koje su ometale „slobodu trgovine“, čitaj: slobodu vodeće sile da širi tržište i obezbeđuje nove resurse bez upotrebe rata. Onog časa kada se vodeća svetska sila odlučila da poništi vlastite ideoološke mantere o „slobodnom svetskom tržištu“, svima je dato do znanja da je nacionalni interes glavne, ali postojano opadajuće ekonomске sile ispred dosadašnjih zaveta o „novom svetskom poretku“, „moralnoj odgovornosti spram univerzalnih ljudskih prava“, „svetskom vođstvu“ i drugih stereotipa (neo)liberalizma. Po svemu sudeći, razlog za to nije rezultat nekakve „odluke SAD“ da napusti ulogu „glavnog arhitekte liberalnog svetskog porekta i njegovog osnovnog sponzora u ijednog dobitnika“, kako to misli R. Has (Richard Haass, *A world in Diasarray*, Penguin Press 2017), već je reč o gubljenju snage i volje da se i posle 70 godina zadrži uloga nepriko-snovenog vode. Ono što pri tom najviše uzinemira ostatak sveta jeste mogućnost intenziviranja trgovачkih ratova između velikih sila, što gotovo neizbežno, pre ili kasnije, dobija svoj nedvosmisleni autentični (oružani) ratni karakter. Naravno, u konkretnom slučaju to *ne znači* da će neizbežno doći do direktnog vojnog sudara između SAD i Kine; mnogo verovatnije je da će se borba za pozicioniranje na svetskom tržištu roba i sirovina odvijati na drugim, tuđim, dakle posrednim ratištima (npr. Koreja ili Iran), uključujući tu i morske prostore (npr. Pacifik). Graham Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Boston – New York, 2017.

²² Iz toga ne sledi da je nuklearni rat naprsto nemoguć. Remon Aron, *Mir i rat među nacijama*, Sr. Karlovci – Novi Sad, 2001; Marc Trachtenberg, *History and Strategy*, Princeton 1991.

što nenuklearnim silama. Od tog *uzdržavanja* velikih zavisi svetski mir. To je opšti okvir i polazište svake geopolitičke analize, pa tako i onih koje se odnose na *Pojas i put*.

Kako će se ponašati velike sile ili koji su sve rizici u azijskom delu *Novog puta svile*, posebno u predelu Južnog kineskog mora, Indijskog okeana i Arapskog mora, o tome ovde ne možemo govoriti²³, ali zato možemo o predviđenom konačnom cilju tog puta – o Evropi. Kao što je već uočeno, glavni rizici *Novog puta svile* vezani su za *geopolitičke interese* EU i njenih članica, zajedno sa SAD i NATO, s jedne, te Rusije i nekolicine manjih država sa Balkana i sa trase „16+1”, s druge strane. I dok glavne članice EU – Nemačka i Francuska, nastoje da razviju i obogate svoju bilateralnu saradnju sa Kinom, EU kao politička celina gaji razumljiv skepticizam spram *Novog puta svile* i njegovog operativnog ekonomsko-političkog formata „16+1”. U tom smislu, stalno se insistira na regulativnim mehanizmima koji važe unutar evropskog tržišta, a koji mogu da zakoče kinesku ekonomsku ekspanziju. Podrazumeva se da takva nastojanja imaju *prečutnu* (ponekad i otvorenu) podršku Vašingtona. Istovremeno, SAD i EU zajednički krajnje *ofanzivno* nastupaju protiv širenja političkog uticaja Rusije u svetu, posebno u Evropi.²⁴ U toj igri defanzivnih privrednih mera i ofanzivne ideološke, pa čak i *vojne* politike protiv druge dve velike sile, EU i SAD (sa NATO kao obaveznim vojno-političkim formatom) nastoje da kontrolišu, tj. obuzdaju uspon Kine i Rusije. To je osnovni, predvidljivi – dugoročni rizik koji se sigurno neće bitnije promeniti u narednim godinama.

U datom kontekstu nastale su i neposredne *bezbednosne pretnje* koje će takođe potrajati. Naime, ako su glavni rizici realizacije *Novog puta svile* vezani za geopolitičke interese i međusobne surevnjivosti između velikih sila, neposredne pretnje kojima se one potvrđuju ili osvedočuju jesu pre svih *vojni sukobi* na evropskim granicama: Bliski istok, s jedne, i Ukrajina i Crno more, s druge strane. Između njih je Balkan i njegova notorna politička nestabilnost. I dok je kontrola Bliskog istoka i njegovih prirodnih resursa problem za sebe, njegove „kolateralne štete” i bezbednosna pretnja prvog reda po Evropu jesu *nekontrolisane izbegličke migracije*. Zajedno sa njima dolazi i pretnja koja je proteklih godina imala status unutrašnjeg problema: *verski* (po pravilu islamistički fundiran) *terorizam*. Nema sumnje da su navedene glavne pretnje evropskoj bezbednosti ujedno i pretnje realizaciji projekta *Pojas i put*. Međutim, koliko god one bile eksplicitne, verovatno je da su

²³ Videti fusnotu br. 9.

²⁴ Ruski odnos spram kineskog jačanja u Evropi takođe ima svoje ambivalentne strane, s tim da ga odlikuje prečutna saglasnost budući da se na taj način slablji pritisak EU na Rusiju. Glavni ruski interes vezan je za energetsku politiku i njihov odnos spram kineskih investicija u Evropi treba sagledavati pre svega iz tog ugla.

veći rizici vezani uz ekonomsku dimenziju problema, posebno na Inicijativu 16+1, koja predstavlja „mehanizam“ po kome *Novi put svile* funkcioniše u Evropi.

U ovom slučaju reč je o drugoj i drugačijoj vrsti predvidljivih rizika, koja nema vidljivost geopolitike, ali zato ima direktnе materijalne posledice po svakodnevni život. Kao što smo već napomenuli, ovi *čisto ekonomski* rizici su očekivani i zato se mogu na vreme predvideti i kao takvi rešavati. Oni se odnose na način finansiranja nacionalnih i transnacionalnih projekata na *Novom putu svile*, kupovinu akcija evropskih kompanija od strane kineskih (kako državnih tako i privatnih) kompanija i posebno – ekonomsku i eko-lošku regulativu EU koja se pojačava u zavisnosti od spoljnih pritisaka koji dolaze od strane SAD i zainteresovanih konkurenčkih lokalnih nacionalnih ekonomija. Neposredne *pretnje* ovde se pojavljuju u vidu privrednih normativa (propisi EU o konkurenčiji, investicijama, ekologiji i sl.), ali i funkcionišanja svetskog finansijskog tržišta (berze, valute itd) koje je već odavno postalo neka vrsta metafizičkog sveta za sebe.

Naravno, ekonomija je uvek blisko povezana sa politikom, a to se posebno potvrđuje na primeru Inicijative 16+1. Onog časa kada su stvari počele izmicati EU kontroli, čitava stvar se dovodi u pitanje do te mere da se u javnosti spominju i „neokolonijalna sredstva“ (!?) koje Kina, navodno, sprovodi u realizaciji projekta *Pojas i put*. Zato je više nego sigurno da će se nove prepreke na *Novom putu svile* sve češće pojavljivati i da će biti sve kru-pnije. Na tom tragu valja očekivati i posebnu vrstu rizika koja spada u onu *nepredvidljivu* vrstu, a to su *kulturalni rizici*. Oni se odnose na lokalno javno mnjenje i ideološke, verske i druge vrste predrasuda preko kojih se percipi-ruju „oni drugi“ – ovde Kinezi.

Strah od drugog (nepoznatog), pogotovo ako je vezan uz radna mesta i lične perspektive, lako se može zloupotrebiti uz pomoć ideoloških ili rasnih stereotipa koji se šire pomoću odgovarajućih medijskih kampanja. Nema nikakve sumnje da će u nekom trenutku, ako kineska ekspanzija u Evro-pi nastavi sadašnjim tempom, doći do jačanja antikineskih osećanja, odnosno predrasuda, što bi dalje značilo otvorenu političku kampanju protiv „azijskog načina proizvodnje“. U tom slučaju bi kulturalni rizik dobio svoje neposrednije političke oblike koji bi predstavljali direktnе bezbednosne pretnje. O njihovim konkretnim sadržajima i dometima sada nije moguće govoriti, mada je sasvim sigurno da bi o tome morali na vreme da vode ra-čuna oni koji nastoje da projektuju kineski napredak u budućnosti.

Takođe, ne sme se prevideti i zaseban *transpolitički* rizik u vidu moder-nog *tehnološkog* razvoja, posebno onog koji je vezan uz razvoj veštačke inteligenčije koja već odavno nije samo stvar futurističkih romana i *science fiction* filmova. Počev od hipersoničnih projektila, pravljenja kvantnih satelita

i istraživanja ljudskih gena, do vojne i civilne upotrebe veštačke inteligencije, neposredna budućnost donosi više nepoznanica nego što su ih imale sve druge epohe ljudskog života na Zemlji zajedno. Kako će intelligentni roboti, samostalni dronovi, čipovani ljudi i veštačke neuronske mreže premrežiti svetske komunikacije u narednih par decenija – o tome gotovo нико данас не može dati valjani, tj. tačan sud. Onoliko koliko je političko delovanje svagda neizvesno, toliko i još mnogo više od toga je neizvesna buduća upotreba tehnologije, njen mogući autonoman život i, analogno tome – njene društvene posledice.

Najzad, poslednja ali ne i najmanje važna jeste *ekološka* dimenzija problema realizacije *Novog puta svile*. Ona, između ostalog, postavlja u izglednost otvaranje moguće nove globalne saobraćajnice između Kine i Evrope. Reč je o još nerazrađenom, ali ipak realno sasvim mogućem morskom putu koji vodi preko Arktika. Naime, ukoliko se obistine predviđanja ekologa o globalnom otopljavanju, za par decenija će biti moguće uspostaviti direktnu pomorsku vezu Kine sa Zapadnom Evropom, što bi doslovno prepolovilo put u odnosu na sadašnji morski deo Novog puta svile.²⁵ Na taj način bi se bitno umanjili troškovi transporta, uvećala brzina protoka robe i smanjila cena gotovih proizvoda na globalnom, posebno evropskom tržištu. Nema nikakve sumnje da bi se u tom slučaju pažnja svih velikih sila usmerila upravo na Arktik, koji bi u tom slučaju mogao da zaseni sadašnji status Bliskog istoka. To bi možda bila dobra vest za Siriju ili Irak (što ne znači da bi bilo koji drugi problem Bliskog istoka automatski bio rešen), ali bi zato svakako porastao (opravдан) strah vezan za mogućnost posrednog vojnog konflikta velikih sila. Otvaranje Arktika kao morske saobraćajnice neposredno bi sučelilo Rusiju i SAD, posredno naravno i Kinu, ali isto tako i države koje su do sada tek sporadično dobijale svoje uloge u sukobima velikih sila: Norveška, Finska, Danska, Island i Kanada.²⁶

Kako god, svi navedeni rizici i pretnje integrišu se u jedinstveni bezbednosni kompleks *Novog puta svile* koji se mora sagledavati kao celina, da bi se rešavao u delovima. Spajanjem zasebnih perli dobija se čvrsta ogrlica koja svim svojim delovima ponaosob daje vrednost i smisao. Ukoliko perle ostanu svaka za sebe vrednost se neće formirati, a smisao će izostati. Zato kineska “win-win” verzija spoljne politike ima potencijal koji nadilazi puka utopiskska nadanja. Hoće li ona biti i ostvarena ne zavisi samo od projektanta, putnika i drugih korisnika usluga na trasama *Pojasa i puta*, već i od njihovih oponenata. Time se vraćamo na početak ovog teksta.

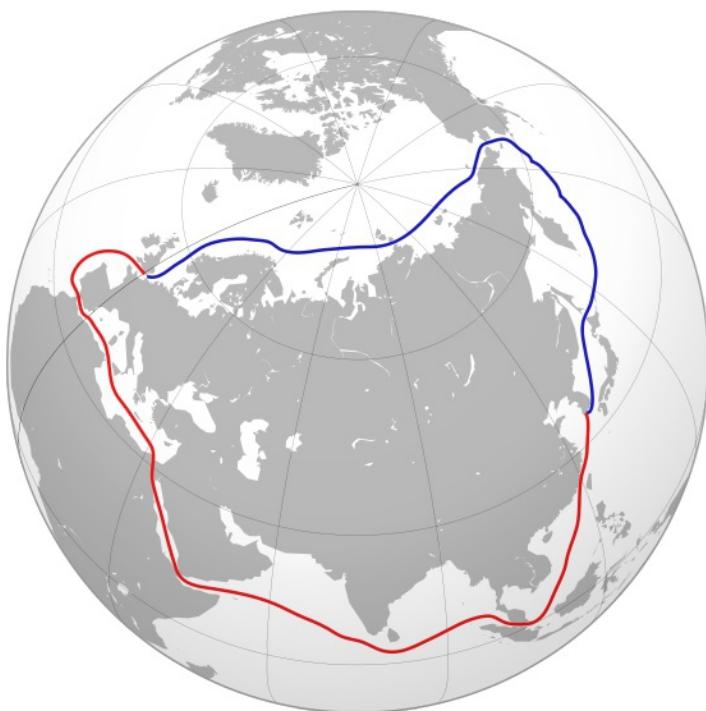
---

²⁵ Prilog br. 2 („Severni morski put“) na kraju teksta.

²⁶ D. Proroković, *Isto*.

Prilog br. 1. Velike sile modernog doba

	XVI vek	XVII vek	XVIII vek	XIX vek	XX vek	XXI vek
EVROPA	Sveti rimsко carstvo (Kuća Habsburga) Engleska Francuska Osmanska imperija	Francuska Španija Engleska Holandija Austrija Osmanska imperija Švedska Rusija	Francuska Velika Britanija Austrija Rusija Pruska Osmanska imperija	Velika Britanija Francuska Austrija Rusija Pruska Osmanska imperija	SAD Rusija (SSSR) Velika Britanija Francuska Nemačka	SAD (NATO) EU (Nemačka i Francuska) Velika Britanija Rusija
MEDITERAN & BLISKI ISTOK	Osmanska imperija Španija Venecija	Španija Venecija Velika Britanija Osmanska imperija	Velika Britanija Francuska Osmanska imperija Španija	Velika Britanija Francuska Osmanska imperija Rusija	Velika Britanija Francuska Rusija (SSSR) <i>Iran, Egipat, Turska</i>	SAD (NATO) <i>Izrael, Iran, S. Arabija, Egipat</i> Rusija EU i V. Britanija
AZIA & DALEKI ISTOK	Kina Indija	Kina Velika Britanija Portugal Holandija	Velika Britanija Francuska Holandija Kina	Japan Velika Britanija Francuska Rusija SAD	Japan Velika Britanija Francuska Rusija SAD	Kina Rusija SAD <i>Indija, Pakistan, Turska, Japan, S. i J. Koreja</i>
AMERIKA	Španija Portugal Holandija	Španija Engleska Portugal Holandija	Španija V. Britanija Francuska SAD	SAD	SAD	SAD

Prilog br. 2. Severni morski put

Nako Stefanov

Doktor filozofskih i istorijskih nauka

*Sofijski univerzitet 'Sv. Kliment Ohridski', Fakultet klasične i savremene filologije,
Centar za istočne jezike i kulture, Katedra za istočnoazijske jezike i kulture*

Projekat „Pojas i put” kao geostrateška revolucija i format „16+1” – problemi i perspektive

Sažetak

Postavljanje temelja održivog razvoja postaje ključno pitanje za celokupno čovečanstvo usled savremenih previranja. Projekat „Pojas i put” je deo tih temelja, koji u isto vreme poprima karakter geostrateške revolucije u različitim dimenzijama: • preraspodeljivanju ravnoteže na globalnom nivou u smeru nastajanja multipolarnog sveta; • menjanju društveno-ekonomске dinamike zemalja koje učestvuju u projektu na platformi win-win razvoja; • predlaganju alternative trenutno dominantnom neoliberalnom modelu i svim njegovim različitim aspektima. Ovaj izveštaj ima za cilj (1) da ispita važne aspekte celokupnog projekta „Pojas i put”; (2) da analizira komponentu ovog projekta nazvanu format „16+1”; (3) da dà pre-gled problema i perspektiva projekta „Pojas i put” i formata „16+1”.

Ključne reči:

Inicijativa „Pojas i put”, format „16+1”, geostrateška revolucija, multipolarni svet, win-win razvoj, alternativa neoliberalnom modelu

UVOD

Na zalasku druge decenije XXI veka, u svetu se intenziviraju društvene, ekonomski, političke i tehnološke promene koje karakteriše neravnoteža, odnosno produbljivanje nelinearne, turbulentne dinamike. Postalo je nemoguće predvideti kakva je dugoročna ili čak srednjoročna perspektiva na globalnom, nacionalnom, pa i lokalnom nivou.

Ova situacija se dobro može opisati izrazom „singularitet”. Doba „singulariteta” je doba u kome prethodni modeli i pojmovi više nisu primenljivi, kada nastupa nešto novo, za šta se još uvek ne zna kako će funkcionisati. Jedan od ključnih razloga za nastupanje doba „singulariteta” je kriza industrijsko-tehnološkog načina proizvodnje, tj. industrijalizma ili „industrijske civilizacije”. Suočavamo se sa prestankom mogućnosti za ekstenzivan razvoj zbog ograničenja koja postavlja životna sredina, odnosno ograničenost neobnovljivih izvora energije.

Tehnološka osnova, koja je do danas izgrađena, i energetski potencijal, koji je čovečanstvo na toj osnovi korak po korak stvorilo, stavlja tačku na postojeće modele ekstenzivnog rasta. S druge strane, taj tehnološki kompleks stvara uslove za osmišljavanje novih tehnoloških platformi, koje su društveno i ekološki mnogo prihvativije.

Drugim rečima, već stvoreni tehnološki uslovi postepeno vode čovečanstvo ka novoj proizvodno-tehnološkoj i društveno-ekonomskoj paradigmii. Ipak, sistemska kriza neoliberalnog kapitalizma otežava uvođenje novog društveno-tehnološkog modela. Glavni uzrok toga je upravo ova sistemska kriza, koja stvara mnoge nepredviđene pretnje.

U uslovima sve većih previranja i haosa na globalnom nivou, postavljanje temelja održivog razvoja postaje ključno pitanje za celokupno čovečanstvo. U tom haosu, projekat „Pojas i put” poprima odlike geostrateške revolucije u više dimenzija.

Opšte je poznato da se XIX vek naziva „vekom geopolitike”. XX vek se naziva „vekom geoekonomije”. U tom smislu, možda se XXI vek može nazvati „vekom geokulture” ili „geofilozofije”. Drugim rečima, u XXI veku bi trebalo da se izgradi „svest da je postojanje čovečanstva geocentrično”. To znači da on mora da bude vek duhovnosti, a ne vek preteranog konzumerizma i hedonizma malog dela čovečanstva i obrnute situacije za većinu čovečanstva. Posmatrano iz ovog ugla, može se reći da projekat „Pojas i put” može i mora da ima ulogu geostrateške revolucije, te da stoga treba da se nazove geostrateškim projektom.

Ovaj izveštaj ima za cilj:

- da ispita neke od važnih aspekata celokupnog projekta „Pojas i put”;
- da analizira jednu, nipošto manje važnu komponentu ovog projekta – takozvani format „16+1”;
- da ispita probleme i perspektive projekta „Pojas i put”, ali i formata „16+1”.

Cilj izveštaja postiže se kroz sledeće glavne zadatke, koji su strukturisani kao glavni delovi izveštaja:

- Projekat „Pojas i put” kao geostrateška revolucija;
- Format „16+1” kao važan deo geostrateškog projekta „Pojas i put”;
- O problemima i perspektivama projekta „Pojas i put” i formata „16+1”.

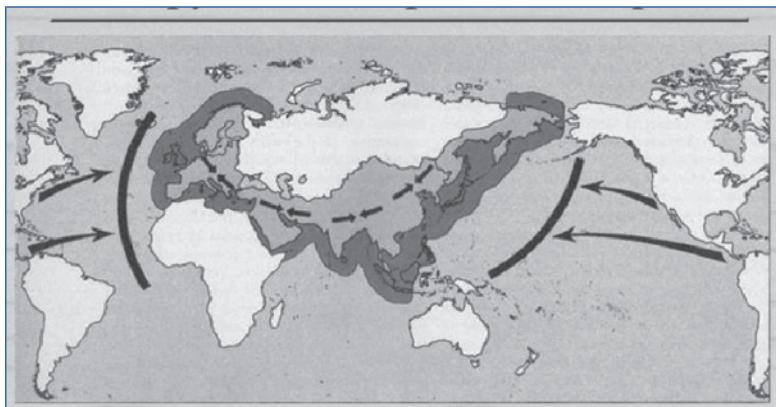
Osnovni metodološki pristupi korišćeni u izveštaju su:

- Sistemsko-strukturalni pristup, koji date entitete posmatra kao „sisteme”, odnosno kao skupove međusobno povezanih delova koji čine celinu. Komponente sistema stoje u određenim odnosima, tj. strukturisani su;
- Istorijski pristup – pojave, bilo da su prirodne ili društvene, ne mogu se u potpunosti razumeti ukoliko se ne uzme u obzir njihov razvoj kroz vreme;
- Geopolitičke i geoekonomiske platforme – ove platforme ispituju sveukupan politički i ekonomski razvoj određene društvene pojave tako što uzimaju u obzir geografske i prirodne činioce koji upravljaju datom pojavom i njenom interakcijom.

I. PROJEKAT „POJAS I PUT” KAO GEOSTRATEŠKA REVOLUCIJA

Projekat „Pojas i put” je pokazatelj povećanog geopolitičkog i geostrateškog potencijala Narodne Republike Kine (NRK) i novog geostrateškog načina razmišljanja lidera Kine, potpomognutog instrumentima „meke moći”, odnosno ekonomskim uticajem i odnosima.

Istorijски posmatrano, Kina je jedna od najstarijih civilizacija sa održivom etatističkom tradicijom. Iako Kina ima značajan pristup Svetskom moru, ona se u geopolitičkom smislu bez sumnje pokazala kao sila koja pripada „kopnenim civilizacijama”, takozvanim telurokratijama.

Dominacija pomorskih sila: sistem britanske imperije zasnivao se na opkoljavanju evroazijskog kontinenta pomorskim putem. Ova dominacija se ostvarivala kroz premoć na pomorskom putu koji prati obode ovog kontinenta.¹

Prema klasičnom geopolitičkom shvatanju sveta, postoji presudan sukob između pomorskih sila, s jedne, i kopnenih sila, s druge strane. Treba napomenuti da su do sada pomorske sile bile te koje su na različite načine dominirale istorijskim vremenom i prostorom. Kopnene sile su morale da se brane, odnosno bile su u odbrambenom položaju.

Na dominaciju i napadačku, agresivnu strategiju „mora”, tj. pomorskih država ukazuje i pojam svetskih središta, odnosno onih prostora unutar kojih se odigrava znatan deo ekonomskog, političkog, tehnološkog i kulturnog života čovečanstva:

- U antičko doba i u srednjem veku ulogu središta imalo je Sredozemno more, gde je dominantna pomorska sila najpre bilo Rimsko carstvo, a zatim Mletačka republika. Mletačka republika je uspešno manevrisala zemljama i teritorijama, materijalnim dobrima i finansijskim tokovima, kao i poduhvatima poput krstaških. Mletačka republika kao dominantna sila bila je jasan odraz nadmoći mora nad kopnom. Ne smemo da zaboravimo da je Britanija bila mletački projekat, baš kao i Britanska istočnoindijska kompanija – jedinstven entitet koji je imao svoju vojsku i mornaricu, tajnu službu i diplomaciju. Ona je obezbedila uspeh britanskih kolonijalnih osvajanja u Indiji, označivši početak velikog britanskog kolonijalnog carstva. Ova kompanija je *de facto* nastala spajanjem dve prvobitno mletačke kompanije. Upravnik Istочноindijske kompanije, Tomas Smit, diplomirao je na Univerzitetu u Padovi, jednom od središta mletačkog uticaja;

¹ <http://policytensor.com/category/geopolitics/>

- U moderno doba, Atlantski okean postao je novo središte, a dominantne pomorske sile bile su najpre Britanija, a nakon II svetskog rata – Sjedinjene Države.
- Doskora su postojala predviđanja da će u XXI veku Tih okean postati središte sveta. Prema ovim predviđanjima, pomorske zemlje poput SAD i Japana morale bi biti dominantne sile novog veka.

Projekat „Pojas i put“ menja geopolitičku i geoekonomsku ravnotežu u korist evroazijskog kontinenta. Ako se realizuje ovaj projekat, Evroazija će postati središte sveta umesto Tihog okeana. Drugim rečima, zahvaljujući ovom projektu uspostaviće se sistem uzajamno korisnih odnosa, aktivni društveno-ekonomski, tehnički i kulturni život, a dominantne sile biće kopnene sile – Kina, Rusija, Iran...

Projekat „Pojas i put“ se stoga može nazvati geostrateškom revolucijom jer, ukoliko bude realizovan, ima potencijal da promeni globalnu ravnotežu od dosadašnjeg jednopolarног sveta u kojem dominira jedna zemlja – SAD – do multipolarног sveta u kome se odvija interakcija više sila.

Realizacija projekta „Pojas i put“ je fundamentalna geopolitička i geoekonomска promena, globalna transformacija džinovskih razmara, koju možemo nazvati geostrateškom revolucijom.

II. FORMAT „16+1” KAO VAŽAN DEO GEOSTRATEŠKOG PROJEKTA „POJAS I PUT”

Kina je 2011. godine predložila zemljama Srednje i Istočne Evrope regionalnu saradnju prema formatu „16+1”. Ova inicijativa Narodne Republike Kine usmerena je ka jačanju i proširenju saradnje sa jedanaest članica EU i pet balkanskih zemalja – Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, Hrvatskom, Češkom, Estonijom, Mađarskom, Letonijom, Litvanijom, Makedonijom, Crnom Gorom, Poljskom, Rumunijom, Srbijom, Slovačkom i Slovenijom – u oblasti ulaganja, saobraćaja, finansija, nauke, obrazovanja i kulture. U okviru inicijative, Kina je definisala tri potencijalne prioritetne oblasti ekonomске saradnje: infrastrukturu, visoku tehnologiju i ekološke tehnologije. Kineski analitičari navode dva glavna razloga za ovu odluku Pekinga:

- Sve veću važnost zemalja ove regije unutar Evropske unije;
- Delimično pomirenje ideooloških neslaganja koja su otežavala saradnju prethodnih godina. S druge strane, kriza evrozone može biti razlog što su zemlje Srednje i Istočne Evrope pokazale zainteresovanost za razvoj saradnje sa Kinom.

Odnosi sa zemljama Srednje i Istočne Evrope dugo nisu smatrani prioritetom u spoljnoj politici NRK. Nakon raspada SSSR-a i Saveta za uzajamnu ekonomsku pomoć (SEV), bivše socijalističke zemlje su preusmerile politiku ka integraciji u institucije Zapada. Shodno tome, one su zapostavile veze sa Kinom.

Format '16+1'

Kina je 2011. godine obnovila saradnju sa ovom grupom zemalja kao celinom. Nakon što je pokrenuta kineska inicijativa, iste godine je organizovan i Ekonomski forum u Budimpešti (Mađarska). Godinu dana kasnije, 2012. godine, zvanično je otpočelo primenjivanje formule „16+1” u Varšavi (Poljska), gde je održan prvi sastanak na nivou šefova vlada. Kasnije runde sastanaka premijera država na visokom nivou održane su u Bukureštu (Rumunija, 2013), Beogradu (Srbija, 2014) i Sudžou (Kina, 2015).

Letonija je 2016. godine organizovala ključni događaj za saradnju između srednjoevropskih i istočnoevropskih zemalja i Kine („16+1”) – sastanak šefova vlada (samit).

Treba napomenuti da su, osim ovih samita, održani i brojni događaji sekundarne važnosti. Na primer, pokrenute su razne inicijative, uključujući i forume usmerene ka ekonomiji, investicijama i saradnji. Takve konferencije, seminari i slični događaji posvećeni su temama poput turizma, obrazovanja, poljoprivrede, energetike i pitanjima razvoja infrastrukture.

Svedoci smo nesumnjivog napretka u institucionalizaciji formata „16+1”. 2012. godine osnovan je stalni sekretarijat Ministarstva spoljnih poslova Kine vezan za format „16+1”. U Varšavi je 2014. godine formiran Stalni sekretarijat za podsticanje investicija. Postoji i nekoliko udruženja i organizacija čiji su koordinatori pojedinačne zemlje (na primer, poljoprivredna saradnja, čiji je koordinator Bugarska, i železnice, čiji je koordinator Srbija).

Iako na samom početku format „16+1” nije smatran važnom inicijativom sa geopolitičkog, pa čak ni ekonomskog stanovišta, on je u pozadini nekoliko ključnih događaja i procesa počeo da poprima odlike geostrateškog plana. Ti ključni događaji i procesi su:

- Prvi događaj je nesumnjivo projekat „Pojas i put”, koji je pokrenuo predsednik NRK Si Činping, a koji sam po sebi predstavlja inicijativu svetskog značaja. Taj projekat povećava važnost zemalja Srednje i Istočne Evrope;
- Drugi proces je svakako „evropska kriza”, koja se ispoljila na različite načine – kao „odjeci” globalne krize koja je počela 2008. godine, dužnički problemi u evrozoni, uključujući i „slučaj Grčke”, i kao „žarišta”, u slučaju Ukrajine, sankcija uvedenim Rusiji, takozvane „migrantske krize” i tako dalje.

Zbog svega toga su zemlje Srednje i Istočne Evrope počele da traže drugi izvor ekonomske stabilnosti, van EU, SAD ili Ruske Federacije. Aktivna saradnja sa NRK, posebno u vezi sa projektom „Pojas i put”, vremenom je za zemlje Srednje i Istočne Evrope postala važan instrument, koji nesumnjivo daje novi značaj ovoj grupi zemalja koje su do sada smatrane periferijom

EU ili tampon-zonom između EU i Ruske Federacije. Zahvaljujući pomenutom projektu i formatu „16+1”, počele su da se otvaraju mogućnosti da ove zemlje dobiju mnogo značajniju ulogu u nekoliko oblasti i da daju novi smisao međunarodnoj saradnji na globalnom nivou i to:

- u oblasti odnosa EU i NRK, jer će, u slučaju da se realizuje projekat „Pojas i put”, zemlje Srednje i Istočne Evrope biti spona, a ne periferija;
- u međunarodnoj saradnji, gde projekat „Pojas i put” postaje najveća inicijativa na svetu, a zemlje Srednje i Istočne Evrope postaju značajna komponenta u ovom geostrateškom projektu sa globalnom perspektivom.

III. O PROBLEMIMA I PERSPEKTIVAMA PROJEKTA „POJAS I PUT” I FORMATA „16+1”

Kada govorimo o formatu „16+1”, posebno u kontekstu projekta „Pojas i put”, ne smemo da prenebregnemo da ne postoje samo perspektive, već i problemi. Na primer, vredi dati pregled nekoliko mišljenja vodećih trustova mozgova i mas-medija.

Neki autori komentarišu: „Pola decenije nakon što je mreža saradnje između Kine i šesnaest zemalja Srednje i Istočne Evrope pokrenuta, njeni ekonomski i politički rezultati su za sada nejednako raspodeljeni”.²

U ovom članku su citirana mišljenja, poput stava Petra Kratočvila, direktora praškog Instituta za međunarodne odnose, da „[t]o nije zaista multilateralan format – više je u pitanju grupa zemalja sa kojima je Kina odbrala da uspostavi bilateralne odnose. Kad su u pitanju investicije, to su uglavnom Poljska i Mađarska, a kad su u pitanju projekti izgradnje, to su Rumunija i Srbija”.³

U istom članku drugi stručnjak, Anastas Vangeli, sa Poljske akademije nauka, kaže da su „Južna i Istočna Evropa pre poligon za „Pojas i put””, da je to više „eksperiment” nego „plan Kine” i da Peking pokušava „da vidi da li će im ova vrsta diplomatijske pomoći da poboljšaju ekonomske odnose”.⁴

Agata Krac iz Evropskog saveta za spoljne odnose, trusta mozgova sa sedištem u Londonu, smatra da je „prvobitna ideja bila da se zemlje Srednje i Istočne Evrope tretiraju kao Azija i Afrika”. „To je bio veliki šok – oni su

² Eric Maurice. China's 16+1 foray into Central and Eastern Europe; <https://euobserver.com/eu-china/138347>

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

objasnili da neće biti zajmova za projekte koje će Kina izgraditi." Za Krac, „uspeh inicijative '16+1' je politički, a ne ekonomski".⁵

Ideja da postoje ograničenja u saradnji srednjoevropskih i istočno-evropskih zemalja i NRK izneta je i u članku Ričarda Turčanjića, zamenika direktora slovačkog Instituta za azijske studije (CENAA), koji kaže da „spisak ekonomskih uspeha – glavnog motiva za učestvovanje u platformi '16+1', barem kad su u pitanju zemlje Srednje i Istočne Evrope – nije tako impresivan”.⁶ On takođe zaključuje: „Kada je pokrenuta platforma '16+1', šesnaest zemalja Srednje i Istočne Evrope je imalo nerealna očekivanja od saradnje sa Kinom – i vrlo je verovatno da su do sada shvatile kako stoje stvari. Danas se situacija možda preokrenula, pa Kina ima nerealna očekivanja oko toga šta može da postigne u ovim zemljama i kako se platforma '16+1' može iskoristiti”.⁷

Tu su i druga mišljenja, poput stava Kerija Brauna, koji kaže: „Svi su do sada upoznati sa željom Kine da tokom proteklih nekoliko godina oformi sopstvenu međunarodnu mrežu multilateralnih grupacija. [...] '16+1' je samo najzapadnija od tih grupacija. Kada je ideja prvi put predstavljena, otprilike u vreme kada je kineski predsednik Si Činping postao generalni sekretar Komunističke partije 2012. godine, EU ju je dočekala sa podozreњem”.⁸

Nakon toga, Braun iznosi neke geopolitičke spekulacije: „Inicijativa 'Pojas i put', koja formira komforну, nekonfliktnu zonu kineskog interesa Rusiji ispred nosa, sve više deluje kao vrhunski diplomatski potez Kine. Duž ogromnog pojasa u Srednjoj Aziji se povećavaju kineska ulaganja i otopljavaju političke veze sa Pekingom, umesto Moskvom. „16+1” nudi vrlo sličan scenario. Mnoge članice su bivše satelitske države Sovjetskog Saveza; one prirodno potpadaju pod sferu interesa i uticaja Rusije. Ipak, Kina po prvi put gradi benignu bambusovu zavesu oko Rusije tamo gde je, pre više decenija, bila gvozdena zavesa za vreme Sovjetskog Saveza. Uz to, baš kao i u Srednjoj Aziji, sve što Rusija može da uradi je da se ljubazno smeška i trpi tu novinu”.⁹

Na kraju, Braun zaključuje: „Optimizma ne manjka; samiti „16+1” su popularni. Problem je, međutim, kao i drugde, to što postoji najrazličitija očekivanja od Kine, ali što su razočaranja često međusobno zaprepašćujuće

⁵ Eric Maurice. China's 16+1 foray into Central and Eastern Europe; <https://euobserver.com/eu-china/138347>

⁶ Richard Q. Turcsányi. The Limits of China's Cooperation with Central and Eastern Europe. <https://thediplomat.com/2015/12/the-limits-of-chinas-cooperation-with-central-and-eastern-europe/>

⁷ *Ibidem.*

⁸ Kerry Brown, China's Geopolitical Aims: The Curious Case of the 16-Plus-1; <https://thediplomat.com/2017/05/chinas-geopolitical-aims-the-curious-case-of-the-16-plus-1/>

⁹ *Ibidem.*

slična. Za Kinu će biti veoma važno da ispunи barem nešto od onoga što se od nje očekuje”.¹⁰

Takvi stavovi su jasan pokazatelj da, premda prilike koje nudi format „16+1” unutar projekta „Pojas i put” pružaju mogućnosti na osnovu formule za uzajamno koristan razvoj, one nisu izložene samo finansijskim, ekonomskim i tehničkim problemima uobičajenim za tako ogroman projekat. Nesumnjivo za njih postoje i političke i ideološke prepreke.

Kako pokazuju navedena mišljenja, u zemljama formata „16+1” postoje jasno orijentisani krugovi, ali pre svega podrška za ove krugove koja dolazi od spolja, od određenih sila sa Zapada. One teže ka tome da javnost formira negativno mišljenje kako o uzajamno korisnoj saradnji sa NRK u okviru formata „16+1” tako i o realizaciji projekta „Pojas i put”. Moguće je da takve tendencije mogu veoma negativno da se odraze i na format „16+1” i na realizaciju projekta „Pojas i put”.

UMESTO ZAKLJUČKA

Sve što je do sada navedeno treba uzeti u obzir kad je u pitanju potreba za uspešnim razvojem uzajamno korisne saradnje. To podrazumeva ulaganje neophodnih napora da se šira javnost zemalja Srednje i Istočne Evrope upozna sa formatom „16+1” i projektom „Pojas i put”.

Za to je potrebno ne samo razvijanje finansijsko-ekonomski i tehničke saradnje, već i posvećivanje pažnje široj kulturnoj, naučnoj i drugim vrstama saradnje. Da bi se stvorile prilike za takozvanu „narodnu diplomaciju”, uključujući i regionalnu saradnju između gradova i sela, neophodno je obratiti pažnju ne samo na ostvarenje takve saradnje preko zvaničnih kanala, već i preko nevladinih organizacija. Gde je izvodljivo, to treba da se dogodi ne samo bilateralno, već na multilateralnoj osnovi, jer je takav slučaj sa formatom „16+1”.

U tom smislu, potrebna je sveobuhvatna strategija za učešće šire javnosti kao jedna od garancija za uspeh međusobno korisne saradnje i, pre svega, međusobno korisnog razvoja u okviru formata „16+1” i projekta „Pojas i put”.

---

¹⁰ Kerry Brown, China's Geopolitical Aims: The Curious Case of the 16-Plus-1; <https://thediplomat.com/2017/05/chinas-geopolitical-aims-the-curious-case-of-the-16-plus-1/>

IZVORI

1. <http://policytensor.com/category/geopolitics/>
2. Eric Maurice. China's 16+1 foray into Central and Eastern Europe; <https://euobserver.com/eu-china/138347>
3. Richard Q. Turcsányi. The Limits of China's Cooperation With Central and Eastern Europe; <https://thediplomat.com/2015/12/the-limits-of-chinas-cooperation-with-central-and-eastern-europe/>
4. Kerry Brown, China's Geopolitical Aims: The Curious Case of the 16-Plus-1; <https://thediplomat.com/2017/05/chinas-geopolitical-aims-the-curious-case-of-the-16-plus-1/>.

Prevod sa engleskog jezika:

Jelena Bošnjak

Zhang Youwen

*Predsednik Šangajskog društva za svetsku ekonomiju
Naučni savetnik na Institutu za svetsku ekonomiju Šangajske akademije
društvenih nauka*

Inicijativa „Pojas i put”: inovacije u međunarodnoj razvojnoj sinergiji i globalnom upravljanju

Sažetak

Cilj kineske inicijative „Pojas i put” je da se pospeši međunarodna saradnja i ostvare uzajamna korist i dobici za sve uključene strane. Kad je u pitanju ekonomski razvoj, ova inicijativa se tiče postizanja sinergije među svim zemljama članicama u ostvarivanju razvojnih ciljeva. U pogledu globalnog upravljanja, inicijativa „Pojas i put” se tiče inovacija u pravcima i načinima saradnje u cilju pospešivanja ekonomske globalizacije. Inicijativa „Pojas i put” nije samo inovativni mehanizam globalnog sinergističkog razvoja i međunarodne saradnje, već i „kinesko rešenje” za jačanje saradnje u kojoj sve strane dobijaju i rešavanje razvojnih problema sa kojima se svet danas suočava. Ovaj rad ispituje inovacije u okviru inicijative „Pojas i put” sa ciljem da se dodatno poboljša saradnja između svih članica „Pojsa i puta” i postignu svi postavljeni ciljevi.

Ključne reči:

inicijativa „Pojas i put”, međunarodna razvojna sinergija, inovacije u globalnom upravljanju [CLC broj] D61 [Kod za identifikaciju dokumenta] A [Broj rada] 1005-8273 (2017) 05-0088-07

Velika nacionalna inicijativa Kine „Pojas i put” ima za cilj podsticanje saradnje na međunarodnom nivou i postizanje zajedničke koristi i dobitaka za sve uključene strane. Kad je u pitanju ekonomski razvoj, ona se tiče ostvarivanja sinergije među svim zemljama članicama u ostvarivanju razvojnih ciljeva. Kada je u pitanju globalno upravljanje, inicijativa „Pojas i put” se tiče inovacija u pravcima i načinima saradnje čiji je cilj da se pospeši ekonomska globalizacija. Predlaganje inicijative „Pojas i put” označava ulazak Kine u novo doba otvaranja i reformi.

I MEĐUNARODNA SINERGIJA POSTAJE NOVI RAZVOJNI MEHANIZAM ZA ZEMLJE U RAZVOJU

Razvoj je centralna tema u savremenom svetu i najveći izazov sa kojim se on suočava. Inicijativa „Pojas i put“ je „kinesko rešenje“ za pitanje razvoja. Kao mehanizam ekonomskog razvoja, „Pojas i put“ donosi fundamentalne teoretske i istorijske inovacije jer se zalaže za novi razvojni mehanizam za postizanje sinergije na međunarodnom nivou.

Prilikom razmatranja različitih razvojnih strategija i odgovarajućih razvojnih teorija, svaka članica inicijative „Pojas i put“ pojedinačno donosi strateške odluke, odnosno razvojne strategije se formulišu u skladu sa trenutnim stanjem i razvojnim ciljevima domaće industrije i nivoom razvoja date zemlje. Odluka neke zemlje da li će prihvati strategiju „hvatanja priključka“ (engl. *catching-up strategy*) ili strategiju „praćenja“ (engl. *following strategy*), obično se zasniva na stanju domaće ekonomije, a ne na saradnji sa drugim državama. Od konkretnih uslova u zemlji i njenih ciljeva zavisi i da li će spoljnotrgovinska strategija biti usmerena ka većem stepenu otvaranja. Kada usvaja strategije i donosi politike, svaka zemlja će iskoristiti spoljne uslove, ali su unutrašnji činioci ti koji odnose prevagu. Zemlja može zatražiti pomoć međunarodne zajednice za razvoj svoje privrede, ali je takva spoljna pomoć obično rezervisana za konkretne projekte i nikada neće promeniti osnovne razvojne uslove u zemlji. Takođe, slučajevi međunarodne saradnje, poput pridruživanja međunarodnim organizacijama, učešća u aktivnostima usmerenim ka regionalnom povezivanju ili ispunjavanja obaveza u vezi sa otvaranjem da bi se dobio pristup stranim tržištima, povećaće stepen ekonomske liberalizacije i stvorice povoljne uslove za razvoj zemlje, ali neće moći da promene njeno razvojno planiranje. Povrh toga, iako je svim zemljama dozvoljeno da u međunarodnim organizacijama pregovaraaju sa drugim državama, zemlje u razvoju obično u tim organizacijama nemaju nikakv uticaj. Ukratko, svaka zemlja samostalno formuliše razvojne strategije i one nisu proizvod saradnje sa drugim državama.

Iako je Kina ostvarila značajan napredak u pogledu privrednog razvoja, ona ne namerava da druge države primorava da prihvate njen uspešni model razvoja, jer veruje da se nacionalni uslovi razlikuju od zemlje do zemlje i da razvojna strategija mora da se osmisli na osnovu tih jedinstvenih uslova.

Glavni značaj inicijative „Pojas i put“ je što se njime predlaže inicijativa da sve zemlje duž „pojasa i puta“ ostvare razvojnu sinergiju, zajednički i kroz konsenzus stvore „hardverske“ (tvrde) i „softverske“ (meke) razvojne uslove i postignu zajednički razvoj. Sinergija nije obavezujuća niti predstav-

lja neprihvatljiv spoljni uslov, već se sastoji od određenog broja praktičnih mera i projekata. Ove mere i projekti su rezultat saradnje različitih država.

„Petokraki pristup“ (odnosno koordinisanje politika, povezivanje infrastrukture, neometana trgovina, finansijsko integriranje i jačanje međuljudskih veza) koji se primenjuje unutar inicijative „Pojas i put“ daje uvid u suštinu svih aspekata sinergističkog razvoja. Koordinisanjem politika se ostvaruje sinergija politika pojedinačnih država pod uslovom da postoji konsenzus o razvoju i saradnji i ono predstavlja „meki“ uslov za sinergistički razvoj. Koordinisanje politika je dobrovoljno i omogućava veliki stepen autonomije i fleksibilnosti. Ono se razlikuje od sporazuma i obaveza u međunarodnim organizacijama, jer ne samo da olakšava saradnju različitih zemalja na razvojnem planiranju, već i povećava pouzdanost i transparentnost tržišta. Donošenje politika je mahom otvorenog tipa i počiva na saradnji, što vodi realizaciji zajedničkih projekata. Treba, međutim, izbeći preterano stvaranje konkurenčije zasnovane na podsticajima. Povezivanje infrastrukture je osnova sinergističkog razvoja i predstavlja „tvrdi“ uslov. U infrastrukturu spadaju različite vrste puteva, komunikacionih veza, cestovoda, elektrana, luka, aerodroma, itd. Ove razvojne uslove često odlikuje neefikasnost, pa čak i neproizvodivost kada različite zemlje odvojeno izrađuju razvojne planove. Povezivanje infrastrukture pruža najveće ekonomiske dobitke i poklapa se sa interesima različitih zemalja. Ono omogućava svim zemljama koje su deo „Pojasa i puta“ da dobiju olakšan pristup velikim tržištima, a da pri tom smanje povezane troškove, a zemljama koje nemaju izlaz na more da dobiju pristup pomorskim lukama da bi ubrzale razvoj. Za zemlje i regione koji su trenutno u ovoj ili onoj meri nedovoljno razvijeni, sveobuhvatno planiranje izgradnje infrastrukture je od dugoročnog značaja. Finansijsko integriranje je odlučujući činilac za sveukupan razvoj svih zemalja koje su deo „Pojasa i puta“, kao i jedan od „tvrdih“ uslova. Finansijsko integriranje ne podrazumeva samo direktne strane investicije, već i sve vrste kreditnog kapitala i različite načine finansiranja, koji su ključni za izgradnju infrastrukture i finansiranje kompanija. Izgradnja infrastrukture podrazumeva ogromne investicije i dug period isplaćivanja, pa stoga i stvara potrebu za mnogim tržišno orijentisanim mehanizmima finansiranja. Finansijsko integriranje direktno rešava „dvostruk nedostatak“ sa kojim se suočavaju mnoge zemlje u razvoju, pomažući im da reše najveće razvojno „usko grlo“. Umesto da zemlje članice inicijative međusobno sklope prost odnos dužnika i poverilaca, finansijsko integriranje je osmišljeno tako da uspostavi otvoren mehanizam za finansiranje, uključujući i apsorbovanje sredstava iz drugih delova sveta i iznalaženje učinkovitijih načina finansiranja koji će zadovoljiti različite potrebe i dovesti do zajedničkog razvoja. Neometana trgovina je odraz napretka u ekonomskoj specijalizaciji i saradnji

među zemljama koje su deo inicijative „Pojas i put”. Trgovina je pokretač rasta u zemljama u razvoju, odnosno trgovina ima važnu ulogu u ubrzavanju razvoja zemlje. Neometana trgovina podrazumeva ne samo smanjenje carinskih tarifa i uklanjanje necarinskih barijera, već i olakšavanje različitih vrsta trgovine, povećanje efikasnosti carinskih postupaka i smanjenje logističkih troškova. Olakšana trgovina može da dovede do efikasnije specijalizacije i saradnje unutar inicijative „Pojas i put” i ubrza zajednički razvoj svih zemalja koje su njen deo. Jače međuljudske veze su jedna od svetlih tačaka inicijative „Pojas i put” i one vrše veliki uticaj na ekonomsku saradnju članica inicijative. Između zemalja duž „pojasa i puta” postoje velike istorijske, kulturne, verske i političke razlike. Iako inicijativa za ekonomski razvoj „Pojas i put” nikako ne teži da te razlike izbriše, zemlje članice moraju da se nose sa negativnim posledicama nekih razlika po ekonomsku saradnju i zajednički razvoj. U te svrhe je neophodno pronaći dodirne tačke i iskoristiti ih za ekonomski razvoj, a u isto vreme očuvati etničke karakteristike. Kada se težnja za razvojem pretvori u konsenzus, saradnja može postati glavni zajednički imenitelj članica inicijative „Pojas i put”.

„Petokraki pristup” u okviru inicijative „Pojas i put” očigledno nije samo osnovni okvir za regionalnu saradnju, već i sveobuhvatno rešenje za neke razvojne izazove u međunarodnoj saradnji. U tom smislu, „petokraki pristup” je strateška inovacija za postizanje međunarodne sinergije kako bi se rešili problemi vezani za razvoj. Koristeći gravitacioni model trgovine i druge slične modele, neki naučnici su zaključili da nema mnogo prostora za zajednički razvoj trgovine, jer je većina zemalja unutar „Pojasa i puta” mala i nedovoljno razvijena. Ovim naučnicima nedostaje temeljno razumevanje sveukupnog okvira inicijative „Pojas i put”. Tržišta se mogu negovati i može se podstići trgovina i ostvariti rast. Cilj i značaj inicijative „Pojas i put” je da se postigne zajednički razvoj kroz ostvarivanje sinergije. Stoga analize ili predviđanja zasnovani isključivo na statusu kvo zemalja članica inicijative „Pojas i put” ne odražavaju njenu srž i suštinu.

II PROMENE U PROSTORNOM OBRASCU OTVARANJA KINE OD OBRASCA GRADIJENTA DO PARALELNOG OBRASCA

Inicijativa „Pojas i put” zahteva koordinisanje raznih razvojnih politika i planova među zemljama. U pogledu otvaranja same Kine ka ostatku sveta, prioritet treba da budu srednja i zapadna Kina i da se model razvoja promeni od prethodnog obrasca gradijenta u paralelni tip.

Teorija komparativnih prednosti dokazala je da otvaranje pogoduje ekonomskom razvoju, pa se u razvojnoj ekonomiji smatra da je ekonomija koja počiva na otvaranju obično efikasnija, bez obzira na njenu veličinu. Treba, međutim, istaći da su ove ekonomske pretpostavke zasnovane na modelu malih zemalja u kojima ne postoje velike razlike u razvoju između različitih oblasti.

Kina je velika zemlja sa dugim kopnenim granicama. Iz istorijskih razloga, postoje ogromne razlike u stepenu razvoja između priobalnih regija Kine i regija u unutrašnjosti zemlje. Shodno tome, Kina je odlučila da otvaranje i reforme započne u priobalnim regijama, koristeći prednosti koje pruža pomorski saobraćaj u ovim oblastima da poveća otvorenu spoljnu trgovinu. Kasnije su na jugu Kine uspostavljene specijalne ekonomske zone, po uzoru na Hongkong i Makao. Pošto se nalazi blizu Tajvana, Japana i Južne Koreje, istočna Kina je privukla ogromna strana ulaganja. Nešto razvijenija infrastruktura u nekim gradovima duž istočne obale (poput Šangaja) je takođe pomogla da se privuče strani kapital i osnaže izvozno orijentisane industrijske grane. Uvođenje stranog kapitala i razvoj izvozne industrije ne samo da su glavna odlika otvorene ekonomije, već imaju i glavnu ulogu u razvoju priobalnih regija na jugu i istoku Kine. Ovaj strateški izbor je napravljen uzimajući u obzir veličinu zemlje i realnosti razvoja i predstavlja prvu inovaciju u otvaranju Kine ka ostatku sveta.

Zahvaljujući sve sticanju sve većeg i kvalitetnijeg iskustva vezanog za otvaranje u specijalnim ekonomskim zonama i priobalnim ekonomskim i tehnološkim razvojnim zonama, kineska politika otvaranja je postepeno postala nacionalna strategija koja ne poznaje regionalne razlike. Srednja i zapadna Kina takođe mogu da privuku strana ulaganja i učestvuju u spoljnoj trgovini. Međutim, celokupno otvaranje i razvoj Kine neizbežno prate obrazac gradijenta: nivo otvorenosti i razvoja u istočnoj Kini je veći nego u srednjoj i zapadnoj Kini. Iako je Kina usvojila nacionalnu strategiju „Projekat razvoja zapada“ i dala prioritet premeštanju nekih industrija sa istoka u srednju i zapadnu Kinu, ovaj obrazac se nije promenio. Kina je počela da uspostavlja strateške ekonomske zone u oblastima unutar zemlje i postigla je veliki razvojni zamajac. Ipak, ove nove strateške ekonomske zone zbog geografskih ograničenja još uvek zaostaju za priobalnim regijama u pogledu stepena otvorenosti.

Da bi iz velike privrede prerasla u globalnu ekonomsku silu, Kina mora da smanji razlike u otvorenosti i razlike u stepenu razvoja između istočnih regija i regija u srednjoj i zapadnoj Kini. U takvim okolnostima, inicijativa „Pojas i put“ predstavlja dodatnu inovaciju u primeni kineske strategije otvaranja ka ostatku sveta.

U skladu sa inicijativom „Pojas i put”, izgradnja koridora ka jugozapadnoj, zapadnoj i severnoj Kini, koja uključuje i kopnene i pomorske puteve, je usvojena kao važna strategija za prevazilaženje geografskih prepreka i pospešivanje otvorenosti i razvoja u ovim oblastima. Izgradnja koridora ima i domaće i strane delove, pa je stoga međunarodna saradnja postaje ključna za otvaranje oblasti u unutrašnjosti Kine.

Inicijativa „Pojas i put” će na taj način postepeno promeniti strukturu otvaranja Kine od sadašnjeg obrasca gradijenta do paralelnog obrasca. Drugim rečima, vrlo je izvesno da će oblasti u istočnoj, srednjoj i zapadnoj Kini na različite načine razviti spoljnoekonomske i spoljnotrgovinske odnose. Kinesko-evropska kontinentalna železnička mreža, koja je sada u celosti puštena u pogon, pokazala je delotvornost i izvodljivost ovog novog razvojnog obrasca u regijama u srednjoj i zapadnoj Kini.

Inicijativa „Pojas i put” je na inovativan način dokazala da se geografski uslovi mogu promeniti i preoblikovati, te da i oblasti u unutrašnjosti mogu da postanu središte međunarodne trgovine i saradnje. Preoblikovanje geografskih uslova je promenilo uvreženo stanovište po kome su geografski činioci nepremostiva prepreka u ekonomskom razvoju i analizi. Naravno, preoblikovanje geografskih uslova nije izvodljivo bez ogromnih ulaganja, mogućnosti da se izgradi infrastruktura i koordinisanja politika sa susednim zemljama. Kao izuzetno složna i sveobuhvatna strateška tema, preoblikovanje geografskih uslova je podignuto na novi nivo u skorašnjim pokušajima Kine da premesti industrijske delatnosti iz priobalnih regija u regije u unutrašnjosti zemlje.

Usvajanje paralelnog obrasca otvaranja svakako ne znači da će isti model biti usvojen u svim delovima Kine u okviru njenog otvaranja ka ostatku sveta. Specifičan način otvaranja u svakoj regiji će mahom zavisiti od njenog industrijskog razvoja i geografskih odlika. Roba se iz zapadne Kine može železnicom transportovati do Evrope, a roba iz istočne Kine se do Sjedinjenih Država može dopremiti pomorskim transportom. Model otvaranja graničnih oblasti najvećim delom zavisi od ekonomskih uslova u susednim državama.

Primena kineskog „Projekta razvoja zapada” je ključna za spajanje domaćeg razvoja i inicijative „Pojas i put”. Razvoj i otvaranje srednje i zapadne Kine do sada nisu imali isti tok kao u istočnoj Kini: prilikom otvaranja ka ostatku sveta, istočna Kina se razvijala privlačenjem stranog kapitala tako što je ponudila povoljne politike i reformisala stari sistem, donekle i zbog toga što kineska tržišna ekonomija tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka nije u potpunosti bila razvijena. Međutim, trideset godina nakon što je usvojila politiku otvaranja i reformisanja, Kina se nalazi u potpuno novoj razvojnoj fazi. Razdoblje otvaranja podstaknutog odgovarajućim

politikama je završeno i kineske vlade sada tretiraju strane kompanije na isti način kao i domaće. Osim toga, domaće tržište u Kini nije bilo potpuno otvoreno za strana ulaganja u ranim fazama otvaranja. Pošto je situacija danas potpuno drugačija, nemoguće je pospešiti razvoj srednje i zapadne Kine (posebno proizvodnog sektora) tako što će stranim investitorima naprosto biti ponuđene povoljne politike. Značaj realizacije inicijative „Pojas i put“ leži u podsticanju izgradnje infrastrukture i poboljšanoj povezanosti srednje i zapadne Kine sa ostatkom sveta, pri čemu se u obzir uzimaju specifični uslovi u ovim regijama, a naglasak se stavlja na program saradnje i zajedničkog razvoja. Kao rezultat toga, uticaj „Projekta razvoja zapada“ se proširio daleko van granica zemlje zahvaljujući inicijativi „Pojas i put“.

III PROŠIRENJE KRUGA PARTNERA ZA SARADNUJU OD RAZVIJENIH ZEMALJA NA ZEMLJE U RAZVOJU

Kina je u okviru inicijative „Pojas i put“ proširila krug zemalja sa kojima ostvaruje saradnju sa razvijenih ekonomija na ekonomije u razvoju.

Otvaranje ka ostatku sveta podrazumeva korišćenje svih međunarodnih resursa u cilju razvoja Kine. Zbog zaostale tehnologije i slabe ekonomije na početku otvaranja krajem sedamdesetih godina prošlog veka, Kina nije mogla da realizuje svoju izvoznu politiku. Stoga su privlačenje direktnih stranih investicija i napredna tehnologija bile jedine opcije koje je Kina imala na raspolaganju, pa je ona uložila velike napore da preko razvijenih zemalja i regija dobije pristup potreboj tehnologiji. Te zemlje i regije ne samo da su imali kapital i tehnologiju koja je Kini bila potrebna, već i velika međunarodna tržišta za kojima je Kina vapila. Od devedesetih godina XX veka, međunarodni transfer tradicionalnih industrija je, uz međunarodnu podelu rada na lanac vrednosti kad su u pitanju neki novi i sve složeniji proizvodi, postao važan deo globalizacije. Potencijal domaćeg tržišta u Kini i niska cena rada su se potpuno poklopili sa ovim trendom u globalizaciji, pa su privukli ogroman broj stranih kompanija i investitora iz razvijenih zemalja i regija. U ovoj fazi je Kina, ako se izuzmu potražnja za sirovinama i neki projekti izgradnje, za većinu zemalja u razvoju bila glavni konkurent na tržištima sa nižim cenama. Kad je u pitanju međunarodna mobilnost faktora proizvodnje na tržištu koje je ubrzano prolazilo kroz proces globalizacije, razvijene zemlje su u to doba imale napredne faktore proizvodnje, poput tehnologije, tržišnih marki i prodajne mreže, a Kina nije imala ništa osim mnogobrojne neobučene radne snage. Stoga je u ovoj početnoj fazi Kina u saradnji sa razvijenim zemljama morala da se oslanja na vertikalnu specija-

lizaciju, uključujući i interindustrijsku vertikalnu specijalizaciju i specijalizaciju lanca vrednosti u okviru proizvodnje pojedinačnih proizvoda.

Iako Kina nije bila zadovoljna položajem pri dnu lestvice vertikalne specijalizacije, ona je Kini otvorila put ka brzom razvoju i iskorišćavanju istorijske prilike za ekonomsku globalizaciju. Direktne strane investicije i uvoz naprednih faktora proizvodnje iz razvijenih zemalja su bili ključni za uspeh Kine u ovom periodu. Ipak, kada je Kina završila početnu fazu razvoja i umanjila siromaštvo, počela je da postavlja sebi više ciljeve i model korišćen u početnoj fazi razvoja uskoro je postao zastareo. U drugoj razvojnoj fazi, Kina je postavila sebi ambiciozan cilj da samostalno uvodi inovacije i oslanjala se na razvijanje naprednih faktora proizvodnje (poput tehnologije i tržišnih marki) da bi dosegla više segmente međunarodne podele rada. U međuvremenu, Kini je bila neophodna nova strategija otvaranja za ovu novu istorijsku razvojnu fazu, što je za ishod imalo pokretanje inicijative „Pojas i put”.

Izraz „nova istorijska razvojna faza” je više značan: prvo, ukazuje na to da je Kina nastupila kao ekomska sila u nastajanju i druga najveća svetska ekonomija. Njena industrija je u celini prošla proces nadgradnje, pa Kina sada može da utiče na svetsku ekonomiju zbog velikih proizvodnih kapaciteta. Kineske inovacije i industrijske grane koje se razvijaju postaju konkurenca razvijenim zemljama. Istovremeno, ogromni proizvodni kapacitet mnogih tradicionalnih industrija, poput izgradnje infrastrukture i proizvodnje opreme, pomaže Kini da sarađuje sa zemljama u kojima su ove industrije relativno nerazvijene. Povrh toga, Kina ima veliki kapital i može da ulazi u mnoge oblasti u različitim zemljama. Ukratko, struktura komparativne prednosti Kine potpuno se promenila.

Zbog toga Kina u ovoj novoj istorijskoj fazi treba ne samo da neprekidno sarađuje sa razvijenim zemljama da bi dodatno proširila pristup tržištu najnovijih industrija (posebno savremenoj uslužnoj industriji), već i da pronađe nove načine za ostvarivanje međunarodne saradnje usled strukturnih promena u svojoj komparativnoj prednosti. Većini zemalja koje su deo inicijative „Pojas i put” potrebni su ulaganje u infrastrukturu i veće investicije da bi modernizovale tradicionalne grane domaće industrije na početku industrializacije, što će dovesti i do ogromne potražnje za robom široke potrošnje kada industrializacija dobije zamah. S obzirom na trenutne komparativne prednosti Kine, neophodno je i realno da ona proširi saradnju u cilju otvaranja sa razvijenih zemalja na susedne zemlje u razvoju. Otud proizilazi strateška inovacija inicijative „Pojas i put”: Kina se ne zadovoljava time što je uspešno postala deo međunarodne podele rada zasnovane na lancu vrednosti, koju su osmisile razvijene zemlje, niti neverovatnim postignućima u svom ekonomskom rastu. Umesto toga, Kina pravi istorijske promene

u svojoj komparativnoj prednosti da bi u velikoj meri proširila krug svojih partnera za saradnju, što predstavlja veliku inovaciju u nastojanjima Kine da nade nove načine otvaranja i razvoja.

Saradnja na razvoju proizvodnih kapaciteta je jedan od ciljeva inicijative „Pojas i put”, ali ona nikada ne podrazumeva prost transfer proizvodnih kapaciteta. Proizvodni kapaciteti nekih industrijskih grana (poput ekstraktivne industrije) se ne mogu preneti, a prenos nekih industrija može nametnuti velike troškove. Dostupnost lokalnog tržišta određuje da li je prenos određene industrije ekonomski opravдан. Saradnja vezana za proizvodne kapacitete ne bi trebalo da se shvata samo kao potraga za stranim tržištem usled viška kapaciteta. Proizvodi se ne mogu plasirati ni na jednom tržištu ako u datoj zemlji ne postoji razvojna potreba. Postoji velika verovatnoća da saradnja neće biti održiva ukoliko je vođena isključivo potrebom Kine za tržištima. Ova saradnja treba da se zasniva na velikim investicijama i trgovini od kojih sve uključene strane imaju korist i koje su za sve strane održive. Inicijativa „Pojas i put” je precizno usmerena ka postizanju sveopšte ekonomske saradnje i dugoročnog ekonomskog razvoja. Shodno tome, ona nije samo novi segment otvaranja Kine, već i novi način međunarodne specijalizacije.

Saradnja Kine sa članicama inicijative „Pojas i put” može poprimiti mnoge oblike koji se razlikuju u odnosu na saradnju Kine sa razvijenim zemljama. To najpre može biti ulaganje u infrastrukturu: Kina je u ovom pogledu u povoljnem položaju i pomaže ovim zemljama da povećaju dugoročni razvojni kapacitet tako što poboljšava njihovu infrastrukturu. Zatim, prenos industrija: proizvodna industrija Kine ne samo da će imati pristup novom i velikom tržištu, već će i ubrzati proces industrijalizacije u ciljnim zemljama. Treće, specijalizacija lanca vrednosti: članice inicijative „Pojas i put” će imati koristi od specijalizacije lanca vrednosti tako što će iskoristiti svoju jeftinu radnu snagu, dok će proizvodna industrija Kine povećati konkurentnost kroz saradnju.

IV STRUKTURA SPOLJNOEKONOMSKIH ODNOSA NAPREDUJE OD JEDNOSMERNOG KA DVOSMERNOM TOKU

Kampanja izlaska kineskih preduzeća na globalnu scenu (*Going Global Campaign*) važna je odlika inicijative „Pojas i put”, koja će dovesti do istorijskih promena u kineskom razvoju u pravcu otvaranja. Menjanje fokusa sa pret-

hodnog „uvoženja” na podjednako jak naglasak na „izlazak na globalnu scenu” je neophodan ako Kina želi da spoji otvaranje i inicijativu „Pojas i put”.

Razvojni model otvaranja, koji preovlađuje u poslednjih trideset godina, je kao razvojna strategija prilagođen trendu globalizacije. Važna odlika ekonomske globalizacije je međunarodni protok proizvodnih faktora, koji omogućavaju direktnе strane investicije, čime se ostvaruje međunarodna saradnja zasnovana na različitoj strukturi proizvodnih faktora u različitim zemljama. Konkretno, prliv stranih investicija se kombinuje sa radnom snagom zemlje domaćina da bi se pokrenula proizvodnja i ponovni izvoz na svetsko tržište. U prethodnoj fazi ekonomskom razvoju, glavni pokretač u čitavoj Kini je bio deficit trgovinskog bilansa, koji su stvorili izvoz i posebno strana ulaganja. Stoga se ekonomski rast ostvarivao putem izvoznog modela rasta u kome su preovlađivala strana ulaganja, što je jedna od najvažnijih odlika razvojnog modela Kine.

Kineski razvojni model uveo je istorijsku i epohalnu inovaciju, jer je ranije u razvojnim modelima akcenat bio na brzom sprovođenju industrijalizacije i donošenju izbora u spoljnoekonomskim odnosima (da se naglasak stavi na protekcionizam i zamenu uvoza ili da se prihvati slobodna konkurenca i razvoj kroz poboljšanje efikasnosti). Model zasnovan na stranim investicijama ne spada među postojeće konvencionalne razvojne modele. Stoga pokretač uspešnog kineskog razvoja, koji karakterišu otvaranje i iskorisćivanje globalizovanih proizvodnih faktora, predstavlja inovaciju u razvojnim modelima.

Važna odlika ovakvog razvojnog modela je jednosmeran tok, odnosno neto prлив kapitala i neto odliv proizvoda tokom dugih perioda. Njihov krajnji ishod su ogromne devizne rezerve. Prednost jednosmernog obrasca je što podstiče veliki rast domaće ekonomije, što je bilo neophodno i važno u ranim fazama razvoja Kine, pošto je na taj način u isto vreme uklonjeno problem takozvanog „dvostrukog nedostatka”, koje postoji u svim ekonomijama u razvoju. Međutim, dugoročan jednosmerni tok za posledicu ima i neiskorišćene rezerve i fondove i optužbe međunarodne zajednice za protekcionizam na račun kineske vlade.

Kina je već početkom XXI veka predložila strategiju izlaska kineskih preduzeća na globalnu scenu (*Going Global Campaign*). U to vreme, naglasak je bio na održavanju stabilnog snabdevanja sirovinama. Kasnije su spašanja i akvizicije u inostranstvu postepeno postale primarni oblik primene ove strategije i odigrale značajnu ulogu u razvoju Kine. Danas inicijativa „Pojas i put” dodatno obogaćuje konotacije i inovativni značaj ove strategije.

Ako prлив stranih investicija ukazuje na povoljnu perspektivu za domaći razvoj i povoljnu klimu za ulaganja, ulaganja u inostranstvo su odraz povećane konkurentnosti preduzeća i smelog nastupanja Kine na globalnom

tržištu. Konkurenčija se danas odvija na globalnom nivou. Snažna ekonomija neizbežno počiva na određenom broju preduzeća svetskog ranga. Osim kroz izvoz proizvoda, međunarodna konkurenčija se ostvaruje i kroz direktnе investicije. Preduzeća koja ulažu na međunarodnom tržištu moraju da pronađu najpovoljnije prilike za ulaganje i prođu kroz proces razvoja. Znatan broj zemalja duž „pojasa i puta“ su još uvek u početnoj fazi industrijalizacije. Te zemlje čeka dug put do završetka izgradnje infrastrukture i procesa industrijalizacije, što potencijalnim investitorima pruža dosta prostora za ulaganja. Inicijativa „Pojas i put“ se zalaže za ujedinjeno tržište za razvoj preduzeća, kako u Kini tako i u ostatku sveta. Stoga ova inicijativa nije zasnovana isključivo na potrebama Kine, već predstavlja i odgovor na ključne interese zemalja članica (odnosno njihove ekonomske potrebe). Inicijativa „Pojas i put“ se zasniva na zajedničkoj koristi, pošto je otvorenost u skladu sa ključnim interesima svih zemalja koje su deo inicijative. Inicijativa „Pojas i put“ pruža i mogućnosti za ulaganja preduzećima širom sveta i postaje pokretač globalnog ekonomskog razvoja.

Kad su pristup za umanjenje rizika za investicije u inostranstvo i postizanje veće efikasnosti u pitanju, ključ leži u razumnoj strategiji ulaganja. Pre svega, neophodno je pustiti da tržište određuje izbore pod uslovom da su politike različitih vlada koordinisane. Tako preduzeća i tržišta kapitala mogu da iznađu najrazumnija investiciona rešenja. Drugo, neophodno je omogućiti lokalnoj vlasti da u potpunosti ostvari pozitivnu ulogu, ostvariti industrijski razvoj koji će imati ulogu potpore i pomoći pojedinačnim preduzećima da prevaziđu nedaće. Treće, važno je izgraditi više industrijskih parkova da bi se poboljšalo industrijsko grupisanje i učinkovita administracija.

Pri korišćenju investicija u inostranstvo za pospešivanje domaćeg razvoja, važan mehanizam je da se integrišu investicije u inostranstvo sa razvojem domaćeg izvoza, čime se stvara sinergistički efekat i povećava izvoz domaćih proizvoda i unapređuje industrija. Drugi važni razvojni pristupi su povećanje specijalizacije kroz ulaganja, uspostavljanje specijalizacije lanca vrednosti za proizvode i povećanje izvoza domaćih delova i komponenti.

V PRISTUP GLOBALIZACIJI ZASNOVAN NA PROJEKTIMA

Inicijativa „Pojas i put“ poziva sve zemlje da učestvuju u globalizaciji i pospeši ekonomski razvoj. Stoga je iznalaženje načina da se pospeši globalizacija centralni deo ove inicijative. Slučaj i uspeh Kine su u više navrata pokazali da je pristup zasnovan na projektima koristan način podsticanja globalizacije.

Od Drugog svetskog rata neprekidno teče proces regionalizacije i integrisanja svetske ekonomije. Ekonomski globalizacija postaje nepovratan trend, koji iz temelja menja svetsku ekonomiju i pospešuje privredni razvoj u svim zemljama. Ipak, s napredovanjem globalizacije neizbežno se ukazuju i razne kontradikcije. Kao što pokazuju Bregzit i povlačenje Sjedinjenih Država iz Transpacifičkog partnerstva, javlja se i trend antiglobalizacije. Razlog zašto se globalizacija suočava sa problemima u kontinuiranom razvoju je to što je mehanizam deljenja dobiti mnogo komplikovaniji u poređenju sa saradnjom (primer za to je Evropska unija). Uz to usled sve većeg broja interesnih strana u saradnji postaje sve teže postići konsenzus u odnosu na zahteve različitih zemalja (primer za to je Svetska trgovinska organizacija). Zbog kontradikcija globalizacije i posebno zbog prepreka u pregovorima Svetske trgovinske organizacije, u toku su pregovori o raznim sporazumima o regionalnoj saradnji i bilateralnoj trgovini.

Pregovori o globalnoj multilateralnoj saradnji, regionalnoj saradnji i bilateralnoj saradnji kao zajednički element imaju proces institucionalizacije: sve učesnice sklapaju sporazum, utvrđuju niz pravila, pa čak i osnivaju organizacije. Istovremeno, institucionalizacija je preduslov da se sve učesnice obavežu, a zatim i da te obaveze ispune. Takvi institucionalizovani dogovori često uključuju razmenu interesa, isprepletane odnose, velike poteškoće u pregovorima i dugu realizaciju.

Zemlje duž "pojasa i puta" su brojne i u velikoj meri se razlikuju u pogledu nacionalnih uslova i ekonomskog razvoja. Ako bi se saradnja u okviru inicijative „Pojas i put“ sprovodila na isti način kao u Ujedinjenim nacijama ili Svetskoj trgovinskoj organizaciji, vrlo je verovatno da bi pregovori trajali godinama pre nego što bi iznadrili nešto konkretno. Kineska inicijativa „Pojas i put“ nudi pragmatičniji pristup. U poređenju sa početnom fazom institucionalizacije ili obavezivanja, u saradnji zasnovanoj na projektima učesnice ne moraju obavežu u vezi sa stepenom otvaranja (što je posebno važno za zemlje u razvoju). Od kada je inicijativa „Pojas i put“ zvanično pokrenuta pre više od tri godine, realizovani su mnogi projekti u zemljama duž „pojasa i puta“. Osnovane su i počele su rad mnoge ključne institucije, poput Azijtske banke za infrastrukturna ulaganja (AIIB). Ti uspesi su jasno pokazali inovativni značaj inicijative „Pojas i put“ u pogledu podsticanja saradnje.

Usled otežanog toka globalizacije poslednjih godina, mnoge zemlje biraju bilateralne pregovore i transparentnije bilateralne trgovinske i investicione sporazume. Od kada je pokrenuta inicijativa „Pojas i put“, Kina je već potpisala bilateralne sporazume o saradnji sa mnogim članicama inicijative, a sa nekim zemljama su u toku pregovori. To dokazuje da saradnja zasnovana na projektima ne isključuje institucionalizovanu saradnju, ali su

koristi od bilateralne i podregionalne saradnje opipljivije i lakše se mogu predvideti. Stoga je regionalna saradnja, zasnovana na mnogim bilateralnim sporazumima, možda praktičnija u uslovima globalizacije koja je zahvatila savremeni svet.

Stavljanje naglaska na bilateralnu saradnju zasnovanu na projektima ne isključuje regionalnu saradnju. Inicijativa „Pojas i put“ je još uvek u početnoj fazi. Kina pridaje veliku važnost postizanju konsenzusa o saradnji, što je pokazao „Forum inicijative „Pojas i put“ za međunarodnu saradnju“ održan u Pekingu 2017. godine. Postizanje konsenzusa stvara povoljne uslove za koordinisanje politika, što je preduslov za sveobuhvatno poboljšanje institucionalizovane saradnje i uspostavljanje mehanizama saradnje. Treba istaći i da inicijativa „Pojas i put“ nije isključivo regionalna i otvorena samo za već uspostavljene organizacije i određene članice. Preuzimanjem određenih obaveza i dobijanjem pristanka od drugih članica, i druge zemlje i regioni mogu postati članovi inicijative. Inicijativa „Pojas i put“ je otvorena platforma za međunarodnu saradnju i podržava učešće zemalja širom sveta. Mnogi čelnici država i vlada iz regiona koji nisu deo „Pojasa i puta“ prisustvovali su „Forumu inicijative „Pojas i put“ za međunarodnu saradnju“. Takođe, među članicama Azijske banke za infrastrukturna ulaganja (AIIB) su i zemlje koje nisu deo „Pojasa i puta“. Stoga inicijativa „Pojas i put“ ne podstiče samo regionalnu, već i globalnu saradnju. Glavna odlika globalne dimenzije inicijative „Pojas i put“ je najpre inovativni mehanizam saradnje.

Prema nekim naučnicima, dominacija SAD je standard globalizacije i sve zemlje treba bezuslovno da prihvate taj standard da bi učestvovale u globalizaciji. Takvo stanovište je posebno bilo zastupljeno pre nego što su se SAD povukle iz Transpacifičkog partnerstva. Sistemi upravljanja u razvijenim zemljama poput SAD imaju značaj standarda sa stanovišta liberalizacije i ravnopravnosti u globalizovanoj trgovini i investicijama. Međutim, sistem tržišne ekonomije razlikuje se od zemlje do zemlje, baš kao što se u različitim periodima razlikuju i njihov nivo razvoja i potreba za spoljnim svetom. Proces otvaranja i učestvovanja u globalizaciji treba da se poklapa sa razvojnim potrebama svojstvenim svakoj zemlji. To je posebno važno za zemlje u razvoju i upravo su one razlog zašto se u okviru mnogih međunarodnih sporazuma prave posebni aranžmani. Pošto većina zemalja duž „pojasa i puta“ pripada zemljama u razvoju, Kina bira održiviji način saradnje i napretka, što predstavlja još jednu inovaciju na putu ka globalizaciji.

VI INICIJATIVA „POJAS I PUT” SE POKLAPA SA RAZVOJNIM POTREBAMA I DOPUNJAVA I INOVIRA GLOBALNO UPRAVLJANJE

Zbog stalnog napredovanja ekonomске globalizacije, pitanje poboljšanja globalnog upravljanja sve više dobija na značaju. Inicijativa „Pojas i put” nudi rešenje za ovu praktičnu potrebu, dopunjava globalno upravljanje i u njega unosi inovacije. Istoriski posmatrano, u ekonomskoj globalizaciji su dominantne razvijene zemlje (posebno Sjedinjene Države), a ekonomski razlog je taj što su preduzećima u razvijenim zemljama potrebna veća tržišta robe i više prilika za ulaganje. Zbog toga u globalizaciji, koju predvode razvijene zemlje, nužno važe mahom pravila razvijenih tržišnih ekonomija. Zemljama u razvoju globalizacija pruža prilike, ali i postavlja izazove pred njih. Trgovinska specijalizacija može da ubrza ili uspori proces industrijalizacije. Priliv stranih investicija može da podstakne rast i izvoz ili da dovede do gubitka prihoda zbog niskog položaja zemalja u razvoju u specijalizaciji lanca vrednosti. Svaka uspešna razvojna strategija zasniva se na iskorišćavanju prednosti i izbegavanju nepovoljnih okolnosti i ključna je za rast ekonomija u razvoju.

Shodno tome, globalno ekonomsko upravljanje, kojim dominiraju razvijene zemlje, nužno ide putem institucionalizacije razvijenih tržišnih ekonomija, gde zemlje u razvoju gotovo da nemaju nikakvog uticaja. S obzirom na globalne razvojne izazove, najvažniji cilj globalnog upravljanja je da zadovolji razvojne potrebe velikog broja zemalja u razvoju.

Kina je tokom proteklih nekoliko godina usvojila četiri glavna pristupa za učestvovanje u globalnom upravljanju. Prvo, Kina maksimalno koristi postojeće međunarodne sisteme. Na primer, Ujedinjenje nacije od kraja II svetskog rata imaju važnu ulogu u postizanju mira i saradnje u svetu. Kao jedan od osnivača i kao stalna članica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, Kina aktivno radi na očuvanju nadležnosti i funkcija Ujedinjenih nacija. Kina se na sličan način odnosi i prema Svetskoj trgovinskoj organizaciji, koja ima važnu ulogu u slobodnoj i fer trgovini na globalnom nivou. Drugo, Kina radi na reformisanju nelogičnih delova postojećeg sistema. Na primer, Međunarodni monetarni fond (MMF) ima važnu ulogu u održavanju globalne finansijske stabilnosti. Ipak, on ne ide u korak sa promenama u vezi s pravom glasanja, zbog čega mu je potrebna sveobuhvatna reforma. Treće, Kina radi na ispravljanju nedostataka u postojećem sistemu globalnog upravljanja. Na primer, Svetska banka i druge međunarodne agencije za pomoć u razvoju imaju značajne uloge, ali njihovi fondovi ne mogu da zadovolje ogromne globalne razvojne potrebe. Nova razvojna banka (NDB)

i Azijjska banka za infrastrukturna ulaganja (AIIB) su deo napora Kine u ovom pravcu. Četvrti, Kina unosi inovacije u načine upravljanja da bi zadovoljila nove razvojne potrebe. Na primer, sve zemlje moraju da sarađuju na problemu globalnog zagrevanja. Kina aktivno ispunjava svoje obaveze o smanjenju emisija gasova i doprinosi razvoju globalnog sistema upravljanja životnom sredinom.

Inicijativa „Pojas i put“ nije samo velika strategija i inovativna mera koju je Kina preduzela da bi poboljšala globalno upravljanje, već i „kinesko rešenje“ koje podstiče saradnju zarad zajedničke koristi svih strana. Kina popunjava prazninu globalnih razvojnih fondova kroz osnivanje Azijjske banke za infrastrukturna ulaganja (AIIB), Fonda za „Put svile“ i Nove razvojne banke (NDB) i sopstvenim naporima podstiče finansijsko učešće širom sveta. Zbog nedovoljne regionalne saradnje u okviru inicijative „Pojas i put“, Kina se istovremeno zalaže i za sveobuhvatnu saradnju u okviru „petokrakog pristupa“ i podstiče razvojni model u kome sve strane imaju koristi i ostvaruju napredak.

Podsticanje regionalne saradnje tako što se u obzir uzimaju individualne razvojne potrebe je za Kinu početna tačka u poboljšanju globalnog upravljanja, što je stav koji se suštinski razlikuje u poređenju sa stavom razvijenih zemalja. Ključni institucionalni aranžmani razvijenih zemalja zahtevaju da sve zemlje obezbede slobodan ulazak na tržište, garantuju fer konkureniju, obezbede slobodnu tržišnu ekonomiju, uklone tržišne intervencije, podržavaju domaća preduzeća, primene međunarodne kriterijume i uspostave mehanizme za rešavanje sporova. To su razumni zahtevi utoliko što pomoću njih tržišta bolje funkcionišu. Međutim, za većinu zemalja u razvoju to nisu najvažnije i najpreće potrebe, pošto njihova tržišta nisu u potpunosti razvijena. Za njih je presudnije da ubrzaju razvoj, stvore uslove za razvoj i uklone prepreke za razvoj (poput siromaštva i društvene nestabilnosti). Stoga je u podsticanju međunarodne saradnje primarno zadovoljiti razvojne potrebe zemalja u razvoju, a ne zahtevati da ove zemlje uspostave skup zaokruženih sistema prema standardima razvijenih zemalja. Iako ubrzano postaje svetska sila, Kina razume važnost razvojne strategije, važnost optimalnog iskorišćavanja globalizacije i važnost pozitivne uloge vlade u oblasti razvoja. Stoga novi model globalnog upravljanja za koji se zalaže Kina možda više odgovara različitim potrebama zemalja u razvoju. Nastojanja Kine u okviru inicijative „Pojas i put“ će najverovatnije dovesti do postepenog formiranja novog načina globalnog upravljanja, koji će se suštinski poklapati sa trendom globalizacije, zadovoljavati najpreće potrebe zemalja u razvoju, poštovati nacionalne uslove i izbore svih zemalja i biti usmeren ka zajedničkoj koristi i ostvarivanju dobitka za sve strane.

Da li Kina želi da dominira unutar inicijative „Pojas i put”? To je pitanje koje su postavili neki članovi međunarodne zajednice. Ako pitanje znači da li je svrha „Pojasa i puta” samo da zadovolji potrebe Kine, onda odgovor treba da bude „ne”, pošto takav cilj neće generalno biti prihvatljiv za međunarodnu zajednicu i samim tim je nerealan. Međutim, ako se takozvana „dominacija” odnosi na aktivno podsticanje inicijative „Pojas i put” i aktivnu ulogu Kine u inicijativi, onda bi odgovor trebalo da bude „da”. Kina je ta koja je predložila inicijativu „Pojas i put”. Kao odgovorna svetska ekonom-ska sila, Kina treba aktivno da promoviše inicijativu „Pojas i put” i da uloži maksimalan trud da u okviru inicijative iskoristi sve vrste ekonomskih i političkih resursa, jer ova inicijativa ima za cilj da uspostavi novi mehanizam za zajedničku korist i saradnju u kojoj svi dobijaju. Stoga je uloga predvodnika koju je preuzeila Kina korisna i neophodna za sve zemlje koje su deo inicijative. Uloga predvodnika inicijative „Pojas i put” je i odgovornost koju Kina treba da preuzme kao nastupajuća svetska sila.

Inicijativa „Pojas i put” ne samo da unosi inovacije u mehanizam globalnog sinergističkog razvoja i sistem međunarodne saradnje, već predstavlja i „kinesko rešenje” za podsticanje saradnje u kojoj dobijaju sve strane i rešavanje problema vezanih za razvoj sa kojima se suočava savremeni svet. Proučavanje koristi i inovacija inicijative „Pojas i put” može pomoći svim zemljama koje su njen deo da steknu temeljno razumevanje inicijative u zajedničkom naporu da se unutar nje postignu svi zajednički ciljevi.

*Naručilac:
Međing*

Bartoš Kovalski

Univerzitet u Lođu, Odsek za istočnoazijske studije

Inicijativa „Pojas i put”, kineska spoljna politika i XIX kongres partije

Sažetak

U radu su razmotrone političke odluke donete na XIX kongresu Komunističke partije Kine (KPK), održanom u Pekingu, od 18. do 24. oktobra 2017. godine. Tokom sastanaka, kojima je prisustvovalo 2.280 delegata, predstavnika skoro 90.000.000 članova Partije, utvrđeni su državni politički ciljevi i izabrano je rukovodstvo KPK za narednih pet godina. Analizirajući ove promene, rad pokušava da ukaže na moguće implikacije u spoljnoj politici, koje se mogu izvući iz najvažnijeg političkog događaja u Narodnoj Republiци Kini u 2017. godini.

Ključne reči:

Komunistička partija Kine, Si Činping, XIX kongres KPK, spoljna politika, promene, socijalizam „novog doba“

UVODNI GOVOR SI ČINPINGA NA XIX KONGRESU KPK I SOCIJALIZAM „NOVOG DOBA“

U dugačkom uvodnom govoru partijskim delegatima, predsednik Narodne Republike Kine i generalni sekretar Centralnog komiteta KPK, Si Činping je najavio implementaciju političke filozofije pod imenom „socijalizam novog doba sa kineskim karakteristikama“ (*Xin shidai Zhongguo tese shehui zhuyi*,

新时代中国特色社会主义).¹ Na semantičkom nivou, ovo proširuje koncept socijalizma sa kineskim karakteristikama (do 11 znakova). U osamdesetim godinama, ideološki okvir države definisan je kao *you Zhongguo tese de shehui zhuyi*, 有中国特色的社会主义 (10 znakova), u sledećoj deceniji je korišćen pojam *you Zhongguo tese shehui zhuyi* 有中国特色社会主义 (9 znakova); i donedavno, u 21. veku, *Zhongguo tese shehui zhui zhōng guó tè sè shè hui zhǔ yì* (8 znakova).

Intenzitet socijalističke frazeologije u Si Đinpingovom govoru bio je vrlo jak i verovatno mučan i tegoban za skoro 2.300 delegata koji su slušali govor šefa partije i države. Kome su, onda, ove pomalo neprikladne reči bile upućene? Među mogućim adresama su niže pozicionirani članovi partije koji prenose socijalistički sadržaj na obične građane. Primer slične propagandne aktivnosti je kampanja za „osnovne socijalističke vrednosti“ (*shehui zhuiyi hexin jiazhì guan*, 社会主义核心价值观), koja je konglomerat republikanskih i komunističkih sloganova koji su cirkulisali u kineskom političkom diskursu tokom prošlog veka. Ovaj pristup bio je značajno intenziviran u mesecima koji su prethodili Kongresu. Zanimljivo je da su mnogi članovi KPK tretirali postere i transparente kojima je promovisana ova, u javnim prostorima, sveprisutna kampanja (na ulicama, u hotelima, restoranima itd.), u najboljem slučaju, kao politički neophodan anahronizam. Možda je nedavno oživljavanje socijalistike frazeologije pokušaj KPK da se restauriše jedan ideološki konektiv (a da to nije nacionalizam) u društvu preokupiranom sticanjem novca ili da se obezbedi alibi za zadržavanje marksističke fasade jedne, skoro ceo vek, stare partije koja se u organizacionom smislu vraća klasičnom lenjinističkom modelu. Na kraju krajeva, prema šefu najveće komunističke partije na svetu, KPK će igrati glavnu ulogu u svim sferama života u Kini: „U državnoj vlasti, armiji, društvu, obrazovanju, na istoku, zapadu, jugu i u centru, partija predvodi sve“. Prema tome, treba очekivati dalju centralizaciju vlasti i još veću ulogu partijske discipline i propagandnih organa.

Si Đinping je najavio da će u „novom dobu“ Kina odlučno pristupiti političkom centru sveta i više doprineti čovečanstvu; ovo će verovatno dovesti

¹ Si Đinping, “Juesheng quanmian jaincheng xiaokang shehui duoqu xin shidai Zhongguo tese shehui zhuyi weida shengli – zai Zhongguo gongchandang di shijiu ci quanguo dahui shang de baogao, 决胜全面建成小康社会夺取新时代中国特色社会主义伟大胜利——在中国共产党第十九次全国代表大会上的报告” (Obezbediti odlučujuću pobedu u izgradnji modernog, prosperitetnog društva u svim aspektima i težiti velikom uspehu socijalizma sa kineskim karakteristikama za novu eru – govor održan na Devetnaestom nacionalnom kongresu Komunističke partije Kine), vebajt Vlade Narodne Republike Kine, 27. oktobar 2018, http://www.gov.cn/zhuanti/2017-10/27/content_5234876.htm

do povećane aktivnosti NR Kine u izgradnji sopstvenog svetskog poretka (paralelno sa onim koji je definisao Zapad posle 1945. godine) – stvaranjem „novog tipa međunarodnih odnosa”. Iako Si nastavlja da poštuje tradicionalne principe kineske spoljne politike, primetno je da zauzima odlučniju poziciju: umesto da podržava nemešanje u stvari drugih zemalja, on zagovara otpor prema onima koji krše pravila. Prema vođi NR Kine, zemlja će takođe težiti da demokratizuje međunarodne odnose i smanji jaz u stepenu razvijenosti između globalnog Juga i Severa. Ovako definisanim pristupom i prevazilaženjem unutrašnjih razvojnih dispariteta se takođe cilja na uklanjanje prepreka za ulaganja u stranim zemljama (što je u osnovi kineskih ekonomskih neslaganja sa razvijenim zemljama) i veće otvaranje Zapadne Kine za strane investitore. Si Činping naglašava da će jedan od zadataka u godinama koje dolaze biti borba protiv siromaštva ruralne populacije (do 2020. godine) i opšte poboljšanje uslova života stanovništva (*minsheng*, 民生), a najvažniji elemenat ovoga je omogućavanje zapošljavanja. S druge strane, dugoročni strateški cilj Kine je ostvarivanje statusa globalnog lidera, najpre u domenu inovacija (do 2035. godine), a u vojnoj moći do sredine veka. Do 2050. godine, Narodnooslobodilačka armija treba da postane armija svetske klase. Predsednik NR Kine je takođe jasno ocrtao mere za ispunjavanje zadatka „prisajedinjenja kineskih zemalja”, što je neophodan uslov za preporod zemlje. Verovatno je formulacija: striktno „održati sveobuhvatnu vlast (*quanmian guan zhiquan* 全面管治权)” nad Hong Kongom i Makaom, po prvi put napisana u dokumentu najvišeg nivoa. Ova formulacija doslovno znači da Centralna vlada u Pekingu može da upravlja svim stvarima u Posebnim administrativnim regionima, uprkos formuli „jedna zemlja, dva sistema”). Podjednako jaka retorika upotrebljena je da se izrazi pozicija Kine u odnosu na Tajvan i na razvoj odnosa Pekinga i Tajpeha, koji treba da je zasnovan na mogućnosti „mirne reunifikacije” i formule „jedna zemlja, dva sistema”. Prema Si Činpingu, apsolutna osnova za pregovore u Tajvanskom tesnacu je takozvani „Konsenzus iz 1992. godine” i definicija „jedne Kine”, onako kako je tada tumačena. Ova politička formula uspostavlja liniju podele između dveju tajvanskih, vodećih, političkih partija; prihvataju je Nacionalisti (Kuomintang), ali je odbacuje vladajuća Demokratska partija progrusa. Tako je upozorenje da će se separatističke snage koje teže nezavisnosti Tajvana suočiti sa „čvrstim suprotstavljanjem i zaustavljanjem” jasno upućeno na adresu političkog sedišta predsednika Čai Ingvena. Reč „separatizam” se pojavljuje u govoru čak osam puta i lider KPK ističe da „se neće tolerisati ponavljanje istorijske tragedije dezintegriranja zemlje. Kineski narod će jakim suprotstavljanjem dočekati sve separatističke aktivnosti”. To je takođe signal da će biti nastavljena politika oštrog kursa i pojačane

kontrole nad Sinkjangom, što se može dovesti u vezu sa političkim režimom dinastije Čing sproveđenim na severozapadu.²

PERSONALNO PREKOMPONOVANJE U RUKOVODEĆIM STRUKTURAMA PARTIJE I PUTANJE SPOLJNE POLITIKE

Kongres je ubacio Si Činpingovu misao – „socijalizam s kineskim karakteristikama za novo doba“ u partijski statut. Definisana je kao „putokaz aktivnostima za postizanje nacionalnog preporoda“ i na taj način učinjena besmrtnom. Posle Mao Cedunga i Deng Siaopinga, ovo sadašnjeg šefa države čini trećim liderom čiji je doprinos razvoju „kineskog socijalizma“ konstruktivan. Suprotno metodu tranzicije vlasti, koga je KP Kine usvojila tokom poslednjih dveju decenija, Kongres ne ukazuje eksplicitno na ličnost koja bi mogla da bude Sijev naslednik, što nagoveštava Sijevu ambiciju da dugoročno bude voda ili da ne postoji politički kompromis unutar najviših ešalona vlasti, sa čime se treba izboriti u narednih pet godina. U vezi s tim, takođe se mora primetiti da članovi Stalnog komiteta, koji će za pet godina preći starosnu granicu za odlazak u partijsku penziju, nisu predodređeni godinama da preuzmu vlast nakon trenutnog lidera. U senci Ksijeve konsolidacije moći, tri lične odluke mogu posebno da nagoveste promenu tonova u važnim oblastima aktivnosti NR Kine.

Prvo, kada je reč o spoljnoj politici, promovisanje Jang Čiečija, bivšeg ministra spoljnih poslova i državnog savetnika u člana Politbiroa, ukazuje na to da spoljna politika dobija istu važnost koju je imala u devedesetim godinama prošlog veka kada je Čien Čičen, zamenik ministra spoljnih poslova i ministar spoljnih poslova bio član ovog političkog organa. Drugo, naimenovanje Han Ženga za člana Stalnog komiteta Komunističke partije Kine ima svoj značaj u odnosu na povećanje ideološke discipline i kontrolu društva koju je promovisao predsednik Si (raznim institucionalnim rešenjima, uključujući osnivanje Nacionalne nadzorne komisije za borbu protiv korupcije zaposlenih u javnom sektoru – i to ne samo članova partije kao u slučaju Centralne komisije za inspekciju discipline; i stvaranje tzv. Socijalnog kreditnog sistema do 2020. godine). Uvođenje sekretara KPK za Šangaj u unutrašnji krug moći nagoveštava otvorenost, u većem stepenu od očekivanog, za subjektivizovane procese koji će biti korišćeni za rešavanje rastućih

² Bartosz Kowalski, “Holding an Empire together: Army, Colonization and State-building in Qing Xinjiang”, *Ming Qing Studies* 2017, pp. 45–70.

socijalnih problema na koje Si više puta ukazuje u svom govoru.³ Unapređenje Han Ženga takođe ima i međunarodnu dimenziju sa pozitivnim efektom na razvoj kinesko-grčkih odnosa. Prijateljski kontakt između Hana i premijera Aleksisa Ciprasa i lokalnih vlasti u Pireju dobro je poznat.⁴ Većina deonica Pirejske luke je u vlasništvu Kineske prekoceanske transportne kompanije (Chinese Ocean Shipping Company – COSCO). Poslednji značajan elemenat je prihvatanje u Stalni komitet Vang Huninga, bivšeg profesora Univerziteta Fudan i, od sredine devedesetih, ideologa i propagandistu meke moći koji promoviše koncept takozvane nove autoritarnosti (*xin qu-anwei zhuyi*, 新权威主义), prema kojoj je Kini potreban jak lider, sposoban da vodi zemlju kroz teška vremena podela i izazova. Dakle, može se očekivati pojačana ideologizacija kineskog političkog diskursa, kako unutrašnjeg tako i spoljašnjeg. Kako XIX kongres pokazuje, internom agendom će dominirati slogan marksizma – lenjinizma u ublaženoj formi u cilju identifikovanja i otklanjanja „glavnih protivrečnosti“ u kineskom narodu.⁵ U isto vreme, rukovodstvo NR Kine će na svetskoj sceni promovisati kineski društveno-politički model vladavine ili kineski pristup (*Zhongguo fang'an*, 中国方案).⁶ Očekuje se da će ovo biti posebno privlačno zemljama u razvoju, uključujući one u Centralnoj i Istočnoj Evropi, prostoru koji je u očima kreatora kineske politike široko definisan kao region sa razvojnim karakteristikama.⁷ Na Kongresu je izneta nova optužba protiv Sun Žengkaia, bivšeg partijskog lidera u Čongćingu, koji je bio optužen za „ozbiljno narušavanje partijske discipline“, *ergo* korupciju i zloupotrebu vlasti. Liu Šiu, šef Regulatorne komisije kineskih bezbednosnih službi, optužio je Suna (i nekoliko

³ Ketty Loeb, "A Grim Outlook for China's Civil Society in the Wake of the 19th Party Congress", *Asia Pacific Bulletin*, No. 402, 26 October 2017, Washington, DC: East-West Center; <https://www.eastwestcenter.org/publications/grim-outlook-china%E2%80%99s-civil-society-in-the-wake-the-19th-party-congress>

⁴ Chen Zhanjie, Liu Yongqiu, "China, Greece to boost cooperation through Belt and Road Initiative", *Xinhuanet.com*, 13 June 2017; http://news.xinhuanet.com/english/2017-06/13/c_136362882.htm

⁵ Xu Lingui, "China embraces new 'principal contradiction' when embarking on new journey", *Xinhua.com*, 20 October 2017; http://news.xinhuanet.com/english/2017-10/20/c_136694592.htm

⁶ "Shiji da: Zhongguo zihui Zhongguo fang'an yingxiang shijie 十九大：中国智慧中国方案影响世界" [the 19th CPC Congress: Chinese wisdom [and] Chinese approach influence the world], Renmin Ribao 人民日报, 24 October 2017; <http://cpc.people.com.cn/19th/n1/2017/1024/c414305-29604555.html>

⁷ Bartosz Kowalski, "China's foreign policy towards Central and Eastern Europe: The '16+1' format in the South–South cooperation perspective. Cases of the Czech Republic and Hungary", *Cambridge Journal of Eurasian Studies*, 2017, 1: #7R65ZH; <https://doi.org/10.22261/7R65ZH>

drugih političara) za organizovanje zavere čiji je cilj svrgavanje Si Činpinga.⁸ Ova akcija izaziva nedvosmislene asocijacije na nekadašnje optužbe protiv Liu Šaočija ili Lin Pijaoa, koji su se tada takmičili protiv Mao Cedunga. Ova formula, koja sadrži optužbe protiv Sun Žengkaia, ukazuje na promenu u strategiji unutarpartijskog rivaliteta u kome kandidati za najviše pozicije u kineskoj Komunističkoj partiji mogu biti sudski procesuirani na osnovu političkih optužbi.

Međutim, nasuprot široko rasprostranjenim hvalospevima predsedniku Siju i slavljenju razvoja otadžbine pod njegovom vladavinom, stoji izjava odlazećeg guvernera Narodne banke Kine, Žu Sijaočuna. Usred Kongresa uticajni šef centralne banke umanjio je zvanični optimizam, upozoravajući na visok rizik od finansijske destabilizacije i tzv. „Minski momenat“.⁹ Ovaj izraz je korišćen u vezi sa mehanizmima finansijske krize u Rusiji 1997. godine i globalnog finansijskog kolapsa deceniju kasnije. U tom kontekstu treba pomenuti da je u septembru 2017. agencija Standard & Poor's (Standard & Poor's) smanjila rejting Kine od AA-minus do A-plus, opravdavajući to smanjenje dugoročnim rastom broja kredita koji povećavaju ekonomski i finansijski rizik za Kinu.¹⁰

Uprkos tome što je Kongres inauguirao „novo doba“ kineskog socijalizma, rešenja koja su najavljeni asociraju na svoju pravoslavnu verziju, što signalizuje ideološki pomak unazad, ka korenima. U organizacionoj formuli KP Kine, predstavljenoj na Kongresu, u mnogim aspektima se vidi slika analogna onoj u periodu formiranja kineske komunističke organizacije: primena lenjinističkih metoda u upravljanju partijom, državom i društвom i upotreba propagandnih sredstava. U tom kontekstu, ideološki format Si Činpinga ne može se posmatrati kao inovativan, a definisanje kontradikcija kao oscilujućih oko društvenih dispariteta ne može se smatrati doprinosom ideološkoj misli „novog doba“.

⁸ Wendy Wu, Choi Chi-yuk, “Coup plotters foiled: Xi Jinping fended off threat to ‘save Communist Party”, *South China Morning Post*, 19 October 2017. (Updates 23 October 2017); <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2116176/coup-plotters-foiled-xi-jinping-fended-threat-save>

⁹ Charlotte Gao, “Before Reshuffle, Central Bank Governor Sends Warning to China’s Economy”, *The Diplomat*, 20 October 2017; <https://thediplomat.com/2017/10/before-reshuffle-chinas-central-bank-governor-sends-warning-to-chinas-economy/>

¹⁰ Richard Partington, “China’s credit rating cut to A+ by S+P over rising debt fears”, *The Guardian*, 21 September 2017; <https://www.theguardian.com/business/2017/sep/21/sp-cuts-chinas-credit-rating-to-a-over-rising-debt-fears>

ZAKLJUČAK: OSTVARIVANJE GLOBALNOG UTICAJA KROZ INICIJATIVU „POJAS I PUT”

Pored misli Si Činpinga, „implementacija *Pojasa i puta*” takođe je ozvaničena u Ustavu KPK. Ovo ubacivanje bez presedana jedne međunarodno-političke inicijative u osnovni okvir operativnog kodeksa partije implicira da će ta strategija biti dugoročna i čini je elementom politike koja bi trebalo da nadživi buduću promenu rukovodstva KPK. Na ovaj način, zemlje koje imaju duble odnose sa Kinom moraće, *de facto*, da pristanu da učestvuju u projekciji kineskog globalnog uticaja, ili bar da se uzdrže od otvorene kritike.¹¹

Izjava predsednika Si Činpinga da je Kina spremna da igra globalnu ulogu i „više doprinese čovečanstvu” može se pretvoriti u težnju Pekinga da izvozi vlastiti politički model i povećava svoje vojno prisustvo u svetu. Uspostavljanje vojne baze u Džibutiju, koja je prvi kineski objekat ove vrste u nekoj stranoj zemlji, zajedno sa planovima za izgradnju *offshore* pomorske baze u pakistanskom Gwadaru, potvrđuje pokušaje Kine da osigura svoju trgovinu i investicije duž *Pojasa i puta*.¹² Kao što su druge globalne sile činile u prošlosti, Kina će aktivno raditi na stvaranju sopstvenih sfera uticaja u pojedinim nacijama ili grupama zemalja. Prirodno tle za testiranje ravnoteže sa Zapadom biće globalni Jug, *ergo*, zemlje u razvoju u jugoistočnoj Evropi, kojima je Peking neformalni lider i koji stvara multilateralne blokove po kineskoj formuli „plus” (npr. Forum za saradnju sa Kinom i Afrikom; inicijativa „16 + 1”). Treba napomenuti da je, pre XIX kongresa, u julu 2017. godine prva grupa studenata iz zemalja u razvoju diplomirala na Institutu za saradnju Jug – Jug (ISSCAD), Univerziteta u Pekingu. Na ceremoniji dolele diploma bili su prisutni mnogi uticajni zvaničnici i naučnici, uključujući Lin Čianhua, predsednika Univerziteta u Pekingu, Ju Čianhua, zamenika ministra trgovine, i Justin Jifu Lina, dekana ISSCAD i bivšeg vodećeg ekonomista Svetske banke, dok je predsednik Si Činping poslao pismo-čestitku. Ovo pokazuje da Kina gazi stopama Zapada u nastojanju da oblikuje elite u zemljama u razvoju.¹³

¹¹ “Belt and Road in CCP Constitution – Future Sealed?”, *BeltAndRoad.blog*, 26 October 2017; <https://beltandroad.blog/2017/10/26/belt-and-road-in-ccp-constitution-future-sealed/>

¹² Minnie Chan, “First Djibouti ... now Pakistan port earmarked for a Chinese overseas naval base, source say”, *The South China Morning Post*, 5 January 2018; <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2127040/first-djibouti-now-pakistan-port-earmarked-chinese>

¹³ Institute of South-South Cooperation and Development web page, 21 August 2017; <http://www.isscad.pku.edu.cn/news1738/2017/0821/33374.html>

Ogromno samopouzdanje koje kineski političari imaju posle decenija „prikrivanja potencijala i čekanja pravog trenutka” (taoguang ianghui, tāo guāng yǎng huì), i sve veća snaga ekonomске i kulturne privlačnosti poka-zana svetskoj zajednici inicijativom „Pojas i put” (IPP) stoga predstavljaju rastući izazov za zapadne zemlje. U tom pogledu, značajan je pretkongresni intervju koji je, agenciji Hsinhua, dao Aleksandar Vučić, predsednik Srbije i predsednik vladajuće Srpske napredne stranke. On je izrazio spremnost da ojača odnos sa KPK i sledi određena kineska rešenja koja bi mogla biti primenjena u Srbiji.¹⁴ Osim toga, otkriveni primeri kineske izgradnje poli-tičkog uticaja ’iza scene’ u takvim razvijenim zemljama, kao što su Austra-lija, Novi Zeland i Češka Republika, dokazuju da, za vladavine Si Činpinga, intenzitet ovih aktivnosti neskriveno raste.¹⁵ Kapacitet Pekinga da vrši glo-balni uticaj i oblikuje međunarodnu situaciju očigledno je porastao tokom proteklih godina. S obzirom na „Prvo Amerika”, protekcionističku politiku Donalda Trampa i eroziju kohezije u EU, njegov uticaj će samo sve više rasti u godinama koje dolaze.

---

¹⁴ “Serbia’s ruling party keen on more cooperation with ‘natural ally’ CPC”, *Xinhua.net*, 13 October 2017; http://news.xinhuanet.com/english/2017-10/13/c_136677543.htm

¹⁵ Anne-Marie Brady, “Resisting China’s magic weapon”, *The Interpreter*, 27 September 2017; <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/resisting-china-s-magic-weapon>

Vladimir Ajzenhamer

Docent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Teorija iza prakse?

Projekat „Pojas i put” – put ka kineskoj teoriji međunarodnih odnosa

Sažetak

Ovaj rad za centralnu temu ima analizu uzroka koji su onemogućili nastanak autentičnih „istočnjačkih” teorija međunarodnih odnosa, kao i promišljanje mogućnosti da Kina, kao jedna od najuticajnijih država današnjice, napravi disciplinarni proboj i da u doglednoj budućnosti formuliše sopstvenu teoriju svetske politike, nesputanu zapadnim teorijskim matricama. Autor rada će posebnu pažnju posvetiti Inicijativi „Pojas i put”, te će kroz analizu ključnih postavki ovog projekta pokušati da u njima prepozna elemente „buduće” kineske teorije međunarodnih odnosa.

Ključne reči:

Međunarodni odnosi, teorije međunarodnih odnosa, Velike debate, kineska teorija međunarodnih odnosa, Pojas i put, wang dao, ba dao, fu zeren daguo

UVOD

Prve korake nauka o međunarodnim odnosima (engl. International Relations, IR) načinila je pod okriljem američkih i britanskih akademskih krugova. Ova konstatacija predstavlja neupitno mesto među poznavaocima mlade discipline koja je u periodu između dva svetska rata na svoja pleća preuzeila razumevanje (a po nekim mišljenjima i korekciju) sve složenije svetske

politike. Nagli razvoj discipline, odnosno njen prelazak iz „detinjstva“ u „mladost“, usledio je po završetku II svetskog rata i bio je motivisan ljudskom spoznajom o mogućnosti sopstvenog samouništenja u nekom od nadrenih svetskih sukoba. Strah od ovakvog scenarija i buđenje svesti o potrebi za odgovornijom svetskom politikom, ali i „odgovornijim“ ratom, kao Klauzevicevom (Carl von Clausewitz) produženom rukom politike, dale su podsticaj društvenim naukama da se više zainteresuju za proučavanje ove oblasti društvenog života. Otuda je u potonjim decenijama usledilo osnivanje velikog broja univerzitetskih katedri i instituta za izučavanje savremenih međunarodnih odnosa.¹ Iako je nesumnjivo bilo reći o globalnom trendu, Zapad je i dalje bio „adresa“ na kojoj je stanovala nauka o međunarodnim odnosima. U SAD, Velikoj Britaniji i kontinentalnom delu Zapadne Evrope, različite „škole“ tumačenja svetske politike (i njenih pratećih fenomena) doživljavaju ekspanziju, a teorije međunarodnih odnosa, začete u ovim intelektualnim „kružocima“, postaju glavni kriterijum naučnosti discipline, i svakako njeno najprepoznatljivije lice.

Međutim, na drugom kraju sveta (tzv. Orijentu), razvoj nauke o međunarodnim odnosima tekao je značajno drugačije. Teorijska razigranost, koja je postala najuočljivija karakteristika zapadnog intelektualnog promišljanja svetske politike, potpuno je izostala. Uprkos činjenici da su poslednje godine Hladnog rata (baš kao i decenija koja je potom usledila), na polju društvenih nauka donele svojevrstan postkolonijalni paradigmatski zaokret, dekolonijalizovani orient nije uspeo da iskoristi pomenuti *momentum* i izgradi autentičan, „autohton“ teorijski pristup problemima međunarodne politike. Ovaj rad za svoju centralnu temu ima analizu uzroka takvog stanja, kao i promišljanje mogućnosti da Kina, kao najuticajnija „istočnačka“ država (ali i jedna od najuticajnijih država na globalnom nivou) današnjice, napravi disciplinarni proboj i u doglednoj budućnosti formulise sopstvenu teoriju međunarodnih odnosa, nesputanu zapadnim teorijskim matricama. Stoga će u prvom delu rada biti reći o aktuelnim teorijama međunarodnih odnosa, koje od svojih početaka, pa sve do danas, predstavljaju svojevrsni „prerogativ“ zapadnih autora. Potom ćemo se upustiti u detaljniju analizu razloga koji su doveli do odsustva „nezapadnih“ teorija međunarodnih odnosa, pri čemu ćemo posebnu pažnju posvetiti kineskom slučaju. Naposletku ćemo pažnju usmeriti na inicijativu „Pojas i put“, koja predstavlja jedan od najambicioznijih međunarodnih ekonomskih projekata današnjice, a čije političke i bezbednosne implikacije mogu bitno preobraziti ustalone tokove svetske politike. Analizirajući ključne postavke ovog projekta,

---

¹ Vojin Dimitrijević, Radoslav Stojanović, *Međunarodni odnosi*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996, str. 5.

pokušaćemo da u njima prepoznamo elemente „buduće” kineske teorije međunarodnih odnosa. U zaključku rada autor će dati svoje mišljenje o tome zašto formulisanje kineske teorije međunarodnih odnosa predstavlja ujedno i disciplinarnu neminovnost i nužnost za dalji razvoj discipline.

TEORIJE MEĐUNARODNIH ODNOSA KAO AKADEMSKI „PREROGATIV” ZAPADA

Nećemo pogrešiti ukoliko primetimo kako su međunarodni odnosi „sazrevali” upravo zahvaljujući brojnim debatama između predstavnika različitih škola mišljenja, započetim još u prvim danima discipline. Ove rasprave su među teoretičarima međunarodnih odnosa poznate kao Velike debate, i one predstavljaju srž svojevrsnog disciplinarnog *mythos-a*, koji za svoju ulogu ima „jače i autentičnije teorijsko profilisanje međunarodnih odnosa nasuprot drugim društvenim naukama (prevashodno onih iz čijeg okrilja je ova mlada, tek afirmisana nauka ponikla). Apostrofiranje značaja pojedinih debata u međunarodnim odnosima treba da nam ukaže na razliku između ‘sitnih’ teorijskih i metodoloških razmirica, uobičajenih za svaku društvenu nauku, i ‘grandioznih’ debata koje su trasirale dalji razvoj ove tek stasale naučne discipline”.²

Prva velika debata započeta je u periodu zatišja između dva svetska rata. Inspirisana sumornom političkom realnošću, prožetom neminovnošću novog sukoba svetskih razmara, Prva debata je vođena između dve škole mišljenja koje su ukrstile mačeve oko pitanja ponašanja država u posleratnom (iz današnje perspektive takođe i predratnom) međunarodnom okruženju. „U ovoj raspavi između teorijskih ‘patrijarha’ discipline, idealisti su se grčevito držali za (već dobrano urušen) međunarodni poredak ustrojen oko Lige naroda. Realisti su se, pak, nastojeći da sagledaju svetsku politiku onakvu kakva jeste a ne kakva bi *trebalo da bude*, okrenuli Hobsovskoj interpretaciji svetske politike pretvarajući čuvenu maksimu slavnog filozofa o ‘vučijoj’ prirodi čoveka u (za sebe svrshodnu) parafrazu – *Država je državi vuk*. I dok su idealisti zagovarali međunarodne institucije kao lek za prevenciju predstojeće krize, realisti su zagovarali akumulaciju moći kao garanciju opstanka države u turbulentnim vodama anarhične svetske politike”.³

² Vladimir Ajzenhamer, „Bojno polje praxis: realističko-konstruktivistički duumvirat i ‘posrtanje’ liberalnog internacionalizma”, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, Vol. LXIX, No. 2–3/2017, str. 263–264.

³ *Isto*, str. 264.

Druga velika debata imala je znatno više izraženu naučnu dimenziju, i bila je prevashodno koncentrisana oko pitanja epistemološkog karaktera. Tradicionalisti i bihevioralisti poveli su, šezdesetih godina XX veka, metodološku raspravu o saznajnim metodama ove mlade naučne discipline. Zahtevom za većom „naučnošću“ međunarodnih odnosa bihevioralisti su uputili izazov dotadašnjem tradicionalnom tumačenju dešavanja u međunarodnoj političkoj areni. Tako su se realisti i idealisti, nekadašnji protivnici iz Prve debate, ovog puta našli na istoj strani deleći uverenje kako „nijedna naučna teorija nikada ne može uhvatiti interakciju tako velikog broja faktora niti objasniti izbore ljudi koji uče na osnovu iskustva“.⁴ I jedni i drugi bili su zagovornici istoriografskog pristupa, i čvrsto su verovali kako međunarodni odnosi moraju biti usmereni na istraživanje prelomnih trenutaka ljudske istorije, tj. trenutaka koji su odlučili njen dalji tok. Nasuprot ovakvom „tradicionalnom“ stanovištu, stajali su bihevioralisti kao predstavnici „naučnog“ pristupa⁵, kako ih je (sa nemalom dozom sarkazma) okarakterisao jedan od najistaknutijih učesnika ove debate, Hedli Bul (Hedley Bull).⁶ Bihevioralisti su smatrali da je „moguće i poželjno u izučavanju međunarodne politike koristiti dostignuća logičkog pozitivizma, hipotetičko-deduktivne metode i biheviorizma, s ciljem da rezultati do kojih se dolazi istraživanjem pojava međunarodnog života budu egzaktno merljivi, imaju najvišu moguću opštost važenja i budu intersubjektivno proverljivi“.⁷

Kada su u pitanju Treća i Četvrta debata, njihov prikaz nije tako jednostavno dati, prevashodno zato što je reč o međusobnom sučeljavanju većeg broja teorijskih paradigmi. Tako se o Trećoj debati uglavnom govori kao o raspravi između zagovornika realizma, pluralizma i strukturalizma,⁸ ali postoje i ona tumačenja koja u njeno središte stavljaju realizam, liberalizam

⁴ David Lake, “Theory is dead, long live theory: The end of Great Debates and the rise of eclecticism in International Relations”, *European Journal of International Relations*, Vol. 19, issue 3, 2013, p. 569.

⁵ Hedley Bull, “International Theory: The Case for a Classical Approach”, *World Politics*, Vol. 18, No. 3, 1966, pp. 361–362.

⁶ Bul, jedan od najznačajnijih predstavnika tzv. Engleske škole, teorijskog pravca usmerenog na „moralne, političke i socijalne karakteristike međunarodnog društva“ (Martin Griffiths, C. Steven C. Roach, M. Scott Solomon, *Fifty key thinkers in International Relations – Second edition*, Routledge, New Yourk & London, 2009, p. 211), stao je u odbranu tradicionalnog pristupa izučavanju međunarodnih odnosa, čiju su naučnost pokušali da ospore pojedini bihevioralisti.

⁷ Dragan R. Simić, „Još jedanput o ‘četiri velike debate’ (Crtice iz istorije nauke o međunarodnim odnosima)“, *Politička revija*, Institut za političke studije, Beograd, Vol. 18, No. 4, 2008, str. 1474.

⁸ *Isto*, str. 1475–1476.

i radikalizam.⁹ Četvrta debata najčešće se predstavlja kao polemika između „neorealista, neoliberala i konstruktivista, ali su u njoj uzeli učešće i zagovornici poststrukturalizma, kritičke teorije, feminizma i dr. Međutim, postoje i drugačija mišljenja koja smatraju da je Treća debata bila ujedno i poslednja. Teoretičari poput Kohejna (Robert Keohane), Lepida (Yosef Lapid) i Lejka (David A. Lake) uskraćuju 'etiketu' Velike debate pomenutim 'paradigmatskim ratovima' zagovarajući tezu prema kojoj je Treća debata vođena između pozitivista i tzv. reflektičara, čime je akcenat stavljen na njenu ontološku dimenziju. Dejvid Lejk je sklon da o ovoj Debati govori kao o 'Finalnoj debati', nakon koje je usledilo pluralističko zatišje u kome, bez većih međusobnih polemika, u 'paradigmatskom miru' bivstvuje mnoštvo teorija srednjeg obima, dok potraga za velikom, sveobuhvatnom teorijom međunarodnih odnosa postepeno biva napuštena".¹⁰

Bilo kako bilo, sva četiri (odnosno tri) teorijska „okršaja”, baš kao i paradigmatski mir koji je trenutno na snazi, imaju važnu zajedničku karakteristiku. Po svome „poreklu” sve one su izrazito zapadnocentrične, tj. *okcidentalne*. Naime, metateorije, oko kojih su se na polju međunarodnih odnosa, tokom prethodnih decenija, lomila akademska kopljja (baš kao i potonje teorije srednjeg opsega), nastale su u zapadnim akademskim centrima i dalje su razvijane po, u njima utvrđenim, teorijskim šablonima (čak i kada bi njihov „pelcer” bio prenet u druge krajeve svet). Istok, kako onaj Bliski, tako i Daleki, ostali su bez svog prepoznatljivog doprinosa teorijskom razvoju discipline, načinivši tako od teorija međunarodnih odnosa svojevrstan naučni „prerogativ” Zapada.

ZAŠTO NEMA KINESKE TEORIJE MEĐUNARODNIH ODNOSA?

Treba imati na umu da pomenuti okcidentalni koren teorija međunarodnih odnosa nipošto ne znaće da su one i po svojoj sadržini bile isključivo zapadnocentrične. Ukoliko je tako i bilo u prvim decenijama razvoja discipline, Treća i Četvrta debata donele su veliki pomak u nastojanju pojedinih teoretičara međunarodnih odnosa da svetsku politiku posmatraju i očima onog dela sveta koji se nalazi izvan granica okcidenta. „Vetar u jedra”, koji je postkolonijalizmu kao paradigm udahnuo Edvard Said (Edward Said), izazvao

⁹ David Lake, “Theory is dead, long live theory: The end of Great Debates and the rise of eclecticism in International Relations”, op. cit., p. 570.

¹⁰ Vladimir Ajzenhamer, „Bojno polje praxis: realističko-konstruktivistički duumvirat i ‘posrtanje’ liberalnog internacionalizma”, nav. delo, str. 265–266.

je pravu „buru” u društvenim naukama izvrćući naopakačke ustaljene teorij-ske obrasce. Izvan ovog trenda nisu se mogli naći ni međunarodni odnosi, uhvaćeni u koštac sa zadatkom da u senci Hladnog rata, pored principa bi-polarne ravnoteže, objasne i dešavanja u onom delu sveta u kome je proces dekolonizacije upravo priveden kraju.¹¹ Saidovom zaslugom pojam Orijent prestao je da postoji kao neupitna geografska, kulturna i politička datost. Umesto toga, Orijent je „demaskiran” kao pežorativna diskurzivna konstrukcija viševekovne prakse okcidentalne zloupotrebe diskursa kao moć-nog instrumenta za opravdanje imperijalnog i kolonijalnog nasilja Zapada nad Istokom. Edvard Said „beskompromisno i sudi i presuđuje brojnim pis-cima, putopiscima, književnicima, političarima i, pre svega, naučnicima što su svojim radovima davali gradivni materijal za orientalističku konstruk-ciju koja će, posledično, dati legitimitet za kolonijalno potčinjavanje neza-padnih društava”.¹² Saidova studija o orientalizmu započeće novu eru u odnosu zapadnih akademskih krugova prema nekadašnjim kolonijama, a sa dolaskom „takozvanog kulturnog zaokreta činilo se da je svet nauke o međunarodnim odnosima postao začuđujuće refleksivan i heterodoksan. Obe-ćanje novog pristupa manje opterećenog teretom suprematije i predrasuda, omekšavanje tvrdog orientalizma razumevanjem i uvažavanjem razlika i rastom kritičke svesti o pitanjima identiteta u međunarodnim odnosima, pružilo je šansu za nove početke. Jedan svetonazor više nije samostalno usmeravao dešavanja, niti je kreirao poredak stvari”.¹³

Paradoksalno, uprkos pomenutom trendu buđenja disciplinarnog interesovanja za istočni „ugao gledanja” na međunarodne odnose, većina uticajnih teoretičara ove discipline i dalje je pripadala njenim zapadnim školama. „Osloboden” orijent, uprkos činjenici da se našao u centru pažnje nauke o međunarodnim odnosima, ovog puta kao subjekat svetske politike, a ne samo kao njen objekat (ili, saidovskim žargonom rečeno, kao nje-na „žrtva”), propustio je priliku da progovori sopstvenim akademskim jezikom. Odgovor na pitanje zašto nije došlo do razvoja autentične istočnjačke škole (odnosno škola) međunarodnih odnosa, Beri Buzan i Amitav Akaria (Barry Buzan, Amitav Acharya) pronalaze u činjenici da njene glavne teorije

¹¹ Period kolonijalizma okončan je u prvim decenijama nakon završetka II svetskog rata, povlačenjem evropskih kolonijalnih sila sa prostora Afrike i Bliskog istoka. Dramatični vrhunac procesa dekolonizacije bio je tzv. Alžirski rat za nezavisnost (1956–1962), izra-zito nasilan oružani sukob u kome su Alžirci izvojevali svoju nezavisnost od francuske kolonijalne uprave.

¹² Nataša Jovanović, „'Rubikova kocka' postkolonijalizma: teorijski sinkretizam i novi iza-zovi u postkolonijalnim studijama”, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, Vol. LXIX, No. 2–3/2017, str. 313.

¹³ Mustapha Kamal Pasha, *Islam and International Relations*, Routledge, London and New York, 2017, p. 21.

svoje korene imaju u zapadnoj filozofiji, političkoj teoriji i istoriji.¹⁴ Takođe, razlog je i njihovo izrazito „evropocentrično“ tumačenje svetske istorije i aktuelnih političkih dešavanja. Ovu tezu Buzan i Akarija potkrepljuju okcidentalnim korenima i karakteristikama glavnih teorijskih matrica nauke o međunarodnim odnosima: realizma, neorealizma, strateških studija, liberalizma, neoliberalizma, marksizma, Engleske škole, kritičke teorije, konstruktivizma i postmodernizma. Ovi autori ukazuju na činjenicu kako „i klasični realizam i neorealizam projektuju na ostatak svetske istorije svoju bazičnu evropocentričnu priču o međunarodnoj anarhiji i ravnoteži sila kao permanentnom, univerzalnom strukturnom stanju [...] Strateške studije svoje korene vuku iz zapadnjačke veštine ratovanja i njenih klasika: Klauzevica (Napoleonovi ratovi), Mahana (praksa i strategija Britanske mornarice), i daju odgovore na promene u zapadnoj vojnoj tehnologiji (tenkovi, avioni, nuklearno oružje itd.) [...] Liberalizam i neoliberalizam imaju direktnе korene u evropskoj političkoj i ekonomskoj teoriji (Kobden, Hobson, Kant, Lok, Šmit) i zapadnoj praksi političke ekonomije od XIX veka do danas [...] Marksizam je najvažnija buntovna reakcija i takmac liberalnom odgovoru na rast industrijske ekonomije na Zapadu [...] Engleska škola ima korene u više-manje istoj zapadnoj političkoj teoriji iz koje su ponikli realizam (Hobs, Makijaveli) i liberalizam (Kant), mada je ona istaknutije mesto dodelila Grocijusu i ideji da bi države među sobom trebalo da oforme međunarodno društvo [...] Kritička teorija ima korene u marksizmu [...] Konstruktivizam i postmodernizam imaju korene u zapadnoj filozofiji znanja i socijalnoj teoriji, izgrađenoj posebno na radovima modernih evropskih socijalnih teoretičara poput Burdijea i Fukoa“.¹⁵ Buzan i Akaria navode još neke od mogućih razloga koji su doveli do odsustva „nezapadnih“ teorija međunarodnih odnosa. Uvek postoji mogućnost da su zapadne teorije već otkrile pravu prirodu međunarodnih odnosa, te stoga u okviru discipline više nema prostora za neke bitnije „inovacije“. Takođe, nije isključeno da u pojedinim istočnim akademskim krugovima postoje autentične domicijalne teorije, ali da su one usled jezičkih barijera ostale marginalizovane i nepoznate široj naučnoj zajednici.¹⁶ U obzir treba uzeti i mogućnost monopolizacije „tržišta“ teorija, tj. gramšijevskog (Antonio Gramsci) hegemon skog

¹⁴ Barry Buzan, Amitav Acharya, “Why is there no non-Western International Relations theory?” in: Barry Buzan, Amitav Acharya (eds), *Non-Western International Relations theory*, Routledge, London and New York, 2010, pp. 6–10.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 6–9.

¹⁶ Problem jezičke barijere funkcioniše i u suprotnom smeru. Kako je najevći deo relevantnih radova iz oblasti međunarodnih odnosa napisan i objavljen na engleskom jeziku, postavlja se pitanje „upotrebljivosti“ i (ne)dostupnosti ove literature u zemljama izvan engleskog govornog područja, što za sobom povlači i pitanje (ne)mogućnosti blagovremenog praćenja aktuelnih trendova u ovoj disciplini.

statusa koje uživaju zapadne teorije. Kako su potčinjena istočna društva postepeno (čak i nakon okončanja procesa dekolonizacije) svesno i nesvesno prihvatala nametnute zapadne političke i ekonomske obrasce kao sopstvene norme (npr. ključne elemente vestfalskog suvereniteta), tako su „prepisala“ i zapadni pogled na međunarodne odnose. Različita istorijska iskustva, razvoj lokalnih (akademskih) institucija i lokalni politički i kulturni kontekst takođe spadaju u deo objašnjenja. Na primer, iskustva I i II svetskog rata za mnoga azijska društva nisu bila u toj meri traumatična kako je to bio slučaj sa Starim kontinentom i SAD. Upitno je i u kojoj meri društva koja se bore brojnim egzistencijalnim problemima, poput siromaštva, nedostatka infrastrukture na svim nivoima društvenog života i političkim nestabilnostima, imaju luksuz lamentiranja i teoretisanja o prirodi, tokovima i perspektivama svetske politike. Sve prethodno rečeno je, prema Buzanu i Akariji, stavilo Zapad u znatnu prednost na polju promišljanja međunarodnih odnosa, što je, samo po sebi, još jedan dodatan razlog izostanka valjanih teorijskih takmaka na istočnoj „tribini“ globalne akademske arene.

Znači li to da na Istoku vlada potpuna indiferentnost prema proučavanju međunarodnih odnosa? Odgovor na ovo pitanje nije teško dati. Istočnačka društva su veoma aktivna na polju akademske analize spoljnopolitičkog *praxisa*, kao i na polju diplomatske istorije, što je dokaz njihove zainteresovanosti za dešavanja na međunarodnoj političkoj sceni. Narodna Republika Kina, za koju smo se u ovom radu opredelili da nam posluži kao svojevrsna studija slučaja, dobar je primer žive akademske delatnosti na proučavanju međunarodnih odnosa, uprkos činjenici da je i u njenom slučaju autentični teorijski doprinos razvoju discipline (barem za sada) izostao. Naime, akademsko izučavanje međunarodne politike u Kini započelo je još u tzv. republikanskom periodu (1912–1949) kada su se u silabusima kineskih univerziteta, tokom dvadesetih i tridesetih godina, našli brojni kursevi vezani za ovu oblast. Tako je, na primer, na Tsinghua univerzitetu u Pekingu predavano čak 14 predmeta koji su imali međunarodnu konotaciju. Liga naroda, Međunarodne organizacije, Međunarodno pravo, Međunarodni odnosi, Diplomatija i Politika Japana samo su neki od kurseva koji su predavani na Tsinghuai u ovom periodu.¹⁷ Nakon okončanja građanskog rata i uspostavljanja Narodne Republike Kine usledilo je osnivanje dve važne ustanove posvećene izučavanju svetske politike. Kineski univerzitet spoljnih poslova (The China Foreign Affairs University) osnovan je 1955.¹⁸

¹⁷ Yongjin Zhang, Teng-chi Chang, “Introduction – The Making of Chinese international theory?”, in Yongjin Zhang, Teng-chi Chang (eds), *Constructing a Chinese school of International Relations – Ongoing debates and sociological realities*, Routledge, London and New York, 2016, p. 8.

¹⁸ *Ibid*, p. 8.

Kineski institut za međunarodne studije (The China Institute for International Studies), danas jedan od najuticajnijih svetskih think tankova, osnovan je 1956. godine.¹⁹ Obe ustanove osnovane su pod pokroviteljstvom Ministarstva spoljnih poslova. Potrebno je pomenuti da su u periodu od samo godinu dana (1963–64) osnovana i tri departmana za međunarodnu politiku – na Pekinškom univerzitetu (Peking University), Renmin univerzitetu (Renmin University) i Univerzitetu Fudan (Fudan University).²⁰ Takođe, samo godinu dana kasnije osnovan je i Kineski institut za savremene međunarodne odnose (China Institutes of Contemporary International Relations).²¹ Nakon reformi iz 1979. godine i početka procesa otvaranja ka svetu, započinje i konstituisanje međunarodnih odnosa u kontekstu osavremenjenje naučne discipline (usmerene ne više samo ka praksi, već i teoriji), nalik onoj koja se već pola veka razvijala na Zapadu. Tek u post-Maojskoj (Mao Ze Tung) eri Kina je uspela da „stvori intelektualni prostor i obezbedi institucionalne uslove za otpočinjanje disciplinarnog razvoja međunarodnih odnosa”.²² Dalji razvoj nauke o međunarodnim odnosima odvijao se pod velikim uticajem zapadnih teorija, prevashodno onih američkih. Interesantan je podatak da je do 2009. godine, od 85 ključnih teorijskih radova, prevedenih sa engleskog na kineski jezik, više od 90% napisano od strane američkih autora.²³ Stoga Jongjin Zang i Tengči Čang (Yongjin Zhang, Teng-chi Chang) ispravno primećuju sledeće: „Internacionalizacija američkog teorijskog diskursa o međunarodnim odnosima je u Kini često slavljena kao 'napredak' u načinu na koji kineski naučnici shvataju međunarodne odnose. Kolonizaciju kineskog intelektualnog terena posvećenog međunarodnim odnosima najbolje ilustruje činjenica da su čak i kineske akademske debate u vezi sa perspektivama kineskog mirnog rasta isprva 'strukturisane oko tri glavne teorije međunarodnih odnosa'. Samoproklamovani kineski realisti, kineski liberali i kineski konstruktivisti međusobno su se sukobljavali oko pitanja da li je mirni rast Kine moguć, u velikoj meri reprodukujući iste debate koje su vođene u SAD”.²⁴ Vang Jiangli (Wan Jiangli) i Beri Buzan dolaze do istog zaključka, apostrofirajući podatak da se, u periodu od 1978. do 2007., čak 78% radova iz oblasti međunarodnih odnosa napisanih u Kini ticalo istraživanja liberalizma, realizma i konstruktivizma. Ova dva autora zaključuju

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem*, p. 6.

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

kako je takav trend „stvorio svojevrsnu kulturu imitacije, koja mehanički primenjuje zapadne koncepte bez propitivanja njihove prikladnosti”.²⁵

Pomenuta imitatorska kultura nije, naravno, jedini razlog zbog koga su u kineskim akademskim krugovima izostale autentične, tj. domicijalne teorije međunarodnih odnosa. Širok spektar razloga koje navode Buzan i Akitaria, a o kojima je prethodno bilo reči, važe i za Kinu. Naročito su aplikabilni oni argumenti koji govore o različitim istorijskim iskustvima, drugačijem razvoju lokalnih institucija i lokalnom političkom i kulturnom kontekstu. Pre svega, Kina je strahote I i II svetskog rata prevashodno proživela razapeta između traumatičnih iskustava Oktobarske revolucije (koja je dovela do kraha susednog Ruskog carstva a posledično i do anarchije na rusko-kineskim granicama) i vojno-političkog rivaliteta sa Japanom, koji će se ubrzo pretvoriti u otvorenu japansku agresiju i okupaciju delova kineske teritorije. Ova iskustva utopljena su u kontekst lokalnih previranja koja će trasirati dalji tok kineske istorije i njen budući društveni i politički razvoj – osnivanje Republike (1912), građanski rat između Kuomintanga (Kuomintang) i Komunističke partije Kine (1927–1937) i Kinesku komunističku revoluciju (1945–1949).²⁶ Ovakvo složeno preplitanje svetskih i lokalnih sukoba neizbežno su uslovila drugačije viđenje globalnog ratnog nasleđa prve polovine XX veka od onog koje je odigralo ulogu ključnog podsticaja razvoju zapadnih teorija međunarodnih odnosa. U obzir treba uzeti i institucionalna ograničenja koja su, u periodu Republike, uslovila angažovanje stranog predavačkog kadra (uglavnom predavača iz SAD) ili domaćih predavača školovanih na zapadnim univerzitetima. Uz to, značajno ograničenje predstavlja je i potonji kulturno-politički kontekst koji je nastao nakon uspostavljanja Narodne Republike Kine, a naročito tokom tzv. Kulturne revolucije kada su, „tokom čitave jedne decenije, svi kineski univerziteti i istraživački centri bili ili zatvoreni, ili sprečeni da rade u svom punom kapacitetu”.²⁷ Zang i Čang primećuju kako je podjednako poguban uticaj na razvoj kineskih međunarodnih odnosa imala i totalna izolacija kineskih

²⁵ Wang Jiangli, Barry Buzan, “The English and Chinese Schools of International Relations – Comparisons and lessons”, in Yongjin Zhang, Teng-chi Chang (eds), *Constructing a Chinese school of International Relations – Ongoing debates and sociological realities*, op. cit., p. 132.

²⁶ Građanski rat između Kuomintanga (Nacionalističke partije Kine) i Komunističke partije Kine voden je 1927–1950. godine, uz višegodišnji prekid izazvan kinesko-japanskim ratom (1937–1945). Ovaj ideološki motivisan nacionalni sukob, u koji su posredno bile umešane i strane sile (na strani kineskih komunista bili su Sovjeti, dok su zapadne sile pružale podršku kineskim nacionalistima), okončan je porazom Kuomintanga (tj. njegovim povlačenjem na Tajvan) i proglašenjem komunističke Narodne Republike Kine.

²⁷ Yongjin Zhang, Teng-chi Chang, “Introduction – The Making of Chinese international theory?”, op. cit., p. 5.

akademaca od zapadnih trendova disciplinarnog razvoja i potpuno odsustvo dijaloga sa zapadnim akademskim krugovima u periodu kineskog „ostrakizma“ iz međunarodne zajednice (1949–1979).²⁸ Na to treba nadovezati i, već pomenuti, argument o Gramšijevskoj hegemoniji, koji je, sasvim izvesno, doprineo uspostavljanju „imitatorske“ akademske prakse i glorifikaciji zapadnih naučnih dostignuća, kako onih praktičnih, tehnoloških tako i onih teorijskih (uključujući tu i teorije međunarodnih odnosa). Uzroke ovog fenomena možda bi trebalo potražiti u frustracijama koje je na kineske intelektualce ostavilo iskustvo tzv. Opijumskih ratova, bolno sećanje na težak vojni poraz koji je Kineska carevina pretrpela od strane zapadnih sila upravo zahvaljujući njihovoj tehnološkoj superiornosti.

Nakon izvršene elaboracije uzroka odsustva kineskih teorija međunarodnih odnosa opravdano je postaviti pitanje da li aktuelni ekonomski (ali sve više i politički) uspon Kine, u kojoj mnogi vide buduću vodeću svetsku silu, može stvoriti plodno tlo za rađanje „autohtonih“ teorija koje bi poslužile kao refleksija „novog“ kineskog pogleda na svet i svetsku politiku?

SI ĐINPINGOV „POJAS I PUT“ KAO PODSTICAJ KINESKOJ TEORIJI MEĐUNARODNIH ODNOSA

Projekat „Pojas i put“ (The Belt and the Road), prvobitno promovisan kao „Jedan pojas – jedan put“ (One Belt – One Road),²⁹ jeste multilateralni projekat revitalizacije i unapređenja ekonomske saradnje na prostoru nekadašnjeg Puta svile.³⁰ Ideja je „potekla od vrha aktuelnog kineskog političkog rukovodstva, i njen pokretač i glavni promoter je kineski predsednik Si Đinping. Projekat ekonomskog povezivanja i saradnje velikog broja država na prostoru Azije, Evrope, Bliskog istoka i Afrike popularno je okarakterisan kao *Novi put svile* (The New Silk Road), i podrazumeva izgradnju infrastrukture i razvoj trgovačkih veza duž kopnene i morske rute koja treba da

²⁸ Yongjin Zhang, Teng-chi Chang, “Introduction – The Making of Chinese international theory?”, op. cit., p. 5.

²⁹ Prilikom državničkih poseta, tokom 2013. godine, kineski predsednik Si Đinping je ovu inicijativu predstavljao pod nazivom „Jedan pojas – jedan put“. U septembru 2015. godine, Kineska komisija za razvoj i reformu (China's National Development and Reform Commission), Ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo trgovine NR Kine najavile su naziv „Pojas i put“ kao zvanični naziv projekta za englesko govorno područje (Yerken van der Leer, Joshua Yau, “China's new silk route, The long and winding road”, PwC's Growth Markets Centre, Singapure, 2016, p. 2).

³⁰ Naziv za splet karavanskih ruta koje su u periodu antike i srednjeg veka spajale Sredozemlje i Daleki istok.

poveže Republiku Kinu i centralnoazijske države sa ostatom velikog kontinentalnog masiva koji zajedno čine evroazijsko kopno i afrički kontinent".³¹

Projekat „Pojas i put“ se temelji na dva zasebna potprojekta – kopnenog i morskog puta. „Ekonomski pojaz Puta svile“ (The Silk Road Economic Belt) predstavlja kopnenu deonicu projekta i on podrazumeva infrastrukturno povezivanje država duž „rute“ starog Puta svile. Ekonomski pojaz je osmišljen kao ekonomsko i infrastrukturno objedinjavanje velikog geografskog prostranstva koje se proteže od Kine na Istoku, preko Centralne i Zapadne Azije, Bliskog istoka, Istočne i Centralne Evrope, pa sve do Zapadne Evrope. Cilj „Pojaza“ je „da izgradi 'Euroazijski kopneni most' – logističku vezu od istočne kineske obale pa sve do Zapadne Evrope; i da razvije ekonomske koridore koji povezuju Kinu sa Mongolijom i Rusijom, Centralnom Azijom i Jugoistočnom Azijom“. ³² „Pomorski Put svile 21. veka (The 21st century Maritime Silk Road)“ je drugi potprojekat koji podrazumeva morsku deonicu koja spaja Kinu i Evropu preko Južnog Kineskog mora, Južnog Pacifika, Indijskog okeana i Mediterana. Cilj „Pomorskog puta“ je „da izgradi efikasne transportne rute između glavnih luka u brojnim zemljama, uključujući razvoj ekonomskih koridora kroz Indijski ocean, da bi se bolje povezala Kina sa Jugoistočnom Azijom, Bliskim istokom i Mediteranom“.³³

Važno je istaći kako je projekat „Pojas i put“ prevashodno ekonomskog (donekle i kulturnog) karaktera i da njime nije predviđen „bilo kakav vid političkog ili bezbednosnog integrisanja država uključenih u ovaj projekat“. ³⁴ Ipak, ne može se prenebeći činjenica da se radi o projektu koji podrazumeva učešće „skoro 65 država povezanih na razne načine, pokriva više od polovine ukupnog svetskog stanovništva (4.400.000.000), i oko 30% globalne ekonomije“. ³⁵ Stoga nije teško uočiti kako jedan ovako ambiciozan i skup multilateralan projekat „neizbežno podrazumeva postojanje inherentnih rizika u rasponu od fundamentalnih legalnih i finansijskih izazova

³¹ Vladimir Ajzenhamer, „Proizvodnja etno-religijske Drugosti kao bezbednosni izazov projektu Novog puta svile (Primer turskog uticaja u Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji)“, u Šao Binhong, Vladimir Cvetković, *Novi put svile: Balkanska perspektiva. Političko-bezbednosni aspekti*, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, 2016, str. 204.

³² Barbara Woodward, Stheven Philips, „One Belt One Road – A role for UK companies in developing China's new initiative. New opportunities in China and beyond“, China-Britain Business Council, Foreign & Commonwealth Office, London, 2015, p. 6.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Vladimir Ajzenhamer, „Proizvodnja etno-religijske Drugosti kao bezbednosni izazov projektu Novog puta svile (Primer turskog uticaja u Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji)“, nav. delo, str. 205.

³⁵ Yeroen van der Leer, Joshua Yau, „China's new silk route, The long and winding road“, op. cit., p. 2.

usled stupanja na nova strana tržišta, do političkih i socijalnih nestabilnosti i regionalnih pitanja".³⁶

Upravo ovi rizici diktiraju potrebu da projekat „Pojas i put“ bude naučno analiziran i da njegove prednosti i nedostaci, dometi i ograničenja, dobiju i valjanu teorijsku podršku. Ukoliko bismo pošli od refleksivističke prepostavke da „teorije mogu konstituisati ponašanje aktera, baš kao što i ponašanje aktera doprinosi konstituisanju teorija“,³⁷ korist koju bi kineski spoljнополитички *praxis* (u ovom konkretnom slučaju projekat „Pojas i put“) imao od formulisanja autentične i inovativne kineske teorije međunarodnih odnosa više je nego očigledna. Pre svega, njome bi bile izbegnute zamke skrivene u teorijskim tumačenjima zapadnih autora, koji uspon Kine i njenе spoljнополитичке ambicije najčešće oslikavaju tonovima koji izazivaju zadrinutost kod velikog dela svetske javnosti.

Kako smo već istakli, zapadne analize lamentiraju nad (ne)mogućnošću Kine da se mirnim putem nametne kao nova vodeća sila. U tom kontekstu realisti posmatraju uspon Kine kroz kindelbergerovsku (Charles Kindelberger) hegemonsku matricu, prema kojoj svetska politika ne može stabilno funkcionišati bez prisustva globalnog hegemon-a. Da bi Kina postala globalni hegemon ona mora prvo da ospori svetsku supremaciju još uvek aktuelnog hegemon-a – SAD. Džon Miršajmer (John Mearsheimer) primećuje kako se od Kine može „očekivati da pokuša da istisne Sjedinjene Američke Države iz azijsko-pacifičkog regiona, baš kao što su SAD izgurale evropske velike sile iz zapadne hemisfere u XIX veku“.³⁸

Sa liberalne pozicije Kina takođe može biti upitna, i to najmanje po dva osnova – ekonomskom i vrednosnom. U ekonomskom smislu, ona za „tvrdokorne“ liberalne predstavlja opasnog izazivača Bretonvudskog sistema, dok u vrednosnom smislu (zbog komunističkog uređenja) ona za njih nije ništa drugo do antipod liberalne demokratije.

Naposletku, i konstruktivizam, više oslonjen na manje „opipljiv“ pojmovni aparat poput konstrukta, značenja i diskursa, veoma lako može pretvoriti Kinu u neprijateljskog Drugog,³⁹ čija će pretnja pomoći ponovno identitetsko ujedinjenje zapadnih atlanto-centričnih država. Otuda je potreba za

³⁶ Barbara Woodward, Stephen Philips, „One Belt One Road – A role for UK companies in developing China's new initiative. New opportunities in China and beyond“, op. cit., p. 23.

³⁷ Vladimir Ajzenhamer, „Bojno polje praxis: realističko-konstruktivistički duumvirat i 'posrtanje' liberalnog internacionalizma“, nav. delo, str. 267.

³⁸ Džon Miršajmer, *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017, str. 446.

³⁹ Konstruktivistički koncept prema kome se svaki kolektivni identitet gradi na Sopstvu i Drugosti, pri čemu je uloga Drugog da pretnjom i različitošću pojača osećaj zajedništva sa onima koji su nam slični, tj. da ojača Sopstvo. (Za više videti: Iver Nojman, *Upotrebe*

kineskom teorijskom alternativom evidentna. Ona bi, s jedne strane, poslužila kao adekvatna podrška aktuelnom projektu Novog Puta svile, obezbeđivši mu naučno utemeljenje i dragocenu podršku u otklanjanju sumnji u iskrenost kineskih namera. S druge strane, ona bi otvorila prostor za dalji razvoj i evoluciju projekta, potpomognut interakcijom teorije i prakse.

Ključni elementi projekta „Pojas i put“ – zajednički ekonomski interes velikog broja partnera (tzv. win-win situacija za sve učesnike), odsustvo politizacije projekta i poštovanje političkih diverziteta svih učesnika, baš kao i dosledno negiranje kineskih hegemonских aspiracija (kao vid legitimizacije anarhičnosti međunarodnih odnosa), predstavljaju valjanu polaznu tačku za formulisanje autentične, „autohtone“ teorije. Naznake ovakve mogućnosti već postoje (istina još uvek u rudimentarnom obliku) i manifestuju se kroz pojmovnik koji je tokom prethodnih decenija neformalno ušao u kinesku ekonomsku diplomaturu. Reč je o konceptima „wang dao“ („put liderstva“) i „fu zeren daguo“ („odgovorna velika sila“). Neskrivajući želju da pojača svoj uticaj u svetu, odnosno da u međunarodnoj areni nastupa u „da guo feng fan“ stilu („u stilu velike sile“) Kina je „osmisnila koncept ‘stila velike sile’ kako bi se suprotstavila retorici ‘kineske pretnje’ koja se mogla čuti u nekim delovima sveta. Ovaj koncept kineske elite su predstavile kao ‘put liderstva’ (王道, wang dao) suprotstavljući ga ‘putu hegemonije’ (霸道, ba dao)“.⁴⁰ Koren ovih koncepata „može se pratiti do drevnih kineskih debata između zagovornika ‘vladavine prema moralu’ i ‘vladavine na osnovu prisile’, kao i iz prakse tributarnog sistema. Jednostavno rečeno, dobri vladari vladaju rukovodeći se moralom i vladaju sopstvenim primerom, dok hegemoni vladaju putem prisile“.⁴¹ Pomenute koncepte Peking je već u nekoliko navrata uspešno primenio „npr. kada je Kina sačuvala vrednost svog ženminbija (engl. RMB) tokom Azijiske finansijske krize 1997–1998, kada je izuzela Afriku iz otplate deset milijardi dolara duga 2000. godine, i kada su kineski lideri pošli u ‘shopping’ na više kontinenata tokom nedavne finansijske krize“. Jang Jiang (Yang Jiang) primećuje da je Kina pritom vodila računa da se u odnosima sa manjim državama i državama u razvoju (posebno onima u Aziji, Africi i Latinskoj Americi) predstavi kao „benevolentna“ velika sila, čije je delovanje bitno drugačije od delovanja „predatorskih“ sila kakve su SAD. Jiang ukazuje da je „primetno da samoportretisanje Kine kao ‘sile velikog stila’ ima sličnosti sa ‘benignom hegemonijom, oblikom liderstva koji neke zapadne teorije smatraju ključnim, ako ne i optimalnim, za

Drugog – ‘Istok’ u formiraju evropskog identiteta, Beograd: Službeni glasnik, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2011).

⁴⁰ Yang Jiang, “Great Power Style” in China’s Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon?”, *The Hague Journal of Diplomacy*, Brill, Hague, No 6/ 2011, p. 65.

⁴¹ *Ibidem*.

funkcionisanje poretka. Čini se da se time [Kina] preporučuje za benignog hegemonu, koji je željno iščekivan u međunarodnom društvu i pre njenog uspona”.⁴² I upravo tu leži ključ za moguće formulisanje kineske teorije međunarodnih odnosa – teorijsko „objašnjenje” (u ekonomsko-političkoj praksi i „osmišljavanje”) Kine kao dugoiščekivanog benevolentnog lidera (a ne hegemonu), čije vođstvo (a ne hegemonija) počiva na principima odgovorne velike sile, koja uvažava zajedničke i pojedinačne interese članova međunarodne zajednice, kao i njihove političke diverzitete. Projekat „Pojas i put” svojom ambicioznosću i sveobuhvatnošću predstavlja više nego podoban empirijski primer za izgradnju ovakvog teorijskog okvira.

UMESTO ZAKLJUČKA: ZAŠTO NAM JE POTREBNA KINESKA TEORIJA MEĐUNARODNIH ODNOSA?

Odgovor na ovo pitanje nije toliko teško dati koliko se to možda na prvi pogled čini. Prve decenije XXI veka gotovo da su podjednako turbulentne kao što su bile i prve decenije XX veka, period u kome je došlo do rađanja nauke o međunarodnim odnosima. Sličnosti su zapanjujuće: posrtanje „starih” sila, uzdizanje novih, žeđ za revizionizmom, krunjenje opšteprihvaćenog sistema vrednosti, slabljenje međunarodnih institucija... Teorijski trendovi vezani za izučavanje svetske politike dosledno reflektuju ovakvo stanje. Vrzino kolo već više puta „prežvakanih” debata, taj začarani krug lišen pravog pobednika i pravih gubitnika, i dalje je krajnji teorijski domet Zapada. Samo nekoliko decenija ranije realizam, liberalizam i konstruktivizam imali su u velikoj meri opravdanu „tapiju” na uspeh u objašnjenu načina na koji funkcioniše globalni polis. Ako ništa drugo, njihova inventivnost u potrazi za odgovorima na goruća pitanja svetske politike opravdavala su njihovo pravo na pijedestal ove naučne discipline. Međutim, već dugo vreme na njihova vladavinu više podseća na usurpaciju trona, nego na legitimnu vladavinu koja počiva na blagoslovu svetske akademske zajednice. Stoga „rađanje” kineske teorije međunarodnih odnosa predstavlja neminovnost, i pitanje je trenutka.

Nauci o međunarodnim odnosima (preko) potrebna je „sveža krv”, novi ugao gledanja, nova metateorija koja će pružiti nove odgovore o međunarodnim „zakonitostima” po kojima funkcioniše svet, koji je takođe svakoga dana sve više i više nov. Takva teorija, kao i druge velike teorije koje su joj prethodile, ne bi bila samo rečiti svedok svetskih dešavanja, već bi refleksivno

⁴² Yang Jiang, ‘Great Power Style’ in China’s Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon?”, *The Hague Journal of Diplomacy*, Brill, Hague, No 6/ 2011, p. 64.

postala i korektor praktične politike njenih nosilaca (kako se to već dogodilo sa liberalizmom i realizmom čije su ideje decenijama ugrađivane u američke spoljnopoličke doktrine). Kako je to primetio Edvard Carr (Edward Carr), „Politička misao je sama po sebi forma političke akcije. Politička nauka nije samo nauka o tome šta jeste, već i nauka o tome šta treba da bude”.⁴³ Ukoliko prihvate ovu ideju kao svoju krilaticu, kineski istraživači međunarodnih odnosa naći će se u poziciji da utiču ne samo na razvoj svoje naučne discipline, već i na svetske tokove i dešavanja koje ona proučava. Ostaje samo da se vidi koji će temeljni pojam uzeti za okosnicu buduće paradigme – „wang dao” ili „ba dao”?

LITERATURA

1. Ajzenhamer, Vladimir. „Bojno polje praxis: realističko-konstruktivistički duumvirat i 'posrtanje' liberalnog internacionalizma”, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, Vol. LXIX, No. 2–3/2017.
2. Ajzenhamer, Vladimir. „Proizvodnja etno-religijske Drugosti kao bezbednosni izazov projektu Novog puta svile (Primer turskog uticaja u Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji)”, u Šao Binhong, Vladimir Cvetković, *Novi put svile: Balkanska perspektiva. Političko-bezbednosni aspekti*, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, 2016.
3. Bull, Hedley. “International Theory: The Case for a Classical Approach”, *World Politics*, Vol. 18, No. 3, 1966.
4. Buzan, Barry, Acharya, Amitav. “Why is there no non-Western International Relations theory?”. In Barry Buzan, Amitav Acharya (eds), *Non-Western International Relations theory*, Routledge, London and New York, 2010.
5. Carr, Hallet Edward. *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939*, Perennial, New York, 2001.
6. Dimitrijević, Vojin, Stojanović, Radoslav. *Međunarodni odnosi*, Službeni list SRJ, Beograd, 1996.
7. Griffiths, Martin, C. Roach, C. Steven, Solomon, M. Scott. *Fifty key thinkers in International Relations – Second edition*, Routledge, New Yourk & London, 2009.
8. Jiangli, Wang, Buzan, Barry. “The English and Chinese Schools of International Relations – Comparisons and lessons”, in Yongjin Zhang, Teng-chi Chang (eds),

---

⁴³ Edward Hallet Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939*, Perennial, New York, 2001, p. 5.

- Constructing a Chinese school of Interanational Relations – Ongoing debates and sociological realities*, Routledge, London and New York, 2016.
9. Jiang, Yang. "Great Power Style' in China's Economic Diplomacy: Filling the Shoes of a Benign Hegemon?", *The Hague Journal of Diplomacy*, Brill, Hague, No 6/2011.
  10. Jovanović, Nataša. „'Rubikova kocka' postkolonijalizma: teorijski sinkretizam i novi izazovi u postkolonijalnim studijama”, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privrednu, Beograd, Vol. LXIX, No. 2–3/2017.
  11. Lake, David. "Theory is dead, long live theory: The end of Great Debates and the rise of eclecticism in International Relations", *European Journal of International Relations*, Vol. 19, issue 3, 2013.
  12. Miršajmer, Džon. *Tragedija politike velikih sila*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Čigoja štampa, Beograd, 2017.
  13. Nojman, Iver. *Upotrebe Drugog – 'Istok' u formiranju evropskog identiteta*, Beograd: Službeni glasnik, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2011).
  14. Pasha, Kamal, Mustapha. *Islam and International Relations*, Routledge, London and New York, 2017.
  15. Simić, R. Dragan. „Još jedanput o 'četiri velike debate' (Crtice iz istorije nauke o međunarodnim odnosima)”, *Politička revija*, Institut za političke studije, Beograd, Vol. 18, No. 4, 2008.
  16. van der Leer, Yeroen, Yau, Joshua. "China's new silk route, The long and winding road", PwC's Growth Markets Centre, Singapore, 2016.
  17. Zhang, Yongjin, Chang, Teng-chi. "Introduction – The Making of Chinese international theory?", in Yongjin Zhang, Teng-chi Chang (eds), *Constructing a Chinese school of Interanational Relations – Ongoing debates and sociological realities*, Routledge, London and New York, 2016.
  18. Woodward, Barbara, Philips, Sthepen. "One Belt One Road – A role for UK companies in developing China's new initiative. New opportunities in China and beyond", China-Britain Business Council, Foreign & Commonwealth Office, London, 2015.

Milan Lipovac

Docent, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Inicijativa „Pojas i put” između tvrde i meke kineske moći (u teorijskom promišljanju Džozefa Naja)

Sažetak

Kineska ekonomski inicijativa „Jedan pojas, jedan put” predstavlja važan globalni proces za koji mnogi teoretičari smatraju da ima potencijal da preoblikuje odnose moći između velikih sila. Američki teoretičar Džozef Naj uočava dvoznačnost ove kineske inicijative, zbog čega ističe kako ova Inicijativa ima obrise i tvrde i meke moći. Upravo na tragu ovog Najevog zapažanja napravljen je pregled njegovih najnovijih radova u kojima tematizuje ova pitanja. Centralna pretpostavka je da pojmovi meke i tvrde, kao i strategija pametne moći mogu omogućiti sagledavanje Inicijative „Pojas i put”, ali i ukupnih američko-kineskih odnosa sa novog aspekta i pružiti veći potencijal za njihovo razumevanje.

Ključne reči:

tvrda moć, meka moć, strategija pametne moći, Inicijativa „Pojas i put”, američko-kineski odnosi

UVOD

Kineska ekonomski inicijativa „Jedan pojas, jedan put” predstavlja potencijalni okvir ekonomski saradnje NRK i sada već više od 65 država sveta. Zbog očekivanih pozitivnih, ali verovatno i negativnih efekata ona izaziva veliku pažnju stručne, akademske, ali i najšire javnosti. Akademski tematizacija društvenih pojava i procesa podrazumeva primenu različitih teorijskih

koncepata. Imajući u vidu da se Inicijativa „Jedan pojas, jedan put” najčešće sagledava kroz odnose moći, onda se činilo najprimerenijim primena ovih teorijskih pojmoveva. Jedan od najpoznatijih teoretičara moći u međunarodnim odnosima i studijama bezbednosti je američki teoretičar Džozef Naj. Njegovi pojmovi tvrde i meke moći, kao i strategija pametne moći, po prirodi stvari se nameće kao najlogičniji i teorijski najprimereniji pojmovni okvir za proučavanje ove kineske ekonomske inicijative. Upravo zbog toga u nastavku rada će biti sagledano stanovište i teorijski doprinos Džozefa Naja, ali i način na koji se on bavi Inicijativom „Jedan pojas, jedan put” i argumentaciju koju on koristi.

O POJMU MEKE MOĆI I STRATEGIJI PAMETNE MOĆI

Svakako jedan od najvažnijih koncepata, ako ne i najvažniji, kojim se objašnjava ponašanje država u međunarodnim odnosima, jeste moć. Upravo zbog kompleksnosti ovog društvenog fenomena, postoji veći broj pristupa u pokušaju određenja pojma moći. Različiti autori na različite načine određuju njegov sadržaj, dimenzije i indikatore, ali su saglasni u pogledu značaja koji moć ima u proučavanju spoljnih (i ne samo spoljnih) politika država, a prevashodno spoljnih politika regionalnih i globalnih sila.

Među najznačajnijim teoretičarima moći u međunarodnim odnosima svakako je i harvardski profesor Džozef Naj, koji je baš zbog kompleksnosti ovog koncepta napravio veoma ilustrativno poređenje istakavši da je „moć kao ljubav, lakše ju je osetiti nego definisati i izmeriti”, ali je takođe naglasio da zbog ovakve karakteristike moć „nije manje stvarna”, čak naprotiv, moć je veoma realna (Nye, 2004: 1).

Ipak, Džozef Naj je u nauci o međunarodnim odnosima daleko poznatiji po pravljenju razlike između tvrde i meke moći, i kasnije strategije pametne moći. Ovaj bivši dekan Kenedijeve škole za državnu upravu na Harvard univerzitetu i vršilac većeg broja funkcija vezanih za nacionalnu bezbednost u administracijama predsednika Džimija Kartera, Bila Klintona i Baraka Obame, pojam meke moći prvi put pominje u svojoj knjizi *Bound to lead: The changing nature of American power*, iz 1990. godine. Naj je tada isticao da moć, pored vojne i ekonomske, sadrži još jednu dimenziju, o kojoj možemo razmišljati kao o mekoj moći (*soft power*), odnosno nečemu što je suprotno tvrdoj zapovednoj moći (*hard command power*) koja se najčešće dovodi u vezu sa opipljivim resursima poput vojne i ekonomske snage¹ (Nye, 1990: 32).

¹ Zanimljivo je da Naj na ovom mestu govori o „resursima vojne i ekonomske snage” (*strength*), a što predstavlja svojstvenu nelogičnost i teorijsku nekonistentnost, jer

Korak dalje u određenju meke moći Naj odlazi u svojoj knjizi *The paradox of American power: Why the world's only superpower can't go it alone*, iz 2002. godine, gde je, u pokušaju da objasni spoljnu i bezbednosnu politiku SAD u novim međunarodnim okolnostima, on praktično predložio neku vrstu nove diplomatske i bezbednosne strategije po kojoj bi SAD u većoj meri trebalo da se oslanjaju na resurse meke moći. Uočavajući tendenciju s početka novog veka, po kojoj „američka moć raste, i to prvenstveno njena moć da privuče druge”, on praktično govori o uvećanju meke moći SAD (Nye, 2002: xiii). Dakle, Naj ekonomsku i vojnu moć smatra segmentima tvrde zapovedne moći, a kojima se može uticati na druge države da promene svoju poziciju, pa ovu strategiju upotrebe moći ilustruje politikom „štapa i šargarepe”, gde bi vojne pretnje predstavljaše štap, a ekonomski podsticaji šargarepu. Nasuprot ovome, on uočava mogućnost indirektne projekcije moći, prema kojoj bi SAD mogle da obezbede željene ishode u svetskoj politici zato što druge države žele da je slede, zato što se dive njenim vrednostima, zato što pokušavaju da je oponašaju, priželjkujući njen nivo prosperiteta i otvorenosti (2002: 8).

Razrađujući dalje ovaj pojam, pojam meke moći, on ističe kako se meka moć temelji na sposobnosti utvrđivanja političke agende koja bi oblikovala preferencije drugih država, kao i da je ovakva agenda koja privlači druge države podjednako važna kao i sposobnost da ih prisili na promenu primenom vojnih i ekonomskih sredstava (2002: 9). Ili najjednostavnije rečeno, Naj meku moć određuje kao aspekt moći koji omogućava da „podstakneš druge da žele ono što ti želiš tako što ćeš ih privući (biti im atraktivan/privlačan, *prim. aut.*), umesto da ih prisiliš” (2002: 9).

U pogledu strukture međunarodnog poretku, odnosno distribucije moći i pitanja polarnosti, Naj smatra da se odnosi moći između država mogu predstaviti prema „obrascu koji podseća na složenu trodimenzionalnu šahovsku partiju” (2002: 39). Prema ovom slikovitom stanovištu, na najvišem nivou se igra deo partije gde su odnosi vojne moći i na ovom nivou SAD, prema Naju, imaju absolutnu dominaciju, zbog čega stvaraju unipolarnu međunarodnu strukturu. Srednji nivo šahovske table rezervisan je za ekonomske odnose moći u kojem SAD, Evropa i Japan čine 2/3 svetske proizvodnje, a koje zajedno sa Kinom (za koju Naj ističe da ima potencijal da postane glavni akter na početku 21. veka) stvaraju multipolarni međunarodni sistem. I konačno, na dnu šahovske table nalazi se mreža transnacionalnih odnosa koji su van domaćaja vlada konkretnih država, a koje uspostavljaju nedržavni akteri. Prema shvatanju ovog teoretičara, na jednoj strani ovog spektra mogu se nalaziti transnacionalne kompanije čiji kapital prevazilazi

---

koncept snage predstavlja potpuno autonoman pojam u nauci o međunarodnim odnosima i studijama bezbednosti, i koji nema previše veze sa pojmom moći.

pojedine nacionalne budžete, a na drugoj klasični teroristi ili hakeri koji vrše sajber napade. Imajući u vidu ovako široku disperziju moći na poslednjem nivou, Naj smatra da na ovom nivou nema osnova raspravljati o unipolarnosti, multipolarnosti ili hegemoniji (2002: 9).

Na ovakva svoja teorijska stanovišta Džozef Naj je skrenuo još veću pažnju akademske, pa i šire javnosti nakon objavlјivanja, sada već, veoma uticajne knjige *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, iz 2004. godine, u kojoj dodatno pojašnjava svoju ideju o mekoj moći, po kojoj meka moć predstavlja sposobnost države da privlači i ubeđuje (ne pomoću vojne prinude i ekonomskih podsticaja, nego) atraktivnošću svoje kulture, političkih vrednosti i praktične politike koju sprovodi, a gde se legitimitet koji drugi daju našoj praktičnoj politici shvata kao potvrda uvećanja meke moći (Nye, 2004: X). Nakon objavlјivanja ove knjige, meka moć postaje legitiman pojam u nauci o međunarodnim odnosima, ali i sastavni deo savremenog političkog diskursa.² Takođe, Najeva knjiga iz 2004. godine značajna je iz (najmanje) još jednog razloga; naime, u ovoj knjizi Naj je dao naziv „boljem kombinovanju tvrde i meke moći“ označavajući ga kao pametna moć (*smart power*)³, i ističući da će američki uspeh u spoljnoj politici zavisiti od sposobnosti dubljeg razumevanja uloge meke moći i razvijanja boljeg balansa između tvrde i meke moći (2004: 32, 147). Imajući to u vidu, veoma je važno naglasiti da pametna moć ne predstavlja novu dimenziju moći, već bolje kombinovanje tvrde i meke moći.

Džozef Naj u svojim kasnijim delima ovo nastojanje za „boljim kombinovanjem“ tvrde i meke moći označava kao „integrisanu strategiju kombinovanja“ tvrde i meke moći (Nye, 2009: 163).⁴ Imajući u vidu da bi strategija trebalo da povezuje sredstva sa krajnjim ishodom, a što opet podrazumeva jasne ciljeve, resurse i taktiku koja će biti korišćena, Naj ističe da bi „pametna strategija“ trebalo da pruži odgovore na pet ključnih pitanja: 1) Koji

² Termin „meka moć“ je (isto kao i „pametna moć“) veoma često korišćen u zvaničnim saopštenjima bivšeg američkog predsednika Baraka Obame, kao i bivše državne sekretarke Hilari Klinton. Ali i u zaključcima sa 17. nacionalnog kongresa Komunističke partije NRK 2007. godine, u kojima kineski predsednik Hu Dintao takođe koristi ovaj termin ističući značaj kulture u unapređenju kineske meke moći.

³ Ovaj termin se takođe pripisuje i Suzan Nossel (Suzanne Nossel), koja je u članku „Smart power“, kritikujući spoljnu politiku tada aktuelne administracije Džordža Buša Mlađeg, istakla da „pametna moć odražava razumevanje da vlastite ruke SAD ne predstavljaju uvek najbolje sredstvo i da bi interesi SAD trebalo da se ostvaruju angažovanjem drugih u ime ciljeva SAD, kroz saveze, međunarodne institucije, pažljivu diplomaciju i snagu idealâ“ (Nossel, 2004: 138).

⁴ Veoma je zanimljivo i to što (verovatno zbog toga što se termin „pametna moć“ vezuje za još neke autore) Naj u ovom članku iz 2009. godine ističe kako je „termin 'pametna moć' razvio 2003. godine , a kako bi se suprotstavio pogrešnom tumačenju da sama meka moć može proizvesti delotvornu spoljnu politiku“ (Nye, 2009: 160).

ciljevi ili ishodi su poželjni? 2) Koji su raspoloživi resursi i u kojim kontekstima? 3) Koje su pozicije i preferencije odabranih meta na koje se pokušava uticati? 4) Koji oblici primene moći imaju najviše izgleda za uspeh? 5) Kolika je verovatnoća uspeha? (Nye, 2011: 208–9)

S ovim u vezi, važno je primetiti da Naj ipak ne daje gotov recept, odnosno ne preporučuje univerzalan obrazac ponašanja država koje žele da sledi ovaku strategiju, već ostaje pomalo nedorečen sugerirajući da svaka država treba da, po ugledu na tu „pametnu strategiju“, osmisli sopstvenu „strategiju pametne moći“ (od osmišljavanja ciljeva, procene resursa i načina njihove upotrebe kroz usmeravanje prema drugim akterima, do taktičke procene probitačnosti izbora različitih pristupa upotrebe moći, tj. kombinacije meke i tvrde moći, i procene verovatnoće uspeha).

Konačno, Naj je pojам meke moći i strategiju pametne moći razvio sa ciljem proučavanja američke spoljne politike, pa čak i legitimisanja njene liderske pozicije, ali i kao pokušaj davanja preporuka praktične politike američkoj administraciji (Nye, 1990; 2002; 2003; 2004; 2009; 2011). Ali je takođe važno primetiti da, niti u jednom od njegovih pokušaja preporuka praktičnih politika SAD, on nije otišao dalje od konstatacije da je „potrebno pronaći načine kombinovanja resursa (tvrde i meke moći) u uspešnu strategiju u novom kontekstu difuzije moći i 'uspona ostalih'" (Nye, 2011: 208).

Pojam meke moći i strategija pametne moći jesu inicijalno razvijeni kao okvir, ne toliko za analizu i objašnjenje ponašanja SAD na međunarodnom planu, nego prevashodno za preskripciju, odnosno davanje preporuka za vođenje spoljne politike Sjedinjenih Američkih Država. Zbog čega niti jednog trenutka ne bi trebalo gubiti iz vida Najev praktično politički angažman u tri američke administracije. Ali i pored toga, Naj smatra da koncept meke moći i strategija pametne moći nisu ograničeni samo na SAD, već da ih je moguće koristiti i za proučavanje spoljnih politika drugih država (2011: 210).

Upravo na tragu ovih prepostavki u radu će u nastavku biti analizirana globalna kineska Inicijativa „Jedan pojas, jedan put“, kroz teorijsku poziciju Džozefa Naja, odnosno oslanjanjem na stanovišta i argumentaciju ovog čuvenog hardvardskog profesora, a gde je centralna prepostavka da je on u proučavanju ovog fenomena koristio pojmove tvrde i meke moći, kao i strategiju pametne moći, a koji su mu doneli veliku slavu i ugled. Rukovođeni ovim očekivanjima u radu će biti dominantno korišćene reference ovog američkog teoretičara.

INICIJATIVA „JEDAN POJAS, JEDAN PUT” U TEORIJSKOM PROMIŠLJANJU DŽOZefa NAJA

U okviru ove inicijative okupljeno je sada već više od 65 država, odnosno skoro 2/3 ukupne teritorije na Zemlji i oko 4.500.000.000 stanovnika. Ova prevashodno ekonomska inicijativa trebalo bi da obuhvati ogromne investicije u infrastrukturu na prostoru Azije, Afrike i Evrope. U okviru ove inicijative trebalo bi da budu izgrađeni preko potrebnii autoputevi, železničke pruge, gasovodi i naftovodi, luke, elektrane. A ova inicijativa bi takođe trebalo da ohrabri kineske firme da investiraju u evropske luke i železnicu, a gde bi „Pojas” podrazumevao veliku mrežu autoputeva i železničkih pruga, dok se „Put” odnosi na pomorske rute i mrežu luka na tim rutama (Lipovac, 2017: 194).

Od kada je kineski predsednik Si Činping, tokom zvaničnih diplomatskih poseta u septembru i oktobru 2013. godine, predstavio „Ekonomski pojas Puta svile” i „Pomorski Put svile”, danas poznati pod nazivom „Jedan pojas, jedan put”, ova ogromna ekonomska inicijativa Narodne Republike Kine ne prestaje da izaziva veliku pažnju stručne političke javnosti, ali i brojnih teoretičara i istraživača međunarodnih odnosa i studija bezbednosti. Najznačajniji teoretičari ovih disciplina svoja stanovišta i ideje provaraju i rekonceptualizuju, između ostalog, i u odnosu na ovu kinesku ekonomsку inicijativu koja je, po svemu sudeći, bez presedana u dosadašnjoj ljudskoj istoriji.

Apsolutno svi važniji teoretičari i eminentni svetski profesori su se u svojim novijim radovima bavili temama vezanim za Inicijativu „Jedan pojas, jedan put” (u daljem: Inicijativa Pojas i put). Ono što je veoma simptomatično je da se američki autori, kao po pravilu i bez obzira na teorijsku školu kojoj pripadaju, ovom globalnom kineskom ekonomskom inicijativom bave stavljajući je u kontekst američko-kineskih odnosa i potencijala da NRK ubrzo generiše veću količinu moći, čime bi ugrozila poziciju koju SAD imaju na globalnom planu (Miršajmer, Volt, Šveler, Kisindžer, Bžežinski, pa čak i predstavnici liberalne teorijske misli poput Dojla i Zakarije).

Upravo u skladu sa ovim tendencijama, i Džozef Naj pristupa Inicijativi Pojas i put, svodeći je na rivalitet SAD–NRK i ispitujući potencijale da NRK kroz ovu ekonomsku inicijativu generiše veliku količinu moći. Međutim, ono što je specifično za pristup Džozefu Naju jeste da on dominantno koristi teorijske okvire koje je sam razvio, a u prvom redu pojmom meke moći i strategiju pametne moći. Dakle, prema Džozefu Naju, Inicijativa Pojas i put predstavlja „veliki zalog Kine” (*China's Big Bet*) iz razloga što ova inicijativa Kini može „omogućiti geopolitičku korist, ali i troškove” (Nye,

2017b). Upravo zbog toga on ostaje prilično rezervisan u pogledu prognoziranja krajnjeg ishoda i ističe da tek ostaje da se vidi da li će Inicijativa Pojas i put predstavljati nešto što može preokrenuti globalnu igru (*global game changer*), odnosno globalne odnose moći, a gde prevashodno aludira na odnose SAD i NRK (Nye, 2017b).

Veoma je važno istaći da Naj naglašava da Inicijativa Pojas i put služi i za promovisanje kineske ekonomске i političke moći širom sveta (Nye, 2017e). Prema njegovim navodima, Kina planira da ostatku sveta u narednoj deceniji pozajmi više od trilion (milion miliona. *prim. aut.*) američkih dolara, a koji će biti investirani u infrastrukturne projekte, dok, sa druge strane, SAD smanjuju programe pomoći i svoj doprinos Svetskoj banci.⁵ Ručkovođen time, on postavlja retoričko pitanje: Da li su u pravu oni koji alarmiraju da Kina u geopolitičkoj igri karata pobeđuje SAD čija moć opada? (Nye, 2017e)

U vezi sa ovakvom pojednostavljenom dilemom, on daje još jednostavniji i slikovit odgovor, predstavljajući odnose SAD i NRK kao poker partiju u kojoj bi nezavisni posmatrač sa Marsa, kada bi video svačiju ruku, svakako dao prednost Americi jer u rukama ima poker kečeva, i za koji Naj očekuje da će sigurno trajati duže od Trampove administracije (Nye, 2017e). Ovakvo pojednostavljeni sliku on upotpunjuje dodatnim ilustracijama, po kojim svaki od kečeva u rukama Amerike predstavlja po jednu od prednosti koje, prema Naju, SAD imaju u odnosu na NRK. Prvi kec predstavlja geografske faktore, a u skladu sa kojima je „SAD okružena okeanima i susedima koji će najverovatnije ostati prijatelji uprkos pogrešnoj Trampovoj politici u vezi sa NAFTA sporazumom“. Dok se, sa druge strane, NRK graniči sa 14 država i ima teritorijalne sporove sa Indijom, Japanom i Vijetnamom, a što, prema Naju, sputava potencijale kineske meke moći (Nye, 2017e).⁶ Drugi kec su energenti i Naj primećuje kako je do pre samo deceniju izgledalo kako su SAD beznadežno zavisne od uvoza energenata. Ali je mogućnost dobijanja nafte iz uljanih škriljaca SAD od uvoznika nafte pretvorilo u izvoznika, dok bi, prema izveštajima Međunarodne agencije za energetiku, na koje se poziva Naj, cela Severna Amerika trebalo da bude samodovoljna u pogledu snabdevanja naftom u narednim decenijama. Nasuprot ovome, Kina postaje sve zavisnija od uvoza nafte sa Bliskog istoka, a gde se najveće količine te nafte transportuju tankerima kroz Južno kinesko more, a u kojem SAD imaju vojno prisustvo u vidu pomorskih baza.

⁵ U vezi sa rivalitetom SAD i NRK u odnosima ekonomске moći, Naj navodi interesantan podatak da danas postoji skoro 100 država čiji je Kina najveći ekonomski partner, dok SAD takav status imaju u odnosima sa 57 država sveta (Nye, 2017e).

⁶ Čisto dopune radi, potrebno je podsetiti da NRK ima teritorijalne sporove i sa Filipinima, Brunejom i Malezijom oko pojedinih ostrva u Južnom kineskom moru i takođe sa Republikom Kinom (Tajvanom), a koju NRK smatra svojom teritorijom.

Naj smatra da ovakva vrsta ranjivosti Kini ostavlja tri mogućnosti: 1) izbegavanje pomorskog sukoba sa SAD, a koji bi poremetio ovu liniju snabdevanja, 2) izgradnja gasovoda i uvećavanje zavisnosti od prirodnog gasa iz Rusije, 3) smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva i uvođenje ograničavajućih kvota na motore sa unutrašnjim sagorevanjem. On primećuje da Kina ulaže ogromna sredstva u drugu i treću opciju, ali da je ipak neophodno da prođu decenije kako bi se ranjivost u potpunosti eliminisala. Treća jaka karta u američkim rukama, prema Naju, predstavlja trgovina. On uočava veliku ekonomsku međuzavisnost i, inspirisan hladnoratovskim strategijama, potencijalni ekonomski rat SAD i Kine predstavlja kao „međusobno zagarantovano ekonomsko uništenje” (*mutual assured economic destruction*). On primećuje da bi u slučaju „trgovinskog rata”, kakvim se s vremena na vreme preti iz Bele kuće, to nanelo ogromne gubitke i Americi i Kini, ali bivajući na strani SAD ističe kako je Kina ipak zavisnija od SAD i da bi u takvom ratu Kina mogla više da izgubi. U vezi sa tim čak navodi i procene Rand korporacije, prema kojim bi u slučaju nenuklearnog sukoba u Južnom kineskom moru SAD izgubila 5%, a Kina 25% bruto domaćeg proizvoda. I konačno, četvrta karta u američkom pokeru kečeva je američki dolar, jer se oko 64% ukupnih rezervi u stranoj valuti svih država sveta čuva u američkim dolarima, nasuprot 1,1% stranih rezervi koje se čuvaju u kineskom RMB. Nasuprot informaciji iz 2016. godine kada je kineski RMB postao peta valuta koju koristi Međunarodni monetarni fond, velikom privredom rastu, stabilnošću kineske valute i očekivanjima da će to ojačati uticaj RMB kao svetskog novca, Naj ističe kako kredibilitet valute u kojoj se čuvaju strane rezerve zavisi od suštinskih tržišnih privreda, poštene vlade i vladavine prava, i još naglašava kako sve to nedostaje Kini (Nye, 2017e).

Ovu prilično banalnu tezu o odnosima SAD–NRK kao partiji pokera, u kojoj Amerika u rukama drži poker kečeva, dodatno pojačava konstatacijom da „nesmotreni igrači pokera mogu pogrešno odigrati i jaku ruku”, aludirajući na aktuelnu američku administraciju (Nye, 2017e). Zbog čega, po drugi put u istom tekstu, naglašava kako će ove karte nadživeti Trampovu administraciju i kako bi oni koji proklamuju *Pax Sinica* (mir pod siničkom vlašću, *prim. aut.*) i kraj „američke ere” u obzir trebalo da uzmu i ove faktore moći, odnosno četiri keca u rukama Amerike, a koje Naj ističe.

Ipak, u intervjuu iz novembra prošle godine koji je Džozef Naj u Vašingtonu dao kineskoj novinskoj agenciji Sinhua (*Xinhua*), on delimično ublažava retoriku i ističe kako je mala verovatnoća da će Amerikanci i Kinezi imati loše predstave jedni o drugima ukoliko su bolje povezani i ukoliko se bolje razumeju (Nye, 2017d). U istom intervjuu on odnose SAD i NRK opisuje kao „zdravu kompeticiju, ali istovremeno i saradnju” i tom prilikom navodi kako je suprotno ljudskoj prirodi da se dve strane slažu u svemu i da se veoma često preuveličava pitanje o „namerama drugih”, zbog čega druge vidimo

kao neprijatelje, „iako oni to ne moraju biti” (Nye, 2017d). Na ovom mestu on uvodi i pojam meke moći koju predstavlja kao sposobnost privlačenja, pa smatra da ukoliko bi Kina postala privlačnija u očima Amerikanaca i Amerika u očima Kineza, to bi onda bila *win-win* situacija jer bi obema stranama bilo bolje (Nye, 2017d). Džozef Naj takođe naglašava da ukoliko SAD i Kina ne bi sarađivali po pitanjima poput finansijske stabilnosti, klimatskih promena, borbe protiv terorizma i sličnih, obe države bi trpele štetu, zato saradnju dve najveće ekonomije sveta Naj predstavlja kao izbor, ali i „neophodnost ukoliko obe strane planiraju da ostvare ono što žele” i ističe da su SAD–NRK odnosi u proteklih pet godina (podudara se sa prvim mandatom predsednika Si Činpinga, *prim. aut.*) sadržali daleko više pozitivnog nego negativnog (Nye, 2017d).

U intervjuu koji je istoj kineskoj novinskoj agenciji Džozef Naj u Njujorku dao nekoliko meseci ranije, on je takođe podvukao da saradnja SAD i NRK po pitanju klimatskih promena i sajber bezbednosti predstavlja veliki napredak poslednjih godina, a što ne dokazuje samo da SAD i NRK imaju jake partnerske veze koje donose korist ovim državama, nego da ova saradnja pomaže i u promovisanju svetskog mira, stabilnosti i razvoja. Zato je, prema rečima Naja, krucijalno da SAD i NRK kao dve najveće ekonomije sveta sačuvaju dobru bilateralnu saradnju, naročito u uslovima Bregzita, oživljavanja populizma, antiglobalizma i trgovinskog protekcionizma (Nye, 2017a).

Inicijativa Pojas i put, prema navodima Naja, predstavlja okvir međunarodne saradnje u kojem Kina može postati „globalni graditelj javnih dobara” (*global public good builder*) ukoliko bude koristila sopstvena finansijska sredstva za razvoj infrastrukture (u drugim zemljama, *prim. aut.*), od čega će svi imati koristi (Nye, 2017d). Ova javna dobra su, prema Naju, dobra za Kinu, ali i za SAD, kao i za druge države, tako da je u kategorijama proizvodnje javnih dobara ili globalnih javnih dobara ovo *win-win* strategija za sve. Zato Naj sugeriše da bi SAD trebalo da sarađuju sa Kinom u okviru ove inicijative i dodao kako „ne vidi niti jedan razlog zašto SAD i Kina ne mogu da sarađuju u brojnim projektima koji se odvijaju u okviru OBOR inicijative” (Nye, 2017d).

Ovakav stav, ali delimično ublažen, Džozef Naj ponavlja i u radovima koje kasnije objavljuje u američkim medijima. Tako, na primer, on ističe da, ukoliko Kina odluči da u okviru Inicijative Pojas i put svoj višak finansijskih rezervi upotrebi za unapređenje međunarodne trgovine i izgradnju infrastrukture koja će pomoći siromašnim zemljama, onda sve to zajedno, prema Naju, pruža ono što se može smatrati „globalnim javnim dobrom”. Naj u vezi sa ovim dodaje i njemu svojstvenu ilustraciju kako bi „Marko Polo bio veoma ponosan” kada bi mogao da sagleda ovu inicijativu Kine, odnosno inicijativu koju je predstavio kineski predsednik Si Činping (Nye,

2017c). Ovaj uticajni američki teoretičar za potrebe američke čitalačke publike ipak zaoštrava svoj stav ističući kako kineski motivi nisu čisto benevolentni. Imajući u vidu da je Kina svoje devizne rezerve ulagala u američke obveznice kupujući američki dug, a da je ekonomski racionalnije ulagati u profitabilne poslove, Naj ističe kako bi Inicijativa Pojas i put trebalo da omogući redistribuciju ogromnih kineskih deviznih rezervi od američkih državnih obveznica koje imaju nizak prinos i njihovo preusmeravanje ka izgradnji infrastrukture, a što omogućuje daleko veći profit i stvara novo tržište za kinesku robu. Dodatnu logiku ulaganja u infrastrukturu Naj potkrepljuje, ponavljajući opštepoznatu tezu da je to način i da se uposle i kineske cementare i železare, a kako se gradi infrastruktura i do manje pristupačnih područja, ona i ta tržišta čini dostupnim za kinesku robu. Svojstveno već prepoznatljivom stilu pisanja, Naj postavlja još jedno za njega karakteristično retoričko pitanje: Da li je Inicijativa Pojas i put više dim koji je namenjen odnosima sa javnošću, nego što je investiciona vatra? (2017c)

Ovakvo pitanje, iako možda dopadljivo, ne sužava istraživački fokus na konkretnе probleme ili dimenziju Inicijative Pojas i put. U tom smislu, nije jasno da li je svrha ovog, nadasve nepreciznog pitanja da sugeriše kako je ova kineska inicijativa u stvari samo tema kojom bi trebalo da se skreće pažnja javnosti sa nekih drugih problema, ili da je važnija promocija dobre slike o sebi od realnih investicija, ili da se legitimizuju već postojeći ekonomski odnosi a kojima Kina svakako može da bude zadovoljna, ili je cilj da se ovom Inicijativom osigura ili čak pospeši aktuelna stopa privrednog rasta ili je, možda, u pitanju nešto potpuno drukčije od svega navedenog.

Čak ni način na koji Naj odgovara na ovo pitanje nije od naročite koristi, jer on, pozivajući se na tekstove objavljene u *Financial Times*-u, ističe kako su investicije u okviru Inicijative Pojas i put u 2016. godini manje nego u prethodnoj godini, a što „podstiče dilemu da li privatne kineske firme ipak nisu toliko posvećene kao i kineska vlada“ (2017c). Međutim, u istom tekstu on ističe i to upravo pozivajući se na isti izvor, da pet punih vozova natovarenih robom iz Kine odlazi u Nemačku svake nedelje, a da se vraća samo jedan natovaren voz (2017c). Na ovaj način on ilustruje veliku disproporciju spoljnotrgovinske razmene između Kine i Nemačke, ali i drugih evropskih država, sa jedne strane, a, sa druge, ističe opadajući trend u pogledu vrednosti ugovorenih poslova i investicija u okviru Inicijative Pojas i put, pri tom ne dajući konkretan odgovor na pitanje koje sam postavlja. Konačno, on uvodi dodatnu konfuziju pozivajući se na jedan članak iz *Financial Times*-a, prema kome je Inicijativa Pojas i put „nažalost manje praktični investicioni plan nego što je to široka politička vizija“ (2017c).

Zbog svega ovoga nije najjasnije kakva je zaista njegova pozicija u odnosu na Inicijativu Pojas i put, kao i koje karakteristike ove inicijative on smatra relevantnim.

Tenzije i konfliktni potencijal u Centralnoj Aziji, prema Naju, takođe mogu ugroziti ove megalomanske projekte, zato ističe kako Indija ne može biti zadovoljna zbog sve većeg kineskog prisustva u Indijskom okeanu, i kako Rusija, Turska i Iran (svaka država ponaosob) imaju u odnosu na Kinu drukčije agende za Centralnu Aziju. Zato Naj i kaže da je OBOR inicijativa, odnosno vizija kineskog predsednika Sija impresivna, ali se takođe pita i da li će postati velika strategija? (2017c)

Naj u tom smislu izražava određenu vrstu skepse jer ističe kako se Kina oslanja na staru geopolitičku propoziciju Halforda Mekindera, koji je smatrao da će onaj ko kontroliše „Hartland” (centralno područje Evroazije, *prim. aut.*) kontrolisati ceo svet. Nasuprot ovoj „strategiji”, Naj ističe kako se SAD rukovodi stanovištem američkog admirala iz 19. veka Alfreda Mahana koji je naglašavao pomorsku silu i smatrao da će onaj ko kontroliše „Rimland” (obodno područje Evroazije, *prim. aut.*) kontrolisati ceo svet.

Naj dalje objašnjava kako je Džordž Frost Kenan nakon II svetskog rata adaptirao Mahanovu strategiju Rimlanda i razvijao sopstvenu strategiju hladnoratovskog „zaprečavanja” (*containment*) SSSR-a, a prema kojoj ostrva Britanije i Japana, kao i poluostrvo Zapadne Evrope predstavljaju ključne saveznike Amerike duž evroazijskog Rimlanda, a koji idu u korist američkih interesa vezano za ostvarivanje ravnoteže u globalnim odnosima moći.

Ovakvu strategiju su, kako smatra Naj, Pentagon i Stejt department zadržali do današnjih dana, s tim što malu pažnju posvećuju Centralnoj Aziji (2017c).

Iako ističe da se mnogo toga promenilo u eri interneta, Naj ipak smatra da su geografski faktori i dalje važni, nasuprot navodnom smanjivanju značaja fizičke distance. On podseća da se u 19. veku veliko geopolitičko rivalstvo vrtelo oko „Istočnog pitanja”, odnosno toga ko će upravljati područjima opadajućeg Otomanskog carstva. Imajući ovo u vidu, Naj podseća na velike infrastrukturne projekte iz tog perioda, kao što je na primer pruga Berlin – Bagdad, a koje je tada podgrevala tenzije između velikih sila. Zato Naj postavlja još jedno, njemu svojstveno, retoričko pitanje: Da li će nekadašnje geopolitičko nadmetanje biti zamjenjeno „Evroazijskim pitanjem”? (2017c) Naj zato daje prilično pojednostavljenu predstavu po kojoj Kina preko Inicijative Pojas i put veće nade polaze na Makindera i Marka Pola, dok se, sa druge strane, Sjedinjene Američke Države i dalje u većoj meri oslanjaju na Mahana i Kenana, s tim da američka politika ipak nije zaprečavanje Kine, već da je pravi problem Kine „samozaprečavanje” (*self-containment*) od strane same Kine (2017c).

Bez obzira na ove strategijske razlike između SAD i NRK, Naj ipak smatra da bi SAD trebalo da podrže kinesku inicijativu OBOR i, pozivajući se na stanovište bivšeg američkog predstavnika u Svetskoj banci Roberta Zoelika (*Robert Zoellick*), Naj smatra da, ukoliko Kina doprinosi pružanju globalnih javnih dobara, Amerika treba da joj pomogne da postane „odgovoran stejholder” i, čak više od toga, OBOR predstavlja mogućnost da i američke kompanije imaju korist od kineskih investicija. Potencijal svakako postoji, ali Naj na kraju namerno ostaje nedorečen gde, umesto zaključka, ostavlja pitanje bez odgovora: Da li će SAD uopšte doživeti da postanu deo Inicijative Pojas i put? (2017c)

Sagledavajući postojeće, ali i očekivane ekonomski efekti ulaganja u infrastrukturu siromašnih zemalja obuhvaćenih Inicijativom Pojas i put, Naj podseća da postoji uvek prisutna opasnost od nenaplativih zajmova i stvaranja dugova za velike infrastrukturne projekte koji prevazilaze potrebe tih malih i siromašnih država i koje Naj označava kao „bele slonove”⁷ (2017c). Upravo na ovom tragu, a pozivajući se na primer pomorske luke u Šri Lanici, pokazuje i njenu drukčiju stranu. Naime, pre nekoliko godina svečano je puštena u rad velika pomorska luka Hambantota na Šri Lanici. Procene su da je izgradnja ove luke koštala od 1.100.000.000 do 1.300.000.000 američkih dolara, a izgradile su je kineske građevinske firme kreditom koji su dale kineske banke. Kako luka od otvaranja nije imala pozitivno poslovanje i nije mogla da otplaćuje kredite, vlada Šri Lanke ponudila je prodaju 80% luke kineskim partnerima, međutim, zbog pobune sindikata i protesta opozicionih partija ova ponuda je propala. Prošle godine u julu data je koncesija na 70% vlasništva nad lukom na period od 99 godina i gde Šri Lanka zadržava 30% luke. Tom prilikom, premijer Šri Lanke Ranil Wickremesinghe je izjavio da ova koncesija omogućava vraćanje dugova, da će Hambantota postati glavna luka u Indijskom oceanu, da će oko luke biti ekonomski i industrijska zona, a što će omogućiti privredni razvoj Šri Lanke” (The Financial Times, 2018).

U vezi sa ovim, Naj u svom kasnijem radu ističe kako Inicijativa Pojas i put baš zbog ove dvoznačnosti ima obrise meke, ali i tvrde moći. Kineski ekonomski uspeh generiše podjednako i tvrdi i meku moć, pa se tako i OBOR inicijativa može činiti benignom i atraktivnom (karakteristike meke moći, *prim. aut.*), ali primer luke u Šri Lanici pokazuje i njenu drukčiju stranu (Nye, 2018). Ovo je ključna referenca u kojoj Naj Inicijativu Pojas i put dovodi u eksplisitnu vezu sa teorijskim pojmovima po kojima je najpoznatiji. Ali, nažalost, on ne ide dalje u elaboraciju ove veze, odnosno potencijala

⁷ Anglosaksonski izraz „beli slon” (*white elephant*), kojim se označava beskorisno ili problematično dobro, a naročito ono što je skupo za održavanje i komplikovano za korišćenje, odnosno dobro od čega je veća šteta nego korist (*prim. aut.*).

koji ovi pojmovi mogu imati u objašnjenju kineske ekonomski inicijative. Zadržavajući se na ovome on praktično demonstrira istraživačku doslednost koja je karakteristika za gotovo sve njegove rade u kojima razvija ili „koristi“ pojmove tvrde i meke moći, kao i strategiju pametne moći, a gde samo pruža elementarne uvide zadržavajući se na površini uz samo bazičnu naznaku veze predmeta proučavanja (američke, kineske ili moći neke druge velike sile, ili u ovom slučaju potencijala koji Inicijativa Pojas i put ima u generisanju kineske moći), čak i ne pokušavajući da uđe dublje u suštinu.

Imajući ovo u vidu, nameće se utisak da Naj kao da nema konzistentne stavove u vezi sa odnosima SAD i NRK, pa ukoliko objavljuje nešto u američkim novinama/časopisima onda je to oštira retorika u kojoj je naglašeno suparništvo SAD i NRK, a u kojoj Amerika naravno ima absolutnu prevagu (Nye, 2017b; 2017c; 2017e). A kada daje intervju kineskoj novinskoj agenciji (Nye, 2017a; 2017d) onda njegova retorika kao da gubi oštricu, pa govoriti o Inicijativi Pojas i put kao *win-win* strategiji, i naročito naglašava potrebu saradnje SAD i Kine u okviru ove Inicijative. Naj u intervjuima koje daje kineskim medijima ne spominje ili se bar ne prenose njegova stanovišta o različitim spornim pitanjima u vezi sa kineskom unutrašnjom ili spoljnom politikom. U oba slučaja Naj daje prilično jednostavna, na momente čak banalna objašnjenja i bizarre ilustracije kojima kao da se obraća prosečnom ili ispodprosečnom američkom ili kineskom čitaocu i to na takav način da izgovara ono što bi takav čitalac jedino mogao da razume i što bi možda i očekivao, odnosno želeo da čuje, i sa čime bi veoma lako mogao da se saglasni. Zato izjave Džozefa Naja kao da više podsećaju na populistička saopštenja političara kojima je cilj da ih razumeju i da se sa njima složi najveći broj potencijalnih glasača, nego što podsećaju na utemeljene i sistematicne analize u kojima istraživači predstavljaju objektivne nalaze nezavisno od toga šta publika od njih očekuje ili želi da čuje.

ZAKLJUČAK

Kineska ekonomski Inicijativa „Jedan pojas, jedan put“ predstavlja jednu od centralnih tema savremenih međunarodnih odnosa i jedno od važnih globalnih procesa koji imaju potencijal da preoblikuju odnose velikih sila. Zbog značaja i aktuelnosti ova tema često povlači i određeni stepen politizacije, pa i subjektivnog pristupa, tako da američki teoretičari, kao po pravilu, ovoj temi pristupaju u kontekstu američko-kineskih odnosa i mogućnosti da Kina generiše dodatne kapacitete moći, a u kojima uvek daju prednost SAD. Uočavajući ovu tendenciju, u radu je predstavljen pristup i analizirani argumenti američkog teoretičara Džozefa Naja, a gde je jedno od osnovnih

očekivanja bilo to da Naj ovu inicijativu analizira primenjujući teorijske pojmove po kojima je najpoznatiji: pojmu tvrde i meke moći i strategiji pametne moći. Ipak, nasuprot ovakvim očekivanjima, Naj se samo fragmentarno koristi ovim pojmovima tvrdeći da način rešavanja nenaplativih dugovanja kineskih poverilaca zbog renoviranja pomorske luke u Šri Lanci i kasnije davanje koncesije na ovu luku na period od 99 godine ukazuje na dvoznačnost Inicijative „Jedan pojas, jedan put”, zbog čega izvodi zaključak da ova inicijativa ima obrise kako meke, tako i tvrde moći (Nye, 2018). Nažalost, Naj u svojim dosadašnjim radovima nije otišao dalje od ove tvrdnje, pa se zadržava na površini ističući samo mogućnost primene određenih koncepcata za analizu, bez ulaženja u sadržaj proučavanog fenomena. Iako prilično ilustrativna poređenja i analogije, u kojima odnose SAD i NRK upoređuju sa partijom pokera u kojoj SAD drže poker kečeva u ruci (Nye, 2017e), ili svodeći Inicijativu Pojas i put na „strategiju Marka Pola”, a odnose ove dve velike sila na ideje Mekindera i Mahana (2017c), Džozef Naj, osim lepršavih ideja, ne pokazuje očekivanu utemeljenost i sistematicnost, već proučavani fenomen pojednostavljuje do te mere da deluje uprošćeno, na momente čak i banalno. Međutim, čak i ovakvi pokušaji i ovakav pristup može biti koristan ukoliko podstakne druge teoretičare na proučavanje kineske ekonomski inicijative Pojas i put, koristeći Najeve pojmove tvrde i meke moći, kao i strategije pametne moći.

LITERATURA

1. Lipovac, M. (2017). New Silk Road: A Chinese trump-card in a global power struggle against the US?! In: V. N. Cvetković (ed.), *The Belt and Road: The Balkan perspective political and security aspects* (pp. 189–212). Belgrade: Faculty of Security Studies.
2. Nossel, S. (2004). Smart power. *Foreign Affairs*, 83(2), 131–142.
3. Nye, J. S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York: Basic Books.
4. Nye, J. S. (2002). *The paradox of American power: Why the world's only superpower can't go it alone*. New York: Oxford University Press.
5. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
6. Nye, J. S. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160–163.
7. Nye, J. S. (2011). *The future of power*. New York: Public Affairs.

8. Nye, J. S. (2017a). Joseph Nyes Interview: Creativity essential for China's avoiding middle income trap. *Xinhua*, April 20, 2017. 12.02.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2017-04/20/c_136221614.htm
9. Nye, J. S. (2017b). China's Big Bet. *Project Syndicate: The World's Opinion Page*. June 12, 2017. 12.02.2018. <https://www.project-syndicate.org/onpoint/-china-s-big-bet-by-joseph-s--nye-2017-06>
10. Nye, J. S. (2017c). Xi Jinping's Marco Polo Strategy. *Project Syndicate: The World's Opinion Page*. June 12, 2017. 14.02.2018. <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-belt-and-road-grand-strategy-by-joseph-s--nye-2017-06?barrier=accessreg>
11. Nye, J. S. (2017d). Joseph Nyes Interview: Better understanding between U.S., China benefits both. *Xinhua*, November 1, 2017. 12.02.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/01/c_136720345.htm
12. Nye, J. S. (2017e). America still holds the aces in its poker game with China. *Financial Times*, November 2, 2017. 12.02.2018. <https://www.ft.com/content/80961dbc-bfc5-11e7-823b-ed31693349d3>
13. Nye, J. S. (2018). China's Soft and Sharp Power. *Project Syndicate: The World's Opinion Page*. January 4, 2018. 15.02.2018. <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-soft-and-sharp-power-by-joseph-s--nye-2018-01?barrier=accessreg>
14. The Financial Times (2017). China signs 99-year lease on Sri Lanka's Hambantota port. *The Financial Times*, December 11, 2017. 28.03.2018. <https://www.ft.com/content/e150ef0c-de37-11e7-a8a4-0a1e63a52f9c>

Miroslav B. Mladenović

*Redovni profesor, Univerzitet u Beogradu
Fakultet bezbednosti*

Jelena G. Ponomareva

*Redovni profesor, Moskovski državni univerzitet za međunarodne odnose
(MGIMO)*

Rusko-kineski odnosi u svetu konceptije „Pojas i put”

Sažetak

Najveća i najmnogoljudnija zemlja na svetu imaju viševekovno iskustvo zajedničke granice, što skoro uvek podrazumeva brojne nesuglasice i sukobe. Iako ti problemi nisu mimošli ni ove dve države, Rusija i Kina nikada nisu međusobno otvoreno ratovale. Takvo pozitivno nasleđe, uz zajednički interes za očuvanjem vlastitog suvereniteta, omogućava Rusiji i Kini raznovrsnu političku, ekonomsku, sledstveno tome – i vojnu saradnju. Aktuelna kineska ideja o „Novom putu svile” u dobroj meri može postati okvir za još bogatiju i sadržajniju bilateralnu, ali i regionalnu saradnju na nekim drugaćijim osnovama. Iako shvata kinesku ideju kao težnju za ostvarivanjem liderske pozicije u svetu, Rusija prihvata saradnju u okviru tog projekta jer je zasnovan na principima mirnih i ravnopravnih odnosa, bez bilo kakvih mešanja u unutrašnje stvari država učesnica.

U radu se navode različiti argumenti kojima se dokazuje navedeno stanovište.

Ključne reči:

Rusija, Kina, „Jedan pojas – jedan put”, Evroazija, brze pruge

***

Odnosi Rusije i Kine oduvek su bili složeni i protkani manjom ili većom dozom nepoverenja, ali nikada nisu prerastali u otvorene vojne konfrontacije. Brojni nesporazumi oko utvrđivanja granica, osvajanje Sibira, širenje Carske Rusije do Sahalina, osnivanje Mongolije, građanski ratovi u obe zemlje, rivalstvo dve komunističke države, i drugi istorijski momenti, nisu

rezultirali većim međudržavnim sukobima. Izuzetak su samo pogranični sukobi iz marta 1969. godine, koji su se odigrali na rečnim ostrvima Usure, posle kojih je ostalo nekoliko stotina poginulih vojnika s obe strane. Ista-knuta istorijska činjenica deluje pomalo nestvarno, ako imamo u vidu bu-ran razvoj jednog i drugog carstva i potonjih država, kao i brojne istorijske primere na drugim krajevima sveta, prepune sukobima i krvavim razraču-nanjima u težnji za širenjem uticaja i uspostavljanje sopstvene domina-cije. Nezavisno od razloga koji su uslovili takvo stanje stvari, izvesno je da odsustvo ratnog nasledja omogućava savremenoj Rusiji i Kini da svoje od-nose uređuju isključivo na pragmatičnim temeljima – u skladu sa vlastitim ekonomskim i drugim interesima koji funkcionišu izvan postulata političke ideologije ili vrednosnih prepostavki kultura.¹

Pragmatički osnov saradnje ukazuje na to da do nekakvog čvrstog sa-veza Kine i Rusije verovatno nikada neće doći. Međutim, s obzirom na eko-nomske, demografske, prirodne i geografske potencijale, one će nastojati da tesno sarađuju i sačuvaju svoj suverenitet, odnosno mogućnost da, kao i do sada, samostalno odlučuju o sopstvenoj unutrašnjoj i spoljnoj politici. „I dok Kina, čini se, nezaustavljivo postaje ekonomski hegemon sveta, vojno revitalizovana Rusija postaje ranopravni politički akter u svetskim igram-a moći. Na tom tragu valja sagledati današnju i buduću saradnju Kine i Rusije – „partnerstvo”, koje će svagda funkcionisati u balansiranju između raci-onalnog saveznštva i tinjajućeg rivalstva. To nije zbližavanje na nekakvim „zajedničkim vrednostima”, već saradnja zasnovana isključivo na proraču-natim uzajammim ustupcima.”²

***

Upravo u tom kontekstu i treba sagledavati kinesku strategijsku koncepciju „Jedan pojas – jedan put” u okviru koje se realizuju ideje „Novog puta svile” i „Morskog puta svile XXI veka” (vezanog za zemlje članice ASEAN-a).

Nema sumnje da će Narodna Republika Kina (NRK) dominirati u sve-tu tokom 21. veka. O tome govore brojni pokazatelji: brz ekonomski razvoj, ogromni strateški potencijali, veliko unutrašnje tržište, grandiozne investicije u infrastrukturu, obrazovanje, naučna istraživanja i dostignuća, kao i nezadrživo narastanje vojne moći. To praktično znači da, sa političkog i ekonomskog aspekta, polako ulazimo u vek Istočne i Jugoistočne Azije.

¹ O glavnim istorijskim momentima odnosa Rusije i Kine, videti šire u: Miroslav Mla-de-nović, Vladimir Cvetković, *Savremeni rusko-kineski odnosi*, Godišnjak Fakulteta bezbed-nosti, Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti, Beograd, 2015, str. 41–43.

² *Isto.*

Dok se po mnogo čemu može govoriti o „umoru” zapadne civilizacije, Kina se, očigledno, nalazi na uzlaznoj putanji svoje geostrategijske moći. Taj uspon ne može u potpunosti da se izrazi kvantitativno, ali i osnovni pokazatelji ekonomskog i opšteg progrusa govore da se dešavaju radikalne promene na globalnoj slici sveta.

Uzak Kine u zatvoreni krug „kosmičkih država”; stvaranje sopstvene Internet mreže na hijeroglifskoj osnovi, koja je praktično potpuno izdvojena od globalne mreže pod bezrezervnom dominacijom SAD; formiranje šangajske organizacije (ŠOS), 15. juna 2001. godine, kojom je praktično učvršćen „kondominijum” Rusije i NRK u postsovjetskoj Centralnoj Aziji; uvođenje, 1. marta 2006. godine, od strane Azijske banke, sopstvene valutne jedinice (Asian Currency Unit, ACU), uz učešće Japana ali sa vodećom ulogom juana; ozbiljna modernizacija oružanih snaga, itd., samo su neki od pokazatelja koji govore o nezaustavljivom prodoru „kineskog faktora” u svetu.³

Činjenica je da, uprkos intenzivnim nastojanjima, hegemonija SAD polako posustaje, dok se Kina približava liderskim pozicijama svetske politike, u okviru koje će sve otvorenije i odlučnije realizovati svoje interese. U okviru tog procesa, svakako se ne može očekivati dobrovoljno odustajanje SAD od stečene pozicije, pa je logično da će se konfliktni potencijal među ovim državama stalno povećavati. Čini se da je Fukujama malo poranio sa generalnim zaključkom o kraju istorije! Ispostavilo se da Hanktington ima više razloga za svoju tvrdnju o sukobu civilizacija.

Sagledavajući, u tom svetlu, situaciju izazvanu težnjom pojedinih subjekata međunarodnih odnosa da se zaustavi proces širenja NATO i nastojanjima da se podrži pluralizacija sveta kao prirodni proces, očekivati je da će se ekspertska pogledi sve više usmeravati ka ulozi Rusije u savremenom svetu i njenim odnosima sa SAD i NRK. Aktuelni spoljnopolitički, socijalno-ekonomski, pa i vojno-tehnički položaj Rusije, u poređenju sa SAD i NRK, znatno je skromniji, ali njen geoklimatski raspored, ogromni prirodni resursi, nuklearni štit, intelektualni potencijal građana i ogromno istorijsko iskustvo govore da će ova zemlja imati sve vidniju ulogu u međunarodnim odnosima. Poznato je da se geopolitička uloga Rusije tokom poslednjeg stoljeća nekoliko puta radikalno menjala zajedno sa celokupnom „arhitekturom” sveta, ali je činjenica da je to država koja je uvek, na ovaj ili onaj način, bila respektivni subjekt međunarodnih odnosa.

Posle Prvog svetskog rata i velike Oktobarske revolucije, Sovjetska Rusija, a zatim i Sovjetski Savez, praktično su bili isključeni iz spiska „velikih država” kojima je, uz određena neslaganja, ipak pripadala Ruska Imperija.

³ M. Mladenović, E. Ponomareva, „Kina – Amerika – Rusija – globalni trougao 21. veka”, *Sociološki pregled*, Vol. 45, br. 4, Beograd, 2011, str. 459–476.

Posle Drugog svetskog rata, SSSR je postao druga „superdržava” sveta. Rušenje SSSR u okviru „perestrojke” i degradacija Ruske Federacije tokom „tržišnih reformi” devedesetih godina prošlog veka ponovo su postavili državu u položaj geopolitičkog „preživljavanja”. Obnavljanje sistema državno-monopolskog kapitalizma posle dolaska na vlast Vladimira Putina vratio je zemlju u red „velikih država”. Na taj način, mesto Rusije u svetskom sistemu je nestabilno, ali nikada nije značilo odlazak na periferiju svetske politike.⁴

***

Ukupni potencijali koji stoje na raspolaganju Rusiji nesumnjivo obezbeđuju svrstavanje ove zemlje u sam vrh geopolitičke arhitekture sveta. Posebno su, u aktuelnom trenutku, važne relacije odnosa u okviru „globalnog trougla”: SAD, Kina i Rusija.

Odnos među „temenima trougla” nikada nije bio jednostavan i jednosmeran, i uvek je funkcionisao kao dinamička celina u kojoj se, približavanjem dva temena, treće uvek udaljava od njih. Generalno gledano, Kina predstavlja „prirodnijeg istorijskog” saveznika Rusije, s obzirom na to da kineski strateški interesi, za razliku od američkih, očigledno ne protivreče ruskim. NRK se ne meša u unutrašnje stvari Ruske Federacije, ne instalira svoju agenturu u rusku elitu, ne vrši ideološku obradu ruske omladine i ruskog javnog mnjenja. Na kraju, i Rusija i Kina su zainteresovane za strukturno jačanje države kao glavnog nosioca sopstvene civilizacije, u to vreme kad SAD, na dugoročnom planu, vode politiku demontaže države (tuđe) kao elementa strukture budućeg sveta koji će biti formiran u okviru novog univerzalnog sistema pod američkim rukovodstvom.⁵

Događaji, izazvani protivrečnostima oko Ukrajine i Sirije, dobringde dom su uticali da se Rusija, možda i ne u tolikoj meri u kojoj bi želela,⁶

⁴ M. Mladenović, E. Ponomareva, „Kina – Amerika – Rusija – globalni trougao 21. veka”, *Sociološki pregled*, Vol. 45, br. 4, Beograd, 2011, str. 459–476.

⁵ *Isto.*

⁶ Shodno svojim spoljnopolitičkim koncepcijama, Rusija se ne orijentiše na strategijsko partnerstvo s NRK, koje bi podrazumevalo „zamrzavanje” odnosa s Vašingtonom. Ona bi želela da kompletna saradnja sa ovim centrima poprими karakteristike dinamičke ravnoteže u okviru „globalnog trougla”, što bi dozvolilo Kremlju da, u određenoj meri, modeluje bilateralne odnose s Kinom i sa SAD, kao i da učestvuje u trostranim zajedničkim projektima koji bi imali odlučujući značaj za formiranje budućnosti čitave civilizacije.

orientiše prema NR Kini. U tom svetlu možemo posmatrati i odnos Moskve prema velikom kineskom projektu.

U svom govoru povodom promocije ideje „Jedan pojas – jedan put”, na forumu u Pekingu, održanom 15. maja 2017. godine, kome je prisustvovao i ruski predsednik Putin, kineski šef države i partije, Si Činping, izneo je osnovne postulate ovog projekta. Pre svega, to je put mira. Sve zemlje, duž „puta” uvažavaće suverena prava, teritorijalnu celokupnost, političko ustrojstvo i najvažnije interese svake učesnice. Pored toga, to je put ekonomskog razvoja jer je to univerzalni ključ za rešavanje svih problema. U okviru projekta proširiće se saradnja u oblasti industrijskog razvoja a finansiranje će teći bez barijera. Povezana infrastruktura jeste i biće osnova ekonomske saradnje.

Kineski predsednik je takođe istakao da je „Put svile” – put otvorenosti, jer samo otvorenost donosi progres. Budući da je trgovina glavni pokretač ekonomskog rasta, moraju se stvarati uslovi za uprošćavanje procesa trgovinske razmene i investicija. Kina se zalaže za otvorenu, inkluzivnu, balansiranu i, dobitnu za sve, ekonomsku globalizaciju.

Uporedo sa ovim, po rečima kineskog predsednika, „Pojas i put” je inovacioni projekat. U okviru njegove realizacije koristiće se nano tehnologija, veštačka inteligencija, kvantni kompjuteri i dr. Realizovaće se nova ideja „zelenog” razvoja vezana za očuvanje životne sredine, uz ogroman ekonomski napredak.

Pri svemu tome, „Novi put” treba da bude i kulturni put. Zemlje duž pojasa aktivno će razvijati i negovati i međusobnu kulturnu razmenu.⁷

Mnogovekovno iskustvo Kine uči da se plan, makar i strategijske važnosti, ne sme zasnovati na jednom uporištu. Zbog toga se, u okviru „Novog puta svile”, predviđa objedinjavanje većine država Afrike i Evroazije u okviru tog ogromnog globalizacijskog projekta. Ideja je prilično jednostavna: železničke pruge idu iz Kine u sve krajeve sveta; duž tih puteva grade se fabrike, gradovi i logistički centri; izvlačeći korist iz trgovine s Kinom i međusobno, države koje su uključene u ovaj projekat se razvijaju, stabilizuju i postaju zavisne od kineske ekonomije; Kina postaje istinski lider planete.

U smislu sagledavanja globalističke sadržine „puta svile”, interesantno je pogledati varijante prostiranja trgovinskih puteva.

Put broj jedan – „Severni”, ide iz istočnog dela Kine kroz Mongoliju, sever Kine, Kazahstan i Rusiju i završava se u Poljskoj.

⁷ Iz govora kineskog predsednika Si Činping na forumu održanom 15. maja 2017. godine u Pekingu; Sajt agencije *Rusija danas*; <https://inosmi.ru/politic/20170517/239368854.html> (posećeno 24.04.2018).

Put broj dva – „Centralni”, prolazi kroz niz zemalja Srednje Azije i završava se na obalama Sirije.

Put broj 3 – „Južni”, ide u Pakistan, preko Mjanmara, Indije i Bangladeša.⁸

Na prvi pogled, varijante ovih pravaca možda izgledaju pomalo čudno. Na primer, ako pogledamo put ka Evropi, na karti se uočava da bi najkraća i najbrža maršruta bila severno od Bajkalskog jezera, preko Hanti Mansijska i Moskve. Na taj način bi se izbeglo presecanje nekoliko granica, mimošla Mongoliju, Kazahstan i pribaltičke zemlje i znatno pojednostavio transport robe. Međutim, suština kineske ideje nije da se roba prebaci iz tačke „A” u tačku „B”, već da se maksimalno poveća kineski uticaj na što veći broj država. Projekat „Jedan pojas – jedan put” treba da poveže stotinak država.

Nova rešenja o globalnoj saradnji potpuno se uklapaju u tradicionalni pristup Kine rešavanju ekonomskih i političkih problema. Još je Den Sjao-ping formulisao osnovni princip savremene kineske geopolitike – „vešto se širiti”, i ostavio je zaveštanje svojim naslednicima da uvek čuvaju hladnu glavu, da ispoljavaju uzdržanost, da ne učestvuju u međunarodnim sporovima i da nikada ne deluju užurbano. U skladu sa tim, i sadašnje kinesko rukovodstvo, u okviru spoljne politike, deklariše duh nekonfliktnosti i nekonfrontacije, uzajamnog uvažavanja i obostrano korisne saradnje.

Naravno, kineska delatnost u tom smeru ne realizuje se na pustom ostrvu. Tu je i konkurenčija sa najvećim strategijskim partnerom – SAD. Upravo ta činjenica, kao i rečena strategija, utičaće da Kina primenjuje malo drugačija sredstva od američkih. Kina svakako neće osvajati prostranstva ognjem i dolarima i nametati obaveze slabijim državama da povećavaju penzijski staž i uzimaju uslovljavajuće kredite od MMF-a. Kina postepeno pozicionira sebe, ne kao demokratskog tiranina, već kao prvog među jednakima.

U okviru samog projekta mogu se uočiti četiri glavne orijentacije. Prva i najopštija – to je poziv za razvoj raznovrsnih trgovinsko-ekonomskih odnosa, preko liberalizacije trgovine i ekonomske integracije, do formiranja slobodne trgovine.

Druga se odnosi na izgradnju gусте infrastrukturne mreže koja bi obezbedila „međuzavisnost” svih regiona ekonomskog pojasa.

Treća je – realizacija zajedničkih projekata uz učešće kineskog kapitala, energetske, transportne i informacione tehnologije. Kina više nije samo „svetska manufaktura”, već i najveći izvoznik kapitala sa specifičnim načinima realizacije, koji uključuju i kreditiranje sopstvenih tehnologija i radne snage.

⁸ Стратегия экономического развития „Один пояс – один путь”, Агентство РИА Новости; <https://ria.ru/infografika/20170513/1494173299.html> (posećeno 26.04.2018).

Četvrta orijentacija se odnosi na nastojanje da se aktiviraju zapadni de-lovi Kine koji će, preko ovih projekata, dobiti izlaz u svet i razvijati krupne logističke baze.

Senzacionalna kineska koncepcija „Jedan pojas – jedan put”, kao što je rečeno, za osnovu ima saradnju velikog broja država: od Kine do Evrope, Azije i Afrike, ali na sasvim novim osnovama. Sama ideja je obelodanjena septembra 2013. godine, a, u skladu sa njom, kineski rukovodioci su već mnogo toga uradili na stvaranju njene ekonomske i političke osnove. Formiran je Fond Puta svile s kapitalom od 40.000.000.000 dolara; Kina je jedan od organizatora i najkrupniji partner Azijske banke za infrastrukturne investicije (100.000.000.000 dolara); potpisana je niz dokumenata i ugovora o zajedničkim projektima sa desetinama država koje su na „Putu svile”, itd. Po rečima kineskog predsednika, Kina će dopuniti resurse Fonda OUN za pomoć saradnji Jug – Jug do jedne milijarde dolara; primenjivaće se motivacija finansijskih institucija za vođenje međunarodnog biznisa u juanima (43.500.000.000 dolara); obezbediće se pomoć zemljama koje učestvuju u inicijativi „Pojas i put” u visini 8.700.000.000 dolara. Kineska banka za razvoj i Izvozno-uvozna banka, kao osnovne institucije za plasiranje kineskih sredstava za razvoj, razvile su specijalne mehanizme za kreditiranje u razmeri 36.200.000.000 i 18.800.000.000 dolara, za podršku saradnje u oblasti infrastrukturne izgradnje.⁹

Naravno, nerealno je očekivati da će svaka kineska ideja naići na potpun odziv zemalja na koje se odnosi. Ipak, treba imati u vidu da se projekat u celini prihvata pozitivno i da je naročito interesantan zemljama u razvoju, budući da je mnogo više u skladu sa njihovim realnim mogućnostima na savremenoj etapi razvoja.

Transportni koridori, koji se predviđaju u okviru koncepcije Novog puta svile, skratiće prevoz kineske robe do Evrope: od sadašnjih 45–60, na 10–13 dana. To može suštinski da pojednostavi transport i utiče na pojeftinjenje kineskih roba. Na taj način, dodatno će se učvrstiti položaj Kine na evropskim i azijskim tržištima i obezbediće se zauzimanje novih pozicija u Africi i na Bliskom istoku.

Iako još uvek u Kini postoje desetine miliona ljudi neuključenih u savremene ekonomske i tehnološke procese, njeni ljudski potencijali nisu beskonačni. Jedna od ideja novog projekta jeste da se na vreme obezbedi još veća potražnja za kineskim proizvodima, tehnologijom i investicijama van granica države.

⁹ Яна Лексютина, „Один пояс – один путь” – заявка Китая на мировое лидерство? Российский совет по международным делам; <http://russiancouncil.ru/analytic-and-comments/analytic/odin-poyas-odin-put-zayavka-kitaya-na-mirovoe-liderstvo/> (посећено 23.04.2018).

Posebnu oblast kineske ekonomije predstavlja izgradnja pruga, kako unutar tako i van granica države. Do kraja 2014. godine u Kini je izgrađeno 16.000 km brzih pruga (oko 60% ove vrste koloseka u svetu). Do kraja 2020. godine planira se izgradnja brzih pruga u Kini u ukupnoj dužini 30.000 km. U ovu granu uloženi su ogromni resursi koji obezbeđuju neverovatnu brzinu izgradnje tako da će Kina, uprkos veličini teritorije i broju stanovnika, relativno brzo biti zasićena ovim proizvodom. Ideja je da se kineska tehnologija, kapital, pa i radna snaga u oblasti izgradnje brzih pruga, širi i na druge delove sveta. U tom smislu, još 2014. godine, došlo je do objedinjavanja dva najkруpnija kineska proizvođača u oblasti brzinskih pruga (CNR i CSR).

U okviru opštih nastojanja, Kina je zainteresovana i za izgradnju železničkih pruga koje bi se integrisale sa unutarkineskom železničkom mrežom. U maju 2015. godine započeti su pregovori oko izgradnje brze pruge Moskva – Kazanj, dužine 770 km koja bi, u suštini, bila samo jedna etapa u izgradnji pruge Moskva – Peking. Brza pruga od Moskve do Kazanja skratice vreme putovanja na ovoj destinaciji od dosadašnjih 14 na 3,5 časa.

Brza pruga Moskva – Peking treba da doprinese razvoju ne samo železničkih kompanija već država u celini. U dogledno vreme, pored ostalog, brze pruge treba da povećaju BDP u regionima kroz koje prolaze za 30–70%. Dužina brze pruge kroz teritoriju Rusije iznosiće preko 2.300 kilometara i radiće se po etapama. Izgradnjom ove saobraćajnice, od evropske do istočne granice zemlje, moći će da se stigne za 65 časova. Danas najbrži voz iz Moskve do Vladivostoka ide sedam dana.

Nema sumnje da je za Rusiju važno učešće u projektima „Novog puta svile”. To je šansa da ona učvrsti svoj položaj kao velika tranzitna zemlja i svojevrsni „evroazijski most” između Istoka i Zapada.

Učešće Rusije u projektu i porast tranzita kroz njenu teritoriju značajno će povećati angažovanost sredstava uloženih u transportnu infrastrukturu, čime će doprineti aktivnjem razvoju mnogih regionalnih delova zemlje.

U okviru geopolitičkih aranžmana, Rusija je generalno izuzetno zainteresovana za dobre odnose i saradnju s Kinom, ne samo usled aktuelnih, loših odnosa sa Zapadom. Zajednički, veliki projekti u suštini su najveća garantija za razvoj dugoročnog i stabilnog interesnog partnerstva.

Posebna zainteresovanost Rusije za saradnju sa Kinom tiče se pograđivačkih oblasti. Skoro da je nemoguć razvoj mnogih regionalnih Sibira i Dalekog istoka bez učešća velikog suseda.

Pored ekonomskih, postoje i značajni politički razlozi za učešće Rusije u projektu „Novi put svile”. I Kina i Rusija su zainteresovane za uspostavljanje političke stabilnosti u zemljama Centralne Azije i Bliskog istoka, kao i za njihov ekonomski razvoj. Poseban problem predstavlja proizvodnja narkotika u Avganistanu i narko-trafiking vezan sa njom. Značajnu

opasnost čine i dejstva fundamentalista i nekontrolisani tokovi izbeglica, proizašlih tokom brojnih oružanih dejstava. Obe države su na stanovištu da je osnova za političku stabilnost u ovim zemljama ubrzavanje njihovog ekonomskog razvoja i povećanje kvaliteta života u njima. Projekat „Novog puta svile” može, u tom smislu, da odigra izuzetno važnu ulogu.

Veoma bitan segment u okviru kineske inicijative svakako predstavlja svojevrsni rivalitet sa ruskim projektom „Evroazijskog ekonomskog saveza”. Očekivati je da će se države Centralne Azije naći pred nekom vrstom izbora između ove dve mogućnosti. Objektivno, ruske šanse u tom procesu su manje tim više što Kina, u centralnoazijskim zemljama, već gradi infrastrukturne objekte, naučne, industrijske i agrarne parkove koji treba da postanu osnova za širenje ekonomske saradnje. Najbolja opcija za Rusiju bilo bi stapanje ova dva projekta na prostoru Centralne Azije. Kina je već diplomatski stavila do znanja Moskvi da su njene mogućnosti za stvaranje Evroazijskog saveza ograničene i da bi bilo najbolje da on postane deo megaprojekta „Novi put svile”.

Rusiji svakako pogoduje nova forma međunarodne regionalizacije, koju plasira NR Kina. Umesto političkih saveza i nasilne „demokratizacije”, nude se transgranični komunikacijski koridori, u čijoj su osnovi transportno-logistički čvorovi i trgovinsko-proizvodne zone koje gradi novi geopolitički lider.

Ovakav pristup obezbeđuje odsustvo konfrontacije među državama kroz koje prolazi „ekonomski pojas svile”. Peking predlaže ekonomsku saradnju saglasno staroj istočnoj mudrosti po kojoj „Kad ide trgovina – topovi čute”.

O tome da u kineskoj inicijativi „Pojas i put” Rusija zauzima posebno mesto može se zaključiti po činjenici da će Državni komitet za reforme i razvoj Kine formirati Kinesko-ruski investicioni fond za regionalnu saradnju i razvoj u visini od 100.000.000.000 juana (14.500.000.000 dolara). Sa svoje strane, ruski predsednik Putin, učestvujući na forumu u Pekingu, posvećenom ovom kineskom projektu, visoko je ocenio ovu kinesku inicijativu i izrazio spremnost Rusije za učešće u njoj.¹⁰

* * *

Bez obzira na nesumnjivu i vidnu težnju NR Kine da, realizacijom projekta „Novi put svile”, postane dominantan faktor u svetu, Rusiji takva težnja odgovara jer je zasnovana na sredstvima i principima koji su znatno prihvatljiviji

¹⁰ Яна Лексютина, „Один пояс – один путь” – заявка Китая на мировое лидерство? Российский совет по международным делам; <http://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/odin-poyas-odin-put-zayavka-kitaya-na-mirovoe-liderstvo/> (posećeno 23.04.2018).

od onih na kojima se do sada održavala piramida svetske hegemonije. Glavni među njima su: mogućnost očuvanja samostalnosti i viševektorne spoljne politike, beskonfliktnost u međunarodnim odnosima, realizacija državnih interesa ekonomskim, političkim i kulturnim sredstvima, poštovanje principa i pravila međunarodnog prava, nemametanje univerzalnih rešenja unutrašnjeg ustrojstva koja ne izviru iz tradicije, kulture, ekonomije i želja samih građana, itd.¹¹

LITERATURA

1. Govor kineskog predsednika Si Činpinga na forumu održanom 15. maja 2017. godine u Pekingu; Sajt agencije Rusija danas; <https://inosmi.ru/politic/20170517/239368854.html>
2. Яна Лексютина. „Один пояс – один путь” – заявка Китая на мировое лидерство? Российский совет по международным делам; <http://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/odin-poyas-odin-put-zayavka-kitaya-na-mirovoe-liderstvo/>
3. Miroslav Mladenović, Vladimir Cvetković. *Savremeni rusko-kineski odnosi*, Godišnjak Fakulteta bezbednosti, Univerzitet u Beogradu Fakultet bezbednosti, Beograd, 2015, str. 41–43.
4. Miroslav Mladenović, Jelena Ponomareva. „Kina – Amerika – Rusija – globalni trougao 21. veka”, *Sociološki pregled*, Vol. 45, br. 4, Beograd, 2011, str. 459–476.
5. Мирољуб Младеновић. „Современные российско-китайские отношения: взгляд из Сербии”, стр. 33–39, излагање (штампано у целини), у: *Развитие российско-китайских отношений: новая международная реальность*, Часть 2, Издательство БГУ, Иркутск, 2016, стр. 33–39.
6. Miroslav Mladenović, Jelena Ponomareva. „'Meka moć' Rusije – kao uslov uspeha evroazijske integracije”, *Srpska politička misao*, broj 1/2016, god. 23, Vol. 51, Beograd, str. 11–29.
7. Стратегия экономического развития „один пояс – один путь”, Агентство РИА Новости; <https://ria.ru/infografika/20170513/1494173299.html>

---

¹¹ Мирољуб Младеновић, „Современные российско-китайские отношения: взгляд из Сербии”, (стр. 33–39), излагање (штампано у целини), у: *Развитие российско-китайских отношений: новая международная реальность*, Часть 2, Издательство БГУ, Иркутск, 2016, стр. 33–39.

Magnus Ilmjärv

*Viši naučni saradnik na Fakultetu humanističkih nauka
Univerziteta u Talinu*

„Pojas i put” i Inicijativa „16+1” – baltičke države u geopolitičkom i geoekonomskom kontekstu – Rusija, EU i SAD

Sažetak

Rad analizira ekonomske odnose baltičkih država u kontekstu projekta „Pojas i put” i Inicijative „16+1”, fokusirajući se na problem tranzitne trgovine, lučke infrastrukture i stranih ulaganja. Autor rada svoju pažnju takođe usmerava na procenu tranzitnih mogućnosti Kine i Kazahstana, kao i na odnose baltičkih država i Rusije. Završni deo rada posvećen je geopolitičkoj dimenziji projekta „Pojas i put” i Inicijative „16+1”.

Ključne reči:

Pojas i put, 16+1, Kina, baltičke države, Estonija, Letonija, Litvanija, Rusija, Kazahstan, luke, infrastruktura, tranzit, trgovina, strane investicije, geopolitika

U pogledu geografskih granica, kineski projekat „Pojas i put” je istinski transkontinentalan i transnacionalan projekat, jer je njegov cilj jačanje veza između tri kontinenta: Azije, Evrope, pa čak i Afrike. U ovom radu se ispituju ekonomski odnosi baltičkih država u kontekstu projekta „Pojas i put” i inicijative „16+1” (tranzitna trgovina, luke, strana ulaganja); tranzitne mogućnosti Kine i Kazahstana; Rusija i tranzit preko baltičkih država; odnosi baltičkih država i Rusije; glavni geopolitički akteri, „Pojas i put” i inicijativa „16+1”.

U izradi ovog rada korišćeni su izvori sa interneta, novinski članci, naučni članci i statistički podaci.

List „Baltik tajms“ je 2006. godine pronicljivo napisao: svet je velik, a stanovništvo tri baltičke zemlje – Estonije, Letonije i Litvanije – jedva da doseže broj stanovnika grada Njujorka. Baltičke države trenutno imaju šest miliona stanovnika. Estonija, Letonija i Litvanija imaju zajedničke odlike i sličnu istoriju. Bilateralni odnosi između baltičkih država i Kine nemaju dugu tradiciju. Kina je uspostavila diplomatske odnose sa baltičkim državama 1991. godine, ali tokom devedesetih godina prošlog veka Kina nije bila važan deo spoljne politike baltičkih zemalja. Nakon što su one ponovo stekle nezavisnost, vlade baltičkih država opredelile su se za moralističku i ideološku diplomaciju koja nije isla u prilog Kini.

Baltičke države danas vode politiku „jedne Kine“, iako povremena dešavanja stvaraju tenzije koje ovaj stav dovode u sumnju. Pitanje Tajvana i posete dalaj-lame spadaju u takve događaje, jer nekim istaknutim ličnostima iz sveta politike i kulture, koje pretenduju da predstavljaju javno mnjenje, omogućavaju da dovedu u pitanje spoljnu i ekonomsku politiku zasnovanu na zajedničkim interesima.¹ Uprkos tome što su Estonija, Letonija i Litvanija u vreme kada su ponovo stekle nezavisnost bile u sličnoj situaciji glede odnosa sa Kinom, nekoliko stvari se razlikovalo. Komunikacija između Letonije i Tajvana² narušila je mogućnost da se sa Kinom vodi konstruktivni dijalog, pa su diplomatska i ekomska komunikacija između Letonije i Kine počele da se razvijaju krajem prošle decenije. Kada su 2001. godine predsednica Vajra Vike-Frajberga i nekoliko istaknutih zvaničnika, uključujući i premijera Andrisa Berzinša i bivšeg predsednika Guntisa Ulmanisa, odlučili da se privatno sastanu sa dalaj-lamom, došlo je do prekida odnosa između Letonije i Kine.³

Pitanje Tibeta i stanje ljudskih prava u Kini u Estoniji je posebno isticala čelnica neparlamentarne Stranke narodnog jedinstva, Kristina Ojuland, bivša ministarka spoljnih poslova i bivša poslanica Evropskog parlamenta. Kao poslanica Evropskog parlamenta, ona je 2010. godine pokrenula inicijativu da se bez odlaganja izradi nacrt zajedničke politike Evropske unije u vezi sa Tajvanom. 2011. godine je izjavila da bi sporazum o slobodnoj trgovini sa Tajvanom pogodovao trgovinskim interesima i ulaganjima Evropske unije, a da na duže staze evropska politika „jedne Kine“ nema nikakvu

¹ <http://eng.lsm.lv/article/politics/politics/support-for-tibet-at-saeima-can-jeopardize-china-ties.a121225/>

² Od 6. novembra 1991. do 9. marta 2004. godine Letonija i Tajvan su imali sporazum o ekonomskoj saradnji. U Rigi je od 1992. do 1994. godine bio aktivan tajvanski konzul, zbog čega je Kina povukla svog ambasadora iz Rige.

³ Treated to unpredictable questions in Latvia. *The Baltic Times*, June 28, 2001; <https://www.baltictimes.com/news/articles/5132/>

budućnost.⁴ Ojuland je 2012. godine izjavila i da Evropska unija i šira međunarodna zajednica treba da na sastanku sa kineskim vlastima pokrenu pitanje posledica nuklearnih proba na ujgarskoj teritoriji i da traži ublažavanje i naknadu štete po zdravlje i životnu sredinu.⁵ Kada su 2011. godine predsednik Tomas Hendrik Ilves, ministar odbrane Mart Lar i neki estonski političari odlučili da se sastanu sa dalaj-lamom, koji je posetio Estoniju, prekinuti su odnosi između Estonije i Kine. U to doba se smatralo da ovaj sastanak neće imati uticaja na odnose Estonije i Kine. Kasnije su estonski ministar spoljnih poslova i diplomatе godinama pokušavali da obnove zamrznute odnose sa Kinom. Septembra 2014. godine kineska vlada je izdala saopštenje da Peking konačno prihvata izvinjenja estonske vlade.⁶

Odnosi Litvanije i Kine prekinuti su kada su se 2013. godine predsednica Dalija Gribauskajte i bivši predsednik Vitautas Landsbergis sastali sa dalaj-lamom u prestonici Vilnjusu.⁷ Najnoviji primer je sastanak poslanika parlamenta baltičkih država koji podržavaju Tibet sa dalaj-lamom septembra 2017. godine u Rigi. Sastanku je usledio predlog nekoliko poslanika litvanskog parlamenta da se ponovo okupi nekadašnja grupa za podršku Tibetu.⁸ Grupa za podršku Tibetu je u estonskom parlamentu osnovana 2011. godine, a slična grupa postoji i u letonskom parlamentu. Marta 2016. godine neki poslanici iz Estonije, Letonije i Litvanije su, zajedno sa pristalicama Tibeta iz ove tri zemlje, sačinili memorandum u kome se kineska vlada poziva da otpočne dijalog sa dalaj-lamom.⁹

Članci u novinama i tekstovi na internetu nekih ličnosti iz sveta kulture ukazuju da određeni deo javnog mnjenja u baltičkim zemljama ne podržava zvaničnu politiku „jedne Kine” i da se ne slaže sa izbegavanjem pitanja Tibeta. Argumenti za kojima oni posežu su: da je baltičke zemlje nekad okupirao Sovjetski Savez baš kao što je Kina „okupirala” Tibet; da baltičke države treba da daju podršku ljudima koji „pate zbog nepravde”; da vođenje politike „jedne Kine” i neizjašnjavanje povodom „kršenja ljudskih prava” počiva na mitu o „bezgraničnom kineskom tržištu”, koji daje

⁴ <http://www.riigikogu.ee/pressiteated/ojuland-vottis-vastu-hiina-delegatsiooni/>, <http://www.delfi.ee/news/paeavaudised/eesti/ojuland-uhe-hiina-politikal-pole-pikas-perspektiivis-tulevikku?id=45012739>

⁵ <http://www.kristiinaojuland.ee/est/uudisvoog/Ojuland-Euroopa-radioaktiivsed-jaatmed-ei-tohi-ohustada-teisi-rahvaid>

⁶ China: relations with Estonia have been normalised again. *The Baltic Course*, September 29, 2014. <http://www.baltic-course.com/eng/legislation/?doc=96920>

⁷ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1236159.shtml

⁸ <http://www.tibetanreview.net/tibet-friendship-group-to-be-set-up-in-lithuanias-parliament/>; <http://tibet.ca/en/library/wtn/13396>

⁹ <http://tibet.net/2016/03/joint-statement-by-members-of-parliament-and-tibetan-supporters-of-the-baltic-states-on-sino-tibetan-dialogue/>

podstrekao mišljenju da bi ekonomski odnosi sa Kinom mogli da budu profitabilni za baltičke države. Nije, međutim, jasno koliki deo stanovništva baltičkih zemalja podržava mišljenje nekolicine neodgovornih ličnosti iz sveta kulture i politike o Tajvanu i Tibetu. Koliko je autoru ovog rada poznato, nikada nije sprovedena nijedna anketa o stavu naroda baltičkih država prema Tibetu i Tajvanu.

RUSIJA I TRANZIT PREKO BALTIČKIH DRŽAVA

Nakon obnove nezavisnosti baltičkih država, koncept „mosta“ između Istoka i Zapada vremenom je postao glavna vizija njihovog državnog razvoja. Tranzit u velikoj meri doprinosi budžetu mnogih tranzitnih zemalja. Krajam devedesetih godina prošlog veka neki stručnjaci su procenili da doprinos tranzita bruto domaćem proizvodu (BDP) baltičkih zemalja iznosi gotovo 30 odsto i predvideli da će on do kraja veka dostići čak 50 odsto. Zbog skromnih prirodnih resursa i strateškog položaja baltičkih zemalja između EU i velikih tržišta na Istoku, uloga transportnog sektora u ekonomiji baltičkih država je izuzetno velika. Zvanični nacionalni podaci razlikuju šesnaest oblasti aktivnosti u ostvarivanju BDP-a. Prema različitim izvorima, sektor tranzita danas učestvuju u BDP-u baltičkih zemalja sa 7–13 odsto.¹⁰

Pet glavnih luka na Baltiku su: Klajpeda u Litvaniji, Riga, Ventspils i Lijepjaja u Letoniji i Talin u Estoniji. Od 2000. do 2013. godine, promet tereta u četiri luke porastao je sa 97.000.000 tona na 132.000.000 tona. Promet tereta je porastao 2,7 puta u Rigi i 1,9 puta u Klajpedi. Promet tereta u Talinu ostao je isti, dok se promet u Ventspilsu smanjio za 18 odsto. U ovom periodu se promenila i glavna luka: 2000. godine vodeće luke po obimu tereta bile su Talin i Ventspils, ali su to mesto do 2013. godine preuzele Riga i Klajpeda. Smanjenje obima tereta u tom periodu u lukama Talin i Ventspils vezan je za smanjenje prekrcaja ruske nafte i nafntnih derivata. Treba napomenuti da je nekim baltičkim lukama (na primer, Ventspilsu i Rigi) dodeljen status slobodne zone, zbog čega su one postale bescarinske zone, pa će investitori koji tamo započnu aktivnosti dobiti status ovlašćenih preduzeća, što im omogućava da ostvare direktnе i indirektnе poreske olakšice.¹¹

¹⁰ <http://www.enterpriselithuania.com/en/transport-and-logistics>; <http://www.euromig.com/transport-business-in-lithuania/>; <http://www.liaa.gov.lv/en/trade/industry-profiles/transit-and-logistics>; <https://ru.sputniknews.lv/com/trend/transit-rus-lat-26052017/>

¹¹ Поподъко Г.И., Нагаева О.С. Возможности и ограничения реализации крупномасштабного инвестиционного проекта в новых экономических условиях на примере

Tranzit od Rusije do Kalinjingrada preko Litvanije, tranzit naftnih derivata od Belorusije preko litvanskih, letonskih i estonskih luka i uopšte bilo kakav tranzit preko tri baltičke zemlje trenutno je ugrožen. Od kada je Rusija razvila luke na Baltičkom moru i povećala kapacitet železnica u Leningradskoj oblasti, železnice i luke baltičkih zemalja izgubile su značajni deo ruskog tranzita. Od 2014. godine, sve baltičke luke imaju značajnu konkureniju, luku Ust Luga, koja se nalazi u Finskom zalivu, blizu granice sa Evropskom unijom, i koja se gotovo čitave godine ne ledi. To je jedina ruska luka u Baltičkom moru koja može da prima brodove nosivosti do 16.000 TEU.^{12,13} U ovoj luci se završava naftovod BTS-2¹⁴ (Baltički cevovodni sistem 2).¹⁵ Luka Ust Luga ima 18 terminala, uključujući i terminale za prekrajanje, skladišta itd. Prema ruskih izvorima, ukupan transport tereta preko luke Ust Luga je 2015. godine porastao za 16 odsto, odnosno za 87.900.000 tona. Luka Ust Luga ima 19,1 odsto udela u tržištu transporta tereta svih luka na istočnoj obali Baltičkog mora.¹⁶ Nasuprot ovome, transport tereta u luci Talin se 2015. smanjio za 21 odsto u odnosu na 2014. godinu. Smanjenje u svim estonskim lukama iznosilo je ukupno 17,7 odsto. Ukupan pad obima transporta tereta u svim baltičkim lukama 2015. u odnosu na 2014. godinu bio je 5,5 odsto.¹⁷ 2015. godine, obim transportovanog tereta u većim lukama istočne obale Baltičkog mora ostao je na nivou iz 2014. godine, ali je rast iz prethodnih godina izostao. Ako se uporede pojedinačne zemlje, transport tereta je porastao u ruskim i poljskim lukama i u baltičkim lukama

морского порта Усть-Луга. [Opportunities and Challenges of Large Investment Projects in the New Economy: The Port of Ust-Luga]. *Балтийский регион*, 3, 2015, 93. <http://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-i-ogranicheniya-realizatsii-krupnomasshtabnogo-investitsionnogo-proekta-v-novyh-ekonomiceskikh-usloviyah-naprime>

¹² (Transportni) kontejner dužine 20 stopa. TEU – jedinica ekvivalent dvadesetstopnom kontejneru.

¹³ Luke u baltičkim zemljama mogu da prime brodove nosivosti 4000–6000 TEU. Tatjana Jerjomina. The transit of containers and Estonian opportunities. Conference of transit Transestonia 2010. http://www.transestonia.ee/index.php?lang=est&main_id=166;file:///C:/Users/M/Downloads/2010051810512020.pdf

¹⁴ Ruskim naftovodnim sistemom upravlja kompanija „Transnjeft”.

¹⁵ Екатерина Быркова. Грузооборот портов Балтики: ключевые тенденции 2014 года. <http://провод.рф/analytics/research/19841-gruzooborot-poptov-baltiki-klyuchevye-tendentsii-2014-goda.html>. Грузооборот российских портов Балтики растет на удобрения и зерне http://www.dp.ru/a/2016/06/13/Zerno_i_udobrenija_tesnjat/ втка <http://uecs.ru/marketing/item/3580-2015-06-22-06-56-53?pop=1&tmpl=component&print=1>

¹⁶ Фдулсандр Носович. Прибалтика потеряла российский транзит. <http://www.rubaltic.ru/article/ekonomika-i-biznes/190416-tranzit/>

¹⁷ Tallinn Port. Analysis of operating results 2015 file:///C:/Users/M/Downloads/2015_Tegevustulemuste_analys.pdf

u Litvaniji. Kao posledica toga, luka Talin je pala sa sedmog na osmo mesto (po obimu tereta) među većim lukama Baltičkog mora, sa udelom u tržištu od 4,9 odsto.

Rusija je saopštila da namerava da izgradi barem još pet terminala u luci Ust Luga do 2018. godine i procenjuje da će obim tereta biti 180.000.000 tona. Rusija je saopštila i da namerava da modernizuje luku Primorsk, koja se nalazi blizu Viborga u Finskom zalivu. U ovoj luci se završava naftovod BTS-1 (Baltički cevovodni sistem 1). U luci Primorsk je 2013. godine utovareno 63.800.000 tona nafte i naftnih derivata. Plan je da se u luci Primorsk izgradi prostor (*Высокинский*) za utovar kontejnera, rasutog, tečnog i specijalnog tereta u predviđenom obimu od 50.000.000 tona.¹⁸ Promet tereta ruskih luka u Finskom zalivu, Ust Luge, Primorska i Sankt Peterburga je 2015. godine iznosio 230.700.000 tona. Poređenja radi, obim tereta u četiri prethodno pomenute baltičke luke je iste godine iznosio 151.500.000 tona.

Prema kompaniji „Prajsvoterhaus kopers”, obim tereta koji je prošao kroz Estoniju smanjio se od 2005. do 2015. godine za 50 odsto: transport tereta kroz luke za 26 odsto, a transport železnicom za 68 odsto. Ruski tranzit kroz estonske, letonske i litvanske luke je 2015. iznosio 52.710.000 tona, a 2016. godine 42.500.000 tona. Kompanija „Transneft” je oktobra 2016. godine objavila da 2018. godine namerava da prekine izvoz robe preko luka u baltičkim državama. Prema Federalnoj agenciji za pomorski i rečni transport (*Росморречфлота*), kapacitet za robu i teret luka u severozapadnoj Rusiji mora da se poveća za 60.000.000 tona do 2020. godine. Dodatan teret, 25.000.000 tona, trebalo bi preusmeriti sa luka baltičkih država. To bi značilo da će baltičke luke izgubiti oko 60 odsto tereta kojim danas još uvek rukuju.¹⁹

¹⁸ Екатерина Быркова. Грузооборот портов Балтики: ключевые тенденции 2014 года. <http://проверка.рф/analytics/research/19841-gruzooborot-poptov-baltiki-klyuchevye-tendentsii-2014-goda.html>

П. Е. Железкова. Эффективность функционирования портов стран Балтии (The efficiency of functioning of the Baltic countries ports). <http://uecs.ru/marketing/item/3580-2015-06-22-06-56-53?pop=1&tmpl=component&print=1>
http://Грузооборот российских портов Балтики растет на удобрениях и зерне. www.dp.ru/a/2016/06/13/Zerno_i_udobrenija_tesnjat; S. Lachinsky, I. Semenova. Saint Petersburg as a Global Coastal City: Positioning in the Baltic Region. <https://cyberleninka.ru/article/n/pozitsionirovaniye-mirovogo-primorskogo-goroda-sankt-peterburga-v-baltiyskom-regione>; <http://www.russianports.ru/>

¹⁹ <http://rusnext.ru/news/1501619539>; <https://ru.sputniknews.com/economy/201710-17/6189899/Latvija-otkladyvaet-pohorony-tranzita.html>; http://u-f.ru/news/economics/u9/2017/10/29/246305?utm_referrer=https%3A%2Fzen.yandex.com; https://ru.sputniknews.com/economy/20171013/6157479/Jeksperty-povoda-dlya-optimizacija-tranzitnoj-otrasli-Latvii-net.html?utm_referrer=https%3A%2Fzen.yandex.com

Do 2020. godine može nestati dodatnih 60 odsto ruskog tranzita koji prolazi kroz baltičke države.²⁰

U slučaju kalinjingradske enklave, ovo pitanje je od strateškog značaja za Rusiju, pošto je kalinjingradska enklava redovno blokirana tokom vojnih vežbi NATO-a. Rusija namerava da kao alternativu razvije pomorski transport za snabdevanje Kalinjingrada. U tu svrhu će na trasu između Baltijska i Ust Luge biti uključena tri dodatna trajekta. Svaki od ovih trajekata trebalo bi da ima kapacitet prenosa 66 železničkih vagona, kao i vozila i putnika. Trenutno postoje dva trajekta koji saobraćaju između Baltijska i Ust Luge sa transportnim kapacitetom od oko milion tona tereta godišnje.²¹ To znači da bi luka Klajpeda izgubila znatan deo ruskog tereta koji prolazi kroz Litvaniju.

U jesen 2017. godine Rusija je zatražila od Belorusije da iz baltičkih luka prenese u ruske luke (Ust Lugu i Primorsk) naftne derivate proizvedene od ruske nafte, koji su do tada transportovani kroz baltičke luke: oko 12.000 tona godišnje.²² Ruske železnice su takođe smanjile naplatu za beloruski naftni teret. Rusija je saopštila da ne može da ne reaguje na antirusku retoriku baltičkih država nastalu u kontekstu sankcija protiv Rusije i projekta gasovoda „Severni tok 2“.²³

²⁰ https://ru.sputniknews.lv/economy/20171013/6157479/Jeksperty-povoda-dlja-optimizma-tranzitnoj-otrasli-Latvii-net.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

²¹ https://ru.sputniknews.lv/world/20171025/6269276/Litva-poshla-konflikt-EK-so-sedjami-radi-kaliningradskogo-tranzita.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

²² http://u-f.ru/news/economics/u9/2017/10/22/246091?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com; https://newinform.com/75836-tranzitnaya-dominaciya-novye-pravila-rf-vyshvyrnut-pribaltiku-s-rynska?utm_source=24smi&utm_medium=referral&utm_term=2581&utm_content=1282002&utm_campaign=2582; https://ru.sputniknews.lv/com/economy/20171023/6241923/Ventspils-mozhet-lishitsja-belorusskih-nefteproduktov-v-jetom-godu.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com; https://ru.sputniknews.lv/com/economy/20171020/6221598/Mjer-Rezekne-Latvija-nuzhnatrante-kak-appendicit-vpishhevarenii.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

²³ Poljska, baltičke države i Danska zatražile su od Evropske unije da napusti ovaj projekat. Razlozi koje su ove države ponudile su to što su zalihe prirodnog gasa pretnja evropskoj energetskoj bezbednosti, što je projekat političke, a ne ekonomski ili komercijalne prirode i što bi realizacija projekta imala posledice po životnu sredinu. Stvarni razlozi su interesi SAD da spreči isključivanje Ukrajine iz ruskog tranzita nafte i želja ovih zemalja da prisvoje deo profita od tranzita ruskog gasa. http://expert.ru/2017/10/18/stali-izvestnyi-stranyi-es-vyistupivshee-protiv-severnogo-potoka-2-na-sammite-v-bryussele/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com; https://majandus24.postimees.ee/4106047/balti-riikide-peaministrid-on-resoluutsed-nord-stream-2-on-poliitiline-projekt

Transport beloruskih naftnih derivata kroz ruske luke značajno bi smanjio količinu tereta koja prolazi kroz letonski Ventspils i litvansku Klaipedu, a uz to bi omogućio Rusiji da nekako nadoknadi gubitke prouzrokovane sankcijama Zapada i da se na neki način osveti baltičkim zemljama čiji su lideri aktivno učestvovali u nametanju sankcija Rusiji.²⁴ Ako bi baltičke zemlje okončale antirusku retoriku i učinile velike političke ustupke Rusiji, kapacitet ruskog tranzita preko baltičkih železnica i kroz baltičke luke verovatno bi ostao isti ili porastao.

Tabela 1. *Poređenje obima trgovine luka na istočnom Baltiku 1996–2016. u milionima tona²⁵*

Luke	1996.	2005.	2015.	2016.	porast/pad, 1996/2016.
Luke Ruske Federacije, UKUPNO	9,9	134,5	230,2	236,5	+23,9
Sankt Peterburg	8,3	57,5	51,5	48,6	+5,8
Ust Luga	–	0,7	87,9	93,3	–
Primorsk	–	57,3	59,1	64,4	–
Visotsk	–	3,5	17,5	17,1	–
Viburg	–	0,9	1,5	1,4	–
Kalinjingrad	1,6	14,6	12,7	11,7	+7,3
Luke baltičkih država, UKUPNO	73,6	126,7	134,4	137,4	+1,9
<i>Estonske luke, UKUPNO</i>	<i>14,0</i>	<i>40,1</i>	<i>27,7</i>	<i>26,4</i>	<i>+1,9</i>
Talin (Estonija)	14,0	39,5	22,4	20,1	+1,4

[https://zen.yandex.ru/media/id/59df49549d5cb3f8dedf04ed/baltochernomorskii-soiuz-pogubit-ukrainu--59e5ed21a8673153775b1c78?](https://zen.yandex.ru/media/id/59df49549d5cb3f8dedf04ed/baltochernomorskii-soiuz-pogubit-ukrainu--59e5ed21a8673153775b1c78?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com)

²⁴ <https://ru.sputniknewslv.com/radio/20171019/6211065/Kovalev-Rossija-budet-zagruzhat-svoi-porty-ne-kormit-Latviju.html>; https://russian.rt.com/russia/article/425934-kaliningrad-pribaltika-tranzit?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

²⁵ http://www.baltic-course.com/rus/good_for_business/?doc=133102

Siljamae	–	0,6	5,3	6,3	–
Letonske luke, UKUPNO	44,8	58,7	68,2	61,6	+1,4
Riga	7,5	24,4	40,1	37,1	+4,9
Ventspils	35,7	29,8	22,5	18,8	- 1,9
Lijepaja	1,6	4,5	5,6	5,7	+3,5
Litvanske luke, UKUPNO	14,8	27,9	47,2	49,4	+3,3
Klajpeda	14,8	21,8	38,5	40,1	+2,7
Butinga	–	6,1	8,7	9,3	–
Sve luke baltičkih država	83,5	261,2	363,6	373,9	+4,5

BALTIČKE DRŽAVE KAO TRANZITNI KORIDOR I TRANZITNE MOGUĆNOSTI KINE I KAZAHSTANA

Zbog dosad iznetih predviđanja, baltičke države aktivno traže alternativne izvore prihoda. Jedan od tih izvora je tranzit kineske, kazahstanske, iranske i beloruske robe. Ako pomorski transport robe od Kine do Evrope u proseku traje od 40 do 45 dana, železnicama bi roba putovala oko 15 dana.

16. oktobra 2017. godine do Rige je stigao prvi voz iz Kine, koji se saštojao od 41 kontejnera. Voz je putovanje otpočeo u Urumčiju u Kini, a do luke u Rigi stigao je preko Kazahstana i Rusije. Takozvani probni kontejnerski voz iz Kine stigao je u Rigu godinu dana pre toga, novembra 2016. godine. Za voz koji je stigao 16. oktobra saopšteno je da je uglavnom služio tranzitnom prevozu kazahstanske robe. Kazahstanska vlada je decembra 2010. godine pokrenula osnivanje specijalne ekonomske zone Kapija KTZE – Horgos (*Хорюц – Восточноиे ворота*).²⁶ Cilj kompanije je da se do 2035. godine razvije efikasan saobraćajni, logistički i industrijski centar, čime bi se osigurao izvoz robe i ostvario tranzitni potencijal Kazahstana.²⁷ Predstavnici letonske i kazahstanske železnice su 29. decembra 2017.

²⁶ <http://en.khorgosgateway.com/>

²⁷ <http://www.la.lv/kazahstana-izvelas-latviju-par-galveno-kravu-logistikas-mezglu-bal-tija>; http://www.mcps-khorgos.kz/sez_ptez; <http://www.mcps-khorgos.kz/sites/default/files/1.pdf>

godine potpisali memorandum o strateškom partnerstvu, u kome obe strane izjavljuju da će nastaviti aktivnu saradnju da bi povećale transkontinentalni kontejnerski transport duž Puta svile i uspostavile multimodalnu logističku vezu. Ukoliko ovaj projekat uspe, robna razmena između Letonije i Kazahstana će se povećati na 500.000.000 evra sa 200–250.000.000 evra, koliko trenutno iznosi.²⁸ Procenjuje se da bi godišnje kroz letonske luke moglo da prode 200.000 kontejnera iz Kazahstana. Tokom osam meseci 2017. godine, transport robe između Letonije i Kazahstana povećao se za 19 odsto u poređenju sa istim periodom 2016. sa 324.400 tona na 386.100 tona.

Letonija namerava da izgradi industrijski park u Rigi koji će biti pandan kinesko-beloruskom parku i specijalnoj ekonomskoj zoni u Belorusiji – „Velikom kamenu”. Po tim planovima, na aerodromu i u luci u Rigi biće izgrađeni terminal, logistički park i odgovarajuća infrastruktura za rukovanje kineskim teretom. Realizacija projekta odvijaće se u saradnji sa lukom Duisburg u Nemačkoj.²⁹ Trenutno se ne zna da li će transport kontejnerskog tereta iz Kazahstana i Kine do Letonije postati redovan. Za sada, kontejneri iz Kine ne mogu da zamene kontejnerski saobraćaj iz Rusije, koji je u naglom padu: ako od Kine do Rige mesečno putuje jedan kineski kontejnerski voz sa 52 do 58 vagona, radi se o količini od 3.000 do 3.500 tona, ali ako je reč o ruskom uglju količine su i do deset takvih vozova svakoga dana, što bi značilo deset puta više tranzitnog tereta svakoga dana, a ne svakoga meseca.³⁰

Letonija je saopštila i da treba da uzme udela u indo-iranskom transportnom koridoru i da u vezi s tim sarađuje sa Rusijom, Azerbejdžanom i Iranom. Ruska kompanija „Transkontejner” je već razvila bazu u luci Bender Abas u Iranu. Transportni koridor Sever–Jug trebalo bi da postane unosan projekat za letonske železnice, koje bi bile odredište za kinesku robu, što bi značilo da bi hiljade vozova iz Indije putovalo do Letonije, gde bi se tovar prekrcavao za transport u Evropu. Postoje indikacije da je Iran zainteresovan za letonske železnice i luke, ako se učeće iranske delegacije na konferenciji o tranzitu u Rigi može shvatiti kao signal.³¹

Litvanija i Estonija bi takođe želete deo tranzitnog tereta iz Kazahstana i Kine. Litvanija namerava da izgradi logistički centar u Kaunasu, odakle će

²⁸ http://www.baltic-course.com/rus/good_for_business/?doc=134024

²⁹ <https://ru.sputniknewslv.com/economy/20171026/6277596/Matiss-kitajskom-tranzite-uchitsja-Minska-ili-otzhat-chast-FRG.html>; <http://rus.lsm.lv/statja/analitika/analitika-kitayci-nikomu-nichego-ne-darjat-im-nuzhno-delat-vigodnie-predlozenija-eksperti-a254967/>

³⁰ https://ru.sputniknewslv.com/economy/20171023/6246488/Berzinsh-Latvija-uvazhaet-strategiju-RF-po-portam-predлагаet-kooperaciju.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

³¹ <https://ru.sputniknewslv.com/Latvia/20171019/6214255/Shlesers-skazal-Shlesers-sdelal-Latvija-poluchila-vygod-Kaliningrad.html>

tranzitni teret da putuje do luke Klajpeda.³² Litvanske planove da se revitalizuje luka Klajpeda treba posmatrati u spremi sa željom Pekinga da obnovi hrvatsku luku Rijeka, najjužniju tačku inicijative „Jadran–Baltik–Crno more”, sa potencijalnom vezom između novog „Gvozdenog Puta svile” i baltičke obale. Već je potpisana sporazum o saradnji između luka Klajpeda i Šendžen.³³

Letonija i Estonija bi možda mogle da se nadaju da će privući deo tranzitnog tereta koji putuje od Kine do Skandinavije i da bi tako mogle da pomognu da se izbegne slanje robe namenjene Skandinaviji preko Belorusije i Poljske do logističkog centra Duisburg u Nemačkoj.³⁴

Kada su u pitanju baltičke države, tranzit kineske robe izbio je u prvi plan u vezi s projektom „Baltička železnica”, u okviru koga će od Talina do Berlina biti izgrađena železnica sa širinom koloseka od 1.435 milimetara. To je zajednički projekat Estonije, Letonije i Litvanije i trebalo bi da ga finansira Evropska unija. Početak izgradnje železnice planira se za 2020. godinu. Kineska nacionalna železnička kompanija (*China Railway Construction Corporation Limited*) izrazila je interesovanje za projekte velikih razmera u Evropskoj uniji, uključujući i „Baltičku železnicu”.³⁵ U drugoj fazi izgradnje „Baltičke železnice”, između Talina i Helsinkija biće izgrađen podvodni železnički tunel dug 90 kilometara. To će biti zajednički projekat Estonije i Finske.³⁶ Počela je analiza troškova i tehničkih uređenja za tunel. Nabavke za projekat i izgradnja železnice još uvek nisu počele.

Za sada nisu postignuti vidljivi rezultati ka uspostavljanju tranzitnog koridora kroz Estoniju. Jedan analitičar estonske banke „LHV” je dobro primetio da trenutno čak ni 0,2 odsto kineske robe ne stiže u Evropsku uniju preko Estonije, a da manje od 0,1 odsto izvoza Evropske unije putuje u Kinu preko Estonije.³⁷

³² <http://rus.lsm.lv/statja/novosti/ekonomika/govorit-o-nachale-kitayskogo-tranzita-cherez-latviyu-esche-rano-uchastniki-otrasli.a254050/>

³³ [http://www.portofklaipeda.lt/uploads/sutartys/China%20Merchants%20Holdings%20\(International\)%20Company%20Limited.pdf](http://www.portofklaipeda.lt/uploads/sutartys/China%20Merchants%20Holdings%20(International)%20Company%20Limited.pdf)

³⁴ <https://ru.sputniknews.lv/economy/20171016/6176304/Latvija-boretsja-kitajskij-tranzit-pervogo-poezda-zhdali-god.html>

³⁵ <https://majandus24.postimees.ee/4130619/hiina-raudteehiid-on-huvitatud-rail-balticu-arendamisest; http://www.aripaev.ee/uudised/2013/11/26/hiina-on-huvitatud-rail-balticust>

³⁶ [https://www.railway-technology.com/projects/helsinki-tallinn-railway-tunnel-gulf-of-finland/;](https://www.railway-technology.com/projects/helsinki-tallinn-railway-tunnel-gulf-of-finland/) <https://tallinncity.postimees.ee/4287175/ministeerium-tallinna-helsingi-tunnel-tuleb-niikuinii;>

³⁷ Heido Vitsur. With or without China? LHV finantsportaal, August 26, 2016; <http://lhv.delfi.ee/news/5035370?locale=et>

STRANE INVESTICIJE I TRGOVINA

Prema statističkim podacima centralnih banaka Estonije, Letonije i Litvanije iz 2014. godine, 16 zemalja je uložilo više od 500.000.000 evra u baltičke države. Među njima je bilo 15 evropskih zemalja, uključujući i Rusiju, Norvešku i Švajcarsku. Vodeća po investicijama je Švedska, koja je po podacima iz 2014. godine u Litvaniju samostalno uložila 25,4 odsto, u Letoniju 21,7 odsto i u Estoniju 26,5 odsto ukupnih stranih investicija (ukupno 9.794.000.000 evra u sve tri baltičke zemlje). Kada se ove tri države posmatraju zasebno, u Estoniji su bili najaktivniji finski investitori: 21,7 odsto ukupnih stranih ulaganja. Procenat finskih investicija u letonskoj ekonomiji bio je 2,3 odsto, a u litvanskoj 5,0 odsto (u sve tri države ukupno 4.282.000.000 evra). Iza Finske je Holandija, čije su investicije u baltičke zemlje činile 9,2 odsto litvanskih, 8,2 odsto letonskih i 11,3 odsto estonskih stranih investicija. Van Evropske unije, najveći ulagači u Estoniju su Norveška i Rusija (obe zemlje uložile su oko 5 odsto svih stranih investicija).

Strana ulaganja u Estoniju su na kraju 2014. godine iznosila gotovo 36.000.000.000 evra. Od toga, 55 odsto su bila direktna ulaganja, a zatim i ostala ulaganja (39 odsto). Ostatak su činile investicije u hartije od vrednosti, finansijski derivati (izuzev rezervi) i otkup akcija zaposlenih. Strani investitori su u Estoniji ulagali mahom u pružanje finansijskih usluga (36 odsto), zatim u manjoj meri u delatnosti vezane za nekretnine (9 odsto), veleprodaju (7 odsto) i poslovanje sedišta kompanija (5 odsto). Od stranih ulagača u Estoniji, Švedska i Finska su zajedno uložile 39 odsto, a iza njih su bile Nemačka, Holandija i Velika Britanija sa 5–7 odsto.³⁸

Investicije iz Švedske su mahom usmerene na bankarski sektor, odnosno ogranke švedskih banaka u baltičkim državama (*Skandinaviska Enskilda Banken AB, Swedbank i Luminor Bank*³⁹). Finske investicije su raznovrsnije i raspoređene na razne sektore. Broj preduzeća koja su registrovana u Estoniji, a vlasništvo su finskih državljanina je gotovo 5.000. Četvrtina finskih ulaganja usmerena je na laku i tešku industriju i sektor nekretnina, a gotovo 20 odsto na maloprodaju i veleprodaju. Od holandskih ulaganja, četvrtina je usmerena na nekretnine, a petina na transport i skladištenje. Ruski investitori su više od četvrtine investicija uložili u sektor maloprodaje i veleprodaje, a petinu u nekretnine i finansijske usluge. Polovina norveških ulaganja

³⁸ Videti podatke o ekonomiji i investicijama: <http://estonia.eu/about-estonia/economy-a-it/economy-in-numbers.html>; file:///C:/Users/M/Downloads/mbaastaraamat_2014_est.pdf

³⁹ Švedska, Finska i danska banka.

je u maloprodaju i veleprodaju.⁴⁰ U ovom trenutku Estonija zaostaje kao odredište za strane investicije u poređenju sa drugim evropskim zemljama.

Baltičke države zajedno čine samo mali deo ukupnih direktnih stranih investicija Kine. Najveći primalac inostranih ulaganja Kine poslednjih godina je Litvanija. U nju odlazi više od 75 odsto direktnih stranih investicija Kine u baltičke zemlje. Po podacima Banke Estonije, Kina je u Estoniju 2013. godine uložila 3.000.000 evra direktnih stranih investicija. Od 2012. do 2013. godine direktnе strane investicije Kine smanjile su se sa 7.500.000 američkih dolara na 3.500.000 američkih dolara i ostale su na tom nivou do 2014. godine. Inostrana ulaganja Kine u Letoniju su vrlo mala i od 2009. godine iznose 540.000 američkih dolara.

Tabela 2. Direktne strane investicije Kine u baltičke zemlje u milionima američkih dolara⁴¹

	2011.	2012.	2013.	2014.
Estonija	7,5	3,5	3,0	3,5
Letonija	0,54	0,54	0,54	0,54
Litvaniјa	3,93	6,97	12,48	12,48

Prema izveštaju Kine u bazi podataka Konferencije UN o trgovini i razvoju (UNCTAD), baltičke države do sada nisu ulagale u Kinu.⁴² No, prema izvorima iz Estonije i Letonije, investicije u ime Estonije u Kini iznosile su 2.900.000 evra 2013. godine, a investicije u ime Letonije 1.000.000 evra 2016. godine.⁴³

⁴⁰ Made in Estonia 3.0 The Estonian foreign investments and export action plan for the years 2014-2017 for increasing the export capacity of Estonian companies and involving foreign investments. Tallinn, 2014.

https://www.mkm.ee/MIE3/download/made_in_estonia_3.0.pdf; https://www.mkm.ee/sites/default/files/mie_3.0_english_version.pdf

⁴¹ Jonė Kalandinė, Violeta Pukelienė and Midaugas Dapkus. Nordic-Baltic Countries and China: Trends in Trade and Investment. *The New Silk Road: China Meets Europe in the Baltic Sea Region*, 68. https://www.researchgate.net/publication/317156119_Nordic-Baltic_Countries_and_China_Trends_in_Trade_and_Investment_A_Business_Perspective

⁴² Jonė Kalandinė, Violeta Pukelienė and Midaugas Dapkus. Nordic-Baltic Countries and China: Trends in Trade and Investment, 85. https://www.researchgate.net/publication/317156119_Nordic-Baltic_Countries_and_China_Trends_in_Trade_and_Investment_A_Business_Perspective

⁴³ Latvijas Maksājumu Bilance. Latvia's Balance of Payments. Latvijas Banka, 2016, 49.

Ulaganja skandinavskih zemalja u Estoniju i Litvaniju daju potporu tvrdnjama da je skandinavski kapital odvratio kapital drugih država u ovoj oblasti i dobio status monopola. Za strane investitore koji su uložili u laku i tešku industriju u baltičkim državama glavni podsticaj bila je jeftina radna snaga. Ova prednost se smanjuje jer raste cena sirovina. Zbog ulaganja, baltičkim zemljama će biti potrebni stručnjaci sa različitim kvalifikacijama, ali je njihov broj u ovim zemljama ograničen. Broj radnospособног stanovništva baltičkih zemalja je u padu zbog niskog prirodnog prirasta, visoke stope smrtnosti, starenja populacije i emigracije.⁴⁴ Tokom poslednjih 27 godina (od početka 1991. do početka 2018. godine), broj stanovnika se smanjio za 700.000 u Letoniji, za 250.000 u Estoniji i 900.000 u Litvaniji.⁴⁵

U budućnosti, dovođenje stranih stručnjaka će biti neizbežno. U kontekstu budućih stranih investicija, treba pomenuti da za nekoliko transnacionalnih korporacija mala tržišta baltičkih država ne pružaju dovoljan podsticaj, uprkos tome što su mere zaštite domaće privrede u njima slabe, i da korporacije nisu zainteresovane da u ovu oblast dovedu proizvodne pogone svojih kompanija ili ogranke kompanija koje se bave uslužnom delatnošću.

Zbog razloga koji su ovde navedeni, izvozni kapacitet preduzeća u baltičkim zemljama i mogućnosti za dovođenje stranog kapitala su u velikoj meri ograničeni.

Baltičke zemlje imaju male ekonomije i domaća tržišta. To je glavni razlog za mali obim bilateralne trgovine između Kine i baltičkih zemalja. Najveća opasnost po baltičke zemlje u trgovini s Kinom je velika nesrazmernost.⁴⁶ Zbog sankcija Rusiji i protivsankcija Rusije, Estonija i druge baltičke zemlje počele su da traže nova tržišta za svoje poljoprivredne proizvode. U tom kontekstu postalo je aktuelno pitanje prodaje poljoprivrednih proizvoda baltičkih zemalja Kini, posebno tokom poslednje dve godine. Tu je, na primer, optimistična izjava Ministarstva poljoprivrede iz juna 2014. godine da raste izvoz estonskih poljoprivrednih proizvoda u Kinu, što je potkrepljeno

⁴⁴ Made in Estonia 3.0 The Estonian foreign investments and export action plan for the years 2014-2017 for increasing the export capacity of Estonian companies and involving foreign investments. Tallinn, 2014.

https://www.mkm.ee/MIE3/download/made_in_estonia_3.0.pdf. Gordon F. Sanders. Latvia, a disappearing nation. <https://www.politico.eu/article/latvia-a-disappearing-nation-migration-population-decline/?kmi=V2FeoxIICKY%2FYMyOfEatnZVZyKfk%3D>

⁴⁵ http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_04_latvia_statistics_in_brief_2017_17_00_en.pdf; <http://www.worldometers.info/world-population/latvia-population/>; <https://www.stat.ee/pressiteade-2017-008>; <http://web.zone.ee/stemugram/failid/eestirahvaarv.html>; <https://www.stat.ee/stat-rahvaarv-aasta-alguses>; http://countryometers.info/en/Lithuania#population_2018

⁴⁶ Maksebilanssi aastaraamat 2016. Eesti Pank, 2017, 11; file:///C:/Users/M/Desktop/Hina_2017/2017.02.10_Kinija_EN.pdf

time što su 2013. prehrambeni proizvodi prodati u Kini po prvi put premašili 10.000.000 evra. Međutim, glavni poljoprivredni proizvod koji Estonija danas prodaje na kineskom tržištu su zamrznute borovnice (koje čine više od 80 odsto poljoprivrednih proizvoda koji se izvoze u Kinu). Uz to, u Kinu se izvoze i razni proizvodi od ribe, škampi i med.⁴⁷

BALTIČKE DRŽAVE I ODNOSI SA RUSIJOM

Ruska Federacija, sused baltičkih zemalja bogat prirodnim resursima, ima značajan ekonomski i vojni potencijal. Zbog toga je ona velika sila sa znatnim ekonomskim, vojnim i političkim interesima u baltičkoj regiji, koja vrši veliki i višestruki (politički, ekonomski, kulturni, bezbednosni itd.) uticaj na baltičke države. Ovi interesi su očigledni, iako ih neke velike države poriču.⁴⁸ Kao što je već pomenuto, ekonomski interesi Rusije potiču od činjenice da se znatan deo spoljne trgovine Rusije sa Evropom, SAD, Kanadom i Kubom odvija preko luka u Baltičkom moru (u periodu od 2013. do 2014. godine taj deo je iznosio do 40 odsto). Kalinjingradska enklava se snabdeva, a gasovod do Nemačke (Severni tok) prelazi preko Baltičkog mora. U ruskoj spoljnopolitičkoj doktrini, usvojenoj 2013. godine, baltičke države nisu direktno pomenute, ali ovaj dokument pominje razvijanje odnosa sa Evropskom unijom. Učestvovanje Rusije u Savetu zemalja Baltičkog mora ima veliki značaj za Rusiju. Rusija će nastaviti da se zalaže za ostvarenje potencijala projekta „Severna dimenzija”, pošto se on smatra osnovom za regionalnu saradnju u Severnoj Evropi.⁴⁹ „Severna dimenzija” je zajednička politika četiri jednaka partnera – Evropske unije, Rusije, Norveške i Islanda – u vezi s međudržavnim i spoljnim politikama koje geografski pokrivaju severozapad Rusije, Baltičko more i Arktik, uključujući i oblast oko Barentcovog mora. Iako je Rusija i dalje ograničena sankcijama Zapada, njena dominantnost i aktivnosti u baltičkoj oblasti se nisu smanjili.

Problemi u odnosima baltičkih država i Rusije i razlozi za tenzije između Rusije i baltičkih zemalja su istorija konflikata, politike o davanju državljanstva (samo u slučaju Letonije i Estonije), aktivno učešće baltičkih

⁴⁷ <https://maablogi.wordpress.com/2014/06/12/millist-toitu-eesti-hiinasse-viib/>

⁴⁸ Andrey Makarychev, Alexander Sergunin. Russia's role in regional cooperation and the EU Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR). *Journal of the Baltic Studies*, Vol. 48, 4, 2017, 465–477.

⁴⁹ Концепция внешней политики Российской Федерации Утверждена Президентом Российской Федерации В.В. Путиным 12 февраля 2013 г. http://archive.mid.ru;brp_4.nsf/0/6D84DDEDBF7DA644257B160051BF7F

zemalja u programu „Istočno partnerstvo”⁵⁰, ukrajinska kriza, kontinuirano razmeštanje jedinica i oružja NATO-a na Baltiku (odnosno u blizini ruske teritorije) i sankcije Rusiji.

Građani bez državljanstva. Veliki deo Rusa koji žive u Estoniji i Letoniji nisu estonski ili letonski državljeni. Nakon što je stekla nezavisnost (1991), Litvanija je, za razliku od Estonije i Letonije, ponudila državljanstvo svakome ko je živeo na njenoj teritoriji u vreme raspada Sovjetskog Saveza. Estonija je smatrala one koji su se doselili posle 1940. godine stranim državljanima (*välismaalased*), a Letonija ih je smatrala „nedržavljanima” (*nepilsoņi*), što joj je dalo nešto veću slobodu u tumačenju statusa ruske manjine. U Estoniji je 2015. godine bilo 365.000 stanovnika kojima je ruski maternji jezik, a među njima je bilo oko 120.000 ruskih državljanina i oko 81.000 ljudi bez državljanstva.⁵¹ Pošto imaju strane pasoše, stanovnici bez državljanstva nemaju pravo da učestvuju na parlamentarnim izborima.

Letonija trenutno ima oko 1.900.000 stanovnika, od kojih oko 55.000 čine ruski državljeni. Prema cenzusu, jula 2017. godine je u Letoniji bilo 237.759 stanovnika ili 11,23 odsto stanovništva Letonije koji nisu državljeni Letonije, a u njih žive.⁵² Stanovnici bez letonskog državljanstva nemaju pravo da učestvuju u parlamentarnim i lokalnim izborima. Oni takođe nemaju pravo da rade u državnim organima, prava na penzije su im ograničena i izuzeti su od služenja vojnog roka. Oni mogu da budu naturalizovani pod uslovom da su najmanje pet godina imali stalno prebivalište u Letoniji, da vladaju letonskim jezikom i da tačno odgovore na pitanja vezana za ustav i istoriju Letonije – uključujući i to da je ona bila pod okupacijom Sovjetskog Saveza.⁵³

Rusija je tokom godina u više navrata pokrenula pitanje osoba u Letoniji i Estoniji kojima je ruski maternji jezik. Kritike na račun politika o давању држављанства у Letoniji и Estoniji uputili су и Parlamentarna skupština OEBS-a, „Amnesti internešenel” i Komisija Evropske unije. Stanovnike

⁵⁰ Istočno partnerstvo je zajednička inicijativa koja uključuje EU, njene članice i šest istočno-evropskih partnera: Jermeniju, Azerbejdžan, Belorusiju, Gruziju, Moldaviju i Ukrajinu.

⁵¹ file:///C:/Users/M/Downloads/Eesti_statistika_aastaraamat_2015.pdf; <http://www.pealinn.ee/newset/kristina-kallas-eesti-kodakondsus-halli-passi-omanikke-ei-vaimustan155223>; <http://www.ohtuleht.ee/754225/halli-passi-omanike-arv-on-10-aastaga-vahenud-45-000-vorra>

⁵² http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_04_latvia_statistics_in_brief_2017_17_00_en.pdf
[https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Non-citizens%20\(Latvia\)&item_type=topic&sr=100](https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Non-citizens%20(Latvia)&item_type=topic&sr=100)

⁵³ [https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Non-citizens%20\(Latvia\)&item_type=topic&sr=100](https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Non-citizens%20(Latvia)&item_type=topic&sr=100)

bez državljanstva su kao primer problema „bezdržavnosti” naveli i Komesar za ljudska prava i Specijalni izvestilac za ljudska prava UN.⁵⁴

Istorija konflikata. Problem ovde potiče od sporazuma koje su potpisale Nemačka i Sovjetski Savez u avgustu i septembru 1939. godine. Dva su pitanja danas uzrok glavnih nesuglasica sa Rusijom: prvo, da li su baltičke države, koje su spadale pod sferu interesa Sovjetskog Saveza prema dodatnom tajnom protokolu iz 1939. svojevoljno pristupile Sovjetskom Savezu avgusta 1940. godine; drugo, da li je njihovo pridruživanje Sovjetskom Savezu bilo posledica vojne moći Crvene armije i stanja okupacije, koje se završilo aneksijom. Političari i istoričari u Estoniji, Letoniji i Litvaniji koriste izraze „okupacija”, „aneksija” i „pripajanje” kada govore o događajima 1940. godine. Zvaničan stav Rusije je da potpisivanje sporazuma o uzajamnoj pomoći između Sovjetskog Saveza i baltičkih država u jesen 1939. godine ne dopušta tvrdnju da je Sovjetski Savez okupirao baltičke države juna 1940. godine, da međunarodni zakoni koji su bili na snazi između dva svetska rata nisu zabranjivali prisilu i da ne možemo govoriti o aneksiji jer su jula 1940. održani izbori u Estoniji, Letoniji i Litvaniji, čiji je ishod bilo formiranje novih državnih institucija koje su Vrhovnom sovjetu SSSR-a izrazile želju da se pridruže Sovjetskom Savezu.⁵⁵

Dodatne tenzije izaziva pitanje da li Estonce i Letonce koji su se borili u nemačkim oružanim snagama 1941–1945. godine treba tretirati kao kolaboracioniste ili estonske i letonske borce za slobodu. Gledište Estonije i Letonije je da su se Estonci i Letonci koji su se borili na strani nemačkih oružanih snaga prevashodno borili za slobodu Estonije i Letonije. Zvaničan stav Rusije je da su oni bili kolaboracionisti, od kojih je jedan deo kriv za ratne zločine.

Sećanja o istorijskim događajima Estonaca, Letonaca i Litvanaca i stanovništva ovih država kojem je ruski maternji jezik razlikuju se pre svega kad su u pitanju događaji iz II svetskog rata. Ankete sprovedene devedesetih godina prošlog veka pokazuju da su sećanja ove dve zajednice potpuno oprečna, posebno kad je u pitanju uloga Rusije u sudbini baltičkih zemalja. Jedan od glavnih narativa u kolektivnom pamćenju stanovništva baltičkih zemalja koje govori ruski jezik tiče se progona okupatora iz baltičkih država, oslobođenja od nemačke okupacije i dobrovoljnog ulaska baltičkih zemalja

⁵⁴ https://ru.sputniknews.lv/Latvia/20171009/6110143/Riekstins-Latvija-vypolniaet-objazatelstva-pered-russkojazychnymi.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com; Keno Verseck. Angst vor der russischen Minderheit – Spiegel 3.10. 2017. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/estland-und-lettland-das-problem-mit-der-russischen-minderheit-a-1169422.html>; Dace Akule. Latvian non-citizens excluded from voting. <https://euobserver.com/political/13003>

⁵⁵ Борьба за Прибалтику. Историк, 11, 2015, 71.

u Sovjetski Savez 1940. godine. U periodu posle raspada Sovjetskog Saveza, politika oblikovanja pamćenja dovila je u baltičkim zemljama do oblikovanja „istinite“ istorije zasnovane na zajedničkom pojmu statusa žrtve pod sovjetskom vlašću, čime je većina stanovništva koje govori ruski jezik isključena iz zajedničke istorije.⁵⁶

Estonija, Letonija i Litvanija u velikoj meri koriste Rusiju kao negativno takozvano „drugo“ u formiranju sopstvenog identiteta. Spoljna politika baltičkih država usmerena je ka pronalaženju načina da se ove države oslobođe zavisnosti od Rusije. Istraživanja usko usredsređena na sukob između Estonije, Letonije, Litvanije i Rusije izvode zaključak da koren sukoba duboko seže u formiranje identiteta. Nekoliko autora takođe tvrdi da bi integracija u evropske i transatlantske strukture trebalo da utiče da baltičke zemlje promene ovaj izražen sukob identiteta sa Rusijom. Za razliku od identiteta, koji je u velikoj meri istraživan kad su u pitanju Estonija, Letonija i Litvanija, kolektivno pamćenje, kao podjednako važna varijabla u odnosima baltičkih država i Rusije, nije u toj meri istraživano. Eskalacija napetosti u baltičko-ruskim odnosima vezana za II svetski rat, do koje je došlo 2004. i 2005. godine, i kriza u vezi sa spomenikom (uklanjanje sovjetskog ratnog spomenika „Bronzani vojnik“ u Talinu – „Bronzana noć“) u Estoniji 2007. godine povećale su interesovanje naučnika za ulogu političkog pamćenja u estonsko-ruskim odnosima.⁵⁷

Devedesetih godina prošlog veka političari Rusije i baltičkih zemalja polazili su od osnovne pretpostavke da svi oni dele vrednosti u dokumentima Saveta Evropske unije. Primer za to su saradnja i partnerstvo između Evropske unije i Rusije, koji datiraju od 1994. godine.⁵⁸ Kao što je već spominjano, odnosi između Estonije i Rusije posebno su se pogoršali 2007. godine nakon što je spomenik u sećanje pobede Sovjetskog Saveza u II svetskom ratu, takozvani „Bronzani vojnik“, uklonjen sa dugogodišnjeg mesta u Talinu.

Nakon što je Vladimir Putin izabran za predsednika Rusije 2012. godine, ruski lideri otpočeli su pokušaje da svet učine multipolarnim. Evroazijska carinska unija (Evroazijska ekonomski zajednica) i grupa zemalja BRIKS imaju posebnu ulogu u postizanju tog cilja.

⁵⁶ В.В. Воротников. Внешняя политика государств Балтии в начале XXI века. Серия 'Последовательные и восходящие европейские исследования'. Аспект Пресс, Москва, 2015, 195–198.

⁵⁷ <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/7569879>

⁵⁸ Соглашение о партнерстве и сотрудничестве, учреждающее партнерство между Российской Федерацией, с одной стороны, и Европейскими сообществами и их государствами-членами, с другой стороны. <http://docs.cntd.ru/document/1900668>; <http://russiae.eu/en/basic-documents> <http://russiae.eu/en/brief-overview-relations>

Dva sukoba – u Ukrajini i Siriji – u velikoj su meri ubrzali nastanak tenzija i negativnih tendencija u baltičkoj oblasti. Baltičke države priznaju ukrajinski državni udar kao legitiman, odbijaju da priznaju aneksiju Krima i smatraju sukob u istočnoj Ukrajini agresijom Rusije protiv Ukrajine. Uprkos tome što je Bliski istok geografski udaljen od baltičke oblasti, sirijska kriza je izvršila određen uticaj na baltičke države (migrantska kriza). Izbegličke kvote koje je objavio Brisel izazvale su dosta diskusija u baltičkim državama oko toga u kojoj meri Evropska unija može od članica da traži da preuzmu odgovornost za rešavanje problema koji je pogodio Evropu.

S druge strane, u baltičkim i zapadnim medijima već su objavljuvani i dalje se objavljuju članci koji predviđaju da će Rusija napasti baltičke zemlje i kakva će biti moguća reakcija Evropske unije i/ili NATO-a. Neki baltički političari su apelovali da se blokira kopnena veza između Rusije i kalinjingradske enklave.⁵⁹ Nakon što je počela ukrajinska kriza, stručnjaci za bezbednost sa Zapada skrenuli su pažnju na unutrašnju nestabilnost baltičkih država. U slučaju Estonije i Letonije podrazumeva se da je samosvest dela stanovništva koji govori ruski jezik porasla zbog ukrajinske krize i da je njihova odanost zemlji u kojoj borave stoga dovedena u pitanje.

U unutrašnjoj i spoljnoj politici baltičkih država prevlađuje antagonizam prema Rusiji. On se ispoljava u stalnim kritikama ruske unutrašnje, odbrambene i spoljne politike i ruskog tumačenja istorije. Međutim, njegov cilj je privlačenje pažnje u unutrašnjoj politici i pridobijanje podrške biračkog tela, odvraćanje pažnje od kritičnog stanja u kome se nalazi ekonomija, kao i osiguravanje vojne podrške zemalja Zapada, uključujući i SAD. Može se prepostaviti i da stalno pogoršavanje odnosa sa Rusijom odgovara interesima skandinavskih zemalja, jer predstavlja pariranje Rusiji kao ekonomskoj konkurenциji.

Baltičke države učestvuju u sankcijama protiv Rusije, podstaknutim krizom u Ukrajini. Kao odgovor na ekonomske sankcije Zapada, Ruska Federacija je 6. avgusta 2014. godine uvela zabranu na uvoz poljoprivrednih proizvoda i namirnica iz EU, SAD, Norveške, Kanade i Australije na period od godinu dana. 2013. godine, čak 19,8 odsto litvanskog, 16,2 odsto letonskog i 11,4 odsto estonskog izvoza išlo je u Rusiju.⁶⁰ Trenutno je zbog ovih sankcija količina robne razmene, uključujući i tranzit, znatno opala, a opala je i turistička poseta iz Rusije baltičkim zemljama. Prema statističkim podacima Evropskog parlamenta, tri baltičke države su među 11 zemalja čija je

⁵⁹ Угне Карапюнайте. В Литве прозвучала идея блокады Калининграда. <http://ru.delfi.lt/news/economy/v-litve-prozvuchala-ideya-blokady-kaliningrada.d?id=65537378>

⁶⁰ Žygimantas Mauricas. The effect of Russian economic sanctions on Baltic States. <https://e-markets.nordea.com/research/attachment/17231>

ekonomija najviše pogodjena sankcijama Rusiji: Estonija je izgubila 147, Letonija 87, a Litvanija 374.000.000 evra.⁶¹

Zbog sankcija Rusiji najviše trpi industrija mlečnih proizvoda u baltičkim zemljama. Čak i da Evropska unija i Rusija normalizuju odnose i podignu sankcije, mala je verovatnoća da će se izvoz poljoprivrednih proizvoda iz baltičkih zemalja u Rusiju ikada oporaviti. Rusija je znatno povećala ulaganja u poljoprivredu i postepeno postaje izvoznik poljoprivrednih proizvoda.⁶² To znači da nisu preterano realna nadanja političara i poslovnih kruškova u baltičkim zemljama⁶³ da će se po okončanju sankcija poljoprivredni proizvodi ovih zemalja vratiti na rusko tržiste.

GLAVNI GEOPOLITIČKI AKTERI, „POJAS I PUT” I INICIJATIVA „16+1”

Iako je inicijativa „16+1” osmišljena pre svega kao ekonomski projekat, njenja realizacija otvara mnoga politička i bezbednosna pitanja. Od šesnaest država Srednje i Istočne Evrope jedanaest su članice Evropske unije, a dvanaest članice NATO-a. Ovih šesnaest zemalja se znatno razlikuje po pitanju geografskih odlika i istorije.

Prvo pitanje: kako izbalansirati kinesku politiku „16+1” unutar odnosa sa Kinom i EU? Tokom Hladnog rata odnosi između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope funkcionali su unutar trougla Sovjetski Savez – Kina i Sovjetski Savez – istočnoevropske satelitske države. Usled raspada Sovjetskog Saveza nastale su okolnosti u kojima na odnose Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope u velikoj meri utiču Evropska unija, Rusija i SAD.

Rusija. Kada je predstavljena ideja o „Pojasu i putu”, nekoliko članaka objavljenih u Rusiji navodilo je na zaključak da Rusija želi da neutrališe uticaj Kine u Srednjoj Aziji i baltičkim zemljama.⁶⁴ Na primer, profesor Konstantin

⁶¹ The Russian Embargo: Impact on the Economic and Employment Situation in the EU. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/536291/IPOL_BRI\(2014\)536291_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/536291/IPOL_BRI(2014)536291_EN.pdf); Who are the Major Losers of Russian Sanctions? <http://blog.euromonitor.com/2014/08/who-are-the-major-losers-of-russian-sanctions.html>; Потери Европы от антироссийских санкций <http://ru.sputnik-news.ee/infographics/20150916/181727.html>

⁶² https://ru.sputniknews.lv/com/radio/20171025/6261572/zubec-pribaltijskim-fermeram-nuzhno-iskat-rynki-sbyta-v-jugo-vostochnoj-azii.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

⁶³ https://politexpert.net/70100-glava-minselkhoza-litvy-markauskas-my-khoteli-by-vernutysa-na-rossiiskii-rynek?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

⁶⁴ Maria Lagutina. Improving Relations with Russia and Ukraine. In: *China's Belt and Road: A Game Changer?* Edited by Alessia Amighini. ISPI, Milano, 2017, 61.

Kudolej, šef katedre Evropskih studija na Fakultetu međunarodnih odnosa Univerziteta u Sankt Peterburgu, predviđa u članku „Baltičko more i povećavanje međunarodnih tenzija”, objavljenom 2016. godine u časopisu „Baltički region” (*Балтийский регион*), koji izdaje Univerzitet u Kalinjingradu, da se u bliskoj budućnosti može očekivati da Kina sve više bude aktivna u baltičkoj oblasti. Kudolej prepostavlja da će Kina početi da obraća posebnu pažnju na izgradnju moderne infrastrukture i logistike u ovoj oblasti i da nije nemoguće da će jednog dana kineska roba zameniti rusku robu u nekim baltičkim lukama. Kudolej smatra da ruske aktivnosti u baltičkoj regiji moraju da budu usmerene ka sprečavanju slabljenja položaja Rusije i stvaranju preduslova za njeno dalje jačanje.⁶⁵ Drugi primer je poseta kineske delegacije Estoniji juna 2016. godine. Ruski portal za informisanje „Sputnjik” je s dozom razdražljivosti naveo da, iako se ne zna tačna svrha posete, treba obratiti pažnju na to što je jedan od članova ove, „po diplomatskim merilima vrlo skromne delegacije”, bio bivši direktor Industrijske i komercijalne banke Kine (ICBC), Đang Đanćing. Pominje se i da je Đang Đanćing postavljen na čelo fonda „Finansijski holding Kine i Srednje i Istočne Evrope” (*Sino-Central Eastern Europe Financial Holding*), koji će biti osnovan radi ostvarivanja finansijske saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope. Svrha fonda je da ulaze u infrastrukturu i poslovne projekte u Srednjoj i Istočnoj Evropi, kao i u projekte vezane za preduzeća u Srednjoj i Istočnoj Evropi u vrednosti od deset milijardi evra.⁶⁶

Konkurenca ili rešenja koja isključuju Baltik: Rusija želi deo tranzitnih usluga vezanih za robu iz Azije. Cilj je da se formira transportni koridor od Kine preko Rusije do Evrope, zbog čega bi tovar mimoilazio baltičke zemlje. Decembra 2017. godine, prvi probni voz sa kineskom robom iz Urumčija u Kini stigao je u luku Kotka u Finskoj. U znak odmazde, ruske informativne agencije objavile su da je zbog antiruske politike baltičkih zemalja kompanija „Transkontejner” (*Трансконтейнер*) prinuđena da zaobiđe rizike vezane za tranzit i preusmeri robu iz Kine za evropsko tržište tako da ona zaobilazi baltičke zemlje.⁶⁷ Na primer, Austrija i Rusija planiraju da produže transsibirski autoput preko Ukrajine i Slovačke do Beča. Planira se

⁶⁵ К.К. Худолей. Регион Балтийского моря в условиях обострения международной обстановки, 17–18. <http://cyberleninka.ru/article/n/region-baltiyskogo-morya-v-usloviyah-obostreniya-mezhdunarodnoy-obstanovki>; https://journals.kantiana.ru/upload/iblock/df9/Khudoley_4-16.pdf

⁶⁶ http://sputnik-news.ee/finance_and_companies/20160810/2955361.html, <http://sputnik-news.ee/economy/20160811/2965643.html>

⁶⁷ http://ru.sputniknews.lt/radio/20171227/4744837/kovalev-rf-ne-hochet-imet-dela-s-nestabilnimi-stranami-tranziterami.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com; <http://expert.ru/2017/12/26/rossiya-zapustila-tranzit-gruzov-iz-kitaya-v-es-v-obhod-pribaltiki/>

izgradnja 450 kilometara železnice sa širinom koloseka od 1.520 milimetara, od Košica, blizu ukrajinske granice, do Beča. U Beču bi bio izgrađen teretni terminal koji bi godišnje mogao da primi 200.000 vozova, od kojih bi svaki imao 67 vagona. Ideja je da kineska roba može da se transportuje za tri do četiri dana kroz Rusiju ako bi se izgradila železnica kojom bi teretni vozovi mogli da putuju brzinom od gotovo 200 kilometara na čas. Rusija, Ukrajinija, Slovačka i Austrija osnovale su novo zajedničko preduzeće (*Breitspur Planungsgesellschaft mbH*) za izgradnju ove železnice. Vizija ove kompanije je da bude najefikasnija železnička transportna veza između Azije i Srednje Evrope, sa ciljem da se formira održivi transportni koridor. Direktna veza koja bi iz toga proizašla garantovala bi brže vreme transporta između Azije i Evrope: samo petnaest dana bilo bi potrebno od istočne Kine do Beča.⁶⁸

Rusija, Azerbejdžan i Iran su najavili plan da uspostave međunarodni multimodalni transportni koridor „Sever–Jug” (INSTC), od Mumbaja, preko Irana, Azerbejdžana i Rusije, sve do Helsinkija. Jedan od njegovih krakova išao bi od Moskve preko Belorusije i Poljske do Zapadne Evrope.⁶⁹ Rusija i Norveška počele su da ulažu u luke na Severnom ledenom okeanu. Korišćenje Severnog ledenog okeana smanjilo bi vreme transporta kineske robe za oko dve do tri nedelje.

Stare zemlje Evropske unije neprijateljski su nastojene prema aktivnostima Kine u vezi sa zemljama Srednje i Istočne Evrope. Negativni argumenti koji se pominju su, pored pozitivnih argumenata vezanih za saradnju „16+1”, najpre, da je „Pojas i put” preduslov za kinesku ekonomsku ekspanziju, koja dugoročno posmatrano promoviše kineski svetski poredak i preticanje SAD kao globalne sile. Drugo, projekat „Pojas i put” je podugovor koji ne zadovoljava zahteve Evropske unije za transparentnošću, demokratijom i zaštitom životne sredine. Ekomska ekspanzija Kine ubrzava nestajanje radnih mesta i čini Evropsku uniju zavisnom od Kine. Treće, evropske zemlje će biti preplavljenе jeftinom robom iz Kine pošto će vreme i cena njenog transporta znatno opasti kada se otvore novi saobraćajni koridori. Četvrti, vozovi iz Kine za Evropu vraćaće se prazni ili polupuni. Peto, unutrašnju politiku, ekonomiju i pravni sistem zemalja Evropske unije razvija Evropska unija. Članovi Evropske unije iz zemalja Srednje i Istočne Evrope i kandidati za članstvo u EU moraju da sa EU usklade sporna pitanja koja se tiču saradnje sa Kinom.⁷⁰ Na primer, u maju 2017. godine, neposredno pre

⁶⁸ <http://www.breitspur.com/idea.html>

⁶⁹ http://dergachev.ru/geop_events/311216-02.html#.Wf3IA9gY6d0

⁷⁰ <https://sputnik-news.ee/economy/20170521/5804483/eesti-kahtleb-siiditee-mot-tekuses.html>; The Economist explains. What is China's belt and road initiative? <https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2017/05/economist-explains-11>.

održavanja Foruma „Pojas i put” u Pekingu, potpredsednik Evropske komisije, finski političar Jirki Katajnen je u intervjuu za finske novine optužio Kinu da preuzima strateški važna preduzeća u Evropi, ali da u isto vreme štiti svoje tržište od stranih investicija. On je rekao da „Evropska komisija nažalost ne može da zabrani prodaju preduzeća Kinezima ili nekoj trećoj strani”.⁷¹ Na okruglom stolu Foruma „Pojas i put” u Pekingu, Katajnen je rekao da kontinuirana globalizacija ne može da se zaustavi i predstavio je platformu koja se sastojala od devet načela ili uslova Evropske unije na kojima treba da se zasniva saradnja u okviru „Pojasa i puta”.⁷² Kada se uzme u obzir ideo finskog kapitala u tržištu baltičkih zemalja, zahtev za zakonskom regulativom sasvim je razumljiv. Međutim, ako se uzme u obzir da su Finska i skandinavske zemlje zauzele važan položaj u ekonomskom životu baltičkih zemalja⁷³ nakon raspada Sovjetskog Saveza, može se postaviti pitanje koliko je poštено zahtevati takvu regulativu.

Direktor Nemačkog instituta za razvoj Peter Volf izjavio je da Inicijativa „Pojas i put” treba da se razvije od bilateralne kineske inicijative u „multilateralniji” mehanizam, koji bi uključio preduzeća u privatnom vlasništvu i nacionalne i regionalne državne institucije.⁷⁴

Na konferenciji evropskih diplomata u Parizu, krajem avgusta 2017. godine, ministar spoljnih poslova Nemačke Sigmar Gabriel upozorio je da Kina pokušava da „podeli Evropu” i da Evropa mora da iznađe zajedničku strategiju za neutralisanje uticaja Pekinga. On je zahtevao od Kine da poštuje politiku „jedne Evrope”, baš kao što evropske zemlje poštuju politiku „jedne Kine”. To je ponovio u decembru na Berlinskom forumu za spoljnu

Dragan Pavličević. “16+1 Promoting Belt and Road Initiative: Challenges and Potential Policy Responses”. In: *How the 16+1 Cooperation promotes the Belt and Road Initiative*. Huang Ping, Liu Zuokui. China-CERC Think Tanks Book Series. China Social Sciences Press, Beijing 2017, 58–59; Viktor Eszterhai. “16+1 Cooperation” Promoting Belt and Road Initiative Better after the Belt and Road Forum for International Cooperation. In: *How the 16+1 Cooperation promotes the Belt and Road Initiative*. Editors-in-chief Huang Ping, Liu Zuokui. China-CERC Think Tanks Book Series. China Social Sciences Press, Beijing 2017, 94–95.

⁷¹ Katainen tahtoo turbovaihteen Kiina-neuvotteluihin. *Kauppalehti*, May 5, 2017; <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/katainen-tahtoo-turbovalteen-kiina-neuvotteluihin/pFG8iyxF>

⁷² http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-1332_en.htm

⁷³ Zbog pritisaka Evropske unije, baltičke zemlje koje žele da uđu u EU primorane su da preispitaju zakonsku regulativu vezanu za strane državljanje koja uređuje privatizaciju i preduzetništvo, posebno regulativu koja se tiče kupovine zemljišta i izvoza kapitala. U mnogim slučajevima, to je nanelo štetu domaćim ekonomijama.

⁷⁴ Peter Wolff. China's 'Belt and Road' Initiative – Challenges and Opportunities German Development Institute / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE). http://www.die-gdi.de/uploads/media/Belt_and_Road_V1.pdf

politiku. Gabrijel je izjavio da Inicijativa „Pojas i put” nije puko istorijsko podsećanje na Marka Pola vezano za trgovinu, već da je, na kraju krajeva, to geostrateški koncept koji Kina koristi da nametne svoje ideje o poretku u oblasti trgovinske politike, geografije, geopolitike, a napisletku možda i u vojnom pogledu.⁷⁵

Poljska je 2011. godine sklopila trgovinsko partnerstvo sa Kinom i često se među šesnaest zemalja Srednje i Istočne Evrope smatra vodećom zemljom u pogledu odnosa sa Kinom kroz platformu „16+1”.⁷⁶ Poljska je u periodu od 1936. do 1938. godine zaključila da je vreme da se realizuju planovi za takozvano Međumorje ili Intermarijum (*Międzymorze*). Međumorje je plan koji je prvo bitno osmislio Jozef Piłsudski nakon I svetskog rata, a čiji je cilj bio da se formira federacija zemalja Srednje i Istočne Evrope, koju bi predvodila Poljska. Ova federacija je trebalo da uključi i baltičke zemlje.⁷⁷ Glavna svrha ovog plana bila je da se izbegne dominacija velikih sila u Istočnoj Evropi: Nemačke i Rusije. Pitanje je, međutim, da li je Međumorje kao plan odražavalo političku stvarnost Istočne Evrope između dva rata i da li je ostvarenje tog plana bilo izvodljivo. Uprkos pokušajima da postane supersila, Poljska u doba između dva rata nije imala političke, ekonomskе i vojne preduslove da formira i predvodi takav savez država. Ona takođe nije mogla da učini ništa da prevaziđe međusobne protivrečnosti zemalja između Baltičkog i Crnog mora.

Međumorje je danas ponovo aktuelno u Poljskoj kao „Inicijativa tri mora”, „Ćilibarski put” i projekat „Via Karpatija”. Poljska je, uz Švedsku, bila jedan od pokretača programa „Istočnog partnerstva”. Februara 2017. godine poljski ministar spoljnih poslova Witold Waścikowski priznao je da je regionalna saradnja u vezi sa tri mora – Baltičkim, Jadranskim i Crnim morem – postala jasan odraz aktivne spoljne politike Poljske da očuva nacionalnu

⁷⁵ [https://synglobe.net/2017/09/04/german-foreign-minister-says-china-must-respect-a-one-europe-policy-if-it-wants-europe-to-pursue-a-one-china-policy/](https://synglobe.net/2017/09/04/german-foreign-minister-says-china-must-respect-a-one-europe-policy-if-it-wants-europe-to-pursue-a-one-china-policy;); http://www.new-york-un.diplo.de/Vertretung/newyorkvn/en/_pr/speeches-statements/2017/20171205-gabriel-koerberfoundation.html

⁷⁶ <https://thediplomat.com/2017/11/slovakias-overdue-china-strategy/>

⁷⁷ Waldemar Rezmer. Małe państwa bałtyckie 1918–1940. Próby sojuszów wojskowych. – Nad Bałtykiem. W kręgu polityki, gospodarki, problemów narodowo-ścigowych i społecznych w XIX i XX wieku. Księga jubileuszowa poświęcona Profesorowi Mieczysławowi Wojciechowskiemu, red. Z. Karpus, J. Kuczkow, M. Wołos. Toruń, 2005, 931–935. Marek Kornat. Польская концепция „Междуречья” в 1937–1938 гг.: политический миф и историческая реальность. В: *Мюнхенское соглашение 1938 года: История и современность*. Материалы международной научной конференции Москва, 15–16 октября 2008 г. Редактор Н. С. Лебедева, М. Волос. Составитель Ю. М. Коршунов, Москва, 2009, 61.

bezbednost.⁷⁸ Inicijativu „Jadransko more – Baltik – Crno more” predstavila je i predsednica Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović u septembru 2015. godine. Ona smatra da inicijativa treba da funkcioniše kao okvir za poboljšanje saradnje dvanaest zemalja Srednje i Istočne Evrope u sferi politike, ekonomije i bezbednosti. Tokom razgovora kineskog predsednika Si Đinpinga sa Grabar-Kitarević oktobra 2016. godine, on je pozdravio inicijativu „Jadransko more – Baltik – Crno more”, naglašavajući da je razvoj koridora Sever–Jug u Evropi preko luka na Jadranskom i Baltičkom moru podudaran sa kineskom strategijom Puta svile.⁷⁹ Danas Poljska smatra Rusku Federaciju sve agresivnijim akterom u međunarodnim odnosima. Cilj Poljske je da neutrališe politički i ekonomski uticaj Rusije u zemljama Srednje i Istočne Evrope i postane vodeća država među ovim zemljama. U uslovima nastale krize, Poljska pretenduje da zadrži položaj vodeće sile za garantovanje bezbednosti ne samo u oblasti Baltičkog mora, već i u Srednjoj i Istočnoj Evropi.⁸⁰ Balansiranje aktivnosti Poljske u Istočnoj Evropi i njenih odnosa sa Rusijom predstavlja višestruki problem. Sve aktivnosti koje su usmerene na to da se bivše sovjetske države približe Evropskoj uniji podrivaju odnose sa Rusijom, koja saradnju u okviru Istočnog partnerstva smatra širenjem sfere uticaja Evropske unije. Oslanjajući se na NATO i SAD za pomoć, Poljska je sa Estonijom, Letonijom i Litvanijom pokušala da sklopi lokalni „savez za protivraketnu zaštitu”. Predsednici ove četiri zemlje su 2012. godine razgovarali o uspostavljanju sistema za protivraketnu zaštitu jer su procenile da postoji asimetrična pretnja od nuklearnih projektila i da postoje indikacije da se raketni potencijal Rusije u Kalinjingradskoj oblasti povećao. Uzajući na događaje u Ukrajini, Poljska i baltičke države su avgusta 2014. godine prosledile molbu samitu NATO u Velsu 2014. godine da se protivraketni sistem Evrope usmeri protiv Rusije, ali se većina članica NATO, a posebno Nemačka, usprotivila ovoj ideji, upozoravajući da to može da bude nepotrebna provokacija Moskve.⁸¹ Ipak, čak je i danas preduslov za ovo politička i ekomska podrška neke supersile. To bi značilo da Poljsku mora da

⁷⁸ Dominik Mierzejewski. “China-CEE Maritime Cooperation: Polish Intermarium Plan and 16+1 Nexus”. In *'16+1 Cooperation': Status quo, Prospects and Policy Suggestions*. Editors-in-chief Huang Ping, Liu Zuokui. China-CEEC Think Tanks Book Series. China Social Sciences Press, Beijing 2017, 79–80.

⁷⁹ Emanuele Csimia. China Russia and the EU's Intermarium block. <https://euobserver.com/eu-china/132635>

⁸⁰ Małgorzata Klatt. “The Eastern Partnership Poland's influence on the EU's foreign policy”. In: *Transitions Revisited. Central and Eastern Europe twenty years after the Soviet Union*. Edited by Eva Polonska-Kimunguyi and Patrick Kimunguyi. Warsaw, 2012, 197.

⁸¹ <http://www.spiegel.de/international/europe/nato-considers-missle-shield-directed-against-russia-a-987899.html>

podrži SAD i da Međumorje ima primese atlantizma. Iz perspektive SAD, plan Međumorja povećava prisustvo NATO-a u regionu.

SAD. Za SAD, Srednja i Istočna Evropa, uključujući i baltičke zemlje, predstavlja geostratešku oblast od velikog vojnog značaja, koja omogućava da se odvratи potencijalno rusko širenje vršenjem stalnog političkog i vojnog pritiska i povećavanjem vojnog prisustva u regionu. Na primer, zajednička pomorska vojna vežba u letu 2017. godine, koju su sprovele Rusija i Kina na Baltičkom moru i zajedničke vežbe Rusije i Belorusije u jesen, izazvale su veliku zabrinutost SAD i NATO-a.⁸² To znači da SAD trenutno smatraju baltičke države svojom sferom interesa i podstiču baltičke lidere da nastave sa antiruskom retorikom. Na primer, američki analitičar Pol A. Kloub je naglasio: „Smatram da postoji mnogo toga što bi mi trebalo da radimo da pospešimo bezbednost na Baltiku što nema nikakve veze sa NATO-om ili našom vojskom... trebalo bi da se zalažemo za transparentnost svih ekonomskih i političkih aktivnosti... treba na sve moguće načine da podstičemo razgovore između državnih organa i društava Estonije, Letonije, Litvanije, s jedne, i Rusije, s druge strane.”⁸³ U isto vreme, izjave nekoliko američkih političara dovele su u pitanje pomoć NATO-a baltičkim državama.⁸⁴ 2016. godine, tokom predsedničke kampanje, Donald Tramp je šokirao Evropu i baltičke države kada je sugerisao da Severnoatlantski sporazum ne obavezuje SAD da brane napadnute članice. Drugi takav primer je izjava bivšeg predsedavajućeg Predstavničkog doma američkog Kongresa, republikanca Njuta Gingriča u julu 2016. godine. Kada su Gingrič pitali da li će Tramp i SAD pomoći zemljama poput Estonije u slučaju ruske invazije, Gingrič je rekao da bi i on „dobro razmislio o tome... Estonija je u predgrađu Sankt Peterburga. Rusi neće nužno poslati vojsku preko granice. Rusi će uraditi ono što su uradili u Ukrajini... nisam siguran da bih rizikovao nuklearni rat oko mesta koje je predgrađe Sankt Peterburga. Mislim da moramo da razmislimo šta bi to značilo”.⁸⁵

⁸² <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/china-russia-baltic-navy-exercises.html>; <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2017-10-04/true-purpose-russia-zapad-military-exercises>; https://www.pravda.ru/news/world/31-10-2017/1352127-usa-0/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fzen.yandex.com

⁸³ Paul A Clobe. Testimony Prepared for a Hearing on US Policy toward the Baltic States, US House of Representatives Committee on Foreign Affairs' Sub-Committee on Europe, Eurasia and Emerging Threats. March 22, 2017 Washington D.C.

⁸⁴ Newt Gingrich: NATO countries “ought to worry” about U.S. commitment. <http://www.cbsnews.com/news/newt-gingrich-trump-would-reconsider-his-obligation-to-nato>

⁸⁵ Gordon G. Chang. “Here’s How China and Russia Will Test Trump”. *Daily Beast*, November 11, 2016. <https://www.thedailybeast.com/heres-how-china-and-russia-will-test-trump>; Newt Gingrich: NATO countries “ought to worry” about U.S. commitment. <http://www.cbsnews.com/news/newt-gingrich-trump-would-reconsider-his-obligation-to-nato>

Iako su SAD izrazile usmenu podršku inicijativi „Pojas i put”, pošto bi američke kompanije takođe od nje mogle da ostvare zaradu, SAD je, slično Evropskoj uniji, izrazila i negativan stav prema Inicijativi „Pojas i put” i Inicijativi „16+1”.⁸⁶ Argumenti SAD su višestruki: podržavanje „Pojasa i puta” znači pospešivanje kineske političke i ekonomske moći u velikom delu sveta; postoje značajni rizici vezani za strategiju „16+1”, pre svega zajednički problem da velika očekivanja od Kine budu izneverena kada se suoče sa surovom stvarnošću; uprkos svim obećanjima o investicijama, neki u regionu su primetili da su grinfeld investicije Kine, koje dovode do otvaranja novih radnih mesta, vrlo sporadične; EU i SAD su i dalje ubedljivo najveći investitori, što se vrlo verovatno neće promeniti narednih nekoliko decenija; niko, a ponajmanje Kina, koja ima vrlo malo iskustva u regionu, ne treba da zanemari stara, trenutno mahom latentna neprijateljstva na Balkanu, ali i u širem regionu; šesnaest evropskih država koje su okupljene zarad saradnje s Kinom svedoče o novom dobu globalne Kine; ni u jednoj od ovih država Kina do sada nije bila bitna – one su opstajale u različitim geopolitičkim okvirima i kontekstima, ali u drugoj deceniji XXI veka ovu raznovrsnu grupu zemalja, čije se članice u velikoj meri razlikuju, ujedinjuje zajednička želja da dobiju više od prilika koje nudi Kina.⁸⁷

ZAKLJUČAK

1. Sa geostrateške tačke gledište, za Kinu su zemlje Srednje i Istočne Evrope važna veza između koridora „Pojasa i puta” i većih zapadnoevropskih tržišta. Tranzitni i logistički potencijal ovih zemalja do sada nije bio u potpunosti iskorisćen, posebno kad su u pitanju železnice i luke u baltičkim zemljama i Poljskoj. Za Kinu je danas glavno odredište na severu Srednje i Istočne Evrope Poljska. Sama Poljska bi želela ekonomsku i političku prevlast u baltičkoj regiji. U Poljskoj trenutno postoji samo jedan transportni i logistički centar: Lođ. Glavni transportni i logistički centri kineske robe u Duisburgu i

⁸⁶ tion-to-nato; Spencer Acerman White House Official Floated Withdrawing U.S. Forces to Please Putin. *Daily Best*, January 9, 2018. <https://www.thedailybeast.com/white-house-official-floated-withdrawing-us-forces-to-please-putin>

⁸⁷ <https://www.forbes.com/sites/northwesternmutual/2017/09/22/how-two-major-hurricanes-will-affect-the-economy/#4c0ef4aa25f2>

Kerry Brown. China's Geopolitical Aims: The Curious Case of 16-Plus-1. <https://thediplomat.com/2017/05/chinas-geopolitical-aims-the-curious-case-of-the-16-plus-1/> Barbara Surk. As China Moves in, Serbia Reaps Benefits, With Strings Attached. <https://www.nytimes.com/2017/09/09/world/europe/china-serbia-european-union.html>

Hamburgu su već preopterećeni, a mogućnosti za njihovo proširenje su ograničene. Kao baltička zemlja, Letonija je primer nove mogućnosti za saradnju „16+1” na Baltiku.

2. Prednosti luka u baltičkim državama potiču od njihovog geografskog položaja, jer su one spona između Evrope i Azije. Luke u Letoniji i Litvaniji su slobodne od leda, a estonske luke se lede ukoliko je zima izuzetno hladna. To je svakako prednost u poređenju s ruskim lukama na Baltičkom moru, gde tokom zimskog perioda moraju da se koriste ledolomci. Glavni nedostaci u ovom pogledu potiču od geopolitičkih uticaja i zategnutih odnosa između baltičkih zemalja i Rusije, koji su opisani u ovom radu. Politički faktori su već ugrozili ekonomске odnose između baltičkih država i Rusije i to bi dugoročno moglo da svede ulogu luka baltičkih zemalja u lancu isporuke između Evrope i Azije na minimum.
3. Želja Kine da uključi zemlje Srednje i Istočne Evrope u strategiju „Puta svile” može dodatno da oslabi uticaj Rusije nad njenim zapadnim susedima. Rusija će se neizbežno protiviti svim potezima koji dovode do jačanja saradnje među zemljama Srednje i Istočne Evrope, smatrajući to naporima da se ruska teritorija udalji od Zapadne Evrope. Autoru ovog rada ostaje nejasno da li je Rusija spremna da kineskim kompanijama garantuje korišćenje svojih železница, što bi baltičkim državama, koje prema Rusiji imaju neprijateljski stav, omogućilo da ostvare dodatnu vrednost tako što će koristiti ruske železnice. Treba dodati da će ostvarenje ovog plana zavisiti i od troškova izgradnje infrastrukture u Rusiji, ruske birokratije i dozvola, infrastrukturnog potencijala ruskih železnica i njihovog tehničkog stanja. Uz to, Rusija će možda želeti da ostvari profit od kineskog tranzita i da ga preusmeri ka ruskim lukama na obali Baltičkog mora. Zbog toga nije moguće ponuditi dugoročna ekonomска predviđanja. Rusija će možda odlučiti da prihvati samo one komponente projekta „16+1” koje se poklapaju sa njenim ekonomskim i političkim interesima. Na primer, septembra 2017. godine objavljeno je da će Litvanske železnice, u saradnji sa Kalinjingradskim železnicama, otvoriti novi saobraćajni koridor duž trase Poljska (Lođ) – Kalinjgradska oblast – Belorusija – Rusija – Kazahstan – Kina (Urumči).
4. Razvijenost ekonomija baltičkih zemalja, raspoloživi resursi i sve malobrojnija radna snaga ne dozvoljavaju Estoniji, Letoniji i Litvaniji da budu konkurentne na tržištu Evropske unije (izuzev u sektoru informacionih tehnologija) i to je prepreka privlačenju velikih stranih investicija. Kapacitet za konkurentnost baltičkih država je veoma mali, a profit koji se dobija otvorenošću tržišta, kao u slučaju

Evropske unije, je mali ili čak nepostojeći kad se uzme u obzir konkurentnost koja potiče od kursa evra, bankrot malih preduzeća, sve manji broj poreskih obveznika kao posledica toga što radnospособno stanovništvo napušta zemlju itd. Baltičke države još uvek nisu postale uticajni i nezavisni akteri, koji mogu da određuju politička i ekonomска pravila.

5. Današnji model kapitalizma zemalja Srednje i Istočne Evrope može se opisati kao finansijski kapitalizam ili zavisna tržišna ekonomija, koji podrazumevaju suštinsku zavisnost od investicija i ekonomiju transnacionalnih korporacija. Baltičke države, koje su takođe primorane da izaberu zavisnu tržišnu ekonomiju, nemaju potrebne resurse da bi primenjivale nezavisnu ekonomsku politiku. Stra-na ulaganja u baltičke države i razvijanje njihovog izvoza u velikoj meri zavisi od njihove sposobnosti da garantuju raspoloživost kvalifikovane radne snage. Trenutno postoji nedostatak obučenih radnika, koji su potrebni kako lokalnim tako i stranim kompanijama, ali i ljudi koji bi mogli da garantuju uspeh preduzetnika na izvoznim tržištima. Kada se uzme u obzir da u ulaganjima u baltička tržišta prednjače Švedska, Finska, Norveška, Holandija i Rusija, dodavanje još jednog aktera ne bi bilo u interesu finansijskih sektora ovih zemalja.
6. Kao deo projekta „Pojas i put” i inicijative „16+1”, Kina će odaslati kapital, stručnost i radnike u zemlje Srednje i Istočne Evrope, gde je trenutno prisutna vojska SAD, gde SAD vrši uticaj i koji je važna oblast za SAD u geopolitičkom smislu. Preduslovi koje traže predstavnici Evropske komisije u vezi sa realizacijom projekta „Pojas i put” su da se primene jasno utvrđena pravila.
7. Samo Kina i Rusija zaista mogu da ugroze globalnu premoć SAD. Projekat „Pojas i put” i inicijativa „16+1” su izražen bezbednosni izazov za današnji svetski poredak. Dugoročno gledano, kineska globalna saobraćajna i trgovinska mreža i ruska vojna obnova nesumnjivo će dovesti u pitanje globalnu prevlast SAD.
8. Pošto u odnosima Estonije, Letonije i Litvanije i Kine tokom istorije nije bilo sukoba, to omogućava da se ideološka pitanja ostave po strani i da se u bilateralnim odnosima izabere pragmatizam. Međutim, baltičkim državama nedostaje jasna vizija u pogledu inicijative „16+1”, jer ne postoji plan koji bi jasno izložio ciljeve u okviru inicijative. Letonija i Litvanija su više zainteresovane za projekat „Pojas i put” nego Estonija. Odnosi između baltičkih država nisu uvek bili harmonični, posebno kad su u pitanju ekonomski pitanja.

Ovo istraživanje finansiralo je estonsko Ministarstvo obrazovanja i nauke i istraživački fond Estonskog saveta za istraživanja br. IUT31-6. Posebno se zahvaljujem prevodiocima iz Estonije Maris i Janu Petersu.

Prevod sa engleskog jezika:
Jelena Bošnjak

Žarko Obradović

Vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

„POJAS I PUT” NA BALKANU I SRBIJI (izazovi saradnje)

Sažetak

Kineska Inicijativa „Pojas i put” o povezivanju prostora Kine (Azija) sa Afrikom i Evropom brojnim putnim i železničkim pravcima i saradnji država u različitim oblastima obuhvata u svom zapadnom delu na prostoru Evrope i sve države na Balkanu. Sve one sarađuju sa NR Kinom, bilateralno i unutar procesa saradnje Kine sa zemljama Centralne i Istočne Evrope. Neke od balkanskih država su članice Evropske unije, dok su ostale kandidati za članstvo, ali za sve je zajedničko da nastoje da unaprede svoje odnose sa Kinom kroz realizaciju različitih projekata. Uzimajući u obzir nameru Evropske unije da „prati” poslovanje kineskih kompanija u zemljama članicama i realizaciju infrastrukturnih i drugih projekata saradnje balkanskih država sa NR Kinom, sADBina te saradnje i projekata zavisće nesumnjivo od odnosa (i interesa) EU prema Kini. Mogućnost uticaja Evropske unije biće veća prema svojim članicama u odnosu na države kandidate za članstvo. Takav odnos, sa druge strane, daje zemljama kandidatima veće mogućnosti za saradnju sa Kinom, pogotovo Srbiji, koja među svim državama na Balkanu ima najviši nivo međudržavnih odnosa sa NR Kinom, najveći broj započetih i (do sada) završenih projekata. Mogućnosti uticaja drugih velikih država na realizaciju Inicijative „Pojas i put” na prostoru Balkana su bitno umanjene ili ne postoje, bilo zbog toga što te zemlje ne smatraju NR Kinu geopolitičkim suparnikom na ovim prostorima (SAD npr.) ili zbog toga što imaju dobre bilateralne odnose sa Kinom i aktivno učestvuju u realizaciji „Pojasa i puta”, kao što je reč o Turskoj.

Ključne reči:

Pojas i put, balkanske države, Kina, Evropska unija, velike sile, izazovi saradnje

Inicijativa „Pojas i put”, o povezivanju prostora Azije sa Afrikom i Evropom različitim teritorijalnim i pomorskim pravcima, promovisana je od strane Si Činpinga, predsednika Narodne Republike Kine, tokom posete Kazahstanu, septembra, i Indoneziji, oktobra 2013. godine.¹ „Pojas i put” predstavlja ne samo novu razvojnu strategiju NR Kine na globalnom planu, već u isto vreme i ponudu za saradnju i razvoj velikog broja država koje se nalaze na pravcima realizacije ovog grandioznog projekta.² Izgradnja infrastrukturnih projekata (putnih i železničkih pravaca), realizacija projekata u oblasti energetike, industrije, nauke, obrazovanja, informisanja i dr.³ predstavljaju jaku osnovu za ekonomski i društveni razvoj zemalja članica projekta i unapređenja saradnje među državama, ne samo u njihovim bilateralnim odnosima, uključujući i njihove odnose sa NR Kinom, već i saradnju na regionalnom planu u okviru projekata koji uključuju više susednih država. Po svom razvojnom karakteru, ponudom za saradnju država koja podrazumeva dobrovoljnost a ne obaveznost, uzajamnu dobrobit za sve učesnike i različite benefite za građane, „Pojas i put” ima u isto vreme veliki značaj za unapređenje mira i bezbednosti u svetu.

O ogromnom globalnom značaju „Pojasa i puta” najbolje govori broj država koje učestvuju u projektu. U vreme kada je „Pojas i put” promovisan (2013. godine) obuhvatilo je ukupno 65 država koje su se nalazile na pravcima

¹ “Work Together to Build the Silk Road Economic Belt” (Part of the Speech at Nazarbayev University, Astana, Kazahstan); “Work together to Build a 21 – century Maritime Silk Road” (Part of the speech at the People’s Representative Council of Indonesia); XI JIN-PING, The Governance of China, Foreign Languages Press, Beijing 2014, pp. 315–319, 320–324.

² Na osnovu predloga predsednika Si Činpinga i uzimajući u obzir stare (istorijske) teritorijalne i pomorske pravce „Puta svile”, Kina je odredila pet pravaca unutar „Pojasa i puta”. Ekonomski pojaz „Puta svile” ima tri pravca: jedan od severozapadne Kine i severoistočne Kine do Evrope i Baltičkog mora, preko centralne Azije i Rusije; jedan od severozapadne Kine do Persijskog zaliva i Sredozemnog mora, prolazeći kroz centralnu Aziju i zapadnu Aziju; i jedan od jugozapadne Kine kroz Indokinesko poluostrvo do Indijskog okeana. Pomorski „Put svile” 21. veka ima dva glavna pravca: jedan koji počinje od priobalnih luka Kine, preko Južnokineskog mora, prolazi do Indijskog okeana i produžava do Evrope; drugi počinje od priobalnih luka Kine, prolazi Južno kinesko more i produžava do Južnog Pacifika. Building the Belt and Road: Concept, Practice and China’s Contribution, Office of the heading Group for the Belt and road Initiative, May 2017, Foreign Languages Press Co. Ltd, Beijing, China, 2017.

³ Oblasti saradnje država unutar Inicijative „Pojas i put” su brojne i obuhvataju širok spektar konkretnih projekata: izgradnja železnice, autoputeva, luka, informacionih i telekomunikacionih objekata, naftne, gasne i energetske infrastrukture, mreža zona slobodne trgovine, olakšanje međusobne trgovine, investiranja, finansijske saradnje, saradnje o ekološkoj i zaštiti životne sredine, obrazovanje, nauka, kultura, zdravlje, turizam, razmena ljudi i dr. *Ibidem*, pp. 18–48.

povezivanja tri kontinenta: Azije, preko Afrike sa Evropom.⁴ „Pojas i put” je tada, prema broju država učesnica projekta, obuhvatao prostor od 51.491.201 km², na kome je živelo više od 4.400.000.000 ljudi.⁵ U međuvremenu, broj država zainteresovanih za učešće u projektu je povećan. Na (prvom) Forumu „Pojas i put” održanom maja 2017. godine u Pekingu učestvovali su, kao učesnici ili posmatrači, predstavnici oko 100 država, među kojima je bilo i 29 predsednika država, kao i predstavnici 70 međunarodnih organizacija.⁶ Značaj „Pojasa i puta” na globalnom planu i njegov uticaj na razvoj velikog broja država u međunarodnoj zajednici prepoznala je i Organizacija ujedinjenih nacija, koja je podržala ovaj veliki razvojni projekat. Između Narodne Republike Kine i 39 država i međunarodnih organizacija potpisani su ugovori o saradnji i međusobnoj podršci realizaciji ciljeva koji su postavljeni u „Pojasu i putu” i usaglašavanju planova infrastrukturnog razvoja država potpisnica sa sadržajem ovog projekta.⁷

Značaj „Pojasa i puta” na globalnom planu može se bolje razumeti ukoliko se sagleda položaj i uloga NR Kine u svetskoj zajednici, podaci o njenoj ekonomskoj snazi, vojnoj moći i političkom uticaju.

NR Kina je jedna od pet stalnih članica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija sa pravom veta, što je čini važnim i uticajnim činiocem rešavanja svih pitanja od značaja za funkcionisanje međunarodne zajednice. U oblasti ekonomije otvaranje Kine prema svetu, naročito krajem prošlog veka, uvođenje tržišnih mehanizama, uz reforme na unutrašnjem planu, označili su početak privrednog razvoja, sa godišnjim stopama rasta koje su kinesku ekonomiju učinili među najjačima u svetu.⁸ Prema podacima Svetske banke

⁴ Wang Y Wei. *The Belt and Road Initiative – What will China offer the world in its rise*, New World Press, Beijing, 2016, p. 76.

⁵ <http://worldbank.org>

⁶ Samit koji menja svet: Evo šta se sve događalo na Forumu „Pojas i put” u Pekingu i s kim se sve sastao Aleksandar Vučić, www.Espreso.Rs/politika/strana,Vreme1376 – Forum „Jedan pojaz jedan put” u Pekingu: Novi put svile, www.vreme.com/cms/view

⁷ Prof. dr Žarko Obradović. „Pojas i put”: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), *Zbornik Novi put svile: balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti)*, Fakultet bezbednosti, Čigoja štampa, Beograd 2017, str. 84.

⁸ *Building the Belt and Road: Concept, Practice and China's Contribution*, Ibid., pp. 7–8.

Prema podacima Kineskog zavoda za statistiku, realni godišnji privredni rast (u%) Kine u periodu od 1993. do 2003. godine iznosio je u proseku 9,57% po godini. Od 2003. do 2010. privredni rast bio je prosečno godišnje 10,15%. Rast BDP-a Kine je narednih godina bio nešto niži (u 2011 – 9,2%, 2012. i 2013 – 7,7%, u 2014 – 7,4%, u 2015 – 6,9%, u 2016. ciljana stopa rasta bila je između 6,5 i 7%, dok je u 2017. god. iznosila 7,1%. Janković Aleksandar. Privredni razvoj Kine: povezivanje na kineski način, Centar za istraživanje povezivanja Puta svile – CIPO, Beograd 2017, str. 48–54; Li Mančang. Tradicionalno prijateljstvo otvara novo poglavlje, saradnjom i zajedničkim naporima težimo prosperitetu, *Priče o Kini*, Politika 2. mart 2018, str. 10.

za 2016. godinu, ekonomija NR Kine je po visini društvenog bruto proizvoda bila na drugom mestu u svetu (posle Sjedinjenih Američkih Država).⁹ Procena ekonomskih stručnjaka je da će privredni rast Kine i dalje biti „intenzivan i visok”, što je, uz ekonomski napredak u proteklim decenijama, učinilo da Kina bude „vodeća privreda s tržištem u nastajanju”¹⁰ i važnom ulogom u ekonomskim odnosima u svetskim razmerama u budućem vremenu. Rast ekonomске moći Kine u svetskim razmerama potvrđuju i podaci o učešću Kine u svetskom izvozu (u %) koje je sa 1,8%, koliko je iznosilo 1990., naraslo na 12,1% u 2013. godini.¹¹ I prema snazi vojne moći NR Kina je među prvim zemljama sveta. Prema izveštaju koji je napravio “Global Firepower Index” na osnovu analize 50 različitih kriterijuma, NR Kina je bila na trećem mestu vojnih sila, iza SAD i Rusije.¹²

„Pojas i put” povezuje prostor i države od Azije (Kina), preko Afrike, do Evrope. U evropskom delu teritorije „Pojas i put” obuhvata prostor od severa do juga Evrope (Baltičkog mora do Mediterana), ali i njen zapadni deo, uključujući brojne železničke i putne (horizontalne i vertikalne) pravce.¹³ Jedan broj železničkih pravaca koji počinju u Kini i završavaju u više evropskih gradova, kao na primer u Roterdamu (Holandija), Duizburgu, Hamburgu, Frankfurtu (Nemačka), Madridu (Španija) i dr., čine i ove zemlje delom „Pojasa i puta”.¹⁴ Na svom zapadnom pravcu prostiranja, unutar Evrope, „Pojas i put” obuhvata i prostor Balkana i to ne samo teritorijalnim, nego i pomorskim pravcем. Kopneni deo veze „Pojasa i puta” i prostora Balkana obuhvata različite projekte pre svega u oblasti infrastrukture i energetike (a onda i u drugim oblastima), sa državama Balkana koje su deo saradnje Kine sa 16 država Centralne i Istočne Evrope (tzv. Proces saradnje 16+1), koji čini deo „Pojasa i puta”. Sesnaest evropskih država članica Procesa saradnje 16+1 obuhvataju prostor veličine 1.348.684 km², na kom živi

⁹ Društveni bruto proizvod NR Kine je, prema podacima Svetske banke za 2016. godinu, iznosio 11.199.145 dolara. Ispred Kine su bile Sjedinjene Američke Države, čiji je BDP iznosio 18.625.475 dolara, dok je na trećem mestu bio Japan sa 4.940.159 miliona dolara. World Development Indicator database, World Bank, December 17, 2017.

¹⁰ Janković Aleksandar, nav. delo, str. 94.

¹¹ *Isto*, str. 97

¹² Među brojnim podacima za 2016. godinu koji govore o vojnoj moći NR Kine treba istaći da NR Kina ima 2.335.000 aktivnih vojnika i još toliko u rezervi, da ima 9.150 tenkova, 4.788 oklopnih vozila, 2.942 aviona, 802 helikoptera i dr. Najmoćnije vojne sile sveta: Evo ko je jači – Amerika ili Rusija i Srbija ili Hrvatska; <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>. Pristupljeno 13.03.2017.

¹³ Do kraja 2016. godine Kina je otvorila 39 železničkih pravaca između Evrope i Kine, što uključuje oko 3.000 vozova prema 14 gradova u 9 evropskih zemalja. Žarko Obradović, *Bilding the Belt and Road: Concept, Practice and China's Contribution*, *Ibidem*, p. 13.

¹⁴ Wang Yawei. *The Belt and Road Initiative – What will China offer the world in its Rise*, New Woorld Press, Beijing, 2016, p. 63, 77.

119.400.000 stanovnika. Na prostoru Istočne Evrope prema Aziji, unutar 6 država uključenih u Inicijativu „Pojas i put”, na prostoru od 1.031.083 km² živi 74.000.000 ljudi.¹⁵ Infrastrukturni projekti koji čine deo „Pojasa i puta” na prostoru Evrope obuhvataju još jedan broj država (pored pomenutih) koje nisu bile uključene kao učesnice ovog velikog projekta u trenutku njegovog nastanka.

Odnosi Evropske Unije sa NR Kinom su dominantno opredeljeni ekonomskom saradnjom, dok su politička pitanja objektivno u drugom planu. NR Kina je jedan od najvažnijih ekonomskih partnera Evropske unije (drugi najvažniji partner EU su Sjedinjene Američke Države). Vodeće zemlje EU, i bilateralno posmatrano, imaju visok nivo trgovinske razmene sa NR Kinom koji je godinama unazad u stalnom porastu, uz deficit na evropskoj strani.

Odnosi Kine i Evropske unije su dugotrajni i veoma važni za obe strane. Diplomatske odnose sa Evropskom ekonomskom zajednicom (EeZ), koja je preteća Evropske unije, Kina je uspostavila još 1975. godine. Sastanci vodećih ljudi NR Kine i Evropske unije održavaju se godišnje, počev od 1997. godine i to naizmenično u Briselu i Pekingu. Od 2003. godine obe strane su međusobne odnose okarakterisale izrazom „strateško partnerstvo”, a od 2007. „sveobuhvatno strateško partnerstvo”¹⁶. Dok su politički odnosi između NR Kine i Evropske unije imali svoje periode zahlađenja zbog ocena EU o nekim unutrašnjim pitanjima Kine, pre svega o „ljudskim pravima”¹⁷, ekonomski odnosi su se stalno unapređivali, kako kroz strukturu roba koje su bile predmet međusobne privredne saradnje, tako i kroz obim razmenu. Od skromne međusobne trgovine, čiji je obim 1975. godine iznosio oko 2.400.000.000 dolara¹⁸, i gde je Kina bila u donjem delu na lestvici spoljnotrvovinskih partnera Unije, godine 2014. NR Kina je postala najznačajniji partner EU po količini uvezene robe, a za EU na drugom mestu po količini robe koju je EU izvezla u neku zemlju (posle Sjedinjenih Američkih Država). Međusobnu trgovinsku razmenu između EU i NR Kine karakteriše deficit Evropske unije koji se, počev od sredine devedesetih godina prošlog veka, stalno povećavao¹⁹ i koji je 2014. godine iznosio 137.700.000.000 evra (nešto više nego 2013, kada je iznosio 131.900.000.000 evra)²⁰.

¹⁵ <http://worldbank.org>

¹⁶ Blagoje S. Babić. Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju, *Međunarodna politika*, broj 3, Beograd 2010, str. 418–462.

¹⁷ *Isto*, str. 427–428.

¹⁸ *Isto*, str. 343.

¹⁹ Blagoje S. Babić. Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju, *Međunarodna politika*, broj 3, Beograd 2010, str. 451.

²⁰ Bendini Roberto – Barone Barbara, “Trade and Economic relations with China 2015”, European Parliament, Directorate – General for external policies, Policy Department,

Ekonomска saradnja sa NR Kinom je od velikog značaja za Evropsku uniju, stanje ekonomija država članica i život njihovih građana. Gotovo sve članice EU, pogotovo one najveće, nastoje da što više unaprede obim i sadržaj ekonomске saradnje sa NR Kinom. Najbolji pokazatelj toga je značaj koji evropske zemlje daju međusobnim posetama na najvišem nivou, kao što je poseta predsednika NR Kine Si Činpinga Velikoj Britaniji novembra 2015. god. ili poseta Emanuela Makrona, predsednika Francuske, NR Kini januara 2018. godine i, naravno, broj i ekonomski značaj ugovora koje su Velika Britanija i Francuska potpisale sa NR Kinom.²¹

Kineske kompanije su se u poslednjoj deceniji na tržištu zemalja EU pojavile i kao važan činilac kupovine i razvoja pojedinih preduzeća u različitim oblastima privređivanja.

Evropska unija je na različite načine uključena u realizaciju projekta „Pojas i put“. Deo saradnje EU sa Kinom i institucionalne povezanosti sa „Pojasom i putem“ predstavlja učešće 11 država, članica Evropske unije²² u procesu saradnje NR Kine sa 16 zemalja Centralne i Istočne Evrope, koje je započeto 2012. godine, održavanjem Samita procesa saradnje u Varšavi (Poljska). U proteklim godinama sve ove zemlje su, zajedno sa NR Kinom započele (i ostvarile) veliki broj projekata iz različitih oblasti i ujedno unapredile bilateralne odnose i saradnju sa Kinom, u čemu prednjače Poljska, Češka i Mađarska.²³ Da ova saradnja predstavlja deo kinesko-evropskih odnosa ali i deo „Pojasa i puta“ potvrđuje činjenica da se Proces saradnje 16+1 (znači

---

2015, p. 9.

²¹ Dobar primer nastojanja država članica EU da se što više unapredi saradnja sa NR Kinom jesu posete na najvišem nivou i vrednost potpisanih ugovora o saradnji sa Kinom. Predsednik NR Kine Si Činping je posetio Veliku Britaniju novembra 2015. god. i tada je potpisano čak 150 poslovnih sporazuma vrednih gotovo 40.000.000.000 funti (62.000.000.000 dolara), a premijer (tadašnji) Vel. Britanije je objavio početak „zlatne epohe“ u odnosima između dve zemlje. Vreme 1296 – Velika Britanija – Kina – Nova faza... Početak zlatnog doba; <https://www.vreme.com>. Istog karaktera je i poseta predsednika Francuske Emanuela Makrona NR Kini, januara 2018. godine, kada je dogovoren nabavka 184 aviona Erbas A 320, čija je vrednost 18.000.000.000 evra. U delegaciji E. Makrona bilo je i oko 50 poslovnih ljudi iz Francuske. Politika online – Makron: Kina će kupiti 184 Erbasova aviona – Politika, [www.politika.rs/socijalna-politika/makron-10.01.2018](http://www.politika.rs/socijalna-politika/rs-socijalna-politika/makron-10.01.2018), Makron stigao u trodnevnu posetu Kini / N1 Srbija, 08.01.2018., www.n1info.com>Svet,svet>Makron...

²² Države, članice Evropske unije koje učestvuju u procesu saradnje NR Kine sa 16 zemalja Centralne i Istočne Evrope su: Poljska, Litvanija, Letonija, Estonija, Češka, Slovačka, Mađarska, Slovenija, Hrvatska, Rumunija i Bugarska. Ostalih pet članica su države kandidati za članstvo u Evropsku uniju: Srbija, Albanija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Makedonija.

²³ Dr Long Jing. Budućnost saradnje između Kine i Balkana i njene mogućnosti u okviru „Saradnje 16+1“ i Inicijative „Pojas i put“, Zbornik Novi put svile: Balkanska perspektiva – političko-bezbednosni aspekti, Fakultet bezbednosti, Čigoja štampa, Beograd 2016,

i prostor zemalja članica EU) nalazi na zapadnom pravcu kineske inicijative, kao i sadržaj dokumenata usvojenih na održanim godišnjim sastancima. Četvrti samit Procesa saradnje 16+1, održan u Sudžou (Kina) 2015. godine, u usvojenim dokumentima potvrđuje opredeljenje država članica o potrebi „evroazijskog povezivanja”, tj. „povezivanja Kine i Evrope na kopnu, moru i vazduhu kroz ključne transportne koridore, veze i projekte”²⁴. Isti cilj, povezivanja Kine i Evrope, sadrži i Inicijativa „Pojas i put”.

Nameru EU i NR Kine da još više unaprede međusobnu ekonomsku saradnju, ali i da uvaže interes obeju strana i naprave sinergiju „Pojasa i puta” (uključujući i Proces saradnje 16+1) i planova infrastrukturnog razvoja zemalja članica Evropske unije potvrđuju i zajednički potpisani dokumenti i preduzete aktivnosti. Kineska vlada i Evropska komisija potpisale su Memorandum o razumevanju i pokrenule saradnju na izradi Platforme za povezivanje EU i Kine.²⁵ Evropski planovi infrastrukturnog razvoja, tj. realizacija Investicionog plana za Evropu (tzv. Junkerov plan iz 2015. godine) dobili su saglasnost Kine, uz najavu finansijske podrške.²⁶ Januara 2016. god. Kina se pridružila Evropskoj banci za obnovu i razvoj (EBRD) sa namenom da unapredi saradnju sa bankom u više oblasti, uključujući zajedničko finansiranje i koordinaciju politike.²⁷ Činjenica da su se Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Italija pridružile Azijskoj infrastrukturnoj investicionoj banci, koja je osnovana za finansiranje infrastrukturnih projekata, potvrđuje globalni karakter Inicijative „Pojas i put” i zainteresovanost ovih država za učešće u Projektu.²⁸

Koordinacija saradnje i planova razvoja utvrđena je i na normativnom planu. Dokumenta iz Sudžoa, sa Četvrtog samita Procesa saradnje 16+1, konstatuju da je ta saradnja „u skladu sa EU zakonodavstvom, propisima i politikama koje proizlaze iz članstva u EU”²⁹. I dokumenta sa 6. samita, održanog u Budimpešti (Mađarska), 2017. godine, takođe potvrđuju obavezu

---

str. 9–19. Dr Liu Zuokui. „Saradnja 16+1” u kontekstu Inicijative „Pojas i put”, Zbornik *Novi put svile: Balkanska perspektiva političko-bezbednosni aspekti*, nav. delo, str. 43–68.

²⁴ „Srednjoročni plan saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope”, Sudžou, Kina, 24. novembar 2015. godine. Preuzeto sa: [www.chine – ciec.org](http://www.chine-ciec.org), 01/08/2016. Žarko Obradović, Strateško partnerstvo „male” Srbije i „velike” Kine, *Srpska politička misao*, broj 3/2016, Beograd, str. 132.

²⁵ Building the Belt and Road, *Ibidem*, p. 18.

²⁶ European Commission – Press releases – Investment plan for Europe goes global: China announces its contribution to # invest EU; <http://eeas.europa.eu/china/>

²⁷ Building the Belt and Road, *Ibidem*, p. 31.

²⁸ Wang Y Wei, *Ibidem*, p. 77.

²⁹ „Srednjoročni plan saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope”, Isto.

saradnje svih država učesnica Procesa saradnje 16+1 u skladu sa „zakonima, propisima, standardima... i politikom EU za članice i zemlje kandidate”.³⁰

Da Evropska unija „detaljno prati” šta sve čini sadržaj Proces saradnje NR Kine sa zemljama Centralne i Istočne Evrope potvrđuje i činjenica da je EU učestvovala u radu Šestog samita Procesa saradnje 16+1 u Budimpešti (Mađarska) 2017. godine u svojstvu posmatrača.³¹

Evropska unija je, u odnosu na osnivanje i rad Procesa saradnje 16+1, od početka pokazivala određenu uzdržanost. Posle Prvog samita, održanog u Varšavi 2012. god., prilikom formiranja Sekretarijata za saradnju, septembra 2012. godine u Pekingu, među zemljama učesnicama a koje su članice Evropske unije, samo su Slovačka i Hrvatska bile zastupljene na ministarskom nivou, dok su ostale članice EU bile zastupljene na nižem nivou (državni sekretari, pomoćnici ministara i dr.).³² Sa početkom realizacije projekata, kao dela Procesa saradnje 16+1, Evropska komisija je nekim svojim članicama postavila pitanje usaglašenosti procedura realizacije projekata sa zakonodavstvom (propisima) Evropske unije. Iako je u svim dokumentima usvojenim na samitima Procesa saradnje 16+1 apostrofirana potreba usklađivanja svih odluka koje se donose (u okviru saradnje ovih država sa NR Kinom) sa zakonodavstvom Evropske unije, neki postupci sa strane EU ukazuju na mogući spor sa NR Kinom u realizaciji određenih projekata, kako sa zemljama članicama EU tako i državama kandidatima za članstvo u EU, koje učestvuju u projektu.

Dok očigledno, sa jedne strane, pojedine evropske zemlje, članice EU u okviru bilateralne saradnje, nastoje da unaprede ekonomsku saradnju sa NR Kinom i bolji položaj (i profit svojih kompanija), dotle, sa druge, EU u poslednje vreme nastoji da administrativnim merama kontroliše i uspori aktivnosti kineskih kompanija na celom prostoru Evrope, kako među državama članicama tako i među zemljama kandidatima za članstvo u Evropskoj uniji, kao i realizaciju pojedinih infrastrukturnih projekata.

Tako je prilikom kupovine srpske železare u Smederevu od strane kineske kompanije „Hestil” Evropska komisija vršila proveru da li kupovina železare ugrožava proizvodnju (i cenu čelika) kompanija unutar zemalja članica EU. Izveštaj Komisije nije doveo u pitanje kupovinu i rad železare u

³⁰ The Budapest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, 27/11/2017, www.chine-cier.org.

³¹ The Budapest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, 27/11/2017, www.chine-circ.org.

³² Autor ovog teksta učestvovao je u radu Sekretarijata za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope, kao državni koordinator Republike Srbije za proces saradnje Kine – zemlje Centralne i Istočne Evrope, tako da je mogao da se neposredno upozna sa nivoom zastupljenosti svake države učesnice sastanka.

Srbiji³³, ali je pokazao nameru EU da reaguje u slučajevima kada kupovina neke evropske kompanije (ili dela) od strane kineskih kompanija „ugrožava evropske interese”. I ugovor o rekonstrukciji i izgradnji železničke pruge između Mađarske, Srbije i Kine, potpisani na samitu u Bukureštu 2013. godine, izazvao je „pažnju” EU. Sa početkom realizacije ovog projekta od strane Evropske unije je prema Mađarskoj, kao zemlji članici, postavljen zahtev poštovanja propisa EU pri raspisivanju javnog tendera za odabir kompanije koja će realizovati projekat izgradnje pruge. Evropska komisija je, kao i u slučaju kupovine i rada železare u Smederevu, povela istragu sa ciljem da utvrdi da li Mađarska, kao zemlja članica EU, krši zakon EU o konkurentnosti kada je reč o javnim tenderima za velike transportne projekte.³⁴ Pored toga, reagovanje dela nemačkih privrednika i političara na kupovinu robotičke firme „Kuka” od strane kineske kompanije „Midea” (da je reč o osetljivoj tehnologiji, što dovodi u pitanje opravdanost prodaje), na ponudu kineske državne elektrodistribucije da kupi deo nemačkog operatera „Hertz”, kao i na nameru kineske kompanije „Gili” da poveća na 10% svoj udio u kompaniji „Dajmler” (i time stekne mogućnost da raspolaže tehnologijom za baterije električnih automobila), uz tvrdnju da se tako može usporiti ekonomski napredak zemlje i, sa druge strane, dati mogućnost drugoj strani (kineskim kompanijama) da raspolaže i koriste najnovije tehnologije, podstaklo je i druge članice EU da „obrate pažnju” na ulaganja iz NR Kine. Nemačka, Francuska i Italija su na nivou EU pokrenule inicijativu da se usvoje mehanizmi za kontrolu investicija iz Kine i drugih zemalja.³⁵

Proces saradnje 16+1, pored nekoliko zemalja Centralne i Istočne Evrope³⁶, uključuje i devet država Balkana, i to: Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru, Albaniju, Makedoniju, Bugarsku i Rumuniju. Pomorski deo veze „Pojasa i puta” sa Balkanom predstavlja grčka luka Pirej na Mediteranu, kao važna destinacija za transport robe na Balkanu i u Evropi. Na taj način i Grčka je, kao balkanska zemlja koja nije član Procesa saradnje 16+1, ali učestvuje na godišnjim konferencijama ovog projekta,

³³ Žarko Obradović, „Pojas i put”, Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), Zbornik *Novi put svile: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti)* /priredio V. Cvetković; uredništvo Šao Binhong...../Beograd, Fakultet bezbednosti, 2017 (Čigoja štampa), str. 95.

³⁴ EU i dalje razmatra da li je pruga Beograd – Budimpešta u skladu sa Zakonima Unije, www.politika.RS>scc>članak>EU-i-dalje... 27. 11. 2017.

³⁵ Kavaja J., Kina ugrožava industrijsku dominaciju Nemačke, Politika, 7. maj 2018, Spoljna politika RS, str. 3.

³⁶ Proces saradnje Kine sa zemljama Centralne i Istočne Europe obuhvata, pored Kine, i 16 evropskih država: Mađarsku, Bugarsku, Rumuniju, Poljsku, Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Sloveniju, Slovačku, Albaniju, Makedoniju, Crnu Goru, Češku, Litvaniju, Letoniju i Estoniju.

kao što je bio slučaj na Samitu u Budimpešti novembra 2017. godine, uključena u realizaciju „Pojasa i puta”.

Saradnja balkanskih država sa NR Kinom do početka realizacije Procesa saradnje 16+1 dominantno je bila bilateralnog karaktera, odvijala se kroz privrednu saradnju i bez infrastrukturnih projekata koji bi uključili (neku) treću zemlju. Proces saradnje 16+1 je promenio takvo stanje, i u bilateralnoj saradnji i na regionalnom planu. Balkanske zemlje su dobile novo mesto i veći značaj u saradnji NR Kine sa evropskim državama. Od šest do sada održanih sastanaka NR Kine sa 16 država sa zemljama Centralne i Istočne Evrope³⁷, dva su održana u državama Balkana. Drugi samit Procesa saradnje 16+1 održan je u Rumuniji (Bukureštu) 2013, a Treći u Srbiji (Beogradu) 2014. godine. Predstojeći, Sedmi samit saradnje ponovo će se održati u jednoj balkanskoj državi tokom 2018. godine. Ovog puta domaćin Samita biće Bugarska (Sofija). Sa balkanskim državama NR Kina je unutar ovog procesa zaključila veliki broj ugovora, u najvećem delu bilateralnog karaktera, ali i jedan broj regionalnog karaktera. Među ugovorima koji su potpisani ili je započeta njihova realizacija značajem se ističu brojni projekti u oblasti infrastrukture (izgradnja železničkih i putnih pravaca), projekti u oblasti energetike (rekonstrukcija i izgradnja termoelektrana), ali i u drugim oblastima. U Bukureštu je 2013. godine potpisani ugovor o rekonstrukciji i izgradnji brze pruge Beograd – Budimpešta (za putnički i transportni saobraćaj) između Mađarske, Srbije i Kine, čija realizacija je u međuvremenu i započeta. Kineske kompanije u Crnoj Gori izvode radevine na izgradnji autoputa koji bi povezao pomorski deo Crne Gore sa Srbijom (autoput Beograd – Južni Jadran). Radevine na izgradnji ovog autoputa i povezivanju Srbije i Crne Gore već uveliko se izvode i sa srpske strane, a dogovorena je sa kineskim kompanijama izgradnja i zadnje (najduže) deonice kroz Srbiju, do granice sa Crnom Gorom. Dogovorena je izgradnja autoputa u Makedoniji, dok se istovremeno razgovara sa Albanijom o izgradnji autoputa koji bi povezao Albaniju sa Makedonijom. Broj i struktura projekata regionalnog karaktera u narednim godinama biće još veći na šta ukazuje najava realizacije hrvatske inicijative „Tri mora” o „uspostavljanju saradnje u oblasti infrastrukture, logistike i povezivanja luka Baltičkog, Jadranskog i Crnog mora”³⁸, kao i povezivanje putnim pravcem prostora Grčke (luke Pirej), preko Makedonije, sa Srbijom (Beograd) i dalje na sever. Pored infrastrukturnih

³⁷ Unutar Procesa saradnje Kine sa zemljama Centralne i Istočne Evrope, od osnivanja do današnjih dana održano je šest samita i to u: Poljskoj (Varšava) 2012. god., Rumuniji (Bukurešt) 2013, Srbiji (Beograd) 2014, Sudžou (Kina) 2015, Letoniji (Riga) 2016. i Mađarskoj (Budimpešta) 2017. godine.

³⁸ Žarko Obradović. „Pojas i put” Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), Zbornik radova, nav. delo, str. 89–90.

projekata, saradnja postoji i u drugim oblastima. Bosna i Hercegovina je, primera radi, u saradnji sa NR Kinom, već završila izgradnju termoelektrane u Stanarima, a dogovorena je i izgradnja nove termoelektrane. Makedonija je dogovorila izgradnju hidroelektrane, a Rumunija je započela projekt saradnje o oblasti energetike, koja podrazumeva i projekte o izgradnji nuklearnih elektrana.

Realizacija postojećih i novih projekata biće olakšana osnivanjem različitih asocijacija (centara) u državama Balkana. U Srbiji je, primera radi, planirano osnivanje Centra za saradnju u oblasti saobraćaja i infrastrukture, u Rumuniji Centra za energetiku, u Sloveniji Centra za šumarstvo i dr. Proteklih godina (od 2012. god. pa nadalje) balkanske države su bile domaćini skupova o saradnji u različitim oblastima: poljoprivrede, trgovine, prihvare, turizma, kulture, obrazovanja i dr.³⁹

Samo tokom 2017. godine u državama Balkana održani su brojni skupovi, kao deo smernica sa Samita iz Rige za saradnju Kine sa 16 zemalja Centralne i Istočne Evrope.

Republika Srbija među zemljama članicama Procesa saradnje 16+1, što uključuje i balkanske zemlje, daleko prednjači u kvalitetu bilateralnih odnosa sa NR Kinom, broju i vrsti različitih projekata koji su dogovoreni između dve zemlje, započeta njihova realizacija ili su već završeni. Međudržavni odnosi između Srbije i Kine su na najvišem mogućem nivou. Strateško partnerstvo, koje postoji od 2009. godine, prošireno je 2013, a od juna 2016. podignuto na još veći nivo – nivo „sveobuhvatnog strateškog partnerstva”⁴⁰. Najviši predstavnici dveju država (predsednici republika, predsednici vlada, predsednici parlamenta, ministri i dr.) u proteklih nekoliko godina ostvarili su brojne međusobne posete.⁴¹

³⁹ *Isto*, str. 90.

⁴⁰ Žarko Obradović. Strateško partnerstvo „male” Srbije i „velike” Kine – Unutrašnji i međunarodni aspekti saradnje, *Srpska politička misao*, Institut za političke studije, broj 3/2016, Beograd 2016, str. 128.

⁴¹ Predsednik NR Kine Si Činping je boravio u zvaničnoj poseti Srbiji juna 2016. godine, kada je potpisana sporazum o uspostavljanju „sveobuhvatnog strateškog partnerstva” između Srbije i Kine, kao i još 21 sporazum o međusobnoj saradnji. Pre toga, predsednik Vlade NR Kine L. Kećijang je novembra 2014. godine posetio Srbiju. Predsednik svekineskog narodnog kongresa V. Dedijang je posetio Srbiju juna 2017. godine. Predsednik Republike Srbije A. Vučić je više puta u zadnjih nekoliko godina posetio NR Kinu, kao predsednik države i pre toga kao predsednik Vlade Republike Srbije: maja 2017. godine, prilikom učešća na Forumu „Pojas i put”, održanom u Pekingu, novembra 2015. na Četvrtom samitu Procesa saradnje, održanom u Su Džou i dr. Predsednica Narodne skupštine Srbije M. Gojković boravila je u zvaničnoj poseti Svekineskom narodnom kongresu NR Kine novembra 2017. godine.

Srbija je član Procesa saradnje Kine sa 16 zemalja Centralne i Istočne Evrope od osnivanja, 2012. godine, i jedan je od najaktivnijih članova ovog procesa. Prilikom osnivanja Sekretarijata Procesa saradnje, septembra 2012 u Pekingu, Srbija je predložila više od 50 projekata iz različitih oblasti kao predmet buduće saradnje.⁴² U proteklih šest godina unutar ovog Procesa Srbija je ostvarila impozantne rezultate: započet je projekat revitalizacije i izgradnje pruge Budimpešta – Beograd (između Mađarske i Srbije), izgradnja više deonica na autoputu Beograd – Južni Jadran, izgradnja obilaznice oko Beograda, završena je revitalizacija bloka 2 Termoelektrane u Kostolcu i započeta izgradnja novog bloka 3, izvršena revitalizacija površinskog kopa Drmno, dogovorena izgradnja elektrane za proizvodnju električne energije od otpada, započet projekat obnovljivih energija u Srbiji⁴³ i dr. Srbija (Beograd) je bila domaćin Trećeg samita Procesa saradnje 16+1 novembra 2014. godine. U Srbiji treba da bude osnovan Centar za saradnju Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope u oblasti saobraćaja i infrastrukture, što će značajno unaprediti realizaciju infrastrukturnih projekata kako u Srbiji tako i u regionu.

Na zadnjem samitu Procesa saradnje 16+1, održanom u Budimpešti novembra 2017. godine, potpisana su još četiri važna ugovora: o projektovanju i izvođenju radova na izgradnji još jedne deonice na autoputu Beograd – Južni Jadran (Preljina–Požega), o izgradnji toplo-dalekovoda između Obrenovca i Novog Beograda, o realizaciji projekta za obradu i odlaganje otpadnih voda iz centralnih delova Beograda, o uslovima potrebnim za izvoz govedeg mesa u Kinu.⁴⁴

Postoje i drugi elementi koji oslikavaju karakter i kvalitet veza između dve države. Narodna Republika Kina je jedan od stubova spoljne politike Srbije. Srbija je prva zemlja u Evropi gde je kineska kompanija završila jedan veliki infrastrukturni projekat (izgradnja mosta preko Dunava). Srbija je, takođe, prva zemlja u Evropi koja je donela odluku o ukidanju viza za putovanje za građane NR Kine prilikom posete Srbiji. Između Beograda i Pekinga uspostavljena je direktna avio-linija. Kineska kompanija „Hestil“ je kupila srpsku železaru u Smederevu. Srbija je jedna od retkih zemalja u Evropi koja je na nivou osnovnih i srednjih škola uvela mogućnost učenja

⁴² *Isto*, str. 132.

⁴³ Pregled sporazuma koji su potpisani tokom posete predsednika NR Kine Si Činpinga Srbiji juna 2017. godine, Internet, [http://www.srbija.gov.rs/vesti/php?id=267615, 18/6/2016. Žarko Obradović. Strateško partnerstvo „male“ Srbije i „velike“ Kine...>](http://www.srbija.gov.rs/vesti/php?id=267615, 18/6/2016. Žarko Obradović. Strateško partnerstvo „male“ Srbije i „velike“ Kine...) nav. delo, str. 130.

⁴⁴ Brnabić: Srbija u Budimpešti zagrizla najveći deo kolača, 27. 11. 2017. [www.rts.rs/stories/story/politika/...; Li. Nove tri milijarde dolara za zemlje CEe, Politika Online, www.politika.rs/scc/clanak/Danas – ...>](http://www.rts.rs/stories/story/politika/...; Li. Nove tri milijarde dolara za zemlje CEe, Politika Online, www.politika.rs/scc/clanak/Danas – ...)

kineskog jezika. U Srbiji se, pored toga, kineski jezik uči na katedri Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. U Srbiji rade dva instituta Konfučije – u Beogradu i Novom Sadu. Dve zemlje su započele postupak otvaranja kulturnih centara: Kulturnog centra Kine u Beogradu i Kulturnog centra Srbije u Pekingu. Obe zemlje su objavile niz knjiga, publikacija, filmova, što sve doprinosi širenju saradnje i međusobnom razumevanju.

Saradnja Srbije sa Kinom u Procesu 16+1 je značajna jer čini deo globalne kineske Inicijative „Pojas i put“. Da je Srbija posvećena realizaciji „Pojasa i puta“ potvrda je i potpisivanje Memoranduma o razumevanju između Vlade NR Kine i Vlade Republike Srbije o zajedničkoj afirmaciji Inicijative „Pojas i put“, novembra 2015. godine, kao i dogovor dveju zemalja da zajednički rade na stvaranju veza između „Pojasa i puta“ i svojih nacionalnih strategija razvoja.⁴⁵

Sve napred pomenuto doprinelo je da Srbija ima odlične odnose sa NR Kinom u različitim oblastima, da bude najaktivniji član Procesa saradnje 16+1, a samim tim i važan deo Inicijative „Pojas i put“ na prostoru Balkana. Srbija je za Kinu postala važan i najpouzdaniji partner u ovom delu Evrope i sveta. Činjenica da je Srbija zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj uniji nije prepreka za razvoj odnosa između dve zemlje. Kina podržava put Srbije ka Evropskoj uniji, što je i logično jer i sama Kina ima izuzetno razvijene odnose sa EU. Iako je Srbija kao zemlja kandidat za članstvo u EU u obavezi da „sledi“ politiku EU, kad je reč o odnosima sa Kinom Srbija potpuno autonomno odlučuje o svim pitanjima od značaja za kinesko-srpske odnose. To Srbiji daje prednost u odnosu na neke druge balkanske države koje su članice Evropske unije i koje moraju da svoju politiku, pa samim tim i saradnju sa Kinom, koordiniraju sa Briselom. Nivo uspostavljenog partnerstva sa Kinom nesumnjivo je ojačao međunarodni položaj Srbije kako u regionu tako i na širem planu međunarodnih odnosa.

Uzimajući u obzir globalni karakter Inicijative „Pojas i put“, broj zemalja koje su direktno ili indirektno iskazale interes da učestvuju u različitim oblicima saradnje unutar ovog Projekta (a to je više od polovine zemalja članica OUN), veličinu prostora (od Azije, preko Afrike, do Evrope) na kome će se realizovati brojni infrastrukturni, energetski i drugi projekti (koji uključuje veliki deo prostora Evrope i unutar toga teritoriju Balkana), odnose moći (vojne, ekonomske, političke i dr.) među državama u međunarodnoj zajednici, položaj i ulogu Kine u međunarodnim odnosima, karakter bilateralnih odnosa NR Kine sa tim državama, postoji nekoliko elemenata

⁴⁵ Memorandum o razumevanju između Vlade Narodne Republike Kine i Vlade Republike Srbije o zajedničkoj afirmaciji Ekonomskog pojasa i puta svile i Pomorskog puta svi le 21. veka, *Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori*, br. 01/16.

koji mogu zaustaviti ili usporiti realizaciju „Pojasa i puta” na Balkanu, ili sa pojedinim balkanskim državama.

Na globalnom, svetskom planu, sudsina „Pojasa i puta”, tj. potpuna realizacija infrastrukturnih, energetskih i drugih projekata zavisi primarno od odnosa NR Kine sa Sjedinjenim Američkim Državama (političkim, ekonomskim i vojnim pre svega). Uspon NR Kine u međunarodnim odnosima, kao i nJAVA Si Činpinga, Generalnog sekretara KP Kine i predsednika NR Kine izneta na 17. kongresu KP Kine, održanom oktobra 2017. godine, da je NR Kina spremna da 2050. godine preuzme ulogu globalnog lidera, logično osporava vodeće mesto SAD u međunarodnim odnosima koje je utemeljeno u periodu posle završetka Hladnog rata, devedesetih godina prošlog veka. U namjeri da zadrži svoju poziciju na svetskoj sceni i da NR Kinu smatra svojim strateškim protivnikom kom se treba suprotstaviti, SAD će bez sumnje delovati, direktno ili preko drugih država svojih saveznika, različitim sredstvima, kako bi osporile mesto i ulogu Kine u međunarodnoj zajednici i time ujedno usporile ostvarenje „Pojasa i puta”, što su SAD pokazale vrlo brzo. Prilikom objavljivanja Nacionalne strategije bezbednosti SAD početkom decembra 2017. godine, predsednik Amerike D. Tramp je ocenio da je Kina (pored Rusije) revizionistička sila i konkurent koji nastoji da ospori moć Amerike i podrije njenu bezbednost i prosperitet.⁴⁶ Isti odnos prema Kini kao strateškom protivniku potvrđen je od strane Ministarstva odbrane SAD januara 2018. godine, koji je objavio novu vojnu strategiju gde je Kina (takođe pored Rusije) označena kao glavni konkurent. Tom prilikom je istaknuto da je rivalstvo velikih sila, a ne terorizam, prioritet američke nacionalne strategije⁴⁷ i da Amerika treba da se suprotstavi Kini. Da se nije ostalo samo na rečima Amerika je pokazala vrlo brzo, kroz odluku da se uvedu tarife na kineske proizvode, čime je otvoren trgovinski rat sa Kinom, kao i kroz optužbe Kine za militarizaciju ostrva u Južnom kineskom moru (koja Kina smatra svojom teritorijom).

Uprkos iznetim stavovima i preduzetim merama od strane SAD prema Kini, mala je verovatnoća da će doći do direktnog sukoba između dve zemlje zbog brojnih gotovo nesagledivih posledica takvog sukoba po ceo svet. Aktuelna dešavanja u međunarodnim odnosima, suprotstavljeni stavovi NR Kine i SAD prema pitanju pomorskih granica Kine u Južnom kineskom moru, kao i različiti pogledi (pristupi) pojedinih država prema Kini i projektu „Pojas i put” (npr. Pakistan i Indija), kao i direktni i indirektni odnosi SAD i Kine i njihovi (saveznički) odnosi sa trećim državama mogu

⁴⁶ Amerika na prvom mestu – Tramp objavio nacionalnu strategiju: Mi smo u igri i pobedićemo, 18. 02. 2017, <http://www.blic.rs/nznfl8>, Pриступљено 19. 12. 2017.

⁴⁷ Nova vojna strategija SAD: Kina i Rusija glavni konkurenti, Politika, 20. 01. 2018., str. 3, spoljna@politika.rs

da dovedu u pitanje sudbinu projekta „Pojas i put”. Čini se logičnim i gotovo izvesnim da će neke države koje se nalaze na pravcima (teritorijalnim ili pomorskim) ostvarenja „Pojasa i puta” biti pasivne u pogledu učešća u projektima koji čine „Pojas i put”, pri čemu će neučestvovanje biti „objašnjeno” različitim razlozima: graničnim sporovima, ekonomskim problemima, geografskim razlozima, bilateralnim odnosima i dr. Iz ovih razloga realizacija „Pojasa i puta” na prostoru od Azije i Afrike do Evrope može biti privremenno ili trajno osporena i zaustavljena.

Kada je o Balkanu reč, takva mogućnost, direktnog ili indirektnog sukobljavanja SAD i Kine, za sada, ne postoji. Dve zemlje imaju različit geopolitički pristup prema prostoru Balkana. Sjedinjene Američke Države od početka devedesetih godina prošlog veka direktno utiču na dešavanja na Balkanu i upravljuju određenim procesima. Takva, vodeća uloga SAD na zbivanja na Balkanu traje i u sadašnje vreme. Sjedinjene Američke Države su bile među prvim zemljama koje su priznale novostvorene države na prostoru bivše SFRJ, imale su glavnu ulogu u pregovorima o ustrojstvu Bosne i Hercegovine i potpisivanju Dejtonskog sporazuma 1995. godine, pregovorima u Rambujeu 1999. o rešavanju kosovskog pitanja, bombardovanju SR Jugoslavije (takođe 1999. godine), priznanju i promociji tzv. države Kosovo 2008. god., rešavanju otvorenih pitanja u regionu (u Bosni i Hercegovini i Makedoniji npr) i dr. Sjedinjene Američke Države imaju takođe i svoju ulogu i značaj (direktan i indirektan) i u pregovorima Beograda i Prištine, kao i pitanju prijema novih država u članstvo u Evropskoj uniji i dr.⁴⁸

Kada je u pitanju prostor Balkana, ne treba očekivati direktno osporavanje prisustva i delovanja NR Kine od strane SAD, jer se prisustvo NR Kine na tim prostorima ne doživjava kao geopolitička pretnja, već prevashodno kao deo ekonomskih aktivnosti Kine. Moguće izvore sporova sa NR Kinom na ovim prostorima SAD će „rešavati” pre svega sa Evropskom unijom (ili preko EU). Da se prisustvo NR Kine na Balkanu ne smatra protivno geopolitičkim interesima SAD govori i Nacrt izveštaja NATO-a (u kome SAD imaju vodeću ulogu), tj. Političkog komiteta Parlamentarne skupštine NATO-a o bezbednosti na Zapadnom Balkanu, koji konstatiše da je prisustvo Kine u

⁴⁸ Predstavnici administracije SAD prilikom njihovih zvaničnih poseta Srbiji gotovo uvek naglašavaju podršku Amerike Srbiji za članstvo u Evropsku uniju. Takve izjave bi bile logične same po sebi da nisu istovremeno praćene i stavovima da je pitanje nezavisnosti Kosova za njih neupitno i da Srbija treba to da prihvati. Predstavnici privremenih institucija Kosova, kao npr. predsednik takozvane Vlade Kosova R. Haradinaj, javno izjavljuju da Kosovo nema svoju spoljnu politiku već samo sledi ono što mu SAD kažu da treba učiniti.

ovom području značajno povećano, posebno u Srbiji, i da je primarni interes NR Kine ekonomski a ne politički.⁴⁹

Pozicija NR Kine prema prostoru Balkana je potpuno drugačija. NR Kina je u prošlosti imala razvijene bilateralne odnose sa pojedinim balkanskim državama, pre svega na političkom planu kao posledica ideološke bliskosti (i u NR Kini i nekim balkanskim državama na vlasti su bile komunističke partije), bez veće ekonomske saradnje. I tokom devedesetih godina prošlog veka, saradnja balkanskih država sa NR Kinom je, uz pojedine izuzetke (SR Jugoslavija primera radi), bila skromnog obima. Početkom XXI veka intenzivira se saradnja NR Kine i SR Jugoslavije (kasnije Srbije), a od ustanovljenja procesa saradnje Kine sa zemljama Centralne i Istočne Evrope prisustvo Kine na prostoru Balkana postaje značajnije i saradnja sa balkanskim državama dobija nove impulse i nove sadržaje. U državama Balkana, u saradnji sa NR Kinom, realizovan je deo projekta u oblasti infrastrukture i energetike, i potpisano je više bilateralnih ugovora iz različitih oblasti koji će biti realizovani narednih godina.

Situacija sa Evropskom unijom je drugačija. Dok, sa jedne strane, Evropska unija, na globalnom nivou, preko svojih organa, a i same države članice (pogotovu one ekonomski najjače) nastoje da povećaju ekonomsku razmenu sa Kinom, pogotovu svoje prisustvo na velikom kineskom tržištu, kao i da usaglase svoje planove infrastrukturnog razvoja (saobraćajne i železničke pravce), kao i projekte u oblasti energetike, sa sadržajem kineske Inicijative „Pojas i put”, sa druge, nastoje postepeno da „kontrolišu” prisustvo i uticaj kineskih kompanija na svom tržištu. Vodeće zemlje Evropske unije (Francuska, Nemačka i Italija) pokrenule su inicijative kroz nacrte pojedinih zakona kojima bi se „procenile, istražile, odobrile, zabranile ili poništile (podvukao Ž.O.) strane direktnе investicije”.⁵⁰ Pored toga, Evropska unija nastoji da se, donošenjem novih pravila, zaštiti od jeftinijeg uvoza iz Kine.⁵¹

Ovakvo delovanje Evropske unije će, bez sumnje, najviše pogoditi zemlje članice EU, pogotovu one koje su deo Procesa saradnje 16+1 (zemlje Centralne i Istočne Evrope). Ali, od posledica „negativnog odnosa” EU prema NR Kini neće biti poštedene ni države kandidati za članstvo, uključujući države sa prostora Balkana. I to na dva načina. Jedan je već viđen u slučaju kupovine srpske železare od strane kineske kompanije Hestil. Iako zemlje

⁴⁹ Security in the Western Balkans, Draft report, Nato Parliamentary Assembly Political committee, Reynell Andreychuc (Canada), Rapporteur, Sub-Sommittee on NATO Partnerships, 28 March 2018, pp. 5–6; www.nato-pa.int.

⁵⁰ Dr Vladimir Krulj, Srbija između privlačnosti EU i ambicija Kine, Financial Times; Preneto: Politika, 5. novembar 2017, str. 4, spoljna@politika.rs

⁵¹ *Isto*, str. 4.

kandidati za članstvo u EU nemaju punu obaveznost primene propisa EU, delovanje Evropske komisije pokazuje namjeru EU da i kod država kandidata „vodi računa” o usaglašenosti ugovora potpisanih sa kineskom stranom sa „pravnim propisima EU”. Drugi način na koji mogu biti osporeni, ugroženi ili zaustavljeni projekti sa NR Kinom u balkanskim državama odnosi se na infrastrukturne i druge projekte koji imaju regionalni karakter i obuhvataju više zemalja, država članica EU i kandidata za članstvo. Zahtevom za proverom o usaglašenosti propisa države članice sa propisima EU (i zaustavljanjem početka realizacije projekta do dobijanja pozitivne ocene od strane Evropske komisije) može biti direktno pogodjena i druga(e) država(e) koja(e) učestvuje u projektu. Primer za to je realizacija projekta izgradnje i rekonstrukcije brze železničke pruge Beograd – Budimpešta.

Zahtev Evropske komisije prema Mađarskoj, sa ciljem da se utvrdi da li je projekat izgradnje te pruge „u skladu sa pravilima EU o konkurentnosti”⁵², može u potpunosti zaustaviti izgradnju pruge (ukoliko zaključak Komisije bude negativan po Mađarsku) i u Srbiji, jer je izgradnja dela pruge i to samo kroz Srbiju besmislena. Naravno, Mađarska može doneti odluku i započeti izgradnju pruge i bez saglasnosti Evropske unije, ali bi takav način rešavanja ovog pitanja značio i kraj postojeće strukture i odnosa u Evropskoj uniji. Ideja produženja pruge Budimpešta – Beograd do Pireja (Grčka) podrazumeva uključenje još jedne države članice EU, ali i zemlje kandidata (Makedonije) preko čije teritorije pruga takođe prolazi. Napred pomenuti zahtev Evropske komisije može biti postavljen i prema Grčkoj (kao i drugi zahtevi), i prema Makedoniji, čime se dovodi u pitanje realizacija projekta. Evropska unija ima različite mehanizme na raspolaganju da, ukoliko to želi, oteža ili zaustavi realizaciju različitih projekata unutar Procesa saradnje 16+1, odnosno Inicijative „Pojas i put”. Naravno, mogućnosti delovanja EU su veće među državama članicama, nego među kandidatima za članstvo u EU. To, sa druge strane, još više jača poziciju Srbije, kao zemlje kandidata, da razvija saradnju sa Kinom.

Ali da i zemlje članice EU neće ostati pasivne u odnosu na potrebu jačanja saradnje sa NR Kinom, tj. realizaciju infrastrukturnih projekata, u odnosu na moguće delovanje Evropske unije, pokazuje reakcija Mađarske. Predsednik Vlade Mađarske Viktor Orban je početkom godine na Ekonomskom samitu u Berlinu, uz ocenu da zemljama Centralne Evrope trebaju finansijska sredstva za izgradnju putnih i železničkih pravaca, izjavio „da će se zemlje Centralne Evrope okrenuti Kini, ako im Evropska unija ne obezbedi

⁵² Pruga Beograd – Budimpešta pod nadzorom EU, <https://www.danas.rs>, 27. novembar 2017.

finansijska sredstva za izgradnju potrebne infrastrukture".⁵³ Buduće vreme će pokazati svu težinu ove izjave i njenu realnu zasnovanost.

Razmišljanje slično mađarskom sigurno postoji i kod još jednog broja članica EU, ali će njihovo javno reagovanje zavisiti od karaktera odnosa političkih stranaka unutar zemlje, odnosa prema Briselu (EU), i želje da se unapredi saradnja sa NR Kinom.

Ovakvo ponašanje Evropske unije, kroz delatnost Evropske komisije i drugih tela, ukoliko se nastavi, biće glavni faktor usporavanja saradnje sa Kinom unutar Procesa 16+1 i (ne)realizacije brojnih projekata. Naravno, negativni efekti će biti veći među članicama EU, zbog odnosa unutar članica i njihove obaveze „poštovanja propisa EU”, dok će države kandidati biti u povoljnijem položaju jer su u situaciji da samostalno donose brojne odluke i kao zemlje kandidati nisu u „punoj obavezi kad je Evropske unije zakonodavstvo u pitanju”.

Kada je reč o drugim velikim državama koje su politički i ekonomski prisutne na prostoru Balkana, kao na primer Turska, njihova saradnja sa balkanskim državama ne dovodi u pitanje „Pojas i put” i realizaciju brojnih projekata. Razlog tome je dvojak. Projekti saradnje balkanskih država sa Kinom, s jedne strane, nisu suprotstavljeni projektima saradnje sa drugim državama, o čemu i same balkanske države vode računa kroz svoje razvojne planove. Sa druge strane, bilateralni odnosi NR Kine sa tim državama, kao na primer sa Turskom, su razvijeni i saradnja sa balkanskim državama i realizacija „Pojasa i puta” ne dovodi u pitanje kvalitet njihovih međusobnih odnosa. Između Turske i Kine neće biti nikakvog sučeljavanja na Balkanu u pogledu odnosa prema Inicijativi „Pojas i put”. Turska je jedna od 64 zemlje koje su od početka uključene u realizaciju „Pojasa i puta”. NR Kina je sa Turskom potpisala i Memorandum o razumevanju na izgradnji „Pojasa i puta”. Kina i Turska su postigle važan konsenzus o zajedničkoj saradnji u mnogim oblasti i počele razgovore za realizaciju železničkog projekta brze pruge Istok – Zapad u Turskoj.⁵⁴

Ni odnosi između samih balkanskih državama, koji su često turbulentni, opterećeni dešavanjima iz prošlosti i različitim gledanjima u odnosu na aktuelne teme⁵⁵ (pitanje međusobnih granica ili odnos prema samoproglašenoj nezavisnosti tzv. države Kosovo i dr.) neće dovesti u pitanje realizaciju „Pojasa i puta” i njihove odnose sa NR Kinom. Sve balkanske države su zainteresovane za saradnju sa Kinom, izgradnju infrastrukture, realizaciju

⁵³ Orban. Ako nemamo finansijsku podršku EU, okrećemo se Kini, Politika, 11. januar 2018, str. 4, spoljna@politika.rs

⁵⁴ Building the Belt and Road..., *Ibidem*, p. 15.

⁵⁵ Žarko Obradović. „Pojas i put” – Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), nav. delo, str. 86–88.

energetskih projekata, otvaranje fabrika i druge oblike saradnje. Za balkanske države saradnja sa Kinom predstavlja dodatni element unapređenja ekonomskog razvoja i kvaliteta života građana. Koliki će biti obim saradnje tih država zavisi pre svega od političke volje vladajućih političkih snaga u državama Balkana, dok u slučaju država koje su članice EU treba svakako računati i na reakciju Brisela i moguću (ne)saglasnost za saradnju sa Kinom.

Pozicija Srbije za saradnju sa Kinom je u odnosu na sve balkanske države daleko najpovoljnija. Srbija je uspostavila najviši nivo međudržavnih odnosa koje jedna država ima sa NR Kinom a to je „nivo sveobuhvatnosti strateškog partnerstva”. Međusobne posete najviših predstavnika dveju država (predsednici državâ, Vladâ i parlamenata) su poslednjih pet godina veoma česte i brojne. Među balkanskim državama Srbija ima najveći broj zaključenih međudržavnih ugovora sa NR Kinom i najveći broj započetih i završenih projekata. Srbija nije još uvek članica Evropske unije već država kandidat, što joj daje veću mogućnost u razvoju odnosa sa Kinom (u odnosu na države članice EU) i odabiru za razvoj zemlje potrebnih projekata. Dve države su potpisale i dokument kojim se garantuje usaglašenost planova razvoja Srbije sa sadržajem „Pojasa i puta”. Dobri međudržavni odnosi Kine i Srbije, oslonjeni na tradiciju prošlosti ali još više na zajedničkom radu u sadašnjosti, uzajamnoj podršci i pomoći u međunarodnim odnosima, realizaciji brojnih projekata, saradnji i povezivanju u obrazovanju, kulturi, nauци i dr. predstavljaju garant buduće saradnje i ujedno primer trećim zemljama da zajednički interes i želja dve države, uprkos brojnim razlikama, jesu osnovni uslov saradnje i razvoja odnosa između Republike Srbije i Narodne Republike Kine.

LITERATURA

1. Bendini Roberto – Barone Barbara. “Trade and Economic relations with China 2015”, European Parliament, Directorate – General for external policies, Policy Department, 2015.
2. Blagoje S. Babić. Odnosi Kine i Evropske unije: geoekonomska osovina u razvoju, *Međunarodna politika*, broj 3, 2010.
3. Building the Belt and Road: Concept, Practice and China's Contribution, Office of the heading Group for the Belt and road initiative, May 2017, Foreign Languages Press Co. Ltd, Beijing, China, 2017.
4. The Budapest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, 27/11/2017, www.chine-cier.org.

5. The Belt and Road: Win–Win Cooperation, Beijing Language and Culture University Press, Handbook.
6. Dr Vladimir Krulj. Srbija između privlačnosti EU i ambicija Kine, Financial Times; Preneto: Politika, 5. novembar 2017, spoljna@politika.rs.
7. Žarko Obradović. Strateško partnerstvo „male” Srbije i „velike” Kine: unutrašnji i međunarodni aspekti saradnje, Institut za političke studije, *Srpska politička misao*, br. 3/2016, Beograd 2016.
8. Žarko Obradović. „Pojas i put” – Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), Zbornik radova *Novi put svile: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti)* /priredio V. Cvetković; uredništvo Šao Binhong...../Beograd, Fakultet bezbednosti, 2017 (Čigoja štampa).
9. Aleksandar Janković. Privredni razvoj Kine: povezivanje na kineski način, Centar za istraživanje povezivanja Puta svile – CIPO, Beograd 2017.
10. Li Mančang. Tradicionalno prijateljstvo otvara novo poglavlje, saradnjom i zajedničkim naporima težimo prosperitetu, Priče o Kini, Politika 2. mart 2018 god.
11. Dr Liu Zuokui. „Saradnja 16+1” u kontekstu inicijative „Pojas i put”, Zbornik radova *Novi put svile: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti)*, Fakultet bezbednosti, Čigoja štampa, Beograd 2016.
12. Dr Long Jing. Budućnost saradnje između Kine i Balkana i njene mogućnosti u okviru „Saradnje 16+1” i Inicijative „Pojas i put”, Zbornik radova *Novi put svile: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti)*, Fakultet bezbednosti, Čigoja štampa, Beograd 2016.
13. Security in the Western Balkans, Draft report, Nato Parliamentary Assembly Political committee, Reynell Andreychuc (Canada), Rapoorteru, Subcommittee on NATO Partnerships, 28 march 2018; www.nato-pa.int
14. XI JINPING, The Governance of China, Foregn Ianguages Press, Beijing 2014.
15. Wang Y Wei. The Belt and Road Initiative – What will China offer the world in its rise, NewWorld, Press, Beijing, 2016.

Yao Qinhua i Wang Song
Šangajska akademija društvenih nauka

Kineski srednjoevropski i istočnoevropski 16+1 mehanizam saradnje

Sažetak

Inicijativa „Pojas i put“ jeste skraćenica naziva „Ekonomski pojas puta svile“ i „Morski put svile u dvadeset prvom veku“. Pokrenuo ga je predsednik Si Činping tokom posete Kazahstanu u septembru 2013. godine. „Pojasni put“ prolazi preko kontinenata Azije i Evrope, povezujući pulsirajuće ekonomije istočne Azije i razvojnim krugom evropske ekonomije, i državama koje su u okruženju sa огромnim potencijalom za ekonomski razvoj. Srednja i Istočna Evropa (CEE) predstavlja neizbežni deo kopnenog evroazijskog mosta, i poseduje važne strategije i ekonomski status zahvaljujući svojoj zdravoj društvenoj sredini i humanističkim kvalitetima. Prirodno se pojavio kao ključna ekonomска веза duž „Pojsa i puta“ nakon pokretanja Inicijative, još više naglašavajući značaj kineske – CCE 16+1 kooperacijskog mehanizma.

Ključne reči:

Mehanizam „16+1“, projekat „Pojas i put“, međunarodni rizici.

I POSTIGNUĆA MEHANIZMA SARADNJE 16+1

Prvi Poslovni forum između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih zemalja (CEEC)¹ Održao se u Budimpešti, Mađarska, 2011, uspostavivši sarad-

¹ Xinhuanet: Govor predsednika Kse Činpinga u Nazarbajevskom univerzitetu, septembar 8, 2013. http://www.xinhuanet.com/politics/2013-09/08/c_117273079.htm (Last date online: February 13, 2018).

nju između Kine i 16 CEE država (što je skraćeno „16+1”). Kasnije, u aprilu 2012. dve strane su formalno ustanovile „16+1” kroz – regionalnu platformu saradnje. Inicijativa „Pojas i put” dobro je prihvaćena od strane 16 CEE država. Ona zahteva ogromne investicije i tehnologije iz inostranstva za njihov sopstveni ekonomski razvoj i, zahvaljujući tome, njima su dati povoljni ekonomski uslovi kako bi se razvila spoljna trgovina i saobraćaj. To je, zahvaljujući njihovim geoekonomskim prednostima što se tiče povezivanja Baltika na severu, zapadne Evrope na zapadu, Mediterana na jugu i zapadne Azije na istoku. Mechanizam saradnje „16+1” uključen je u opšti okvir Inicijative „Pojasa i puta”, što je integralni deo evroazijskog ekonomskog kruga.

1. Česti sastanci na visokom nivou, komunikacija bliske politike

U aprilu 2012., Drugi kineski poslovni forum sa CEEC održan je u Varšavi, Poljska, održavajući se istovremeno sa prvim zajedničkim sastankom među liderima Kine i CEEC zemalja. U *Bucharest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*, izdatom u novembru 2013., lideri 17 zemalja organizovali su niz sastanaka za 16+1 pre-mijere vlada. Ovi stalni samiti intenzivirali su politiku komunikacija među 17 zemalja i ojačanju odnosa i saradnje među njima (Tabela 1) da bi se dalje promovisala saradnja 16+1 u svim sektorima, *Guidelines for China – CEEC Cooperation*, izdat tokom svakog godišnjeg samita, objaviće napredak i viziju buduće saradnje, saradnje 16+1 kao dodatak tome.

Tabela 1.

Naziv samita	Datum	Mesto	Najvažniji rezultati
Samit Kine i država CEEC	april 2012.	Varšava, Poljska	12 mera za promovisanje prijateljske saradnje između Kine i država CEEC
Drugi samit „16+1” država	novembar 2013.	Bukurešt, Rumunija	Upustva iz Bukurešta o saradnji između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država
Treći samit Kine i CEEC država	decembar 2014.	Beograd, Srbija	Beogradska uputstva za saradnju između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država
Četvrti samit Kine i CEEC država	novembar 2015.	Suzhou, Kina	Teme iz sredine termina o saradnji Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država, i Suzhou uputstva za saradnju između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država

Peti samit Kine i CEEC država	novembar 2016.	Riga, Letonija	<i>Uputstva iz Rige za saradnju između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država</i>
Šesti samit Kine i CEEC država	novembar 2017.	Budimpešta, Mađarska,	<i>Budimpeštanska uputstva za saradnju između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država</i>

Izvor podataka: Ministarstvo inostranih poslova Narodne Republike Kine; <http://www.fmprc.gov.cn>.

U međuvremenu, Kina i CEEC države takođe su održale ministarske konferencije kako bi se diskutovalo o temama od zajedničkog interesa. Dve ministarske konferencije Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država o promovisanju trgovine i ekonomski saradnje održane su, jedna posle druge, juna 2014. i juna 2016. Teme o kojima se diskutovalo na dve konferencije oslikavaju rezultate saradnje „16+1”.

Tabela 2. *Istorija Ministarske konferencije '16+1'*

Naziv konferencije	Ministarska konferencija o Kini i srednjoevropskih i istočnoevropskih država o unapređivanju trgovine i ekonomski saradnje	Druga ministarska konferencija o Kini i srednjoevropskih i istočnoevropskih država o unapređivanju trgovine i ekonomski saradnje
Datum	jun, 2014.	jun, 2016.
Mesto	Ningbo, Zhejiang	Ningbo, Zhejiang
Tema	Poboljšati pragmatičnu saradnju i postići zajednički razvoj	Otvaranje novog poglavlja za 16+1 trgovinsku i ekonomsku saradnju, koja se zasniva na ekonomskoj saradnji zasnovanoj na novoj početnoj tački
Glavne teme	Širiti stepen trgovine, unapređivanje trgovinske ravnoteže, povećavanje zajedničkog investiranja, utvrđivanje ekonomski i trgovinske saradnje, širenje finansijskih kanala i utvrđivanje kooperacije za infrastrukturu	Identifikovanje karakterističnih proizvoda, razvijanje novih tačaka razvoja za bilateralnu saradnju, širenje oblasti saradnje, promovisanje saradnje za kapacitet i izradu opreme, i stvaranje finansijskih modela i novih modela za infrastrukturnu saradnju
Glavni zaključci	Zajednički dokument ministarskih konferencija Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država o promovisanju trgovine i ekonomski saradnje	Ningbo deklaracija druge ministarske saradnje Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih država o unapređivanju trgovine i ekonomski saradnje

Izvor podataka: Ministarstvo trgovine Narodne Republike Kine; <http://www.mofcom.gov.cn>.

Promovisane mehanizmom saradnje „16+1”, raznolike poslovne asocijacije i kooperativne organizacije predstavljene su jedna za drugom u poslednje vreme. 22. maja 2014. prva Konferencija Kina – CEEC o saradnji u turizmu održana je u Budimpešti, Mađarska, tokom koje je Koordinacioni centar asocijacija Kine i CEEC Asocijacije agencija za promociju turizma i biznisa zvanično je inaugurisana. 24. maja 2016. prvi sastanak na visokom nivou Kina – CEEC o saradnji u šumarstvu u Ljubljani, Slovenija, prihvatajući *Akcioni plan za saradnju za mehanizam o koordinaciji u šumarstvu između Kine i CEEC*. Stoga je Slovenija preuzeila vođstvo u ustanovljavanju ovog mehanizma; Srbija u ustanovljavanju kinesko-CEEC asocijacije o kooperaciji u saobraćajnoj infrastrukturi; Poljska u ustanovljavanju izvršnog tela Biznis saveta Kine – CEEC sa Sekretarijatom naizmenično u Pekingu i Varšavi; Bugarska u ustanovljavanju Asocijacije Kina – CEEC za promovisanje poljoprivredne saradnje; Letonija u ustanovljavanju Asocijacije Kina – CEEC za kooperaciju u logistici; i Slovačka u ustanovljavanju Tehnološkog transfera virtuelnog centra Kine i CEEC zemalja.

2. Kineski železnički ekspres – Benefiti brenda koji se pojавio

Da bi se promovisao glatki tok robe između Kine i EU, kineska vlada je objavila u *Viziji i akciji o zajedničkoj gradnji Ekonomskog pojasa puta svile u 21. veku i Morskom putu svile* da „mi treba da ustanovimo mehanizme u smislu železničkog transporta i raščićavanja lučke carine za koridor Kina – Evropa, da bi se kultivisao brend teretnih vozova Kina – Evropa, i da bi se konstruisao koridor transporta preko granice koji povezuje istočne, centralne i zapadne regije“. Još od pokretanja prvog Yuxinou voza 28. januara 2011, Kineski železnički ekspres – teretni voz između Kine i Evrope – video je veliki napredak. Sa zajedničkim razumevanjem supervizije među državama duž te rute, i politika „Jedne deklaracije, jedne inspekциje i jednog oslobođanja“, volumen trgovine među „16+1“ zemljama naglo raste. 8. juna 2016, kišobran brend je pokrenut, poznat pod imenom Kineski železnički ekspres² (CR Ekspres, ili 中欧班列 na kineskom jeziku), što je ispratilo puštanje *Petogodišnjeg plana kineskog železničkog ekspresa* (2016). 8. oktobra prvi dizajn visokog nivoa, što specifikuje tri glavna izlaganja i sedam glavnih zadataka koji su potrebni da bi se izgradila sveobuhvatna CR ekspres servis sistem sa racionalnim izlaganjem, potpunim sredstvima, stabilni volumen tereta, adekvatnosti i efikasnosti lakog toka do 2020. godine.

² NDRC, MFA and MOFCOM. *Vision and Actions on Jointly Building the Silk Road Economic Belt and the 21st-Century Maritime Silk Road*, March 28, 2015; http://www.xinhuanet.com/world/2015-03/28/c_1114793986.htm (Last date online: February 12, 2018).

U aprilu 2017. novi teretni vozovi koji povezuju Xi'an u Kini sa Budimpeštom u Mađarskoj počeli su zvaničnu operaciju. To putovanje pokriva razdaljinu 9.300 km i traje ukupno 20 dana. Da bi se optimizovala efikasnost operacije CR ekspresa, Kineska železnička kooperacija potpisala je *Sporazum za dalju saradnju u kinesko-evropskom vozovima, Blok vozovi*, među železnicama u Kini, Kazahstanu, Mongoliji, Rusiji, Belorusiji, Poljskoj i Nemačkoj sa železničkim kompanijama u relevantnim državama 20. aprila 2017. – prvi kooperativni sporazum između CR ekspresa i železnički depar-tman duž te rute.

Još od početka, koji se desio pre šest godina, CR ekspres video je 17 kružnih puteva u 2011. godini, 42 u 2012, 80 u 2013, 308 u 2014, 815 u 2015. i 1702 u 2016. U 2017. video se nagli porast u broju puteva, do 3.673, kao i brza ekspanzija u okviru usluga. Do sada, 38 kineskih gradova, voz CR ekspres stiže do 36 gradova, u 13 evropskih gradova – rast u 23 grada u 5 država u poređenju sa 2016. Sve ukupno, sada funkcioniše 61 linija brzinom od 120 km. Vreme putovanja skratio se sa 20-ak dana na kraće od dve sedmice za mnoga putovanja. Troškovi trajanja umanjeni su za 40 procenata i efikasnost operacije nastavlja da raste. Uz to, količina dobara biva obogaćena IT proizvodima kao što su mobilni telefoni i kompjuteri, odeća, cipele i šeširi, automobili i delovi za automobile, seme, vino, kafa, i drvo, pokrivajući mnogostrukе aspekte proizvodnje i načina života duž te rute.³

Brzi razvoj CR ekspresa takođe je motivisala trgovinu između Kine i CEEC i druge evropske države. U januaru 2018. teretni voz od Qinzhou u Guangxi do Mataszewicze u Poljskoj krenuo je na svoj prvi put, prevozeći robu iz azijske države i otvarajući novi put za internacionalnu zemlju i mor-sku trgovinu kroz Guangxi do Evrope.⁴ Nippon Express takođe planira da otvorи usluge transporta dobara iz Japana u Evropu kroz Kinesku železničku mrežu.⁵

³ CRCT: <http://www.crct.com/index.php?m=content&c=index&a=lists&catid=22> (Last date online: January 10, 2018).

⁴ CR Express Qinzhou Maiden Trip with ASEAN Goods to Europe, January 18, 2018; <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1589924377034319366&wfr=spider&for=pc> (Last date online: January 25, 2018).

⁵ Reference News: Japanese Media: Japan-Europe Freight Transport Turns to Belt & Road through CR Express, January 11, 2018; <http://www.cankaoxiaoxi.com/world/20180111/2251353.shtml> (Last date online: February 12, 2018)

3. Pionirsко povezivanje železnicom, osnažujući saradnju putem izgradnje infrastrukture

Železničko povezivanje predstavlja važno sredstvo za kinesku vladu da bi se promovisala Inicijativa „Pojas i put“. Povezanost između Kine i CCEC uključuje železnicu, autoputeve, avijaciju i prevoženje, kao i programe koji uključuju konstrukciju unakrsne granice, telekomunikacijskih sredstava i naftne i gas cevovode. Sa operacijom CR ekspresa, detaljan plan Koridora CEE još jednom je stavljen u prvi plan kada su kooperativni projekti između Kine i CEEC država bili implementirani.

U decembru 2015., zajednički napori država koje su uključene rezultirali su izgradnjom železničke pruge od Budimpešte, Mađarska, do Beograda u Srbiji. Železnička pruga duga 350 km od Mađarske do Srbije predstavlja projekat za saradnju Kine i CEEC. Modifikovana, kao elektrificiran dvostrukim tračnicama i za putnike i za teret železnica sa predviđenom brzinom od 200km/h, nakon završetka, skraće vreme putovanja između ova dva grada sa osam na tri sata.⁶ Kina je takođe učestvovala u konstrukciji važnih infrastrukturnih projekata, uključujući Makedonsko – Miladinovici – Štip ekspress put na Kičevo – Ohrid Exspreeeway, Smolyac – Mateševska sekcija na autoputu Sever – Jug u Crnoj Gori, most preko reke Dunava u Beogradu, urbana sredstva za kontrolisanje poplava u Vroclavi, u Poljskoj, i Elektrana Stiner u Bosni i Hercegovini.

4. Raznolika saradnja u trgovini i ekonomiji, glatki kanali za investiranje

Ekomska zona trgovine i saradnje predstavlja efektну platformu za promovisanje Inicijative „Pojas i put“, za međunarodnu saradnju u industrijskom kapacitetu i proizvodnju opreme. Prilikom izgradnje takvih zona preko okeana na osnovu komercijalne operacije i za svrhu promovisanja međusobnih dobrobitali, kineska preduzeća igraju glavnu ulogu. Da bi se donele odluke u skladu sa tržištem treba uskladiti sa investicionom sredinom i politikom privlačenja države domaćina. Konstrukcija ovih zona ohrabruje preduzeća kako bi se investiralo i grade se fabrike u zemljama da bi se povećala zaposlenost i naplata poreza, da se prošire izvozi i međunarodna razmena, da se poboljšaju njihovi tehnički nivoi, da se promoviše zajednički razvoj za investitore i zemlje domaćine. Centralna evropska trgovina i logistička saradnja zone (CEEZ) postavljena je u Budimpešti, Mađarska,

⁶ 21st Century Business Herald. *China's First European Railway Infrastructure Commenced*, December 7, 2017; <http://m.21jingji.com/article/20171207/809f2968-68a7750dc3a0aeb82b4cac1f.html> (Last date online: January 22, 2018).

u projektu na visokom nivou organizovane od strane Shandong Provincial Vlade i implementirane od strane Shandong Imperial Investment Co., Ltd, pod Ministarstvom trgovine Narodne Republike Kine. Sa oblasti planiranja od 0.75 km² i potpune investicije od 264.000.000 američkih dolara, CECZ se sada završilo u „Jednoj zoni, tri parka”, predstavljanja, i ustanovio je projekte kao što je Chinese Commodity Exchange & Exhibition Center and the Chipper Port Logistics Park.⁷

CECZ treba da obezbede neprekidne usluge polazeći od izvoza – uvoza dobara, deklaraciju carine i inspekcije, logistike i distribucije i skladištenja finansijskih preduzeća kojima je potreban tamošnji prostor. To takođe omogućava marketinške aktivnosti, kao što su sajmovi trgovine, pregovori u trgovini, promotivni sastanci za kineske proizvode i izložbene hale za kineske potrebe. Kao prva zona na državnom nivou za ekonomsku i trgovinsku saradnju u CEE, CECZ predstavlja važnog promotera za ekonomsku i trgovinsku kooperaciju između Kine i CEEC država. Ona je kreirala prilike za kineska preduzeća da lociraju investicione projekte i da se proširi trgovina, olakšavajući njihove „Idemo globalno” inicijative dok se smanjuju operativni troškovi, rizici za kontrolu i formiranje industrijskog klastera sa postepenim ekonomskim efektom.

Jedan važan uslov za zajedničku izgradnju Pojasa i puta između Kine i CEEC država jesu fondovi za smeštaj. Internacionalizacija Renminbi i pomoć Azijske infrastrukturne investicionih banaka i Fonda putem svile predstavljaju važne kanale za ovu svrhu. Dok već spomenuti entiteti još uvek ne pokrivaju CEEC države, Kina je ustanovila investicioni fond od tri milijarde američkih dolara da bi se promovisali projekti u CEEC. Kina je uvek bila posvećena ohrabrvanju 16 srednjoevropskih i istočnoevropskih država da koriste posebne zajmove koje odobrava i daje njihova sopstvena Vlada u skladu sa EU i lokalnim zakonima i regulativama. Ta kineska preduzeća i finansijske institucije aktivno učestvuju u „javno-privatnom partnerstvu” (PPP) u takvim državama.⁸ Zasnovani na fazi 1 kineske-CEE investicionog Kooperacionog fonda, kineska Vlada je lansirala drugu fazu na količinu od jedne milijarde američkih dolara.

⁷ Refer to Belt and Road Portal. *Central European Trade and Logistics Cooperation Zone in Hungary*, February 4, 2017; <https://www.yidaiyilu.gov.cn/qyfc/xmal/6052.htm> (Last date online: February 12, 2018).

⁸ Refer to CECZ homepage. “http://www.ceczt.org/menu_1.html” http://www.ceczt.org/menu_1.html (Last date online: January 23, 2018).

5. Pojačane grupe eksperata i specijalista razmene, bliske međuljudske veze

Da bi se promovisalo istraživanje i akademske razmene koje se odnose na 16+1 Mechanizam kooperacije i bilateralni odnosi između Kine i 16 srednjoevropskih i istočnjevropskih zemalja, kineska Vlada započela je fond za istraživanje da bi ispitala veze između tih zemalja, u kojima Kina obezbeđuje RMB dva miliona svake godine. Ovaj fond ima za cilj da ohrabri i podrži programe istraživanja od strane eksperata i kod kuće i u inostranstvu, kao i učestvovanje kineskih naučnika na međunarodnim sastancima akademske javnosti, i radionice kineskih institucija za naučnike i mlade političare u CEEC državama. To je produbilo međusobno razumevanje i postavilo temelje za dalju kooperaciju između Kine i CEEC država.

Da bi se istražila važnost, problemi i kontramere kod „16+1“ Mechanizma kooperacije, dve strane su postavile Simpozijum na visokom nivou između Kine i CEEC grupe eksperata i specijalista. Na svakom od ova četiri simpozijuma izabrana je tema i njeni učesnici su učestvovali u diskusijama o promovisanju odnosa između Kine i srednjoevropskih i istočnjevropskih zemalja. Oni su delili stavove i ideje za doprinos da bi se postigao krajnji cilj. U decembru 2015, Kina – CEEC grupa eksperata i specijalista mreža uspostavljena je od strane Akademije za društvene nauke Republike Kine. Očekuje se da glavni stub za saradnju „16+1“ bude Kooperativna platforma za grupu eksperata i specijalista između obe strane.

U smislu međuljudskih razmema, dijaloga ljudi – sa – ljudima i saradnje postali su sve dinamičniji, kako su i osvedočili poznati događaji, kao što su Godina promovisanja i kooperacije u turizmu, Godina ljudi – ljudima i kulturne razmene, i Godina medijske saradnje između Kine i CEEC država. U 16 CEE država nisu dozvoljene destinacije za kineske turiste, što je povećalo broj kineskih turista koji posećuju ovu regiju sa 280.000 na 930.000. Broj dvosmerne razmene studenata se udvostručio.

II. KINESKA MEĐUNARODNA ODGOVORNOST I KONCEPT RAZVOJA

U savremenom globalnom kontekstu značajnog razvoja, promena i prilagođavanje miru i održivosti ostaju tema u našoj epohi. Međutim, neizvesnosti i destabilizući faktori još uvek postoje u velikom broju. Još od globalne svetske krize iz 2008, svetska ekonomija se još uvek bori da se oporavi i suprotstavi trgovinskom protekcionizmu i ratu. SAD gubi svoju moć na svetskoj sceni, i globalna vlast traži nove snage i nove ideje. Kineska sveukupna

nacionalna snaga naglo je porasla u poslednjih 40⁹ godina posle njene reforme i otvaranja i njen BDP dolazi na drugo mesto u svetu. Međunarodna zajednica predviđa aktivnije kinesko učešće u međunarodnim poslovima. Sama Kina shvata da trenutno nema dovoljno robusnih vodećih sila za ekonomski razvoj sa regionalnim važnim tačkama koje se pojavljuju. U dobu u kome netradicionalne bezbednosne pretnje, kao što su terorizam, kriza izbeglica, klimatske promene, nastavljaju da se šire, aktivno učešće Kine u globalnoj vlasti predstavlja važnu manifestaciju njene međunarodne odgovornosti.

1. '16+1' mehanizam saradnje: Ishod recipročne potražnje između Kine i CEEC država

Još od uspostavljanja diplomatskih odnosa između Kine i Evropske zajednice (EU) 1975. godine Kina je čvrsto podržavala proces evropske integracije, i poštovala je izabrane putanje razvoja evropskih zemalja. Posle Hladnog rata, nacije srednje i istočne Evrope počele su da se transformišu i „evropeizacija” je postala jednostrani trend. Međutim, zbog raznolikosti u nacionalnim snagama, ekonomskoj strukturi i geopolitici među srednjoevropskim i istočnoevropskim državama, one su zadržale različite pozicije u procesu EU integracije, vodeći do nedostatka koordinacije.

Sudeći po dubokim promenama međunarodne situacije i Kina i države srednje i istočne Evrope imaju jaku želju da prodube bilateralnu saradnju. Kineska ekonomija postigla je novi status quo i suočava se sa mnogostrukim pritiscima kao što je ekonomski pad, ekonomsko restrukturiranje i kapacitet globalizacije. Stoga je neophodno da se nastavi sa reformom u otvaranju i daljem proširivanju međunarodnog tržišta. Zemlje srednje i istočne Evrope predstavljaju važne mostove između istočnih i zapadnih tržišta. Njihov zdravi razvoj, široka perspektiva i određena vrsta komplementarnosti sa kineskom ekonomijom čine ih ključnom oblašću da sa njima Kina proširi svoju ekonomiju sa inostranstvom i trgovinske veze. Kina očekuje da CEE postane nova tačka razvoja u razvitku odnosa između Kine i EU. Za države CEE, investicija i kupovna moć država Zapadne Evrope pala je pod uticajem finansijskog kraha i krize duga iz 2008. Zadatak transformisanja i ekonomije srednjoevropskih i istočnoevropskih zemalja učinio je obaveznim nove kooperacijske mogućnosti i finansijske kanale. Kina – predstavnik novonastajućih ekonomija – učinila je impresivan učinak na sceni svetske politike

⁹ Ministarstvo inostranih poslova Republike Kine. *Speech by Li Keqiang at the Sixth Summit of China and Central and Eastern European Countries*, November 28, 2017; <http://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/t1514520.shtml> (Last date online: January 11, 2018).

i ekonomije. Privlačeći srednjoevropske i istočnoevropske zemlje da saraju.¹⁰

Međutim, razlike među zemljama istočne i srednje Evrope određuju da zahtevi i fokusi za saradnju sa Kinom umeju da variraju. Za Kinu to znači pravljenje izbora među CEE državama da identifikuju državu koju će preferirati ili se projekt prioritet ne slaže sa osnovnim principom jednakosti i međusobnog benefita. Nasuprot tome, CEE kao celina predstavlja mogućnost razvitka bilateralnih ekonomskih i trgovinskih odnosa sa Kinom, što je dobro ne samo za Kinu nego i za CEE države. U ovom kontekstu veoma je važno da dve strane vode sveobuhvatne strateške kooperacije i ustanove probojnu platformu. „16+1” mehanizam saradnje predstavlja posledicu ove zajedničke potrebe.

2. Pojas i put: Promovisanje '16+1' mehanizma saradnje: ključni pokretač za implementaciju Inicijative 'Pojas i put'

Inicijativa „Pojas i put“ je kineski intelektualni doprinos teoriji i praksi globalnom vlasti. To je inspirisano od strane starog Puta svile, i obezbeđuje novi podsticaj i pokretač za ekonomsku globalizaciju u dvadeset prvom veku. Ona zbližava različite političke i ekonomske sisteme, različite resursa darivanja i različitih civilizacija. Pojas i put mogu da poboljšaju međusobnu povezanost među državama duž njega, promovišu ekonomski i društveni razvoj u Evroaziji, da podstaknu globalnu trgovinu i investicije i poboljšavaju živote širom sveta. „16+1“ mehanizam saradnje predstavlja važan pokretač za implementiraje Inicijative „Pojas i put“. Kako je primetio premijer Li Keqiang na Šestom samitu Kine i CEEC, „16+1“ mehanizam Kooperacije – koje se pojавilo u kontekstu globalizacije – u skladu je sa istorijskim trendom liberalizacije i olakšavanja trgovine i investicija.¹¹

Na zajedničkoj promociji voda Vlada u 17 zemalja, „16+1“ mehanizam Kooperacije dao je značajne rezultate. Oni uključuju formulaciju *MEDIUM TERM AGENDA za kooperaciju između Kine i srednjoevropskih i istočnoevropskih zemalja*, ustanovljavanje 20 plus institucionalnih platformi za izmenu, planiranje nekoliko glavnih inicijativa (uključujući i železničku prugu Budimpešta – Beograd, Kina – Evropa kopno – More ekspres linija, i Jadransko

¹⁰ Yu Jun. *China-CEEC Cooperation Mechanism: Current Situation and Improvement Path*, International Studies, Edition 2, 2015, p. 121.

¹¹ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. *Speech by Li Keqiang at the Sixth Summit of China and Central and Eastern European Countries*, November 28, 2017; <http://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/t1514520.shtml> (Last date online: January 11, 2018).

more – Baltičko more – Crno more, saradnja morskih luka), predstavljanje više od 200 specifičnih mera. Kooperacija između Kine i srednjoevropskih i istočnovevropskih zemalja u investiranju, trgovini i turizmu videla je brzi napredak. Veoma je ugodno da se vidi kako Kina održava ekonomski razvoj od 6.5% u kontekstu sporog svetskog oporavljanja od ekonomске krize, koje stalno poboljšava dobrobiti i optimizovane strukture. U međuvremenu, CEE države su preradile negativni uticaj evropske krize duga, postižući ekonomski razvoj od preko 3% u skorije vreme i postajući sektor koji se ističe u evropskom ekonomskom krugu.¹²

III. PROBLEMI SA BILATERALNOM SARADNJOM

Uprkos mnogim pozitivnim stranama, ovde ostaju neki nezadovoljavajući fenomeni u ekonomskim trgovinskim odnosima između Kine i CEE, koji za služuju ozbiljno razmatranje i tretman.

1. *Slab hardver na CR ekspresu; trgovinski disbalans*

CR ekspres je doživeo brzi razvoj od desetine putovanja godišnje u ranim danima do sadašnjih 3000 plus. Međutim, određeni problemi i dalje opstaju. Prvo, brzi razvoj doveo je do zakašnjenja u infrastrukturni. Tri tradicionalne CR ekspres luke Alatav, Mandžurija i Erenhot su u punom kapacitetu. Izgradnjom puteva, Alatav ima perspektivu da ostvari zastoj dok čeka podršku iz Khorgos luke. Drugo, neuniformni železnički proračuni i nekonzistentne karantinske politike zemalja duž CR ekspresa dodaju prepreke i teškoće. Bilo koja promena u politici u okviru država može da utiče nepovoljno na operaciju CR ekspresa. Treće, CR ekspres se suočava sa problemima kao što je loše ciljana trgovina dobrima i odlazaka na sud tranzicionih tvrđnji, koji su prouzrokovani trgovinskom informacijskom asimetrijom; ovo zahteva komunikacije tržišnih informacija i koordinacije zakona i politika među državama duž te linije. Konačno, nebalansiranost kvantiteta dobara među predstojećim putovanjima i povratnim putovanjima otežava da mnogi vozovi budu profitabilni. Zbog nedostatka dobara u povratku, mnoga sredstva

¹² Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. *Speech by Li Keqiang at the Sixth Summit of China and Central and Eastern European Countries*, November 28, 2017; <http://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/t1514520.shtml> (Last date online: January 11, 2018).

za čuvanje i držanje robe moraju se prodati u inostranstvu pošto budu istovarena.¹³

2. Postojeće razlike među državama CEE; teškoće kooperacije u okviru granica

Iza regionalne integracije država CEE leže sakrivene razlike u uslovima u kojima nacije žive. Spolja gledano, razlike među CEE državama pokrivaju jezik, kulturu, religiju, društvene običaje i tradicije, ekonomsku skalu i sopstveni identitet. Neke države čak i izbegavaju ime „srednja i istočna Evropa“. Razlike u nazivima srednja Evropa, istočna Evropa, jugoistočna Evropa, zapadni Balkan, istočni Balkan, Evrozona i ne-Evrozona, EU države članice, države koje nisu članice EU, zemlje potencijalni kandidati za EU i države koje nisu potencijalni kandidati za EU – reflektuju probleme koji se nalaze ispod površine, kao što su geopolitičke preference i putevi razvoja. Međunarodne institucije, kao što je Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj (EBRD), Svetska banka (WB) i Međunarodni monetarni fond takođe klasifikuju CEE države različito. Sama EU koristi različite strategije i političke instrumente da bi razvila odnose među CEE državama. U ovom svetlu, CEE države nisu uspele da se razviju u integriranu stratešku snagu bez obzira na regionalno zajedništvo. Kao rezultat toga, njihove orientacije i očekivanja u njihovim odnosima sa Kinom takođe su različita. Iz ovog razloga, Kina ima veće šanse da se susretne sa više poteškoća u razvijanju bilateralnih odnosa u samom kooperativnom okviru koristeći regionalni pristup CEE državama, što se naročito tiče specifične koordinacije politike.

2. Veliki rizici na tržištu; nezdrave sredine za razvoj biznisa

Iz makroperspektive tržišnih mehanizama, investicionih politika i pravnih sistema, u CEE državama je potreban napredak. Iz mikroperspektive, najprivlačnije tradicionalne visokokvalitetne korisne i vredne stvari CEE država umnogome su pod kontrolom država sa Zapada kroz privatizaciju tokom perioda tranzicije. Kada su kineski investitori ušli u ovu regiju u 21. veku, mogli su samo da traže nove tačke za investiciju i saradnju. Pored toga, CEE države koje su postale članice EU (ili to očekuju) pod ciljem su EU sistema i ulaska na EU tržište. Strukturalna zavisnost se neće promeniti preko noći, što neizbežno otežava stvari za preduzeća koja su u fondu Kine. Štaviše,

¹³ Kunlunce.com: *Problems of the CR Express*, May 19, 2017; <http://www.kunlunce.com/ssjj/guoipinglun/2017-05-19/116037.html> (Last date online: January 22, 2018).

siva ekonomija i dominirajuća korupcija u nekim CEE državama (naročito u jugoistočnim evropskim zemljama) otežavaju osnaživanje zakona i regulativa, donoseći još više rizika kineskim investitorima.¹⁴

3. Dvostruko slojevita struktura EU ograničava ostvarivanje u potpunosti potencijalnih CEE država

Kao najintegrisanija međunarodna organizacija u svetu, EU uživa status međunarodnog prava, i njene države članice imaju različit pravni status u odnosu na obične suverene države. Na primer, CEE države pokazale su pozitivan odnos prema povratku u Evropu posle Hladnog rata, i aktivno su se okrenule Kini posle Svetske ekonomske krize iz 2008. godine. Sa druge strane, kolektivni suverenitet EU preteže u odnosu na suverenitet CEE država i njenih država članica. Na ovaj način, EU može da ispunji svoju moć cenzure o Kina – Evropa projektima kooperacije, i može čak da spreči takozvano „neprihvatanje“ projekata. EU ima bojazan od „16+1“ kooperacije između Kine i CEE država, sumnjujući da Kina želi da podeli Uniju. Nemačka kancelarka, Angela Merkel, jednom je upitala zašto se Kina uključila u odvojene bilateralne razgovore sa Srednjom i Istočnom Evropom. Kada je zajednička komunikacija o sastanku između Kine i CEE državama predstavljena u EU da bi se revidirala unapred, EU je zvanično zauzela stav protiv asociranja za „dugoročan i institucionalizovani kinesko-CEE odnos“. Da se sumira, „16+1“ kooperacijski mod biva subjekat više nivoa struktura EU i dualnih identiteta EU članica.

IV. REFLEKSIJE NA POJAČAVANJU „16+1“ MEHANIZMA KOOPERACIJE

Iako postoje, još uvek, mnogi problemi u kooperaciji Kine i CEE država, „16+1“ mehanizam kooperacije nastaviće da funkcioniše jednom kada bude započeo, ne kao CE ekspres. U stvari, upravo takvi suprotni faktori koji su ciljani utiću da obe strane poprave trgovinu i investicionu sredinu.

¹⁴ Liu Zuokui. *China-CEE Cooperation: Problems and Countermeasures*, International Studies, Edition 5, 2013, pp. 78–80.

1. Politička komunikacija i istraživanje zajedničkih interesa

„16+1“ mehanizam kooperacije smešta mnoge države učesnice i uključuje mnoge vlasnike, otežavajući na takav način da se ugodi svim ukusima. U ovom svetu, zdravo slaganje makrorazvoja planira se na strateškom nivou i postaje vrlo važno. Princip „16+1“ mehanizam kooperacije jeste zajednički benefit; ne bi trebalo da se fokusiramo na kineske nacionalne interese, ali ali je poželjno upoznati se sa planovima za razvoj 16 CEE država. Moramo posvetiti pažnju EU strateškoj viziji za razvoj CEE, i razumeti i zadovoljiti interes vanterritorialnih snaga u regiji. U strateškom slaganju kooperacije između Kine i 16 CEE država, razlike u ekonomskoj skali, razvojnom statusu i nacionalnim interesima biće uzeti u razmatranje. Umesto da se lociraju „vodeće države“ od ovih 16, mi ih posmatramo kao jedan entitet. Tretiramo svaku od njih kao poprilično takvu da bi se podigao njihov sveukupni status na međunarodnoj pozornici. Takođe pripisujemo veliku važnost varirajućim interesima tih 16 zemalja. Na primer, industrijska kooperacija 16 CEE država može koordinirati zdravo u istoj industriji da bi se izbegla međunarodna konkurenca. Trebalo bi da sarađuju sa Kinom iz perspektive benefita integralnog regionalnog razvoja, i da se daje puno pravo njihovim sopstvenim industrijskim prednostima.

2. Podrška od strane finansijskih usluga; ustanovljavanje platformi za investiranje i finansiranje

Većina od 16 CEE država suočavaju se sa problemima kao što je slaba infrastruktura, strog pristup investicijama, visok investicioni rizik i nedovoljno razvijene finansijske usluge. Kao država u razvoju, Kina takođe nema dovoljno iskustva u organizovanju i upravljanju vlasti u trgovini finansijskih polja. Stoga je za dve strane neophodno sprovesti diskusije i preuzimati kooperaciju u ovom smislu. Na polju finansijskih usluga, Kina bi trebalo da promoviše internacionalizaciju RMB intenzifikacije svoje finansijske kooperacije sa CEE državama. Ovo uključuje proširivanje bilateralne razmenne valute i lokalno utvrđivanje valute, koji pomažu kompanijama iz država CEE da se izvrše Panda Bonds u Kini, i da se podrže finansijske institucije na obe strane organizujući i vodeći RMB finansiranje. Obe strane mogu da lje da istražuju višestruke forme investiranja i finansiranja zasnovanih na tržištu da bi se obezbedila finansijska vitalna veza koja je neophodna za kooperaciju.¹⁵

---

¹⁵ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. *Speech by Li Keqiang at the Sixth Summit of China and Central and Eastern European Countries*, November 28,

Na polju investicija i trgovine, Kina bi trebalo da radi sa 16 CEE država da bi se pojednostavile procedure i umanjili troškovi transakcije; da se spusti prag investicija i umanji tarifne barijere; da se ustanove zone za trgovinu i procesuiranje i demonstracijske zone, da bi se povećala trgovina i investicionie kooperacijske platforme; da bi se ohrabrio razvoj svih vrsta investicija i trgovinskih informacionih platformi. Zdrava biznis platforma trebalo bi da se uspostavi kroz zajedničke napore vlada ovih 16 zemalja.

3. Konsolidovanje kooperacije sa infrastrukturnim projektima

Sa železničkom prugom Budimpešta – Beograd, prelaskom reke Dunav preko mosta u Beogradu, kooperacija između dve strane u infastrukturi bila je unesena kao tačka u „16+1“ mehanizmu kooperacije. To je delimično zbog činjenice da CEE države imaju veće potrebe za infrastrukturom i investicionim propustom i zahtevaju kinesku tehničku i finansijsku podršku. To je takođe blisko povezano sa ovim iskustvom – Kina je prikupila u infrastrukturu i prekoceansku investiciju tokom četrdeset godina reforme i otvaranja Kine prema svetu. Istorija kineske diplomatičke ocrnjene je primerima poboljšanja lokalnih uslova saobraćanja i promovisanja razvoja bilateralnih odnosa kroz infrastrukturne investicije. Projekti infrastrukture nose velike investicije, duga trajanja u izradi konstrukcija, i duge periode isplativosti, i tako imaju veću stabilnosti nego oni u drugim oblastima. U svetu ovoga, „16+1“ mehanizam kooperacije u infrastrukturi konstrukcije u potpunosti je kvalifikovan kao važnost ljudi za kooperaciju između Kine i CEE država. Kina bi trebalo da nastavi da širi infrastrukturne investicionie projekte u CEE iz zemaljskog transporta (kao što su putevi, železničke pruge i mostovi) do morskog transporta i aviosaobraćaja (kao što su luke i aerodromi). U liniji sa principima međusobnog benefita, uzajamne konsultacije, konstrukcije, Kina bi trebalo da sa državama CEE sagradi relativno kompletne transportne mreže za bilo koji projekat, od čega će imati dobrobit i lokalni ljudi, ali i dugoročan razvoj bilateralnih odnosa.

4. Isticanje međuljudske povezanosti i sveobuhvatne kulturne razmene

Međuljudska povezanost je jedna od „pet konekcija“ Inicijative „Pojas i put“. Kao što je predsednik Si Činping rekao, prijateljstvo – koje se izvodi iz bliskog kontakta među ljudima – drži ključ zdravih međudržavnih odnosa. Međuljudska povezanost promoviše prijateljstvo i učvršćuje međusob-

no razumevanje, i takođe igra ulogu u pojačavanju ekonomске kooperacije. Promovisanje interpersonalne povezanosti može da obezbedi platformu za poboljšavanje razmena i međusobne saradnje među nacijama i za gradnju zajedničkog kulturnog konteksta za širu zajednicu sa sličnom sudbinom. Da bi se postigao „16+1“ ideal interpersonalne povezanosti, moramo započeti dijalozima i razmenama u oblasti nauke, obrazovanja, zdravlja i turizma i zatim to razdeliti na druge aspekte „16+1“ mehanizma kooperacije. Na Šestom samitu Kine i CEEC, premijer Li Keqiang predložio je označavanje 2018. godine kao godine saradnje među lokalnim vlastima i lokalnim preduzećima. „Radujemo se sve većem učešću u „16+1“ Asocijaciji guvernera provincija i regija od strane lokalne vlasti sa obe strane i nadamo se svim dimenzionim platformama pogodnim za čvrst i dubinski razvoj“.¹⁶

Kina bi trebalo da Godinu lokalne saradnje uzme kao šansu da se proširi kulturna razmena sa CEE državama od nivoa države do lokalnog nivoa, i da se osnaži međusobno razumevanje dve strane.

Da sumiramo, saradnja CEEC predstavlja važan deo kineskih inostranih odnosa. To je bilateralna kooperacija koja pokazuje dugu vitalnost, kao što je prikazano sadašnjom praksom. Kina će preuzeti širu perspektivu za poziciju „16+1“ u „velikoj igri“ učestvovanja u međunarodnoj vlasti, kao i u dugogodišnjem cilju građenja globalne zajednice koja deli istu sudbinu. Objektivno govoreći, prostor za kooperaciju Kina – CEE jeste velika, i dizajn ima tendenciju da bude optimističan. Međutim, izazovi i teškoće sa kojima se ona suočava podjednako su veliki. Stoga, da bi se promovisao „16+1“ mehanizam saradnje, moramo se držati koncepta Inicijative „Pojas i put“. To uključuje povezivanje sa razvojem planova država CEE i pravilnog zatvaranja svih zahteva sa projekata u „16+1“ mehanizmu kooperacije. To će uključiti kretanje ruku pod ruku politika komunikacije, traženja podrške za finansijske usluge, konsolidacije infrastrukturnih projekata, kulturne razmene, stvaranja novih oblasti za saradnju i širenja horizontata i razvoja.

Prevod sa engleskog jezika:
Jelena P. Đorđević

---

¹⁶ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. *Speech by Li Keqiang at the Sixth Summit of China and Central and Eastern European Countries*, November 28, 2017; <http://www.mfa.gov.cn/web/zyxw/t1514520.shtml> (Last date online: January 11, 2018).

Gordana Mišev

Ministarstvo energetike Vlade Republike Srbije

Petar Stanojević

Vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Zoran Jeftić

Vanredni profesor, Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti

Neki aspekti bezbednosti srpske infrastrukture na „Novom putu svile”

Sažetak

N. R. Kina je pokrenula inicijativu *Novog puta svile* 2013. godine. Kada bude završen, *Novi put svile* će povezivati tri kontinenta: Aziju, Evropu i Afriku. Lanac infrastrukturnih projekata stvorice najveći svetski ekonomski koridor, koji pokriva populaciju od 4.400.000.000 ljudi i ekonomije vredne ukupno 21,000 milijardi dolara [1]. Centralna i Istočna Evropa predstavljaju važnu kariku u lancu koji povezuje Kinu sa Evropom, odnosno čvorište u pojasu *Novog puta svile*. R. Srbija se nalazi u Jugoistočnoj Evropi, na raskršću glavnih saobraćajnih koridora, odnosno najkraće drumske i železničke veze od zapadne i srednje Evrope ka zemljama južne Evrope i Bliskog i Dalekog istoka. Infrastruktura Srbije kao tranzitne zemlje je od velike važnosti za lakšu dostupnost i iskorišćavanje prirodnih resursa i proizvodnih kapaciteta. Njena osnovna uloga jeste prevoz putnika i robe, kao i prenos energije podataka i informacija. Infrastrukturnim projektima obuhvaćena je izgradnja brzih pruga, puteva i autoputeva, mreža za prenos i distribuciju energije i mreža optičkih kablova. Gradovi i luke duž *Novog puta svile* zabeležiće ekonomski razvoj. U radu je data analiza stanja srpske infrastrukture, njeni nedostaci i mogućnosti. Ukoliko Srbija ne bude ubrzala razvoj infrastrukture, sa dobrim procenama sve veće robne razmene i ubrzanog regionalnog i globalnog privrednog razvoja, prednosti koje ima mogu se pretvoriti u slabosti i ugroziti ne samo infrastrukturnu bezbednost, kao pratioca privrednih aktivnosti, već i usporiti sop-

stveni privredni razvoj zbog propuštanih prilika da nađe svoje mesto u promeni ekonomске mape sveta.

Ključne reči:

Republika Srbija, Novi put svile, bezbednost, infrastruktura, kritična infrastruktura, trgovina, transport, drumski saobraćaj, Koridor 10, Koridor 11, energetska infrastruktura, telekomunikacije

SRPSKO UČEŠĆE NA „PUTU SVILE”

„Put svile” jednim svojim krakom prolazi ili može proći kroz Srbiju. Naime, budući da su luka Pirej u Grčkoj i Kumport u Turskoj prešle u vlasništvo kineskih kompanija, za očekivati je da roba, prvenstveno spakovana u kontejnere, svoj put do evropskih tržišta nađe putem Koridora 10 i to na svim njegovim krakovima, kako onim koji od Grčke, tako i onom koji od Turske ide ka Srbiji. Niš postaje glavna raskrsnica, jer će se tu susresti robni tokovi iz pravca Turske i Grčke, a Beograd je glavna raskrsnica gde će se taj tok razdeliti i jednim krakom krenuti ka Budimpešti, a drugim ka Zagrebu. Pretходno se odnosi prvenstveno na železnički transport, ali treba očekivati i povećanje drumskog teretnog saobraćaja.

Kineski Cosco Pacific je 2017. godine dobio ideo na trećem najvećem terminalu u Turskoj i prvom terminalu za uvoz kontejnera – luci Kumport. Godišnji kapacitet za manipulaciju kontejnerima je 2.100.000 TEU¹ godišnje. Pošto je luka na evropskoj strani, to bi moglo da dovede do povećanja opterećenja na Koridoru 10.

Glavni izvor potencijalnog tereta (i putnika) za Koridor 10 je i dalje luka Pirej, sa trostrukom većim kontejnerskim kapacitetom od luke Kumport, koji je u vlasništvu iste kineske kompanije. Sa oko 20.000.000 putnika Pirej je najfrekventnija putnička luka u Evropi. Od 2009. godine pretovar kontejnera u luci brzo raste. Pirej je u 2016. godini pretovario 3.670.000 TEU-a (2015. godine: oko 3.320.000 i 2014. godine: oko 3.580.000). Prema Lojdovoj listi od prvih 100 kontejnerskih luka u 2015. godini, Pirej je osvojio osmo mesto u Evropi i treće u Mediteranu [2]. Terminalom 1 upravlja PPA S.A. (grčki operater) i ima kapacitet od skoro milion TEU-a. Terminal 2 ima kapacitet od 3.000.000 TEU i njime upravlja Pirejski kontejnerski terminal PCT S.A., podružnica kompanije COSCO. U 2013. godini PCT je završio

¹ The twenty-foot equivalent unit (TEU or teu), koji se upotrebljava za određivanje kapaciteta kontejnerskih brodova i terminala, a bazira se na 20 stopa (6,1m) dugačkom kontejneru, težine bruto oko 24t.

izgradnju Terminala 3 sa kapacitetom od oko 2.700.000 TEU. Ukupan kapacitet luke je 6.700.000 TEU-a. Pre nego što je luku preuzeo COSCO, rekordni pretovar kontejnera bio je 1.500.000 TEU-a. Rast nije toliko značajan ako se meri u tonama. To je samo 5% od 2013. i slično je nivou 2007. godine [3].

Ovome treba dodati da je kineski linijski operater (CSCL – *China Shipping Container Lines*) pustio u promet drugi najveći brod za prevoz teretnih kontejnera (19.100) na svetu. *SC Oscar* trenutno je najveći kontejnerski brod kapaciteta 19.224 TEU-a, pušten 2015. godine. Njegova (CSCL) ruta transporta je Šangaj – Evropa.

U 2016. godini, teretni železnički transport između više kontejnerskih terminala u Kini i Evropi postao je prilično redovan. Između nekih gradskih terminala postoji jedan voz nedeljno. Postoji mnogo planova za organizovanje redovnih direktnih teretnih vozova između Kine i evropskih destinacija (Češka, Poljska, Nemačka). Planovi predviđaju uslugu transporta počev od 1 do 2 voza mesečno, postepeno povećavajući frekvenciju na 1–2 voza nedeljno. Ovaj trend će uticati na tok transporta usmeren od Budimpešte do Beograda i dalje na jug. Iako se procenjuje da ukupan obim robe koji se kreće između Kine i Evrope železnicom neće premašiti 1–2% obima tereta na moru, on može znatno preuzeti tereta od vazdušnog saobraćaja. Ovo je moguće zbog činjenice da je železnica četiri puta brža od brodskog saobraćaja i 80% jeftinija od vazdušnog saobraćaja.

Trenutno, u Srbiji, od 254 međunarodna voza redovno je 130 vozova, a 124 su „opcionala“ (dnevno). Kroz srpske železnice uvedene su nove kontejnerske linije u tranzitu na linijama: Halkali (Turska) – Dunajska Streda (Slovačka), Pirej (Grčka) – Pardubice (Češka) – Pirej (za COSCO) i Koln (Nemačka) – Tekirdag (Turska) – Keln (za kompaniju „Ekspres“) – (Videti novi red vožnje za železnicu za 2017. godinu).

Od 2014. godine prugom između Pireja i Praga uspostavljena je linija sa učestalošću od jednog voza nedeljno, a od 2017. učestalost je jednom dnevno.

Inicijativa o saradnji Narodne Republike Kine sa šesnaest država srednje i istočne Europe (CIEZ) „Kina + 16“ osnovana je s ciljem razvoja i unapređenja saradnje između Kine i 16 zemalja srednje i istočne Evrope. Kina je za projekat „Novi put svile“, u regionu, odvojila 10.000.000.000 dolara, od čega će Srbija sa Kinom sprovoditi projekte izgradnje energetske i saobraćajne infrastrukture u vrednosti od oko 1.500.000.000 dolara. Kineska elektro-energetska korporacija ‘Sinomach-Cneec-Cneetc’ otvorila je u Srbiji svoje predstavništvo za Evropu. Kineska kompanija zainteresovana je da ulaže u velike energetske projekte u Srbiji – TE Kolubar B, otvaranje ugljenokopa Radljevo, HE Đerdap 3 i male hidroelektrane. Železaru u Smederevu kineski Hestil platio je 54 mil €, uz investicije predviđene od

300 mil €. Na listi je i kupovina Luke Smederevo od iste kompanije (investicija vredna 80 mil €), otvaranje Kineske banke u Srbiji, radovi u termoelektrani Kostolac, kao i saradnja kompanija Huavej i Telekom Srbija. U junu 2016. potpisano je 20 međudržavnih sporazuma o ekonomsko-tehničkoj saradnji u građevinarstvu, saobraćaju, infrastrukturi, nauci, tehnologiji, industriji, obrazovanju i kulturi.

Trgovina između Kine i 16 zemalja CIEZ ostvaruje kontinuirani rast, a međusobna robna razmena premašila je 60 milijardi dolara u 2014. godini. Na listi zemalja od kojih je Srbija uvezla robu Kina je bila na 4. mestu. Izvoz Srbije u Kinu 2014. godine iznosio je 14.400.000 dolara, dok je u istom periodu iz Kine uvezeno robe za 1.700.000.000 dolara. U države CIEZ-a kineska preduzeća investirala su više od 5.000.000.000 dolara, a, zauzvrat, tih 16 zemalja ukupno su u Kinu uložile više od 1.200.000.000. Izgradnja infrastrukture i ozbiljne logističke mreže u evroazijskom regionu, uključujući Balkan, otvorice šansu da ova saradnja i razmena u narednoj deceniji dostigne ubrzani rast. To, s jedne strane, pokazuje ulaganje u povećanje kapaciteta luka, kao i niz međunarodnih i međudržavnih infrastrukturnih ugovora (diverzifikacija snabdevanja Srbija – Bugarska, završetak drumskog i železničkog Koridora X, modernizacija pruga Beograd – Budimpešta...).

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS, godišnje se drumskim prevozom transportuje oko 6.000.000 tona robe, da bi znatan rast bio zabeležen 2015. (8.000.000 tona) i 2016. godine (9.900.000 tona) [4]. Uкупan prevoz robe svim vidovima transporta (sem vazdušnog) povećan je za 10,3% (26.600.000 tona 2015. na 29.400.000 tona 2016) [5]. Od toga je prevoz železnicom iznosio 11.900.000 tona, a drumom 9.900.000 tona, cevovodom 5,6 i unutrašnjim plovnim putevima 2.000.000 tona.

DRUMSKI SAOBRAĆAJ I INFRASTRUKTURA

Broj vozila na putevima u Republici Srbiji prati JP „Putevi Srbije“ kroz izveštaje sakupljene sa naplatnih rampi (570,9 km autoputa na kojima se naplaćuje putarina na 43 naplatne rampe). Kroz naplatne stanice na autoputevima u Srbiji je tokom 2016. godine prošlo 43.006.496 vozila, što je za 3.670.014 motornih vozila više nego godinu pre (9,33%), odnosno 6.000.000 više u odnosu na 2014. godinu (37.003.692 vozila). Ubedljivo najviše vozila prolazilo je deonicom od Beograda do Niša (deo Koridora 10), čak 21.000.000 vozila (49,3%). Od ukupnog broja vozila, skoro 10% (4.200.000) spada u vozila IV

kategorije², što je porast za 11% (400.000 vozila) u odnosu na 2015. godinu (3.800.000). Ukoliko se uporede putni pravci, vidi se da severni i južni pravac (Subotica – Beograd – Niš – Preševo) obuhvata preko 80% saobraćaja. Prethodno je prikazano u Tabeli 1 [5].

Tabela 1. *Ukupan saobraćaj po deonicama*

деоница	укупан саобр. 2016.	учешће	укупан саобр. 2015.	учешће	однос 2016./15.
Београд-Ниш	21.203.376	49,30%	19.693.100	50,06%	7,67%
Београд-Шид	7.422.805	17,26%	6.852.581	17,42%	8,32%
Београд-Суботица	10.729.299	24,95%	9.600.670	24,41%	11,76%
Ниш-Прешево	3.651.016	8,49%	3.189.231	8,11%	14,48%
УКУПНО:	43.006.496		39.335.582		9,33%

Radi uporedne analize i bolje preglednosti data je tabela desetogodišnjeg prometa saobraćaja (Tabela 2). Na njoj se vidi da je za 10 godina broj vozila povećan za 11.000.000 (34,15%) i da trend povećanja sa 1–2% godišnje rapiđno skače na 5–10% u poslednje dve godine.

Tabela 2. *Saobraćaj u periodu 2007–2016. [5]*

година	укупно ушло + TAG	укупно напла. + TAG	% наплат.	годишњи тренд
2007.	32.071.436	31.912.809	99,51%	
2008.	32.585.547	32.497.639	99,73%	1,60%
2009.	32.776.445	32.648.884	99,61%	0,59%
2010.	33.506.830	33.389.062	99,65%	2,23%
2011.	34.051.040	33.925.706	99,63%	1,62%
2012.	34.483.033	34.413.266	99,80%	1,27%
2013.	36.122.202	36.076.495	99,87%	4,75%
2014.	37.003.692	36.971.133	99,91%	2,44%
2015.	39.335.582	39.296.217	99,90%	6,30%
2016.	43.006.496	42.965.884	99,91%	9,33%

Na **Koridoru 10**, Istočni krak, nedostaje još 25,3 kilometara kako bi imali kompletan autoput do granice sa Bugarskom. Na Južnom kraku nedostaje još 34,28 kilometra da se izgradi kako bi i taj pravac bio završen do granice sa Makedonijom. Na **Koridoru 11** nedostaje još 67,8 kilometara autoputa

² Motorna vozila sa četiri i više osovina (računajući i osovine prikolica), visine veće od 1,3 m mereno kod prve osovine, čija najveća dopuštena masa prelazi 3.500 kg – tzv. teretna vozila.

od Beograda do Čačka. Deonica Surčin-Obrenovac trebalo bi da bude gotova do kraja 2019, a deonice Obrenovac-Ub i Lajkovac-Ljig do kraja 2017. godine. Od 258,7 kilometara od Beograda do Crne Gore, do sada je u saobraćaj pušteno 40,4 od Ljiga do Preljine, a završena je i izgradnja 12,5 kilometara od Uba do Lajkovca. U toku su radovi na oko 67,8 kilometara od Surčina do Ljiga. Ostaje da se ugovori još 147 kilometara, a u Vladi Srbije očekuju da će uskoro postići dogovor sa partnerima iz Kine u vezi sa finansiranjem i izgradnjom prvog dela ove trase.

ŽELEZNIČKI SAOBRAĆAJ

Učešće železničkog transporta u ukupnim robnim tokovima na srpskom tržištu je između 10 i 15%. U toku 2014. godine, i pored prekida u transportu, srpskim prugama prevezeno je 11.430.000 tona robe, 2016. godine 13.199.000 t. U Srbiji je 2016. bilo 833 putnička vagona (59.000 mesta) i 7.277 teretnih (nosivost 411.000 t). Snaga lokomotiva je 733.000 kW.

Perspektive železničkog transporta najbolje se vide u činjenici da maksimalna količina robe koja bi mogla da se preveze postojećim prugama iznosi 15.000.000 tona robe godišnje. Tek kada budu završeni neki od ključnih infrastrukturnih projekata statistika bi mogla premašiti cifru od 20.000.000 tona.

Na teritoriji Republike Srbije, Koridor 10 (od Salzburga u Austriji do Soluna u Grčkoj) obuhvata pruge od Šida do Preševa. Interesantno je da Koridor 10 čini 20% celokupne železničke mreže Srbije preko koje se odvija **oko 50% železničkog saobraćaja**. Brza pruga od Beograda do Budimpešte za Srbiju je jedan od najznačajnijih projekata iz kineskog projekta „Jedan pojas – jedan put”, jer se nalazi na glavnoj ruti od grčke luke Pirej do centralne Evrope. Reč je o luci koja poslednjih godina beleži najveći rast prometa na Mediteranu, koji ima tri puta veći promet od Kopra, Rijeke i Trsta zajedno. Niko ranije nije mogao prepostaviti da bi Pirej mogao biti ozbiljna konkurencija za tržište srednje Evrope, ali se pokazalo da je pozicioniranje jednog jakog operatera, kao što je Cosco, dovelo do takve mogućnosti. Ovi vozovi iz Pireja za Češku prolaze kroz Srbiju za nekih 12 do 15 sati, dužina vozova je do 550 metara, a nosivost 1.200 tona (oko 90 kontejnera). Od 2017. na ovoj relaciji saobraća redovan nedeljni linijski voz koji iz Pireja ka Beogradu polazi četvrtkom, a iz Beograda ka Pireju nedeljom. „Železničke Srbije” imaju sve veći transport ka lukama „Pirej”, „Rijeka”, „Burgas” i „Bar”. Broj prevezenih kontejnera na železničko-lučkim pravcima je iz godine u godinu sve veći. ŽIT (železnički integralni transport) je tokom 2016. godine prevezao ukupno oko 4.800 kontejnera.

U globalnom okruženju, visok stepen izvesnosti, odnosno pouzdanosti o tome kada i kako će biti izvršena isporuka igra značajnu ulogu u odabiru vrste transporta, što je podjednako važno koliko i brzina isporuke. To umnogome znači unapređenje transporta na Koridoru 10, zbog čega su Železnice Srbije preduzele sve aktivnosti da kontejnerski voz Pirej – Prag što brže prođe kroz Srbiju, bez čestih zaustavljanja, kao i dugog zadržavanja na granici. Ovo ukazuje na sve veći potencijal srpskog železničkog i drumskog saobraćaja u međunarodnom transportu.

Koridor 10, u dužini od 761 km kroz Srbiju, prostire se od granice sa Hrvatskom, preko Šida, Beograda, Veliike Plane, Niša, do granice sa Makedonijom. Ova pruga je elektrificirana. Deonice Šid – Beograd i Velika Plana – Niš su dvokolosečne, osim pojedinih deonica koje su jednokolosečne. Krak B čini železničku liniju Beograd – Subotica, koja je jednokolosečna i ova linija je elektrificirana. Krak C obuhvata relaciju Niš – Dimitrovgrad i ova železnička saobraćajnica je jednokolosečna i nenelektrificirana.

Od 2009. godine oko 90% tereta širom sveta prevozi se kontejnerima na transportne brodove; 26% svih kontejnerskih pretovara vrši se u Kini (World bank).

Većina ravnih vagona ne može nositi više od jednog standardnog kontejnera od 40 stopa (12,2 m) jedan na drugom zbog ograničenog vertikalnog razmaka, iako obično mogu nositi težinu od dva. Transport polovine moguće težine je neefikasan. Međutim, ako su električni vodovi izgrađeni dovoljno visoko, voz može prihvati kontejner dvostrukе težine i još uvek imati dovoljno prostora za drugi kontejner na vrhu. Ovo obično onemogućava rad dvostrukih vagona na linijama sa nadzemnim električnim ožičenjem.

Vozila COFC (flatcar³ kontejneri) su obično duga 89 stopa (27,13 m) i nose četiri intermodalna kontejnera od 20 stopa (6,10 m) ili dva kontejnera od 40 stopa (12,7 m) / 45 stopa (13,72 m).

Na primer, Studija izvodljivosti projekta unapređenja železničke pruge Beograd – Budimpešta [6] iznosi procene da bi kontejnerski teretni voz dužine 740 metara mogao isporučiti do 166 komada kontejnera, uz pretpostavku prevoza lakih roba napravljenih u Kini. Imajući u vidu da Pirej i Kumport zajednički imaju kapacitet 8.800.000 TEU godišnje, lako je izračunati da maksimalno (teoretski) moguće opterećenje može biti oko 145 vozova dnevno ili 6 na sat, što je na ivici planiranih ili procenjenih kapaciteta (za navedenu deonicu). U slučaju gorenavedenih inputa (podataka o flatcar vagonima), maksimalno opterećenje iznosi 241 voz dnevno ili 10 na sat. Treba imati na umu da ne koriste samo teretni kontejnerski vozovi proučenu železničku liniju, već i putnici i drugi teretni vozovi. Prepostavke su

³ Engl. SAD – ravno vozilo.

napravljene na osnovu prepostavke da će velika većina tereta iz navedenih luka biti upućena u Evropu i u tom slučaju bi se orijentisali na Koridor 10. Ovo su prepostavke koje će se potvrditi ili opovrgnuti vremenom. Trenutno se planira prevoz oko 300.000 kontejnera godišnje u naredne 3 godine, što je još uvek ispod kapaciteta srpskih pruga u stanju u kakvom su danas.

Danas samo 10–12 vozova koriste spomenutu rutu, a u bliskoj budućnosti se veruje da na srpskoj strani treba imati 50 teretnih i 50 putničkih vozova dnevno ili 4 na sat. Ovo je i dalje daleko ispod postojećih kapaciteta luka.

Neka poboljšanja će svakako doneti računarski sistem za podnošenje carinskih deklaracija, koji će biti u funkciji do kraja 2017. godine i ubrzavaće postojeće carinske procedure [7]. Neke usluge su već uspostavljene. Time će se ubrzati protok vozova na granicama.

Javlja se, međutim, dodatni problem, a to je zamena lokomotiva na granicama koja se može izbeći ako posade imaju znanje engleskog jezika. Za pošljavanje osoblja, kako bi se ispunilo očekivano povećanje potražnje za vozovima i obukom osoblja, između ostalog na engleskom jeziku, trebalo bi da počne što pre i predstavlja jedno od ključnih pitanja. Praktično u Srbiji nema mašinovođa koji bi se mogli uposliti i time zadovoljiti sve veća potražnja za vozovima.

ENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Primarna potrošnja energenata u R. Srbiji godišnje iznosi oko 15,5 Mten, od čega je polovina (50,7%) potrošnja uglja, zatim nafta (23,7%) i u manjoj meri prirodni gas, hidroenergija i biomasa (25,5%) [14]. Što se tiče električne energije u 2015. godini, proizvedeno je 35.912 GWh (termoelektrane na ugalj proizvеле 69,7%, hidroelektrane 29,3%, TE-TO 0,1% i OIE 0,9%). Finalna potrošnja **električne energije** 2015. godine iznosila je 27.073 GWh (367.510 TJ), od čega je potrošnja industrije 7.105 GWh (25.578 TJ), građevinarstva 318 GWh (1.145 TJ), saobraćaja 351 GWh (1.262 TJ) i poljoprivrede 317 GWh (1.140 TJ). Poređenja radi, domaćinstva su potrošila 14.062 GWh (50.624 TJ). Iz prethodnog se može zaključiti da potrošnja električne energije za svrhe saobraćaja čini samo 1% ukupne, trenutne potrošnje i da bi o gradnji novih infrastrukturnih kapaciteta u ovoj oblasti trebalo razmišljati samo ukoliko bi povećanje železničkog saobraćaja stvarno poraslo 5 ili 10 puta. Treba, međutim, imati u vidu generalni deficit električne energije u regionu od oko 40 TWh. To što Srbija trenutno još može da podmiri svoje potrebe nije garancija da zbog dodatnog nedostatka energije cene neće rasti, pa možda i dovesti do ozbiljnih problema sa rentabilnošću transporta.

Ukupna finalna potrošnja goriva u TJ iznosi 128.035, od čega potrošnja industrije 13.758, građevinarstva 1.076, saobraćaja 83.596 i poljoprivrede 4.319 TJ, što znači da se oko 2/3 potroši u saobraćaju. Što se tiče nafte i naftnih derivata, ukupna uvozna zavisnost Srbije poslednjih nekoliko godina kreće se oko 75%.

Ako se uzme u obzir da se potrošnja nafte i naftnih derivata odnosi na sva drumska vozila, manjim delom na vozove, potrošnja električne energije u saobraćaju uglavnom se odnosi na železnički saobraćaj, nešto manje na GSP (tramvaji, trolejbusi), dobijamo sektorsku potrošnju nafte i električne energije po godinama, dato u Tabeli 3 [8].

Tabela 3. *Finalna potrošnja za energetske svrhe u saobraćaju RZS*

Godina	Električna energija – TJ	Nafta i derivati nafte – TJ
2012.	1.771	74.328
2013.	1.721	80.425
2014.	1.210	85.185
2015.	1.262	83.596
2016.*	1.267	89.227

Iz prikazanih podataka se vidi da je potrošnja električne energije od 2012. godine opala za oko 40%, dok je istovremeno potrošnja nafte i derivata nafte porasla za oko 20%.

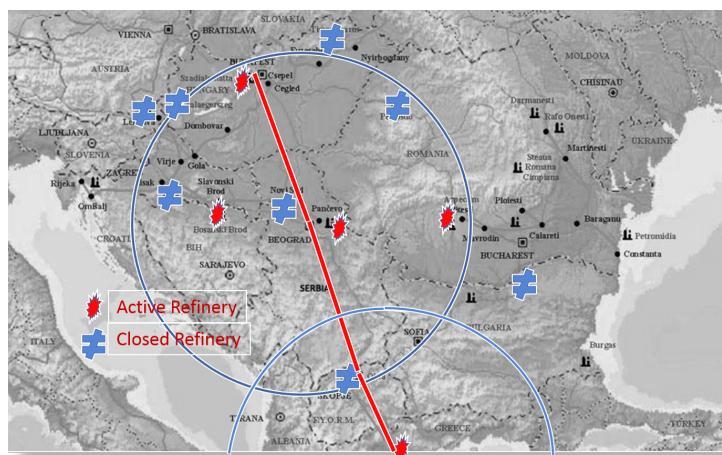
Od 704 benzinske stanice u Srbiji, obuhvaćene „Izveštajem o sektorskoj analizi tržišta na veliko i malo derivatima nafte u 2015“ Komisije za zaštitu konkurenčije, na autoputevima se trenutno nalazi 55 benzinskih stanica [9].

Ukupna potrošnja derivata nafte u 2014. godini bila je oko 3.520.000 tona, od čega je potrošnja motornih goriva oko 2.100.000 tona, od čega je uvezeno oko 1.000.000 tona derivata. Pretežno su uvoženi evrodizel i TNG, kao i manje količine bezolovnog motornog benzina. U strukturi finalne potrošnje naftnih derivata za 2015. godinu industrija učestvuje sa 17%, saobraćaj sa 72%, a ostali sektori sa 11% [17].

Ukoliko bi se računao ukupan konzumni potencijal na autoputevima Srbije kao proizvod broja automobila na pojedinim deonicama i prosečne potrošnje goriva na tim deonicama, dolazi se do fantastične cifre od 800.000t/godišnje. To je oko trećine ukupne potrošnje goriva u Srbiji ili polovina od onog koje se proda na benzinskim stanicama. Naravno da se svo

ovo gorivo ne proda samo na benzinskim stanicama na autoputevima već se proda delom u susednim naseljima ili inostranstvu, ali je broj impozantan. Praktično svaki procenat rasta prometa saobraćaja na autoputu doneće rast potrošnje goriva u Srbiji za oko 0,3%. Imajući u vidu već spomenute trendove rasta prometa na autoputevima (skok 5–10% godišnje) ovo bi svakako trebalo uzeti u obzir kod planiranja razvoja energetike u Srbiji. Činjenica je da je mnogo rafinerija u okruženju zatvoreno, a da preostale rade smanjenim kapacitetom. Svaki nedostatak kapaciteta za preradu za posledicu bi imao uvoz goriva iz udaljenih regiona, što bi svakako uticalo na cenu, slično kao i u slučaju sa električnom energijom. Situacija je ilustrovana na Slici 1.

Slika 1. Aktivne i neaktivne rafinerije u regionu i logističke zone od uticaja na Koridor 10 kroz Srbiju

Aktivne rafinerije su obeležene crvenim simbolima, a njihove logističke zone (u radijusu od 400 km se smatra da je isplativo prodavati gorivo) plavim krugovima. Plavim znacima su obeležene zatvorene ili neaktivne rafinerije. Važno je spomenuti da rafinerija Pančevo i Bosanski Brod još uvek imaju viška kapaciteta u odnosu na današnju potrošnju, tako da će u narednih desetak godina, i pri ovakovom rastu potrošnje, biti dovoljno goriva iz lokalnih proizvodnih kapaciteta.

TELEKOMUNIKACIJE

Železnički sistem posebno treba opremiti sistemom prenosa podataka, mrežom komunikacija, telefonskim komutacijskim (preklopnim) sistemom,

sistemom za bežičnu komunikaciju (Wi-Fi), sistemom hitne komunikacije, integrisanim sistemom video-nadzora, sistemima za sinhronizaciju vremena (clock and time), sistemima za napajanje el. energijom i gromobranima, monitoringom sistema životne sredine, kablovske i komunikacione linije itd.

Železnice Srbije rade na razvoju telekomunikacionih sistema, dobar deo je već uveden, a deo ostaje da se uvede iz razloga poboljšanja kako upravljanja na železnici tako i zbog poboljšanja bezbednosti saobraćaja.

Sistem za hitne telefonske kanale tunela uspostavljen je između Centralne stanice Novi Beograd i Zemunske stanice i povezan sa novoosnovanim komandnim centrom za hitne slučajeve Beograda preko 2M kanala.

Integrисани sistem za video-nadzor uveden je kako bi se realizovalo praćenje ključnih područja i objekata u realnom vremenu, uključujući komunikaciju, signalizaciju, snagu za vuču, unutrašnju i spoljašnju električnu lokomotivu, grlo stanice, izlaz i ulaz tunela, železničku prugu, itd. Na taj način, telekomunikacije su infrastrukturni sektor koji ne samo da povezuje druge sektore i utiče na njihov brži razvoj, već direktno utiče na rast bruto društvenog proizvoda [15].

BEZBEDNOST KRITIČNE INFRASTRUKTURE⁴

S bezbednosnog stanovišta svakako bi bilo poželjno kada bi se više učinilo na izgradnji domaćih kapaciteta za proizvodnju i preradu nafte (posebno iz uljnih škriljaca), izgradnji kapaciteta za proizvodnju i prenos električne energije, kao i stvaranju većih rezervi nafte, derivata nafte, gasa.

Na osnovu prethodnih razmatranja, moguće je jasno definisati i kritičnu infrastrukturu u Srbiji, sa stanovišta potreba „Puta svile”. Nju sačinjavaju:

- Rafinerija Pančevo, jer bez nje nema snabdevanja motornim gorivima;
- 4 velike i 27 manjih transformatorskih stanica koje, ukoliko se na neki način onesposobe, prestaju sa snabdevanjem zemlje električnom energijom;

⁴ Na osnovu prakse SAD [10], možemo reći da su kritične infrastrukture organizacije od opštedsruštvenog značaja za neku državu, i to:

- organizacije koje se bave snabdevanjem vodom, strujom, naftom, gasom, hranom i lekovima;
- organizacije u oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija;
- organizacije u oblasti saobraćaja;
- institucije pravosuda i javnog poretku i bezbednosti;
- institucije državne uprave;
- finansijske institucije;
- organizacije hemijske i nuklearne industrije;
- organizacije u oblasti istraživanja svemira.

- TE Obrenovac, TE Kostolac i HE Đerdap kao glavni proizvođači električne energije u zemlji;
- drumski i železnički mostovi na rekama Savi i Dunavu, jer se njihovim rušenjem prekida drumski, železnički, ali i rečni saobraćaj (ovom bi se moglo dodati još mostova i tunela, ali su oni više od regionalnog značaja);
- 6 aerodroma sa pistama dužim od 2.000 m, jer bi se time onemogućilo sletanje većih transportnih aviona;
- naftovod radi prekida snabdevanja naftom;
- glavni magistralni gasovod iz Mađarske i gasovod koji spaja gasno skladište Banatski Dvor sa magistralnim gasovodom, jer bi se time zaustavio deo industrije i prekinulo snabdevanje toplotnom energijom svih većih gradova u Srbiji, što bi imalo teške posledice po elektroenergetski sistem zemlje;
- skladišta nafte i gasa.

Zaštita ove infrastrukture mora biti posebno regulisana, kako bi se ona zaštitala od posledica industrijskih akcidenata i prirodnih nepogoda, ali i u slučaju terorističkih ili vojnih napada. Ovo zahteva poseban skup mera koje obuhvataju kako izradu regulative i planova, primenu modernih metoda održavanja zasnovanih na riziku, posebne mere fizičko-tehničke zaštite, odnosno primenu širokog skupa preventivnih mera.

Republika Srbija u okviru integrisanog sistema zaštite i spasavanja, organizaciono uokvirenog u Ministarstvu unutrašnjih poslova – Sektoru za vanredne situacije [11], pridaje značaj i zaštiti kritičke infrastrukture. Zakonom o vanrednim situacijama iz 2010. godine pokrivena je oblast zaštite objekata od posebnog interesa, a u prvom kvartalu 2018. godine biće usvojen novi Zakon o vanrednim situacijama i poseban Zakon o zaštiti kritične infrastrukture.

Značaj bezbednosti kritične infrastrukture ogleda se i u činjenici da najveći broj razvijenih zemalja uvodi i vojne kapaciteta kao nezaobilazne resurse u implementaciji politike zaštite. Razvijajući koncept civilno-vojne saradnje⁵, razmatra se i mogućnost uvođenja modularnih vojnih jedinica namenjenih, između ostalog, i za zaštitu kritične infrastrukture [13].

⁵ [12] „Civilno-vojna saradnja (CVS) obuhvata sve aktivnosti koordinacije i saradnje Vojске i civila na terenu radi pružanja podrške misiji i zadacima koje izvršava vojna jedinica. U tom slučaju civili su: civilno stanovništvo, lokalni nadležni organi vlasti, domaće vladine i nevladine organizacije i međunarodne, te agencije koje se nalaze u zoni odgovornosti vojne jedinice. Iz navedenog može da se zaključi da je smisao civilno-vojne saradnje (engl. CIMIC, Civil-Military Cooperation) u uspostavljanju veza vojnih i civilnih predstavnika, na određenom nivou i prostoru, kako bi se obostrano podržanim aktivnostima doprinelo dostizanju pre svega vojnih, ali zajedničkih interesa. Krajnji cilj jeste

ZAKLJUČAK

Za razvoj infrastrukture, pored ekonomskog faktora, postoje još dva, a to su: 1) već postojeća saobraćajna mreža (koja razvojem tržišta i transporta nema istu ulogu kao kada je izgrađena); i 2) prirodno geografski položaj (koji u slučaju Srbije može biti okarakterisan pozitivno). U Srbiji železnički transport učestvuje sa 52,8%, drumski sa 33,5% i rečni transport sa 13,7%. Iz navedenog se vidi da u Republici Srbiji železnički saobraćaj ima dominantnu ulogu u prevozu robe, što je, izuzev rečnog saobraćaja, u suprotnosti od proseka EU–28, gde je ideo železničkog saobraćaja 18,2% u ukupnom transportu [17].

Već prvi korak koji je preduzela kineska kompanija Cosco, otkupljujući većinski deo luke Pirej u Grčkoj i uspostavljanjem svakodnevnih linija Pirej – Češka, pokazuje ozbiljne namere da se Balkan uzme kao deo rute „Jedan pojas – jedan put“ ili „Novi put svile“. Detaljnou analizom saobraćaja, koji neminovno prati rast privrede, vidi se da se oko **50% tranzita** u R. Srbiji vrši železničkim i drumskim Koridorom 10. Povećanje broja železničkih i drumskih prevoznih sredstava uslovljava sve veću potrošnju energenata, pre svega naftnih derivata i električne energije. Ulaganje u saobraćajnu infrastrukturu zahteva angažovanje ne samo građevinskih kompanija, već i energetskih i telekomunikacijskih, kao i uslužnih i turističkih delatnosti.

Uvozna zavisnost Srbije godinama unazad iznosi: u sektoru nafte i naftnih derivata između 75–80%, prirodnog gasa 65% i električne energije oko 5–10%. Energetska međuzavisnost i osetljivost infrastrukture predstavljaju realnu osnovu ugrožavanja infrastrukturne bezbednosti i realan izazov stabilnosti Republike Srbije.

Infrastruktura, procedure, propisi, geografske karakteristike i problemi igraju veliku ulogu u definisanju snage jedne zemlje da isprati potrebe globalnog tržišta i ne ugrozi lanac sigurnog snabdevanja. Slabo razvijena infrastruktura i neadekvatna organizacija saobraćaja predstavlja veliku prepreku privrednom rastu, povećanju produktivnosti, konkurentnosti i zaposlenosti, brzoj i kvalitetnijoj razmeni dobara i usluga ne samo unutar Srbije, već u međunarodnom okruženju. Sveobuhvatan proces upravljanja infrastrukturom ne obuhvata samo planiranje i projektovanje, već i održavanje jer svaki element infrastrukturnog sistema ima svoj životni vek (period u kome postaje funkcionalno i/ili tehnički zastareo). U tom smislu, infrastruktura je deo logističkog sistema. Najvažniji kriterijumi za ocenu sistema logističke podrške jesu: efektivnost, efikasnost, elastičnost, fleksibilnost,

---

– postizanje realnih i upotrebnih prednosti za jedinicu, povećanje bezbednosti sopstvenih snaga i uspostavljanje poverenja između Vojske i civila.“

troškovi, jednostavnost i pokretljivost [16]. To podrazumeva i održavanje, istraživanje, izgradnju i rekonstrukciju infrastrukture kroz neprekidan proces. Zbog toga je neophodno da Srbija prilikom realizacije velikih infrastrukturnih projekata, kao što je završetak železničkog i drumskog Koridora 10, može da proceni kapacitet transportne infrastrukture koja će u budućnosti moći da iznese potrebe međunarodne trgovine i razmene. Ovo posebno ako se ima u vidu povećanje obima robne razmene Azije i Evrope.

Iz istog razloga treba obratiti pažnju i na alternativne puteve kao što su Novi Sad – Sombor – Subotica – Horgoš (sa srpske strane) i pruge Horgoš – Szeged – Budimpešta (na mađarskoj) u slučaju da bi linija Koridora 10 bila preopterećena.

Treba obratiti pažnju na projektovanje železnice sa dovoljnim vertikalnim razmakom koji može prihvati vozilo sa dva reda kontejnera i tako povećati efikasnost transporta kontejnera.

Postupci koji se odnose na saobraćajne operacije (promena vučnih vozila i osoblja) i operacije kontrole granica (policajski, carinski, sanitarni i fitopatološki pregledi) uzrokuju duže zaustavljanje međunarodnih vozova. Ovo pitanje mora da dobije punu pažnju.

Kada je u pitanju saobraćajna, energetska i telekomunikaciona infrastruktura, politizacija problema doprinela je da se o temi bezbednosti razgovara na dva nivoa, ekonomskom i političkom. Sa ekonomskog stanovišta, razvoj infrastrukture utiče na rast i razvoj privrede, stabilnost i sigurnost tržišta, dok politizacija problema otvara prostor za pojavu bezbednosne dileme. Zbog toga *Novi put svile* treba gledati sa svih aspekata, ne samo ekonomskih, već i bezbednosnih i geopolitičkih.

LITERATURA

1. Zero Hedge (Nov 15, 2017). "China's Mysterious Arctic Silk Road". Preuzeto sa: <https://oilprice.com/Geopolitics/International/Chinas-Mysterious-Arctic-Silk-Road.html>
2. http://www.coscopac.com.hk/en/investor.php?class_id=43
3. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=mar_go_aa&lang=en
4. Republički zavod za statistiku, „Statistički godišnjak R. Srbije za 2017”. – Saobraćaj. Preuzeto sa: <http://www.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/64/08/15-Saobracaj.pdf>
5. JP „Putevi Srbije”, „Godišnji izveštaj za 2016. godinu”. Preuzeto sa: www.putevi-srbije.rs/images/pdf/suisse/UISS_godisnji_izvestaj_2016.pdf

6. Studija izvodljivosti projekta unapređenja železničke pruge Beograd – Budimpešta, 2016.
7. <http://www.upravacarina.rs/cyr/Servisi/ElektronskoPodnosenjeDokumenata/Stranice/ElektronskoPodnosenjeDokumenata.aspx>
8. Ministarstvo rударства и енергетике, „Energetski bilans Republike Srbije za 2017. godinu”, str. 3. Preuzeto sa: <http://www.mre.gov.rs/doc/efikasnost-izvori/EN%20BILANS%20ZA%202017%2012.12.2016.pdf>.
9. Komisija za заштиту конкуренције, „Izveštaj о секторској анализи тржишта на велико и мало derivatima nafte u 2015”, str. 11. Preuzeto sa: www.kzk.gov.rs/kzk/wp-content/uploads/2016/01/sektorska-analiza-trzista-nafte-2014.pdf
10. Marsh (2017). “Critical Foundations: Protecting Americas Infrastructures”. Preuzeto sa: http://cipp.gmu.edu/clib/43_The MarshallInstitute-CritisalFoundationsProtecting.htm, April 5, 2017.
11. Marić P., Jeftić Z. i Žugić S. (2013). Experiences in the Operation of New Protection and Rescue System in Serbia. In: *National Critical Infrastructure protection – Regional Perspective*. International Scientific Conference, p.145 Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Security Studies and Institute for Corporative Security Studies Ljubljana.
12. Jeftić Z., Civilno-vojna saradnja – nova funkcija Vojske. *Vojno delo*, Vojno-izdavački zavod Beograd, br. 2/2009, str. 105.
13. Milinović M. i Jeftić Z. (2013). Challenges of National Defence in International States and private Corporative anagement of Infrastructure Protection. In: *National Critical Infrastructure protection-Regional Perspective, International Scientific Conference*, p. 125. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Security Studies and Institute for Corporative Security Studies Ljubljana.
14. Mišev G. (2017). „Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije u funkciji privrednog razvoja”, str. 5–11. Centar za multidisciplinarna istraživanja i komunikaciju – CMIK, Beograd.
15. Mišev G., Kaloserović M. (2017). „Telekomunikaciona infrastruktura u službi nacionalne privrede”, Tehnika i praksa, TIP broj 17, str. 87–97, VŠTTS, Čačak.
16. Mišković, V., Stanojević, P. (2001). „Logistika – savremeno tumačenje i dileme”, *Vojno delo*, br. 6, str. 141–156.
17. Stanojević P., Mišković V. i Mišev G. (2017). „Nacionalna logistika i bezbednost”, str. 277–298, Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu.

Branislav Todorović

Nacionalni tehnički univerzitet Atine (NTUA)

Inicijativa „Pojas i put” i zaštita odgovarajuće kritične infrastrukture na balkanskom raskršću

Sažetak

Očekuje se da će Inicijativa „Pojas i put” uticati na širenje i razvoj kritične infrastrukture (KI) zemalja Zapadnog Balkana, ali će složenost Inicijative „Pojas i put” izložiti kritičnu infrastrukturu i nizu novih rizika i problema. Ovaj rad istražuje stanje kritične infrastrukture i mogućnosti za unapređenje aktivnosti u cilju zaštite kritične infrastrukture u Republici Srbiji imajući u vidu sadašnju situaciju na Balkanu i u svetu. U radu se definišu neka ključna pitanja u vezi sa zaštitom kritične infrastrukture u SAD, Evropskoj uniji i Kini, posebno u sajber prostoru i obrazlaže pravac strategije za zaštitu kritične infrastrukture na Balkanu, imajući u vidu da se nalazi na raskršću – i da je, samim tim, potrebno da se usvoji zajednički pristup zaštiti kritične infrastrukture.

Ključne reči:

zaštita kritične infrastrukture, sajber prostor, vanredna situacija, zakonodavstvo,
„Jedan pojas, jedan put” – inicijativa P&P, Srbija, strategija

I. UVOD

Inicijativa „Jedan pojas, jedan put” – inicijativa P&P (One Belt, One Road – B&R initiative) sve više postaje, kao što se mnogi slažu, najveći konglomerat projekata u ovom veku. Sam obim ove inicijative zahteva ozbiljno promišljanje i planiranje u svim fazama i po svim zadacima, od konceptualnog okvira do detaljnog izgleda, preko izgradnje i kasnije tokom njenog korišćenja u decenijama koje dolaze. To je jedan od razloga zašto ova Inicijativa zahteva primenu najsavremenijeg rešenja, novog načina razmišljanja i snažnu saradnju između Kine i drugih zemalja, uključujući zemlje Srednje i Istočne Evrope (SIE). Inicijativa „Pojas i put” trebalo bi da promoviše sinergiju između Kine i ovih zemalja, i da pruži nove primere saradnje u oblasti proizvodnih kapaciteta, investicija, u oblasti trgovine i finansija i da proširi kulturnu razmenu.

Budući da je predviđena i planirana primena najnovijih tehnologija u okviru ove inicijative, na Trećem samitu Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope u Beogradu decembra 2014. je predloženo osnivanje *think tank* organizacija koje bi se bavile akademskim istraživanjima. Sledeći korak bio je osnivanje Think tank mreže (Think Tank Network) u okviru Inicijative „Pojas i put”. Međutim, osim što obuhvata zajednička politička, finansijska, tehničko-ekonomska, tehnološka i kulturna pitanja, važno je da ova inicijativa uključi i najnovije domete u oblasti istraživanja i razvoja, planiranje i praktičnu primenu tehnika bezbednosti i zaštite i rukovođenja u ovim oblastima, posebno u oblasti kritične infrastrukture. Kada govorimo o ovoj inicijativi, infrastruktura bi mogla da obuhvati: puteve i železnicu za kopneni transport i luke za pomorski transport; dalekovode i druge sisteme za snabdevanje energijom; sisteme informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT); različite oblike logističke infrastrukture npr. zgrade, objekti i postrojenja za snabdevanje vodom itd.

II. ŠTA INICIJATIVA P&P ZNAČI ZA ZAPADNI BALKAN

Čitav niz članaka i radova obrađivao je uticaj i značaj Inicijative P&P. Kada je reč o P&P i Zapadnom Balkanu, mogu se uočiti neki ključni elementi u delovima izveštaja dr Jensa Bastiana (Jens Bastian) za Evropsku banku za obnovu i razvoj [Bastian 2017]:

- Sa dostupnim kapitalom, tehnologijom i master planom pod okriljem P&P, kineske investicije u EU i zemljama koje ne pripadaju EU stvaraju pogodne uslove za nabavku i inoviranje infrastrukture do sada neviđenih razmera.
- Kineski ambiciozni projekat P&P može da doprinese i pomogne *transformaciji Zapadnog Balkana*.
- P&P uključuje i davanje inicijativa za donošenje mere u različitim oblastima, određivanje investicionih prioriteta i donošenje poslovnih odluka kineskih vlasti i kompanija koje mogu imati *ogroman uticaj na zemlje učesnice i njihove regulatorne institucije i organizacije civilnog društva*.

Inicijativa P&P utiče na zemlje Zapadnog Balkana na nekoliko načina koji su izvan opsega ovoga rada. Što se tiče kritične infrastrukture, možemo da očekujemo da će ova inicijativa doneti napredak, i u oblasti izgradnje nove infrastrukture i u oblasti osavremenjivanja i popravljanja postojeće, uz upotrebu novih tehnoloških rešenja. Nažalost, unapređenje infrastrukture je praćeno i povećanjem rizika svih vrsta, čemu smo svedoci poslednjih godina. Stoga, veoma je važno da taj proces napredovanja prate i odgovarajuće bezbednosne mere i mere zaštite.

III. RIZICI I ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE – PRIKAZ

Rizici se vezuju za izgradnju, upotrebu i funkcionisanje komponenata i sistema infrastrukture. Izgradnja i planirano funkcionisanje se zasnivaju na projektu inženjera, tako da inženjeri moraju da razmotre sve odgovarajuće rizike i da planiraju kako da ih smanje. Nakon izgradnje, upotreba infrastrukture, njeno funkcionisanje i druge aktivnosti mogu da prouzrokuju dodatne rizike, i, stoga, oni koji planiraju i rukovode aktivnostima moraju sve vreme da budu uključeni u smanjenje ovih rizika i negativnih posledica (Slika 1).

Slika 1. Upravljanje rizikom kao integralna komponenta zaštite infrastrukture

U skladu sa tim, planiranje i projektovanje infrastrukture u okviru Inicijative P&P trebalo bi da obuhvati i upravljanje rizikom kao svoju značajnu komponentu, i kao integralni deo odluka koje donosi inženjer. „Upravljanje rizikom se odvija tokom projektovanja sistema i tokom samog funkcionisanja. Upravljanje rizikom vodi ka donošenju odluka da li nešto treba uraditi (i koje mere treba preduzeti) kako bi se smanjio rizik. Ako neko smatra da rizik predstavlja raspodelu verovatnoće u okviru mogućih ishoda, onda upravljanje rizikom podrazumeva odabir neke mere kojom bi se modifikovala ta raspodela verovatnoće” [Herrmann 2015]. Štaviše, imajući u vidu složenost sistema kako to predviđa Inicijativa P&P, važno je uključiti multidisciplinarnе timove stručnjaka u sam proces projektovanja kako bi se postigla dobra koordinacija aktivnosti u različitim poljima, precizno planiranje aktivnosti i rada, i najbolja moguća pripremljenost za različite slabosti i rizike.

Na organizacionom nivou, kontinuitet poslovanja i planiranje za oporavak od katastrofa su važni činioci upravljanja rizikom. Rizik obuhvata, s jedne strane, i probleme sa opremom i prirodne katastrofe, preko ljudskih grešaka, do, s druge, neprijateljskih i terorističkih napada. Rizik pokriva zdravstvene i bezbednosne, finansijske i dr. potencijalne opasnosti. Stoga je upravljanje rizikom konstantan proces tokom celog veka trajanja infrastrukture, koji se odvija ciklično i čiji su glavni elementi procena, priprema, odgovor i oporavak (precizne definicije zavise od autora do autora). Svi se slažu da upravljanje rizikom i zaštitom kritične infrastrukture ima za cilj da poboljša spremnost za vanredne situacije kako bi se obezbedio kontinuitet poslovanja (Slika 2).

Slika 2. Segmenti i komponente upravljanja rizikom i zaštitom

Dve komponente kritične infrastrukture (fizička, koja uključuje i ljudski faktor, i sajber komponenta) predstavljaju suštinu upravljanja rizikom i trebalo bi da budu integrisani u proces upravljanja rizikom (Ministarstvo unutrašnje bezbednosti SAD – 2013). U razvijenim zemljama, rad i funkcionisanje kritične nacionalne infrastrukture zavise od kompjutera i informaciono-komunikacionih tehnologija i stoga lako mogu postati meta. Ako uzmemo u obzir da nacionalna infrastruktura uključuje određeni broj sistema koji se oslanjaju na razvijene tehnologije i njihovu podršku, između ostalog: energetski sistem, nuklearne elektrane, javno zdravlje, službe za hitne slučajeve, vlada, brane, sistem snabdevanja strujom i vodom, transportni saobraćaj, mreža telekomunikacija, lako se može zaključiti da potencijalni napadi na ove sisteme mogu imati ogromne posledice po zemlju i to, uglavnom, po civile [Ophandt 2010].

IV. ZAŠTITE KRITIČNE INFRASTRUKTURE U SRBIJI – PROBLEMI I TENDENCIJE

Republika Srbija je dobro organizovana da odgovori na prirodne katastrofe, kako je i pokazala nekoliko puta tokom prethodnih decenija, uprkos očiglednom porastu broja prirodnih katastrofa širom sveta i njihovoj sve većoj razornoj moći. Prirodne katastrofe često prouzrokuju gubitak velikog broja žitova, pored materijalne i nematerijalne štete. Osim toga, prekid rada kritične infrastrukture sprečava ili ograničava rad vitalnih državnih segmenata (upravljanje državom, njen zdravstveni, energetski, socijalni, obrazovni i bezbednosni segment), što se dalje odražava na bezbednost građana. Uprkos globalnom tehnološkom napretku, ipak ostaje činjenica da katastrofe i

njihov uticaj na ljude i kritičnu infrastrukturu ne mogu da budu sprečeni, ali mehanizmi predviđanja i ranog upozoravanja na katastrofe mogu da se unaprede. To znači da otpornost i sposobnost za brži i efikasniji oporavak rada i funkcionisanja kritične infrastrukture u okviru društva mogu da se poboljšaju. Pored stepena katastrofe, vreme za reagovanje i strategija za vanredne situacije ukazuju na stepen spremnosti, i u Srbiji zaslužuju najvišu ocenu za tu spremnost.

U isto vreme, izvesna zbunjenost i haotična situacija se primećuju u Republici Srbiji kada je reč o bezbednosti kritične infrastrukture, njenoj zaštiti i otpornosti. Takvo stanje i dalje traje, čak i pošto je donesen Zakon o vanrednim situacijama (Službeni glasnik Republike Srbije broj 111/2009 i Nacionalna strategija zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, Službeni glasnik Republike Srbije, broj 86/2011). Pitanje je da li postoji jasna slika u Srbiji kako zaštititi kritičnu infrastrukturu, jer zakonodavci nisu precizno definisali tu oblast, tj. uslove, opseg i ciljeve zaštite kritične infrastrukture i njene otpornosti. U datim okolnostima i kako bi se prevaziše zakonske praznine, Vlada Republike Srbije je definisala Uredbu o sadržaju i načinu izrade planova zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama na osnovu člana 45, stav 4. Zakona o vanrednim situacijama. Ova Uredba zvanično uvodi termin 'kritična infrastruktura' po prvi put u Srbiji. Međutim, ostaje nejasno na koju infrastrukturu se termin odnosi [Todorovic et al. 2016].

Zemlje u tranziciji, uključujući Srbiju i njene susede na Zapadnom Balkanu, podložne su specifičnim situacijama jer se suočavaju sa radikalnim transformacijama u svim oblastima (demokratizacija društva, prevazilaženje autoritarnog nasleđa, transformacija društvene svojine, pogoršanje infrastrukture, zastarele tehnologije itd). Ove zemlje značajno zaostaju za razvijenim zemljama koje imaju razvijenije i efikasnije sisteme zaštite kritične infrastrukture. Takođe, one se suočavaju sa problemima koji ih one-mogućavaju da uspostave odgovarajući sistem zaštite (nedovoljno razvijene demokratske institucije, odsustvo odgovarajućih ekonomskih mera i politike, nedostatak jasno definisanih izvora i oblika ugrožavanja kritične infrastrukture, nedostatak jasne klasifikacije kritičnih sektora i koherentan pravni okvir koji bi regulisao ovu oblast). Paralelno sa identifikovanjem ovih problema, sa kojima je suočena većina zemalja u tranziciji, važno je imati u vidu da svaka od ovih zemalja ima svoje posebnosti koje otežavaju pronalaženje i definisanje univerzalnih zaključaka i preporuka [Kešetović et al. 2013]. Možda bi Inicijativa P&P mogla da bude ključna tačka jednog integrisanog pristupa zaštiti kritične infrastrukture na Zapadnom Balkanu. Za početak se mogu uzeti primeri i paradigme zaštite kritične infrastrukture razvijenih i tehnološki naprednih zemalja, a potom bi komparativna metoda mogla da se iskoristi da bi se identifikovali kritični sektori i usvojili

i primenili elementi i metodologije koje bi doprinele poboljšanju zaštite kritične infrastrukture u Srbiji, i sve to uz tesnu saradnju sa zemljama regiona.

Drugi faktor koji bi trebalo razmotriti je uloga privatne bezbednosti u Srbiji, koja se sve više razvija. Za to postoje tri glavna razloga. Posle 18 godina, privatno obezbeđenje u Srbiji je konačno ušlo u pravne tokove; trenutno je u proceduri usvajanje specijalnog zakon o privatnoj bezbednosti. Takođe, Srpsko udruženje preduzetnika u privatnoj bezbednosti i Udruženje za privatno obezbeđenje pri Privrednoj komori Srbije sve više podižu svest o značaju privatne bezbednosti i o neophodnosti da se ona profesionalizuje i standardizuje. Konačno, Konfederacija evropskih službi privatnog obezbeđenja EU (Confederation of European Security Services – CoESS) pruža značajnu pomoć srpskoj privatnoj bezbednosti kako bi se uklopila u evropski model. Privatna bezbednost u zaštiti kritične infrastrukture još uvek nije dostigla svoj puni potencijal u Srbiji. Primeri najbolje prakse koji su razmotreni u beloj knjizi Konfederacije evropskih službi privatnog obezbeđenja (CoESS), uključujući i smernice za uspostavljanje partnerstva između privatne i javne bezbednosti i primere primene u Ujedinjenom Kraljevstvu, Nemačkoj i dr. zemljama, mogu biti veoma korisni primeri ovog partnerstva u sektoru bezbednosti ne samo za Srbiju, već i za druge zemlje regiona [Davidović et al. 2012]. Na kraju, strategija zaštite kritične infrastrukture, koja je data u Direktivi ECI i koja je usklađena sa privatnom bezbednošću u EU, za koju je zadužena Konfederacija evropskih službi privatnog obezbeđenja (CoESS), zajedno sa smernicama za partnerstvo između javne i privatne bezbednosti, takođe, mogla bi da stvori uslove za zajednički sistem zaštite kritične infrastrukture na Zapadnom Balkanu. Osim službi privatnog obezbeđenja, ovaj proces bi trebalo da uključi i odgovorne rukovodioce (vlade, političari), vlasnike i zaposlene u kritičnoj infrastrukuturi i sve druge zainteresovane.

Globalizacija i nagli i brzi tehnološki razvoj doveli su do sve većih rizika u informaciono-komunikacionim tehnologijama i do povećanog broja sajber napada, koji bi potencijalno mogli da unište ili da prouzrokuju probleme u funkcionisanju kritične infrastrukture jedne zemlje. Usled zastupljenosti IKT-a u gotovo svim aspektima svakodnevnog života i rada, veliki broj zemalja je već uspostavio mehanizme koji im omogućavaju da reaguju u slučaju sajber incidenata. Ovi mehanizmi uključuju saradnju između predstavnika države, s jedne strane, i privatnog sektora, akademske zajednice i civilnog društva, s druge. Kao i mnoge druge zemlje Balkana, Srbija zaostaje u ovoj oblasti. Zaposleni u elektronskim komunikacionim mrežama su obavezni da štite svoje IKT resurse, ali ove mere sigurno nisu dovoljne da pruže potpunu bezbednost kritične infrastrukture jedne zemlje od sajber

napada. S druge strane, imajući u vidu da je veliki deo kritične infrastrukture u rukama privatnika (privatnih kompanija) i da država ne može pružiti dovoljan nivo bezbednosti, neophodno je da se uspostavi poseban vid saradnje između državnog i privatnog sektora. Na globalnom nivou, EU je objavila da će revidirati regulatorni okvir elektronskih komunikacija i usluga s ciljem da se ojača bezbednost i integritet komunikacionih mreža. U ovom trenutku, teško je uočiti neku sličnu aktivnost institucija u Srbiji [Todorovic et al. 2016].

V. INTERNACIONALIZACIJA ZAŠTITE INFRASTRUKTURE U FIZIČKOM I SAJBER PROSTORU

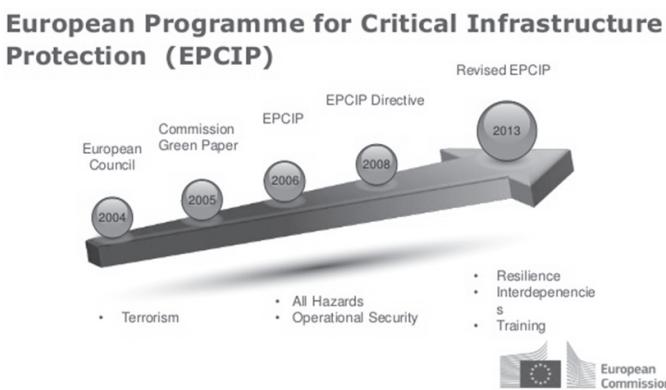
Napori da se zaštiti kritična infrastruktura na Balkanu svakako bi trebalo da budu povezani sa odgovarajućim aktivnostima EU, ali iskustva i *know-how* iz drugih oblasti moraju da se uzmu u obzir, takođe. U ovom slučaju, to bi se odnosilo barem na SAD, kao globalnog pionira u mnogim oblastima, i Kinu, kao novu silu u usponu. Ovo je posebno značajno jer brzi tempo uvođenja tehnoloških inovacija i njihove primene uslovljava digitalnu transformaciju u sistemima zaštite kritične infrastrukture, i u isto vreme povećava broj sajber pretnji.

Da krenemo od SAD, Direktiva američkog predsednika PDD-63, maj 1998. [Web link 1] uspostavila je nacionalni program „Zaštite kritične infrastrukture“. Ona je ažurirana 17. decembra 2003, kada je predsednik Bush potpisao Direktivu američkog predsednika u oblasti unutrašnje bezbednosti HSPD-7 za *identifikaciju, određivanje prioriteta i zaštitu kritične infrastrukture* [Web link 2]. Ključni elementi ove američke paradigmе [Web link 3] su: (i) Plan osiguranja nacionalne infrastrukture / Plan zaštite nacionalne infrastrukture (uskladijeni napor federalne vlade i privatnog sektora) i (ii) Sektor za kritičnu infrastrukturu Ministarstva odbrane, koji je usredsređen na radove od javnog značaja. U okviru najnovijih dešavanja, 2013. je *predsednikovom izvršnom naredbom 1363* („Poboljšanje sajber bezbednosti kritične infrastrukture“) zadužen Nacionalni institut za standarde i tehnologiju SAD (U.S. National Institute of Standards and Technology – NIST) da rukovodi razvojem okvira za smanjenje bezbednosnih rizika u sajber prostoru u okviru kritične infrastrukture, s ciljem da se dobije povratna informacija od svih učesnika u javnoj i privatnoj bezbednosti i uključe primeri najbolje prakse u što većoj meri [Web link 4]. Nacionalni institut za standarde i tehnologiju SAD je 2014. objavio Okvir sajber bezbednosti u cilju zaštite kritične

infrastrukture koji je opisan kao „set industrijskih standarda i najboljih praksi zasnovan na rizicima koji bi trebalo da pomognu organizacijama da upravljaju bezbednosnim rizicima u sajber prostoru“ [Web link 5]. Rad na poboljšanju i osavremenjivanju ovog Okvira se nastavlja.

U Evropi se paralelni dokument „Evropski program za zaštitu kritične infrastrukture“ (*European Programme for Critical Infrastructure Protection – EPCIP*) [Web link 6] odnosi na doktrinu ili specifične programe koji su rezultat Direktive Evropske komisije EU COM (2006) 786, koja određuje evropsku kritičnu infrastrukturu koja bi, u slučaju incidenta, ili napada mogla da ima uticaj i na zemlju u kojoj se nalazi, kao i na bar još jednu državu EU. Države članice su se obavezale da usvoje ovu Direktivu 2006 i uključe je u svoja nacionalna dokumenta. Ključni stub ovog programa je Direktiva 2008 o evropskim kritičnim infrastrukturama (Slika 3). Ona uspostavlja proceduru za identifikovanje i određivanje Evropske kritične infrastrukture (European Critical Infrastructures – ECI) i za zajednički pristup u njenoj zaštiti. Direktiva obuhvata nekoliko sektora i primenjuje se samo u oblasti energetike i transporta. Metodologije koje se koriste na evropskom nivou ne mogu da pariraju, u smislu uspešnosti i sveobuhvatnosti, odgovarajućim segmentima u SAD. Naredni projekti bi trebalo da prevaziđu taj jaz kroz blisku saradnju sa EPCIP ili ENISA, kao i sa evropskim grupama eksperala npr. JRC.

Slika 3. Zaštita kritične infrastrukture u EU

Možda najnapredniji deo zaštite u EU je upravo u sajber prostoru. Direktivu za bezbednost mreža i informacionih sistema (The Directive on security of network and information systems – the NIS Directive) usvojio je Evropski parlament 6. jula 2016. i ona je stupila na snagu avgusta 2016. Ova Direktiva pruža zakonske okvire za jačanje ukupnog nivoa sajber bezbednosti.

Međutim, imajući u vidu stalnu evoluciju sajber sistema i odgovarajućih pretnji, neophodno je odmah primeniti Direktivu. Kada je reč o neumitnim rokovima do kada je neophodno Direktivu preneti na nacionalni nivo (9. maj 2018) i do kada bi trebalo identifikovati pružaoce usluga (9. novembar 2018), Komisija je septembra 2017. usvojila Saopštenje koje ima za cilj da podrži države članice u njihovim naporima da primene Direktivu brzo i koherentno širom EU [Web link 7]. U tom smislu, ona, takođe, predviđa 'NIS priručnik' koji pruža praktične informacije državama članicama, npr. tako što će dati primere dobre prakse zemalja članica i tako što će ponuditi objašnjenja i obrazloženja za specifične odredbe ove Direktive kako bi što bolje objasnili kako to izgleda u praksi. NIS priručnik bi trebalo da ima sledeće karakteristike, između ostalog: da bude od praktične koristi i pruži uputstvo za globalnu primenu, uključujući nove strategije u razvoju; da uputi na postojeće modele, alate za procenjivanje i druge priručne alate; da obezbedi propratne alate za procenjivanje kako bi se lako identifikovale ključne oblasti u kojima bi trebalo da dođe do poboljšanja i kako to postići; da definiše indikatore najbolje prakse da bi se procenilo poboljšanje nakon određenog vremena, itd. [Web link 8].

Kako bi se suočila sa problemima u sajber prostoru, EU sve vreme koordinira različite aktivnosti. Jedan dobar primer je Sajber Evropa 2016, četvrta panevropska vežba u oblasti sajber kriza koju je organizovala Agencija za mreže i informacionu bezbednost EU (the European Union Agency for Network and Information Security – ENISA). Ova vežba je simulirala realnu krizu koja se produbljivala tokom 6 meseci i koja je, na kraju, svoj vrhunac dostigla 13. i 14. oktobra 2016. u trajanju od 48 sati. Ciljevi ove vežbe su bili da se ojača prevencija, odgovor i sprečavanje krize velikih razmera, sa posebnim akcentom na saradnji na nacionalnom i međunarodnom nivou i adekvatnim bezbednosnim sposobnostima učesnika i organizacija iz privatnog i javnog sektora iz svih 28 država članica EU (uglavnom iz IKT sektora). Pored toga, naučene su mnoge lekcije iz upotrebe prototipičnih platformi koje je razvila ova Agencija kako bi se omogućila saradnja na nivou EU; one će se pozitivno odraziti na razvoj infrastrukture za saradnju tokom kriza na nivou EU koji finansira Instrument za povezivanje Evrope (Connecting Europe Facility – CEF) [ENISA, jun 2017].

Još jedan koristan primer iz EU se odnosi na ubrzan rast tržišta sajber osiguranjem. Očekuje se da će se ono i dalje širiti sa usvajanjem GDPR i Direktive NIS koje će podsticati relevantne organizacije da traže način za transfer rezidualnog rizika. Međutim, industrija uviđa nedostatak zajedničkih elemenata u jeziku procene rizika. Dok su neke inicijative počele da poprimaju određenu formu, industrija, zbog čitavog niza razloga, još uvek mora da preduzme niz značajnih koraka ka usklađivanju. Prateći potrebe,

ENISA je objavila izveštaj koji predlaže dva seta preporuka, jedan za industriju i jedan za kreatore politike u različitim oblastima kako bi podržala ovaj prelazak na harmonizaciju jezika, a da pri tom ne guši inovacije. Industrija je ohrabrena da standardizuje jezik politike date oblasti i upitnika, da promoviše razmenu podataka među svim učesnicima, da razvija svoje standarde, da razvije unutrašnju stručnost u oblasti sajber bezbednosti, da doprinese prikupljanju podataka o mogućim lošim scenarijima, ponudi rešenja za regulativu u oblasti informacione bezbednosti i privatnosti, da usvoji sektorski pristup usklađivanju jezika, da zadovolji potrebe SME tržišta i poboljša kvalitet podataka tako što će integrisati raznovrsne izvore. Rukovodioci i političari EU i država članica su ohrabreni da stvore minimalne standarde, da iskoriste predstojeće obavezne šeme o izveštavanju o incidentima kroz Direktivu NIS i GDPR kako bi došli do smislenih podataka, kreirali centralni rezervitorij podataka o incidentima za EU, podigli svest o neophodnosti podizanja nivoa potražnje i zrelosti kupaca i razvili smernice za sajber osiguranje [ENISA, November 2017].

*Slika 4. Internacionalizacija zaštite kritične infrastrukture
[Web link 10]*

	U.S.	E.U.	China
Primary CIP Policy Drivers	Executive Order and NIST Cybersecurity Framework	NIS Directive (Law)	China Cybersecurity Law, Draft CLIP Regulation, Cross Border Data Transfer Regulation, Cybersecurity Review Regulation, MLPS
Private Sector Participation During Legislation	Yes	Yes	No
Primary Legislation Feedback Channel(s)	Workshops and Request for Information (RFI)	Public Consultations; Surveys	30-Day Public Comment Period
Risk-Based Definition of Critical Infrastructure	Yes	Yes	Yes
Data and Operation Residency Requirements	No	No	Yes
Endorsement of Global Standards	Yes	Yes	No ¹⁹

U Kini, Državni savet je objavio 27. decembra 2017. petogodišnji plan za nacionalnu informatizaciju (2016–2020). Prema ovom planu, Kina će uložiti značajne resurse u razvoj najnovijih informacionih tehnologija, uključujući i 5G bežične sisteme, IPv6, pametnu proizvodnju, računarstvo u oblacima i internet stvari. Ovaj plan je usmeren na sajber bezbednost, unapređenje zakona i regulative u odgovarajućim oblastima, uspostavljanje sistema upozorenja na rizike i mehanizama za vanredne situacije [Web link 9]. U okviru sprovođenja Zakona o sajber bezbednosti, koji je stupio na snagu 1. juna 2017, Administracija za sajber prostor Kine (Cyberspace Administration of China – CAC) dala je nacrt Uredbe o zaštiti kritične infrastrukture na javnu raspravu 11. jula 2017. Ona se sastoji od 8 poglavља i 55 članova koji su napisani, prema pravilima, i „sa ciljem da se obezbedi bezbednost kritične informacione infrastrukture i u skladu sa Zakonom o sajber prostoru Kine”.

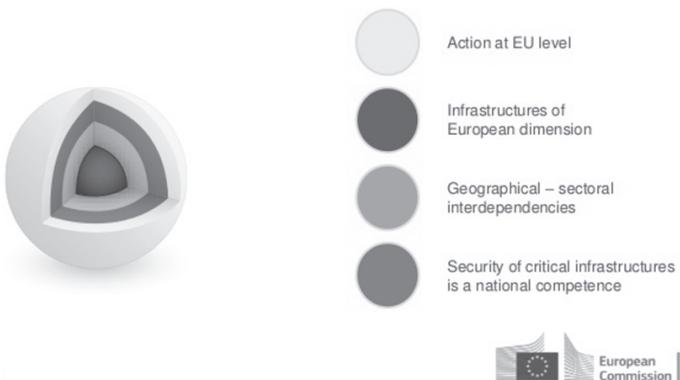
Kao što se može videti, SAD, EU i Kina ostaju na svojim formativnim nivoima razvoja svojih pristupa zaštiti kritične infrastrukture. Pored drugih razlika u ovom pristupu, vredi pomenuti one koji se odnose na ulogu privatnog sektora. Tradicionalni činioци kritične infrastrukture su u privatnom vlasništvu u velikoj meri u SAD i u nekim zemljama EU, dok su većina aktera u sličnim sektorima u okviru zaštite kritične infrastrukture u Kini u vlasništvu države, osim sektora Internet mreže (Internet web). SAD i EU promovišu ideju o učešću privatnog sektora u ovom zakonodavnom procesu, i, zauzvrat, privatni sektor smatra da je ova podrška, zapravo, njihova obaveza da daju svoje mišljenje i iznesu svoja očekivanja od mera u oblasti zaštite kritične infrastrukture i njihove primene. Kineska vlada smatra da je sve veća transparentnost veoma važna. Bez obzira na sastav i geografsku lokaciju aktera kritične infrastrukture i onih koji su zaduženi za tehnologiju, veoma je važno da državna politika u oblasti zaštite kritične infrastrukture ostane „fleksibilna, podobna za gradiranje, i tehnološki neutralna” [Web link 10]. Slika 4 predstavlja pregled različitih pristupa zaštiti kritične infrastrukture onako kako ih koriste vlade SAD, EU i Kine.

VI. ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE NA BALKANSKOM RASKRŠĆU

Kada sve bude funkcionalo, različiti delovi projekata u okviru Inicijative P&P će biti međusobno zavisni, direktno ili indirektno. Po nastanku ozbiljnih problema u nekom od segmenata kritične infrastrukture, njihova međuzavisnost bi mogla da prouzrokuje ozbiljne prekide u povezanoj strukturi P&P unutar Balkana i šire u Evropi. Koncept P&P pokriva veliku oblast i niz

zemalja, sa različitom morfologijom i klimom, stepenom razvoja, zakonodavstvom, navikama i drugim značajnim parametrima. Kao što je ranije poimenuto na primerima iz EU i drugih delova sveta, kompleksan sistem kao što je P&P je, zajedno sa postojećom infrastrukturom, podložan pojavi brojnih slabosti i rizika koji bi zahtevali detaljno planiranje i dobru koordinaciju aktivnosti. EU pokušava da reši i izbalansira jedan integrisani pristup procesu zaštite kritične infrastrukture u pogledu individualnih karakteristika i kompetencija država članica (Slika 5).

Slika 5. *Pristup zaštiti kritične infrastrukture u EU*

Imajući u vidu razlike među zemljama na Balkanu, u pogledu različitog istorijskog, političkog i tehnološkog razvoja, izuzetno je značajno da se postigne saglasnost i da se uspostavi zajednički pristup zaštiti kritične infrastrukture u regionu. Zajednički pristup bi trebalo da pokrije sve nivoe, od politika do primene, sa posebnim akcentom na jurisdikciji i finansijama (npr. u poimenutom primeru sajber osiguranja, bilo bi teško, ali značajno, definisati uloge svih aktera u kritičnoj infrastrukturi, interesu i obaveze vlasnika kritične infrastrukture i osoblja kako bi se procenila odgovornost i dao savet za upravljanje korporativnim rizicima). Međutim, pre nego što se počne sa realizacijom tako ambicioznog, ogromnog i dugoročnog zadatka, kao što je stvaranje zajedničke strategije zaštite kritične infrastrukture, zemlje koje učestvuju u Inicijativi P&P trebalo bi da se slože, zajedno sa Kinom, o zajedničkoj platformi za funkcionisanje zaštite kritične infrastrukture.

Još jedan aspekt koji ne sme ostati zanemaren je činjenica da zaštita kritične infrastrukture nije jednostavan zadatak koji treba pokrenuti, uraditi i završiti, već da je to jedan kontinuirani proces. Samo ako se usredrede na proces zaštite kritične infrastrukture kao na jedan kontinuum, svi akteri i zainteresovani mogu bolje planirati i upravljati tekućim ciklusom

zaštite kritične infrastrukture, i obezbediti da svi učesnici razmenjuju naučene lekcije u daljem planiranju svojih aktivnosti, funkcionisanju i investiranju. Takođe je važno napomenuti da ne postoji neka specifična oblast koja se zove zaštita. Zaštita je skup svih sposobnosti i funkcija koje, uzete kao celina, pomažu da se smanji rizik, poveća otpornost i obezbedi funkcionisanje ključnih sistema, usluga i funkcija [Microsoft 2014]. Što se pre zemlje na Balkanu slože u tome kako da zajedno zaštite kritičnu infrastrukturu – to bolje.

VII. ZAKLJUČAK I NAREDNI KORACI

Iako se možda čini da je najočiglednije rešenje za Srbiju i Balkan usvajanje sistema za zaštitu kritične infrastrukture koji već postoji u EU, to nije baš tako jednostavno. Kao što je rečeno u prethodnim delovima, EU još uvek ima određenih nedoumica u vezi sa zaštitom kritične infrastrukture, uglavnom zbog razlika među državama članicama EU. P&P uvodi dodatne razlike i novine u pogledu kompetencija, međuzavisnosti i zakonodavnih pitanja od značaja za zaštitu kritične infrastrukture. Stoga, pošto su Inicijativa P&P i Kina uključene u ovu jednačinu, izbor najbolje zajedničke platforme za zaštitu kritične infrastrukture postaje još složeniji i osetljiviji. Neko bi mogao da kaže da bi Republika Srbija, zbog svog geopolitičkog položaja u regionu, specifičnog istorijskog nasleđa i tekućih međunarodnih političkih odnosa, mogla da bude idealan kandidat da predvodi razvoj zajedničke platforme zaštite kritične infrastrukture na Balkanu. To bi se poklopilo sa zadatkom koji predstoji Srbiji da osavremeni i kompletira svoje planove i zakone u oblasti zaštite kritične infrastrukture.

Štaviše, neprijatelji nastavljaju da razvijaju nove načine i metode napada, prekidaju i onesposobljavaju funkcionisanje kritične infrastrukture uprkos različitim merama zaštite koje se kontinuirano usavršavaju i primeњuju. Procena rizika je značajno napredovala tokom prethodnih godina, ali rešenja bazirana na riziku imaju tendenciju da se fokusiraju na procenu i jačanje komponenata kompleksnih sistema u okviru specifičnih pretećih scenarija. Nemogućnost da se ili u potpunosti predvide pretnje, ili da se obuhvati rasprostranjenost i raspon incidenata, uključujući i prirodne uzroke i greške, dovela je do značajnog interesovanja za upravljanje kritičnom infrastrukturom koje se zasniva na izgradnji otpornosti [Todorovic and Bletas 2016]. Možda bi paralelno sa aktivnostima na unapređenju zaštite kritične infrastrukture u Republici Srbiji bilo dobro da se radi i na otpornosti kritične infrastrukture, kao trenutno najsavremenijem konceptu

za obezbeđivanje kontinuiteta kritične infrastrukture i za zaštitu društva i ljudi koji zavise od njenog funkcionisanja.

LITERATURA

1. Bastian, J. (2017). The potential for growth through Chinese infrastructure investments in Central and South-Eastern Europe along the "Balkan Silk Road", Report prepared for the European Bank for Reconstruction and Development – EBRD (with funding from the Central European Initiative), Athens / London, July 2017.
2. Davidović, D., Kešetović, Ž., Pavicevic, O. (2012). National Critical Infrastructure Protection in Serbia: The Role of Private Security, *Journal of Physical Security*, 6(1), pp. 59–72.
3. ENISA (June 2017). Cyber Europe 2016: After Action Report, Findings from a cyber crisis exercise in Europe, European Union Agency for Network and Information Security (ENISA), Heraklion, Greece.
4. ENISA (November 2017). Commonality of risk assessment language in cyber insurance – Recommendations on Cyber Insurance, European Union Agency for Network and Information Security (ENISA), Heraklion, Greece.
5. Herrmann, J. W. (2015). Engineering Decision Making and Risk Management, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, US.
6. Kešetović Ž., Putnik N., Rakić M. National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspective, University of Belgrade – Faculty of Security Studies, Belgrade, Serbia.
7. Microsoft, (2014). Critical Infrastructure Protection: Concepts and Continuum, White Paper, Microsoft Corporation.
8. Ophandt J. A. (2010). Cyber warfare and the crime of aggression: the need for individual accountability on tomorrow's battlefield. Duke Law Technol Rev, Page 7.
9. Todorovic B., Bletas A. (2016). Resilience planning for critical infrastructure linked to "One Belt One Road" initiative in Balkans and Greece, The Belt and Road: The Balkans Perspective – Political and Security Aspects, University of Belgrade – Faculty of Security Studies, Belgrade, Serbia.
10. Todorovic B., Trifunovic D., Jonev K., Filipovic M. (2016). Chapter 22 – Contribution to Enhancement of Critical Infrastructure Resilience in Serbia, Resilience and Risk – Methods and Application in Environment, Cyber and Social Domains, Proceedings of the NATO Advanced Research Workshop on Resilience-Based Approaches to Critical Infrastructure Safeguarding, Azores, Portugal, 26–29 June 2016.

11. Web link 1: https://en.wikipedia.org/wiki/Presidential_directive
12. Web link 2: https://en.wikipedia.org/wiki/Critical_infrastructure_protection#-cite_note-HSPD7bush-2
13. Web link 3: <https://www.dhs.gov/water-and-wastewater-systems-sector>
14. Web link 4: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/FR-2013-02-19/pdf/2013-03915.pdf>
15. Web link 5: <https://www.nist.gov/cyberframework>
16. Web link 6: https://en.wikipedia.org/wiki/European_Programme_for_Critical_Infrastructure_Protection
17. Web link 7: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/network-and-information-security-nis-directive>
18. Web link 8: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/National%20Strategy%20Toolkit%20introduction.pdf>
19. Web link 9: http://english.gov.cn/policies/latest_releases/2016/12/27/content_281475526646686.htm
20. Web link 10: https://www.scribd.com/document/364544590/A-Comparative-Study-The-Approach-to-Critical-Infrastructure-Protection-in-the-U-S-E-U-and-China#from_embed

Katarzyna Anna Nawrot

Univerzitet za ekonomiju i poslovanje u Poznanu

Međunarodni odnosi i saradnja između Poljske i Kine u kontekstu „Novog puta svile” i Srednje i Istočne Evrope

Sažetak

Rad se bavi analizom bilateralnih odnosa NR Kine i Republike Poljske, u kontekstu multilateralne inicijative „16+1“. Nakon kraćeg osvrta na istorijat međudržavnih odnosa, autor rada se fokusira na trenutnu saradnju Kine i Poljske, posebnu pažnju posvećujući njenoj regionalnoj dimenziji. U radu se naglašava značaj koji po dalje unapređenje kinesko-poljskih odnosa ima bilateralna i multilateralna saradnja Kine i država Srednje i Istočne Evrope. Centralni deo rada posvećen je institucionalnim mehanizmima saradnje, sa posebnim akcentom na trgovinu i investicije, kao i izazovima sa kojima se saradnja Kine i Poljske suočava. U završnom delu rada autor daje svoje preporuke za dalje razvijanje bilateralne saradnje i njenog podizanja na viši nivo.

Ključne reči:

Inicijativa 16+1, NR Kina, Republika Poljska, Srednja Evropa, Istočna Evropa, bilateralna saradnja, multilateralna saradnja, trgovina, investicija, institucionalni mehanizmi

I. UVOD

Ovaj rad opisuje međunarodne odnose i saradnju između Poljske i Kine u kontekstu „Novog puta svile” – NPS¹ (New Silk Road – NSR), ali istovremeno imajući u vidu širu sliku Srednje i Istočne Evrope (SIE) i dijaloga zemalja regiona sa Kinom u okviru „Inicijative 16+1”. Ono počinje sa istorijskim kontekstom, a potom sledi sadašnje stanje odnosa između Poljske i Kine. Zatim, obrađuje se uloga Srednje i Istočne Evrope u saradnji sa Kinom. Potom dalje razmatra institucionalne mehanizme bilateralnih i multilateralnih odnosa koji predstavljaju ključni okvir unutar koga se odvija saradnja, i akcenat stavlja na trgovinu, tokove investicija i druge oblike institucionalnog dijaloga i saradnje. U nastavku se obrađuju izazovi kojima je izložena saradnja između Poljske i Kine u širem kontekstu Srednje i Istočne Evrope (SIE). Rad završava preporukama za poboljšanje odnosa i proširenje saradnje sa Kinom kako bi je podigli na viši nivo.

U narednim poglavljima korišćene su kvalitativne metode i deskriptivna statistika. Ovo istraživanje obuhvata tokove trgovine i kapitala, posebno u obliku direktnе strane investicije i odnosi se na bilateralne odnose između Poljske i Kine. U mnogim svojim delovima, analiza je proširena na zemlje Srednje i Istočne Evrope (SIE) ili čak, i šire, na Evropsku uniju (EU). Vremenski period obuhvata razdoblje od 1995. do 2017. kada je to moguće, a daju se i predviđanja za period do 2030.

II. ISTORIJSKI KONTEKST I SADAŠNJE TENDENCIJE U RAZVOJU ODNOSA IZMEĐU POLJSKE I KINE

Poljska i Kina imaju dugu istoriju međusobnih odnosa. Kina je priznala Poljsku kao nezavisnu zemlju 1920., posle Prvog svetskog rata. U to vreme, međutim, izgradnja bilateralnih odnosa nije bila prioritet ni Poljske ni Kine zbog neophodnosti da se zemlja izgradi, kada govorimo o Poljskoj, i zbog unutrašnjih pitanja, u slučaju Kine. S druge strane, Poljska je bila jedna od prvih zemalja koja je priznala Narodnu Republiku Kinu (NRK), a potom je

¹ Obnavljanje „Novog puta svile”, koje je prvi najavio kineski predsednik Si Činping u Astani, Kazahstan (2013), razvilo se u koncept „Jedan pojas, jedan put” (“One Belt, One Road” – OBOR), kako ga je nazvala kineska vlada 2014., i kasnije u Inicijativu „Pojas i put” (“Belt and Road Initiative” – BRI), kako se danas naziva. Autor ovog poglavlja dosledno koristi termin „Novi put svile” kako bi se izbegle nedoumice, a da u isto vreme pokrije sve elemente ovog koncepta.

došlo i do uspostavljanja diplomatskih odnosa između dve zemlje 7. oktobra 1949., samo šest dana pošto je Mao Ce Tung proglašio NRK 1. oktobra 1949. Od tada su ovi odnosi imali svoje uspone i padove, uglavnom kao posledica političke klime na obe strane. U novije doba, bilateralni odnosi se zasnivaju i regulisani su različitim međudržavnim saopštenjima i sporazumima uključujući:

- Sporazum o izbegavanju duplog oporezivanja (1988),
- Sporazum o podršci i zaštiti zajedničkih investicija (1988),
- Sporazum o ekonomskoj saradnji (2004),
- Zajedničko saopštenje o strateškom partnerstvu (2011),
- Zajedničko saopštenje o sveobuhvatnom strateškom partnerstvu (2016).

Odnosi između Poljske i Kine prešli su na novi nivo nakon što je uspostavljen dijalog između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope. Do tog unapređenja odnosa došlo je tokom Ekonomskog foruma Kina–Srednja Evropa–Poljska, koji je održan u Varšavi 26. aprila 2012. i kome su prisustvovali kineski premijer Ven Čiabao i šefovi država regionala, što ćemo dalje razmatrati u narednom poglavljiju.

III. SARADNJA SREDNJE I ISTOČNE EVROPE SA KINOM

Odnosi između Evrope i Kine pretrpeli su određeni uticaj nakon raspada komunizma, koji je obeležen padom Berlinskog zida 1989., potom ujedinjenjem Istočne i Zapadne Nemačke, ekonomskom transformacijom zemalja Srednje i Istočne Evrope u tržišne ekonomije i, na kraju, ali ne i najmanje važno, proširenjem Evropske unije. Politički i ekonomski odnosi zemalja SIE sa Kinom nisu imali prioritet u njihovim spoljnim politikama. Zemlje su se uglavnom usredsredile na restrukturisanje svoje privrede, prilagođavanje novom političkom sistemu i na utvrđivanje svog položaja u Evropi koja se transformisala. Stoga, tekući ekonomski odnosi još uvek ne odražavaju potencijal kineskih tržišta i ne koriste sve mogućnosti koje nude privrede zemalja Srednje i Istočne Evrope (Nawrot 2013).

Značajan napredak u zajedničkim odnosima između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope postignut je tokom Ekonomskog foruma Kina–Srednja Evropa–Poljska, koji je održan u Varšavi 26. aprila 2012. Tokom tog Foruma kineski premijer Ven Čiabao je izneo dvanaest predloga za unapređenje saradnje sa 16 zemalja iz regionala, a to su Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Republika Češka, Estonija, Mađarska, Letonija, Litvanija, Makedonija, Crna Gora, Poljska, Srbija, Slovačka i Slovenija.

Uspostavljanje zajedničkog Sekretarijata bio je prioritet pošto je ova platforma služila da olakša sprovođenje predloga. Zvanično uspostavljanje Sekretarijata za saradnju sa zemljama Srednje i Istočne Evrope usledilo je u septembru iste godine u Pekingu, i to od strane kineskog Ministarstva spoljnih poslova (Nawrot 2015).

Među dvanaest predloga, kineska vlada je predložila i kreditnu liniju od 10.000.000.000 dolara za zemlje Srednje i Istočne Evrope, sa ciljem ojačavanja bilateralnog poslovanja i trgovine pružanjem pomoći zajedničkim projektima, i to uglavnom u oblasti infrastrukture, novih tehnologija i zelene energije. Porast u trgovini na 100.000.000.000 sa zemljama regionala očekivao se do 2015. Saradnja je dalje promovisana u oblasti nauke, obrazovanja, kulture i turizma.

Smatralo se da su preduzete inicijative dobar znak jačanja saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope, gde je Poljska predstavljala najveće tržište u regionu. Kineske vođe su naglasile nekoliko puta da konsolidacija saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja značajnu komponentu poboljšanja kinesko-evropske saradnje, koja bi trebalo da pomogne Kini i Evropi da zajedničkim naporima prevaziđu izazove i podignu sveobuhvatno strateško partnerstvo na viši nivo.

Osim toga, smatralo se da bliža saradnja između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja priliku da se uravnoteži trgovinska razmena sa Kinom, jer je kineski izvoz bio dominantan u svim zemljama regionala. To znači da je u svim slučajevima postojala značajna asimetrija u bilateralnoj trgovinskoj razmeni.

Potreba da se ojača zajedničko poverenje i razumevanje između Evrope i Kine bila je posebno snažna i očigledna u zemljama Srednje i Istočne Evrope. Komunikacija između Kine i Evrope se tokom decenija znatno poboljšala kroz direktnе kontakte među ljudima, kroz protok turista i kroz trgovinu i prekogranične investicije, što je doprinelo boljem razumevanju između Evrope i Kine. Sve ovo predstavlja značajno postignuće za Kinu i evropske zemlje. Međutim, moramo da istaknemo još uvek postojeću asimetriju u protoku informacija i znanja između Evrope i Kine. Stoga, neophodno je smanjiti postojeći jaz na mnogim nivoima, i to od najnižeg nivoa – pa do nivoa vlasti.

Zemlje Srednje i Istočne Evrope su deo tržišta Evropske unije. Zato politika prema Kini mora da bude u skladu sa politikom Evropske unije. U zemljama Srednje i Istočne Evrope gajili su velike nade i očekivanja od jačanja veza sa Kinom od samog početka inicijative „Novi put svile“ i čini se da su te nade porasle značajno tokom prethodnih godina. Moramo, ipak, da naglasimo da je početni optimizam među ovim zemljama znatno opao i zamenio ga je skepticizam i izvesna uzdržanost, što je posledica neispunjениh očekivanja

u pogledu ekonomskih rezultata tokom prethodnih pet godina saradnje. U interesu je svih strana da političke deklaracije koje iniciraju kineski lideri i lideri zemalja SIE prerastu u stvarnu ekonomiju.

IV. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ODNOSA SA KINOM

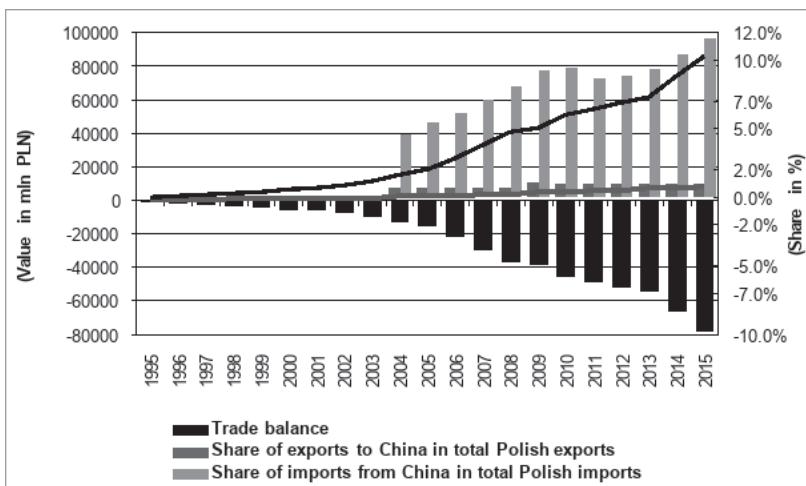
Institucionalni okvir odnosa sa Kinom sastoji se od različitih mehanizama bilateralne i multilateralne prirode, uključujući trgovinu, protok kapitala, sastanke na najvišem nivou, druge mehanizme ekonomске saradnje i konsultacija, Azijsku banku za infrastrukturu i investicije (Asian Infrastructure and Investment Bank – AIIB), Agencije za informisanje i strane investicije (Information and Foreign Investment Agencies), sastanke i konferencije predstavnika industrije, sajmove, partnerstva lokalnih vlasti, specijalne ekonomске zone i ostalo. Naredni deo će istražiti prvenstveno trgovinske i investicione šeme, a potom će uključiti i diskusiju o drugim mogućim pravcima, dimenzijama i oblastima saradnje sa Kinom.

4.1. Šema trgovine između Poljske i Kine iz evropske perspektive

Trgovina je najvažniji oblik saradnje između Kine i Poljske. Što se tiče Poljske, 2014. godine je trgovinska razmena sa Kinom, prema Poljskoj centralnoj kancelariji za statistiku (Polish Central Statistical Office), prešla 80.500.000.000 PLN, u poređenju sa 1.200.000.000 USD tokom sredine devedesetih (GUS 2016). I izvoz i uvoz su postepeno rasli tokom poslednje dve decenije. Između 2004. i 2014. izvoz iz Poljske u Kinu bio je više nego trostruko veći, a uvoz iz Kine se povećao gotovo petostruko (Slika 1). Međutim, značajna asimetrija u trgovinskoj razmeni se ne može zanemariti jer poljski izvoz u Kinu čini samo oko 10% njenog uvoza iz Kine, i sa ovom asimetrijom, koja ima tendenciju rasta, suočeni smo već godinama. Kada je reč o 2015. godini, udeo kineskog uvoza u ukupnom uvozu Poljske prevazilazi 11%, a deo izvoza u Kinu u okviru ukupnog izvoza Poljske ostaje na 1% (ibidem). Shodno tome, uloga Kine među poljskim trgovinskim partnerima sve više dobija na značaju. Kina je sada najvažniji trgovinski partner Poljske u Istočnoj Aziji – što se procenjuje vrednošću bilateralne trgovine i vrednošću poljskog uvoza. Kina je, takođe, na drugom mesto među partnerima iz kojih Poljska uvozi – posle Nemačke. Ovo sasvim jasno znači da je Kina partner od strateškog značaja za uvoz. Na osnovu predviđanja spoljne trgovine

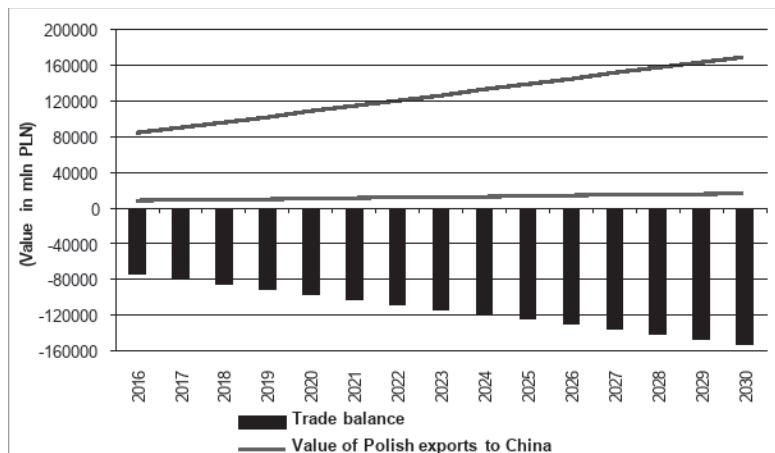
između Poljske i Kine za period 2016–2030, očekuje se da će i izvoz i uvoz da porastu i da će se ova asimetrija u trgovini još više produbiti (Slika 2).

Slika 1. Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine u periodu 1995–2015. (u milionima PLN)

Izvor: Elaborat autora zasnovan na podacima Poljske kancelarije za statistiku

Slika 2. Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine u periodu 2016–2030. (u milionima PLN)

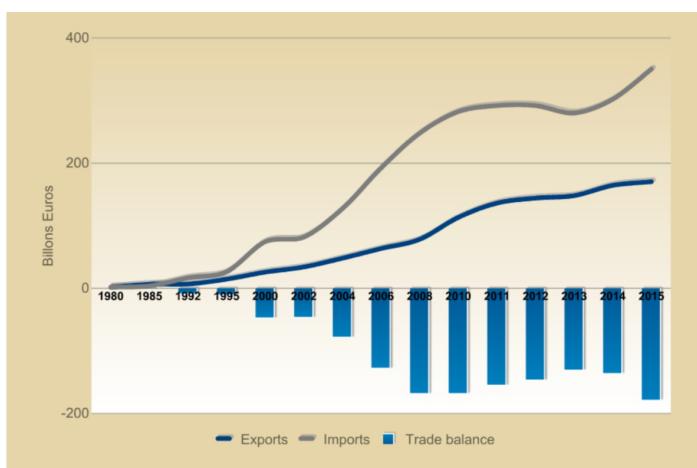

Izvor: Elaborat autora na osnovu podataka Poljske kancelarije za statistiku

Prema statistici Evropske unije, spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine premašila je 14.900.000.000 evra u 2015. godini, što je bilo nešto niže od podataka poljskog izvora. Izvoz je procenjen na oko 1.820.000.000 evra, a uvoz na oko 13.100.000.000 evra. Trgovinska dinamika je posebno bila visoka posle 2004., i u 2007. je iznosila oko 40% u poređenju sa prethodnom godinom. Najviši i najniži momenti trgovinske razmene su rezultat, između ostalog, i zabrane uvoza svinjetine iz Poljske, koju je Kina uvela 2014. godine (Eurostat 2016).

Poređenja radi, bilateralna trgovinska razmena između Evropske unije i Kine porasla je sa 15.900.000.000 evra u 1990. na 72.200.000.000 evra u 1999. godini, i dostigla je 520.800.000.000 evra 2015. godine (Eurostat 2016). Odmah nakon uvođenja reformi u Kini 1978., 1979. godine je ukupan trgovinski obim bio procenjen na skromnih 3.400.000.000 evra (Eurostat 2016). Impresivni rast trgovinske razmene tokom narednih godina pozicionirao je EU kao najvažnijeg trgovinskog partnera Kine i Kinu kao zemlju sa najvećim izvozom u EU i kao drugog najvažnijeg trgovinskog partnera posle SAD. Izvoz EU u Kinu 2011. godine povećao se za 20,3% na 136.200.000.000 evra i kineski izvoz u EU je dostigao 292.100.000.000 evra, što čini 8,9% udela u ukupnom izvozu EU i 17,3% udela u ukupnom uvozu EU (Slika 3).

Slika 3. Međunarodni trgovinski trendovi EU sa Kinom u periodu 1980–2015. godine (milijarde evra)

Objašnjenje: 1980. godina pokriva trgovinu za EU-9; 1985. godina za EU-10; 1992. godina za EU-12; 1995.–2002. za EU-15; 2004.–2006. za EU-25; od 2008. za EU-27.

Izvor: Zasnovano na podacima Eurostata 2016; Eurostata 2012; Eurostata 2011

Vrednost izvoza i uvoza je dalje rasla tokom narednih godina, da bi 2015. godine dostigla vrednost 170.400.000.000 i 350.400.000.000 evra. Postojeća asimetrija u trgovinskoj razmeni, koja je jasno uočljiva na Slici 3, dalje se povećala za 31% u poređenju sa 2014. godinom i trgovinski deficit EU sa Kinom je procenjen na 179.900.000.000 evra u 2015. godini (Eurostat 2016). Detaljni podaci o međunarodnim trgovinskim trendovima EU sa Kinom tokom prethodne tri decenije predstavljeni su na Slici 3, i pokazuju dramatičan porast i izvoza i uvoza i otkrivaju značajan porast trgovinskog deficitita, posebno u prethodnih deset godina. U skladu s tim, 2015. godine je poljski izvoz u Kinu iznosio 1,06% od ukupnog izvoza EU u Kinu, a poljski uvoz iz Kine 3,7% od ukupnog uvoza EU iz Kine.

Među zemljama Srednje i Istočne Evrope Poljska ostaje najvažniji trgovinski partner Kine, a potom slede Češka Republika i Mađarska (Tabela 1).

Tabela 1. Spoljnotrgovinska razmena između Kine i određenih zemalja Srednje i Istočne Evrope (u milionima evra)

Zemlja	Izvoz	Uvoz	Ukupan trgovinski promet	Trgovinski balans
1. Poljska	1819,3	13083,4	14902,7	-11264,1
2. Češka Republika	1671,5	10528,3	12199,8	-88568,8
3. Mađarska	1262,4	5150,1	6412,5	-3887,7
4. Slovačka	1019,9	2720,2	3740,1	-1700,3
5. Rumunija	525,1	2887,4	3412,5	-2362,3
6. Slovenija	294,0	1458,8	1752,8	-1164,8
7. Bugarska	550,7	966,4	1517,1	-415,7
8. Litvanija	102,4	725,3	827,7	-622,9
9. Estonija	135,7	625,2	760,9	-489,5
10. Hrvatska	70,1	524,7	594,8	-454,6
11. Letonija	108,4	416,5	524,9	-308,1

Izvor: Elaborat autora na osnovu podataka Eurostata

Kada govorimo o strukturi trgovinske razmene, glavni poljski izvoz u Kinu uključuje osnovne metale i njihove proizvode (uglavnom bakar i njegove

proizvode) i mašineriju i mašinske uređaje, električne i elektrotehničke uređaje. U 2015. godini oni su činili 38,5% i 25,1% ukupnog poljskog izvoza u Kinu. Drugi važni izvozni proizvodi Poljske u Kinu uključuju plastiku, gumu i njihove proizvode (7,07%), druge različite industrijske proizvode (6,64%) i proizvode hemijske industrije (15,4%) – uporedi Tabelu 2. Glavni proizvodi poljskog izvoza u Kinu su: bakar, nameštaj, čokoladni proizvodi, delovi za automobile i dodatna oprema, telefonski aparati, električni prekidači, sintetska guma, gasne turbine, hemikalije i kablovi (Tabela 2).

Tabela 2. Spoljnotrgovinska razmena između Poljske i Kine po grupama proizvoda, 2015. godina (u milionima evra)

Grupa proizvoda	Izvoz (u milionima evra)	Uvoz (u milionima evra)	Izvoz (u %)	Uvoz (u %)
Ukupno	1819,7	20483,3	100	100
I – Životinje; životinjski proizvodi	68,2	152,1	3,75	0,74
II – Povrtarski proizvodi	8,1	94,9	0,45	0,46
III – Masti i ulja	0,03	1,9	0,00	0,01
IV – Pripremljena hrana	50,9	67,2	2,80	0,33
V – Mineralni proizvodi	22,6	57,7	1,24	0,28
VI – Proizvodi hemijske industrije	93,6	571,1	5,14	2,79
VII – Plastika i guma i njihovi proizvodi	128,6	591,8	7,07	2,89
VIII – Sirova koža i njeni proizvodi	5,5	285,9	0,30	1,40
IX – Drvo i proizvodi od drveta	9,4	78,9	0,52	0,39
X – Pulpa od drveta, papir, papirne table i njihovi proizvodi	11,2	105,9	0,62	0,52
XI – Tekstil i tekstilni proizvodi	11,2	2247,8	0,62	10,97
XII – Obuća, oprema za glavu, etc.	0,9	624,9	0,05	3,05

XIII – Proizvodi od kamena, keramički proizvodi, staklo	25,6	267,0	1,41	1,30
XIV – Biseri, draga kamenje i metali, i njihovi proizvodi	0,6	69,6	0,03	0,34
XV – Osnovni metali i njihovi proizvodi	699,7	1276,6	38,45	6,23
XVI – Mašinerija i mašinska oprema, električni i elektrotehnički uređaji	456,7	11251,9	25,10	54,93
XVII – Transportna oprema	70,3	451,8	3,86	2,21
XVIII – Optički aparati i aparati za snimanje, merenje i proveravanje	35,5	578,6	1,95	2,82
XIX – Naoružanje i municija	-	9,2	-	0,04
XX – Raznovrsni industrijski proizvodi	120,8	1697,4	6,64	8,29
XXI – Umetnička dela, kolekcionarski komadi i antikviteti	0,5	0,8	0,03	0,00

Izvor: Proračuni autora na osnovu podataka Poljske centralne kancelarije za statistiku

U okviru uvoza iz Kine dominantno mesto zauzimaju mašinerija i mašinska oprema, elektro i elektrotehnička oprema, koji su činili oko 55% uvoza iz Kine u 2015. Vrednost mašinerije i mašinske opreme dostigla je 11.300.000.000 evra. Iz Kine se takođe uvozi i tekstil i tekstilni proizvodi (10,97%), različiti industrijski proizvodi (8,29%) i osnovni metali i njihovi proizvodi (6,23%) – Tabela 2. Glavni proizvodi koji se uvoze iz Kine su i telefoni i televizori, kompjuteri i njihovi rezervni delovi, igračke, transformatori, lampe i držači lampi, cipele, rezervni delovi za mašine za štampanje, koferi i torbe, rezervni delovi za kola. Struktura izvoza se tokom godina malo popravila kako se povećavao udeo visokoobrađenih proizvoda (GUS 2016).

4.2. Razmena investicija između Poljske i Kine

Protok kapitala između Poljske i Kine, kao i saradnja u oblasti investicija, nauke i tehnologije bila je poprilično ograničena i nije odražavala postojeći potencijal na obe strane. Protok i vrednost kineskih direktnih stranih investicija u Poljskoj i poljskih direktnih investicija u Kinu su zanemarljivi.

Vrednost kineskih stranih direktnih investicija u Poljskoj je u 2014. iznosila 91.600.000 dolara, što je činilo 0,77% ukupnih stranih direktnih investicija u Poljskoj. Strane direktnе investicije Poljske u Kini su u toku iste godine bile čak i niže, i pale su na 0,04% poljskog ukupnog ulaganja u inostranstvu (NBP 2016). To znači da su poljske kompanije vrlo malo investirale u Kini.

Trebalo bi ukazati da je tokom prethodnih godina priliv kapitala iz Kine i Hong Konga u značajnom porastu, što ova tržišta stavlja na samo čelo grupe partnera iz Istočne i Južne Azije. Osim Kine, uspostavljena je saradnja u oblasti investicija sa zemljama ASEAN-5 (Asocijacija zemalja Jugoistočne Azije), tj. Filipinima, Indonezijom, Malezijom, Tajlandom i Singapurom, kao i sa Japanom, Južnom Korejom i Indijom. Posebno važno mesto među inostranim investitorima iz Istočne Azije zauzima Južna Koreja sa značajnim investicijama kompanija Daewoo, LG Electronics i Samsung Electronics. Osim toga, na početku XXI veka, interesovanje investitora iz Japana je poraslo. Stoga, Japan zauzima visoko mesto na listi investitora u regionu (Nawrot 2012a). Tokom poslednje dve godine, došlo je do pada priliva investicija u Poljsku, kao i do povlačenja kapitala i dezinvestiranja. Glavni investitori u Poljskoj ostaju razvijene zemlje – SAD, zemlje EU, uglavnom Nemačka, Luksemburg, Italija i Ujedinjeno Kraljevstvo. Relativno mali protok kapitala između Poljske i Kine se može povezati sa nedostatkom promotivnih aktivnosti, i, shodno tome, lošim poznavanjem kineskih investitora poljskog tržišta, ali, takođe, i poljskih investitora kineskog tržišta. Što se tiče poljskih trgovaca, nedostatak kapitala za investiranje je još jedan problem koji treba pomenuti.

Prema Poljskoj centralnoj kancelariji za statistiku, na kraju 2013. godine u Poljskoj je bilo registrovano 826 kompanija sa kineskim kapitalom. Među njima, 14 kompanija je imalo više od 1.000.000 američkih dolara registrovanog stranog kapitala, a većina njih – 706 – je zapošljavala manje od 10 ljudi (GUS 2016).

Kineski investitori u Poljskoj u periodu 2007–2015. bili su uglavnom angažovani u proizvodnji – elektronika, mašinska industrija, plastika, industrija IKT i distribucija roba (velikoprodaja i maloprodaja). Dve kineske banke su otvorile svoje ogranke tokom 2012. godine u Poljskoj – Banka Kine (Bank of China) i Komercijalna banka Kine (Commercial Bank of China). Poljske kompanije koje su investirale u Kini su Selena, Bioton, Rafako, Kopex, Fasing. Među najinteresantnijim oblastima industrije su rudarstvo, mašinska industrija, medicina, građevinarstvo, hemijski materijali, tekstilna industrija, prehrambena proizvodnja i prodaja.

Među zemljama Srednje i Istočne Evrope ukupna količina kineskih stranih direktnih investicija je najveća u Mađarskoj i u 2014. godini iznosila je preko 556.000.000 američkih dolara. To je bilo duplo veća cifra u odnosu

na Češku Republiku, Rumuniju, Bugarsku – koje su, inače, glavne zemlje u kojima Kina direktno investira, odmah posle Poljske. Ukupne direktnе strane investicije Kine u Poljskoj procenjene su na oko 329.000.000 američkih dolara (Nawrot 2018). Predviđanja ukazuju na opstanak ove tendencije i u godinama koje dolaze.

U zemljama Srednje i Istočne Evrope, uključujući Poljsku, kineske investicije su uglavnom bile usmerene na infrastrukturu, industriju i sirovine. Iako industrija ostaje glavni sektor stranih investicija u zemljama Srednje i Istočne Evrope, trebalo bi očekivati i rast interesovanja za sektor usluga.

Kao što su izjavile kineske vođe, biće podržani zajednički projekti ne samo u infrastrukturu, već i u oblasti novih tehnologija i obnovljivih izvora energije. Ovo potvrđuje njihovu želju i mogućnosti saradnje u visokotehnološkom sektoru. Mi, stoga, možemo da očekujemo nove zajedničke naučno-istraživačke projekte i pojačanu turističku i kulturnu razmenu i međusobni dialog, što bi trebalo da ojača saradnju, posebno u oblasti poslovanja i trgovine.

V. NOVI POTENCIJALNI PRAVCI, DIMENZIJE I OBLASTI SARADNJE

Pet godina nakon obnavljanja „Puta svile” i pošto je kineski predsednik Si Činping u Astani, Kazahstan (2013), objavio „Novi put svile”, svetska ekonomija izgleda značajno drugačije, a takođe i sama Kina, kao i zemlje Srednje i Istočne Evrope. Svet prolazi kroz ogromne promene koje se sve više ubrzavaju. Nova tržišta dobijaju sve veći značaj integrisanjem u postojeći sistem svetske ekonomije. Stare sile, među kojima SAD ima vodeću ulogu, redefinišu svoju ulogu i zauzimaju nove pozicije u postojećem svetskom poretku. Novi nedržavni činoci su se pojavili i dobijaju sve veći značaj, uključujući i civilno društvo, gradove i megagradove. Štaviše, sve veća međuzavisnost tržišta zahteva zajedničku i sveobuhvatnu reakciju i odgovornost za globalna pitanja, uključujući životnu sredinu, klimatske promene, nejednakost, bezbednost, rešavanje postojećih konflikata i sprečavanje potencijalnih.

Stoga, u raspravi o mogućim novim pravcima praktične saradnje između Kine, Poljske i zemalja Srednje i Istočne Evrope čini se da su dva pitanja od izuzetnog značaja, naime²: (i) saradnja sa nedržavnim činocima; (ii) saradnja na ostvarenju zajedničkih ciljeva, o čemu ćemo detaljnije govoriti u nastavku. Pre nego što ukratko obrazložimo ove dve stavke, važno je nglasiti da, paralelno sa praktičnom saradnjom, ovi pravci, takođe, zahtevaju

² Ovaj deo poglavlja uglavnom se zasniva na radu Nawrot (2018).

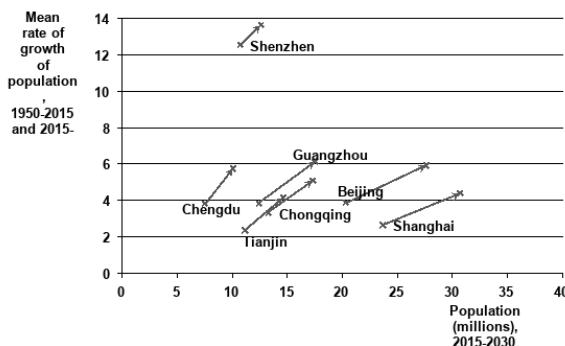
duboka teoretska razmatranja i empirijska istraživanja multidisciplinarnog i interdisciplinarnog karaktera i na nivou globalnog društva.

Što se tiče nedržavnih faktora, gradovi i posebno megagradovi³ privlače posebnu pažnju. Kao što su kazali Kleer i Nawrot (2018), ovaj rast megagrada predstavlja novi fenomen XXI veka koji se ubrzano dešava i dobija sve veći značaj. Sa globalne tačke gledišta, kao i sa pozicija Kine i perspektive saradnje Kine sa zemljama Srednje i Istočne Evrope, ova pojava je značajna zbog bar četiri međusobno povezana razloga:

- rast svetske populacije,
- sve veća urbanizacija praćena porastom broja megagrada širom sveta,
- sve veća moć megagrada,
- lekcije koje smo naučili i impikacije koje nosi urbanizacija Kine i kineskih mega gradova u odnosu na ostali deo sveta.

Sve veći broj megagrada je posebno uočljiv u Aziji, u kojoj se nalazi osam od deset najvećih svetskih urbanih područja, prema Demographia (2016). Većina postojećih megagrada, i onih koji se tek projektuju, nalazi se u Kini (Slika 4), i razlikuju se po broju stanovnika i brzini kojom se razvijaju. Ipak, bilo bi netačno kada bismo sve azijske gradove grupisali u jednu skupinu (ili, *a fortiori*, ako bismo pretpostavili da su svi azijski gradovi slični) (Nawrot 2015). Ovakva situacija je rezultat postojanja kineskih megagrada sa određenim kineskim karakteristikama, što ćemo ukratko razmotriti u narednom delu ovog rada.

Slika 4. Kineski megagradovi u 2015.

Objašnjenje: početna tačka svakog vektora predstavlja broj stanovnika u 2015. godini i srednju stopu rasta broja stanovnika u periodu 1950–2015, dok kraj vektora označava broj stanovnika u 2030. godini; kosina vektora odslikava srednju stopu rasta populacije u periodu 2015–2030.

Izvor: Rad autora i kalkulacije prema podacima UNDESA (2014)

³ Megagradovi se definisu kao urbana područja sa više od 10.000.000 stanovnika.

Kineske megagradove odlikuju sledeće dve karakteristike. Prvo, pojava ovih gradova bila je rezultat procesa koji je išao odozgo nadole, jer se uvođenje tržišne ekonomije u Kini, koje je počelo krajem osamdesetih godina XX veka, odigralo pod strogom kontrolom državnog rukovodstva i Komunističke partije Kine. Drugo, priliv ljudi u glavne megagradove, kao što su Šangaj i Peking, predstavlja jedan kontrolisan proces i svi novi stanovnici moraju da dobiju potvrdu o prebivalištu – po sistemu *hukou*. Još uvek postoje, naravno, stanovnici koji nemaju zvanično prebivalište i koji, samim tim, ne mogu da uživaju određene beneficije koje daje država (Kleer and Nawrot 2018). Vlasti pokušavaju da reše probleme koji nastaju kao posledica ovog sistema *hukou*, na šta je ukazao Wenmeng (2018). Postoje planovi da se milioni ljudi iz ruralnih oblasti presele u gradove u narednim godinama, jer se smatra da najveći potencijal za povećanje unutrašnje potražnje u Kini leži u urbanizaciji, a to je, po mišljenju države, glavni doprinos ekonomskom rastu u predstojećim decenijama (Keqiang 2012; Nawrot 2012b: 18; Changsheng and Jianwu 2014: 38; World Bank and DRC 2014). Stoga, možemo da zaključimo da od kineskog iskustva sa urbanizacijom i u upravljanju megagradovima možemo mnogo toga da naučimo, posebno se to odnosi na brzorastuće megagradove zemalja u razvoju. Kina je uspela da upravlja brzim rastom gradova planiranjem i saradnjom između centralnih i opštinskih vlasti. I u svemu ovome, što je možda najvažnije, ona je smanjivala siromaštvo i siromašna predgrađa polako nestaju.

Na kraju, uspon megagradova, čiji smo svedoci, ne ostavlja nam sumnju u njihov sve veći potencijal i snagu, jer, u nekim slučajevima, oni čine više od jedne trećine domaćeg proizvoda zemalja u kojima se nalaze, i postaju jedinstvene celine koje preispituju razvojnu politiku, način upravljanja i koheziju država. Ova pojava u budućnosti zahteva dubinsku analizu i teoretsko razmatranje.

Još jedan važan i možda najznačajniji aspekt svega onoga što je oko nas je da živimo na prekretnici civilizacija – od industrijske civilizacije do civilizacije zasnovane na znanju. Činjenica da smo na prekretnici čini izazove sa kojima je suočena ljudska civilizacija još složenijim, bez obzira na geografski položaj zemlje, ili čak i na njen nivo ekonomskog razvoja. Zato, kroz sve ove promene, a možda delimično i zbog njih, možemo očekivati preoblikovanje svetskog poretku i redefinisane postojećih ekonomskih sistema. I bez obzira na krajnji ishod, moramo da budemo svesni budućnosti čovečanstva. I u tom smislu, moramo da pronađemo načine i oblasti saradnje po globalnim pitanjima i problemima sa kojima je naša civilizacija suočena.

Čini se da je „Novi put svile”, kao jedan transkontinentalni fenomen saradnje, sasvim pogodna platforma za saradnju na ostvarenju zajedničkih ciljeva. Mehanizam „16+1” je deo ovog okvira i trebalo bi da nam pomogne

da svoju pažnju usmerimo ne samo na sopstvene interese i na ekonomsku korist dve strane koje ostvaruju saradnju, već na jedan daleko širi i korisniji oblik saradnje (Nawrot 2017).

Moguća polja saradnje uključuju međunarodnu bezbednost, pitanja životne sredine, izazove urbanizacije – uključujući energiju i transport, komunikacije, higijenske uslove i snabdevanje vodom. Potrebno je suočiti se sa sve većom urbanom nejednakostju, siromaštvom i zapostavljenim grupama u velikim gradovima koji se sve brže šire. Bolje razumevanje različitih kultura, kulturnih sistema i multikulturalizma ima izuzetan značaj. Budućnost zapošljavanja i veštačke inteligencije su još neka od pitanja za raspravu i pronalaženje rešenja – da pomenemo samo neka.

Inicijative transkontinentalnog i transkulturnog karaktera između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope koje vredi pomenuti su već postojeće istraživačke i akademske mreže. Jedna od njih je „Akademski platforma na najvišem nivou 16+1“ ("16+1 High level Academic Platform") – prva istraživačka mreža naučnih institucija iz zemalja Srednje i Istočne Evrope i Kine, ustanovljena u Varšavi 2016. godine s ciljem da neguje saradnju između akademskih institucija u okviru regionalne saradnje pod nazivom „16 + 1“ (PAP 2016; UEP 2016; Polish Science 2016).

Uspostavljena istraživačka mreža naučnih institucija zemalja Srednje i Istočne Evrope i Kine, koja je rezultat dugoročnih npora i rada istraživača partnerskih institucija, pruža mogućnost za naučnu i istraživačku saradnju, interdisciplinarne projekte, razmenu naučnika i studenata. Osim toga, a što je možda još i važnije, to je platforma za dijalog i saradnju po globalnim pitanjima i na zajedničkim istraživačkim projektima u različitim oblastima, kao što su ekonomija, menadžment, medicina, nauka o robi, građevinarstvo, geologija, elektromehanika, telekomunikacije, biologija, hemija, meteorologija i mnoge druge. Ovo je prvi korak ka uspostavljanju šire saradnje među univerzitetima i akademskim institucijama iz Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope.

Još jedan oblik saradnje između Kine i ovih zemalja na akademskom nivou je Mreža think tank organizacija Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope (The China – CEE Think Tanks Network) i Institut Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope (The China – CEE Institute), kao što je naglasio Oehler-Sincai (2017).

Akademska saradnja predstavlja stub odnosa Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope kada je reč o „Novom putu svile“. Nema boljeg načina da se izgradi poverenje i razumevanje nego u direktnom kontaktu ljudi. Bliža saradnja na akademском нивоу требало би да омогући проток идеја, вредности, иновација, иновативних идеја на обе стране корист, изградњу међудобног разумевања међу народима и сближавање региона, усредсређивање на сличности

a ne na razlike i prepreke, što će doprineti bogatstvu naroda, napretku civilizacije i harmoničnim odnosima unutar globalne zajednice.

VI. IZAZOVI I PREPORUKE ZA PROŠIRENJE SARADNJE SA KINOM

Potencijal kineske ekonomije i perspektive njenog budućeg rasta i razvoja, kao i sve veća međuzavisnost između evropskih zemalja i Kine ukazuju na potrebu i značaj jačanja zajedničkih veza, izgradnju sveobuhvatnog i strateškog partnerstva u smislu bilateralnih i multilateralnih odnosa. Postoji nekoliko izazova⁴ koje ćemo u nastavku ukratko razmotriti.

Tipična odlika odnosa sa Kinom je njena asimetrična priroda. Godina-ma unazad, zabeležen je negativan trgovinski bilans, i ono što se često nalažeava – poljski izvoz u Kinu je samo jedna desetina uvoza iz Kine. Ovo je jedan od glavnih izazova na koji treba odgovoriti u okviru savremenih odnosa sa Kinom. U skladu sa tim, glavni cilj poljske spoljnotrgovinske politike je da uspostavi ravnotežu između zemalja, i da tako poveća poljski izvoz u Kinu. Promena postojeće asimetrije će zahtevati konkretnе projekte i efikasne mере, što neće biti moguće bez aktivne podrške državnih institucija, uključujući i stvaranje dugoročne i sveobuhvatne strategije prema Kini. Među obaveznim aktivnostima na kojima mnogi insistiraju, poseban značaj zauzima promocija poljskih proizvoda i privrednih aktivnosti, kao i prime-na instrumenata kojima bi se stimulisao rad poljskih kompanija. Osim toga, poboljšana saradnja između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope predstavlja neospornu mogućnost za uravnoteženje trgovine sa Kinom, pošto je kineski izvoz dominantan u svim zemljama regiona.

Postojeći politički i ekonomski dijalog potvrđuje spremnost i ranije data obećanja da će se raditi na jačanju međusobne saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope, uključujući i Poljsku. Jedno od značajnih postignuća prethodnih godina u odnosima između ovih zemalja i Kine nesumnjivo je porast međusobnog poverenja i razumevanja, što je rezultat dinamične spoljnotrgovinske razmene, investicija i direktnog dijaloga među ljudima. Sve veća međuzavisnost tržišta i jasna pozicija Kine u XXI veku kao glavnog zagovornika globalizacije i međunarodne povezanosti bez granica, kako je istakao Romanowski (2017), ističu koliko je značajno da se obezbedi i produbi postojeća otvorenost i da se preduzmu koraci ka daljoj liberalizaciji. Ovo je od ključnog značaja i za zemlje Srednje i Istočne Evrope

⁴ Detaljnija razmatranja izazova i nesporazuma u saradnji sa Kinom u okviru „16+1”, vidi Cvetković (2016).

i za Kinu, koja je, zapravo, katalizator ekonomskog dinamizma u Evropi i koja stimuliše kvalitativan razvoj kineske privrede.

Kineske investicije obezbeđuju izvor kapitala kojim se stimuliše rast tržišta i koji bi trebalo da bude prihvaćen i u Evropi. Saradnja stvara investicionne mogućnosti, pored postojećeg pristupa kineskom tržištu koje ima veliki potencijal i mogućnosti za dalji razvoj. U tom smislu, strane investicije bi trebalo posmatrati kao ključni kanal za intenziviranje bilateralne trgovine. U isto vreme, saradnja sa Evropom omogućava kineskim preduzetnicima pristup tržištu, novim tehnologijama i kvalifikovanoj radnoj snazi – i u zemljama Srednje i Istočne Evrope relativno jeftinijoj nego u Zapadnoj Evropi. Kao rezultat, time bi se otvorile i nove mogućnosti za učenje – usvajanje dobre prakse, usvajanje liderskih veština i organizacionog znanja o sistemima i tehnologijama modernog menadžmenta koje bi se mogle prilagoditi nacionalnom tržištu, što bi doprinelo njegovom daljem razvoju.

Saradnja sa evropskim partnerima dozvoljava kineskim investitorima da upoznaju evropsko tržište – njegov karakter, kulturu poslovanja, ponašanje i organizacionu strukturu – što je sve neophodno za uspeh na stranom tržištu. Značajne su i evropske kompanije koje imaju nove tehnologije, dobru praksu i menadžerske veštine. Saradnja evropskih i kineskih investitora u oblasti novih tehnologija i istraživanja i razvoja trebalo bi da nađe na razumevanje, posebno kada je reč o privatnom sektoru, za koji se čini da postaje sve efikasniji u primeni novih tehnologija, i na taj način služi kao pokretačka snaga za uvođenje inovacija. Takođe je izuzetno važno privući nove investicije, samim tim i nove mogućnosti za istraživački i razvojni sektor.

S druge strane, nesumnjiv je postojeći značaj stranih direktnih investicija u transformaciji kineske ekonomije kroz njihov uticaj na obim izvoza, zapošljavanje, transfer tehnologije, institucionalne reforme i integraciju u globalne proizvodne strukture i globalne vrednosne sisteme.

Bez obzira na izvor analiziranih podataka, ostaje činjenica da je, zapravo, mali ideo i kineskih investicija u zemljama Srednje i Istočne Evrope i EU, i evropskih investicija u Kini. U isto vreme, kod nekih kineskih investitora javlja se kritički odnos i skepticizam, što je rezultat postojećeg antagonizma ili nedovoljnog znanja o stvarnom iznosu i prirodi investicija. Stoga, izuzetno je važno da se situacija pomno prati uz podršku vladinih agencija i da se kontinuirano, pravovremeno i pouzdano o tome obaveštava javnost.

Među problemima ostaje i nedostatak jasnog stava Evrope prema Kini, i zato ne postoji razvijena strategija na nivou EU, ili zemalja Srednje i Istočne Evrope po tom pitanju. Pojedinačno, zemlje Srednje i Istočne Evrope, uključujući i Poljsku, preuzimaju određene mere sa ciljem da podstaknu privredu i privuku strane investitore iz Kine na bilateralnom nivou. Osim toga, ovom trendu idu u prilog i ekomska kriza, i izlazak UK iz EU

i nacionalističke tendencije u brojnim evropskim zemljama koje otkrivaju promenu stava pojedinih država prema Kini.

Sprovedeno istraživanje, takođe, ukazuje na postojeći odnos između sadašnjih investicija Evrope u Kini i priliva kineskih investicija na evropska tržišta. Ono ističe značaj politike stimulisanja stranih direktnih investicija. Podrška investorima zainteresovanim za širenje na strana tržišta podrazumeva prliv investicija u zemlju – drugim rečima, promovisanje evropskih investicija u Kini stimuliše privlačenje kineskih investitora. Nedostatak koherentne evropske politike ukazuje na činjenicu da pojedine evropske države svojom politikom u cilju privlačenja stranih investicija preuzimaju primat.

Kada govorimo o stranim investicijama, poželjan je i preporučljiv rad na zajedničkoj koherentnoj politici prema kineskim investicijama na nivou EU, kao i među zemljama Srednje i Istočne Evrope. Osim toga, utvrđivanje osnovnih smernica za agencije angažovanih zemalja će uticati na jačanje zajedničkog tržišta kao destinacije u koju će se investirati.

Neophodnost da se postigne kohezija odnosi se i na agencije i institucije unutar pojedinačnih država, i zato je neophodna hitna koordinirana aktivnost. Nedostatak aktivnosti takve vrste može samo oslabiti konkurentnost tržišta i smanjiti njegovu privlačnost kao potencijalne lokacije za strana ulaganja.

Nisu bez značaja za kineske investitore ni poteškoće na koje nailaze usled složenosti i raznovrsnosti evropskih zemalja u pogledu njihove prirode poslovanja, uključujući i regulativu i kulturne barijere. Uprkos početnom interesovanju za evropsko tržište, potencijalne barijere mogu da obeshrabre zainteresovane investitore. Ako se ostvare predviđanja o širenju kineskih stranih ulaganja, biće im potrebna pomoć i specijalizovane consultacije za evropska tržišta. Izuzetno je važno da aktivnosti institucija na promovisanju investiranja na nacionalnom nivou i mere za stimulisanje trgovine i strana ulaganja budu komplementarne. Kompetentne institucije za unapređenje poslovnog okruženja će pomagati potencijalnim investorima i raditi na smanjenju troškova poslovanja, uključujući troškove transakcija, troškove ispitivanja tržišta i nabavljanja neophodnih informacija.

Štaviše, stvaranje odgovarajućeg terena za investitore, i domaće i strane, i privatne i državne, biće jedan od najznačajnijih koraka na putu ka obezbeđivanju otvorenog i nediskriminacionog pristupa tržištima. Važno je obezbiti mogućnost finansiranja određenih projekata, pristup tenderima za javnu nabavku, konsultacije i pravnu zaštitu za strana tržišta i garantovanje privatne svojine. Vođenje pregovora o sporazumima o bilateralnim investicijama i homogenost postojeće mreže bilateralnih sporazuma o zaštiti investicija pojedinih evropskih zemalja je drugo pitanja, koje bi trebalo da

popravi investicionu klimu i omogući bolju zaštitu dobara, posebno visoke tehnologije i zaštitu intelektualne svojine. Jačanje pravne zaštite kineskih investitora u inostranstvu, bilo kroz bilateralne ili multilateralne sporazume, zahteva i reciprocitet za strane investitore. Konačno, neophodno je obavezati sve učesnike na socijalnu odgovornost i tako postići očekivane standarde bezbednosti, radnog vremena i uslova rada, i zaštite životne sredine. Ove obaveze bi trebalo da ispune sve strane.

Uočeno povećanje kineskog kapitala u vidu stranih investicija je početak dugoročnog širenja, posebno kada imamo u vidu „Novi put svile”. Zato je važno identifikovati oblasti mogućeg interesa i to:

- sektor/industrija,
- određena kompanija,
- sredstva za promociju,
- mere kojima bi se postigli ciljevi,
- identifikovanje i određivanje strateških partnera na obe strane.

Takav sled aktivnosti se čini kao veoma važan sa evropske tačke gledišta, uključujući i odnos prema kineskim investicijama u Poljskoj i poljskih u Kini. Međutim, uloga države u poslovanju Kine sa drugim zemljama je ključna, što podrazumeva angažovanje državnih agencija u promociji investicija. Vredi pažljivo pogledati i aktivnosti suverenih fondova, kao što su npr. Kineska investiciona korporacija (Chinese Investment Corporation – CIC), i iskoristiti njihovo znanje u cilju poboljšanja odnosa.

Došlo je do promene pravca kretanja industrija u koje Kina investira u Evropi i to ka visokoj tehnologiji, infrastrukturni i teškoj industriji, u sektor usluga: zdravstvena zaštita, finansijske usluge, mediji i zabava, i infrastrukturu – uključujući sektor telekomunikacija. Osim toga, očigledna je međuzavisnost visine kineskih stranih investicija u odnosu na veličinu tržišta, njegovu otvorenost i mogućnosti za spajanje i pripajanje kompanija, poželjna pripajanja u smislu tehnologije, brendova i distributivnih mreža.

Važno je da prilikom privlačenja kineskih stranih direktnih ulaganja postoji strukturisan pristup koji bi uključivao korišćenje velikog unutrašnjeg tržišta. Poljska ima šansu da privuče investitore čiji bi cilj bile zemlje Srednje i Istočne Evrope. Uprkos padu priliva stranih direktnih investicija, što je rezultat ekonomске krize, Poljska ostaje lider u ovom pogledu u regionu Srednje i Istočne Evrope. Nije beznačajna ni poljska ekonomска situacija, posebno zbog njenih ekonomskih parametara tokom ekonomске krize i zbog poboljšanja pozitivne slike u pogledu privlačnosti zemlje za strane investitore.

Kineske investicije u Evropi stvaraju jedinstvenu priliku za pristup kineskom tržištu. Ovo je naročito važno u slučaju manjinskog investiranja,

što bi moglo predstavljati veliku šansu za širenje kineskog tržišta. Imajući u vidu legitimnost priliva kineskih direktnih investicija na evropska tržišta, trebalo bi nešto reći i o investicionom ambijentu. Trebalo bi preduzeti neke mere u cilju poboljšanja investicionog ambijenta u oblastima koje se odnose na strane investicije, kao što je oporezivanje. Osim toga, važne su i aktivnosti u cilju olakšavanja izdavanja viza i radnih dozvola. Čini se da je neophodno razmotriti aktivnosti postojećih specijalnih ekonomskih zona – i ekonomskih zona i postojećih ekonomskih veza putem kojih bi se privukli investitori.

Marginalni kontakti sa regionima sa posebnim ekonomskim potencijalom nesumnjivo su bili zanemareni u poljskoj spoljnoj politici. Do sada, saradnja nije odražavala potencijal Kine i mogućnosti naše ekonomije. Promena situacije je zapravo izazov za poljske političare i kreatore politika, i biće moguća uz velike troškove za unapređenje trgovine i investicija.

Za Poljsku – najveće tržište među zemljama Srednje i Istočne Evrope – čini se izuzetno važnim da na tržištima identifikuje industrijske sektore u okviru kojih može iskoristiti određene prednosti i time poboljšati ekonomsku saradnju.

Među potencijalnim oblastima saradnje su zaštita životne sredine i primena koncepta održivog razvoja, obnovljivi izvori energije i klimatske promene – to su za Kinu sve važniji aspekti. Zbog ovoga će doći do porasta potražnje za različitim dobrima i uslugama u ovoj oblasti. Čini se da se ova situacija može iskoristiti i u oblasti poljoprivrede i prehrane, imajući u vidu sve veći broj stanovnika regiona. Postoje mogućnosti i za saradnju u sektoru usluga, uključujući i oblast socijalne delatnosti, transporta i turizma i industriju nameštaja. Stimulacija i sveobuhvatan pristup zahtevaju ekonomsku saradnju na svim nivoima trgovine, kroz razvoj kapitala za zajedničko investiranje i istraživanja.

Pažljivije posmatrano, čini se da sledeći sektori pružaju najbolje mogućnosti za saradnju sa Kinom:

- tržište za robu široke potrošnje čija je ciljna grupa srednja klasa, posebno oblast industrije (automobilska industrija, industrija kućnih aparata, industrija za preradu hrane),
- tržište luksuzne robe (jahte i vazduhoplovi),
- oblast naučne i tehničke saradnje i istraživanja i razvoja,
- zaštita životne sredine,
- metalurgija,
- mašinska industrija,
- proizvodnja struje i mašina (saradnja na proizvodnji obnovljive energije i odgovarajućih uređaja, uključujući fotovoltičke panele, razvoj obe zemlje u ovom sektoru),

- automobilska industrija – izvoz putničkih automobila i rezervnih delova i dodatne opreme u Kinu,
- hemijska industrija,
- poljoprivredni proizvodi i poljoprivreda (izvoz hrane, alkohola, pića, poljoprivrednih mašina),
- građevinska industrija,
- rудarstvo (rudarske mašine, aparati za merenje metana, drugi uređaji koji poboljšavaju bezbednost na radu u rudnicima uglja),
- proizvodnja posebnih letelica u Kini i izvoz takvih letelica u Kinu,
- mašine za proizvodnju papira.

Trebalo bi preduzeti određene mere da se razvije institucionalni okvir saradnje sa Kinom, i među zemljama SIE i sa EU i u odnosu na oblast azijskog Pacifika u vidu bilateralnih i multilateralnih sporazuma, a sve to imajući u vidu Dialogue ASEAN +3, ASEM i saradnju sa regionalnim institucijama kao što su Azijtska banka za razvoj i AIIB. Konačno, biće neophodno da usaglasimo institucionalne veze i ciljeve poljske spoljne politike prema Kini, da ne bi bili u sukobu sa interesima EU, i da dalje produbimo politiku zajedništva. Ovakav stav je posebno važan kada imamo na umu inicijativu „Novi put svile”.

VII. ZAKLJUČAK

Poljska i Kina postepeno idu ka čvršćem i sveobuhvatnjem partnerstvu. Bilateralni odnosi su se brzo razvijali, posebno tokom poslednjih nekoliko decenija, što je rezultat, pre svega, implementacije kineske politike okrenute tržištima, koja je do 1999. godine unapređena u strategiju „Idemo globalno” i njenim pristupanjem u Svetsku trgovinsku organizaciju (2001) i, drugo, usled jačanja veza sa poljskim vladama nakon implementacije strateškog partnerstva između Kine i Poljske, koje je potpisao predsednik Bronislav Komorovski 2011. godine, i sveobuhvatnog strateškog partnerstva, koje je potpisao predsednik Andžej Duda juna 2016. godine uz prisustvo kineskog predsednika Si Činpinga u Varšavi. Saradnja između Poljske i Kine je evoluirala, ne samo sa ekonomskog stanovišta, već i sa političkog, kulturnog, i sa stanovišta direktnе komunikacije i time dovela do stvarnih postignuća u međusobnim odnosima i na nivou ekonomije. Kina je postala važan partner za Poljsku. Prilikom implementacije „Dijaloga 16+1” pojavile su se nove mogućnosti za jačanje veza i produbljivanje saradnje, kao i efekti tekućih promena u svetskoj ekonomiji i trebalo bi ih detaljnije istražiti.

Evidentan napredak u saradnji između Poljske i Kine tokom prethodnih godina ukazuje da je izuzetno važno da se sadašnja saradnja produbi, da se razmotri sveobuhvatniji oblik partnerstva koji bi se potom usavršio. Međutim, na dinamičnost i širenje Kine se ponekad gleda kao na pretnju, ali bi na to trebalo gledati kao na mogućnost, ne samo za Poljsku, već i za druge zemlje regionalne, uključujući zemlje SIE. Prevazilaženje postojećih izazova je moguće za obe strane jedino ukoliko se okrenu ka globalnim integracijama, a ne ako su usredsređene samo na sebe. Bliža saradnja, bezbednija i dublja otvorenost i dalja liberalizacija tržišta na obostranu korist je ono što je preporučljivo za sve strane – Poljsku, zemlje SIE i Kinu. Štaviše, rastuća međuzavisnost tržišta uslovljava zajedničku i sveobuhvatnu reakciju i odgovornost za sva globalna pitanja, uključujući klimatske promene, bezbednost, rešavanje postojećih sukoba i sprečavanje potencijalnih.

Zahvalnost

Ovaj rad je rezultat istraživačkog projekta „Istočna Azija – regionalna saradnja i upravljanje”, koji je finansirao Nacionalni centar za nauku, Poljska (odлуka br. DEC-2013/09/B/HS4/01147).

LITERATURA

1. Changsheng Ch. and H. Jianwu (2014). A 10-year outlook. Falling growth potential and a new start of economic success. In: Liu Shijin et. al. *China's Next Decade: Rebuilding economic momentum & balance*. Hong Kong: CLSA Books.
2. Demographia (2016). *Demographia World Urban Areas*, 12th Annual Edition, April.
3. Eurostat (2011), Eurostat Database.
4. Eurostat (2012), Eurostat Database.
5. Eurostat (2016), Eurostat Database.
6. GUS (2016). Polish Central Statistical Office Databases.
7. Keqiang, L. (2012). *The Greatest Potential in Expanding Domestic Demand is Urbanization*. People's Daily, 16th of February.
8. Nawrot K. A. (2012a). Kierunki inwestycyjne Chin. Jakich inwestycji chińskich może oczekiwać Polska – ekspertyza dla Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych i Ministerstwa Gospodarki, Warszawa, ss. 29. http://www.gochina.gov.pl/ekspertyzy_gochina.

9. Nawrot, K.A. (2012b). 中国正处在十字路口中国, 2012年09–10月刊总第28期, 环球亚洲杂志, 14–19.
10. NBP (2017). National Bank of Poland Databases.
11. Nawrot K. A. (2013). EU – China economic relations at the beginning of the 5th generation of the Chinese leaders, *International Journal of Academic Research*, Vol. 5, No 3, May, 373–378.
12. Nawrot K. A. (2015a). Central, Eastern Europe's road to benefits. Poland is evaluating the wind of change, *China Daily*, Wednesday, 25th of November 2015.
13. Nawrot K. A. (2015b). Analiza porównawcza azjatyckich megamiast na przykładzie Tokio i Delhi. In: J. Kleer, Z. Strzelecki (ed.). *Megamiasta przyszłości. Szansa czy zagrożenie rozwoju*. Warszawa: Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, 299–311.
14. Nawrot K. A. (2017). New era diplomacy to strengthen ties with CEE countries. Transcontinental sharing of goals, *China Daily*, Monday, 27th of November 2017.
15. Nawrot K. A. (2018). New directions in theoretical discussions, empirical research and practical cooperation for China-CEEC cooperation in the global framework. Central Compilation and Translation Bureau, Beijing (forthcoming).
16. Oehler-Sincai, M. (2017). Budapest, Again the “Capital” of 16+1. <http://www.the-marketforideas.com/budapest-again-the-capital-of-161-a262/> [access: 11.12.2017].
17. PAP (2016). Powstała pierwsza naukowa sieć badawcza krajów Europy Śr.-Wsch. i Chin. <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C411711%2Cpowstala-pierwsza-naukowa-siec-badawcza-krajow-europy-sr-wsch-i-chin.html> [access: 11.12.2017].
18. Polish Central Statistical Office Databases.
19. Romanowski, M. (2017). Where the Silk and Amber Roads Meet, *Global Asia*, Vol. 12, No 4, 84–89.
20. Science in Poland (2016). Establishment of the first scientific research network of Eastern and Central European countries and China. Science in Poland. Ministry of Science and Higher Education, Republic of Poland. <http://scienceinpoland.pap.pl/en/news/news%2C411766%2Cestablishment-of-the-first-scientific-research-network-of-eastern-and-central-european-countries.html> [access: 11.12.2017].
21. Cvetković V. N. (2016). *The One Belt, One Road. The Balkan Perspective. Political and Security Aspects*, (ed.) V. N. Cvetković, University of Belgrade, Faculty of Security Studies, Belgrade 2016.

22. UEP (2016). Collaboration between European and Chinese scientific institutions. Poznan University of Economics and Business. <http://ue.poznan.pl/en/news,c16/news,c15/collaboration-between-european-and-chinese-scientific,a54088.html> [access: 11.12.2017].
23. UNDESA (2014). United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision*, CD-ROM Edition. New York.
24. Wenmeng, F. (2018). Rural-Urban Migration, Urbanization, and Megacities in China. In: J. Kleer and K. A. Nawrot (eds). *The Rise of Megacities. Challenges, Opportunities and Unique Characteristics*. London: World Scientific.
25. World Bank and DRC (2014). World Bank and the Development Research Center of the State Council, P. R. China. 2014. *Urban China: Towards Efficient, Inclusive and Sustainable Urbanization*. Washington DC: World Bank.

Veselin Veljović

Sekretar Vijeća za nacionalnu bezbjednost Crne Gore

Velimir Rakočević

Dekan Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore

Crna Gora na ekonomskom i pomorskom putu svile u XXI vijeku i činioci ugrožavanja bezbjednosti

Sažetak

Crna Gora je jedna od država osnivača grupe „Put svile” kao osnove za jačanje ekonomskih i trgovinskih veza među državama potpisnicama shodno istorijskoj povezanosti sa ovim putnim i trgovinskim koridorom. Članstvom u ovoj grupi Crna Gora dobija značajan podsticaj privrednom razvoju i stvaranju potencijala za direktnе strane investicije. Na ovaj način Crna Gora promoviše slobodno kretanje ljudi, roba i usluga i podstiče razvoj saobraćajnih koridora. Crna Gora kao država stalnog ekonomskog prosperiteta posebnu pažnju poklanja razvoju demokratije i ljudskih prava, odnosno opštim demokratskim vrijednostima, težeći unapređenju nacionalne, regionalne i globalne bezbjednosti. Na tom putu postoji brojni bezbjednosni izazovi koji su predmet istraživanja u ovom radu u kontekstu novih bezbjednosnih trendova u svijetu. U fokusu istraživanja je Jugoistočna Evropa i Crna Gora u njoj kao stabilna država sa osjetljivim i nestabilnim bezbjednosnim okruženjem. Akcenat je stavljen na ugrožavanje bezbjednosti Balkana od strane nosilaca kriminalnih aktivnosti izvršenih na organizovan način i druge oblike inkriminacija. U radu se ukazuje na mogućnosti preventivnog djelovanja u cilju neutralisanja bezbjednosnih prijetnji, što bitno doprinosi osnaživanju Puta svile.

Ključne riječi:

put svile, bezbjednost, organizovani kriminalitet, prevencija

UVODNA RAZMATRANJA

Unapređenje političkih i ekonomskih odnosa između država predstavlja osnov razvoja savremene civilizacije. Ništa bolje ne povezuje države od autoputeva i druge infrastrukture. Saobraćajno i energetsko povezivanje, uz priliv stranih investicija, bitno doprinosi unapređenju dobrih odnosa i saradnje. Kineski interes za oblast Zapadnog Balkana vezan je za kupovinu i izgradnju saobraćajnica koje će pojačati izvoz kineskih roba u druge države. Preko Balkana Kina ostvaruje najkraću vezu sa sjeverozapadom Evrope.

Istorijski preokret u hiljadugodišnjem postojanju Kine nastaje osnivanjem Narodne Republike Kine 1949. godine i posle nekoliko decenija ubrzanog privrednog, kulturnog i ekonomskog razvoja danas možemo govoriti o jednoj od vodećih ekonomskih sila planete.

Inicijativa od septembra 2013. godine kineskog predsjednika Si Đinpinga najavljuje novu epohu privredne saradnje, ekonomskih odnosa i konkretnih investicionih projekata poznatih pod nazivom „Novi put svile”, a podrazumijeva saradnju Kine i Evropom, tj. 16 centralnoevropskih i istočnoevropskih država „16+1” sa oko 60 država i 4.500.000.000 stanovnika.

Saradnja „16+1” već definiše brojne multilateralne sporazume i predviđene mehanizme implementacije. Države na Balkanskom poluostrvu imaju različite pozicije i interesovanja u procesima EU i NATO integracija, od Slovenije, Hrvatske, Bugarske i Rumunije koje su članice EU i NATO, Crne Gore, Srbije, Albanije, Makedonije, Bosne i Hercegovine i Kosova koje su u procesu EU integracija ali sa različitim odnosom prema NATO, programu Partnerstvo za mir, do onih koje se zalažu za vojnu neutralnost.

Strateški važan događaj za NATO savez, ali i za region s aspekta globalne bezbjednosti i stabilnosti regiona, ali i kao potvrda „otvorenih vrata” za proširenje i pristupanje u NATO i podršku procesima integracija u ispunjavanju neophodnih standarda je svakako prijem Crne Gore u punopravno članstvo NATO tokom 2017. godine.

Kada govorimo o ekonomskoj poziciji i stepenu razvijenosti činjenica je da većina balkanskih država zaostaje za standardima Zapadne Evrope. Važno je napomenuti da procesu ekonomskog zaostajanja aktivno doprinose različite vrste nesporazuma, etničkih i vjerskih grupa, teritorijalni nesporazumi, vjerska i međunarodna netrpeljivost (u prethodnom periodu oružani sukobi sa nesagledivim posledicama), što sprječava mogućnost različitih vrsta međudržavnih projekata od opštег značaja i interesa.

Odnose SAD i Kine moramo posmatrati u kontekstu snaženja političkih, ali prije svega ekonomskih odnosa Kine i Rusije, ali i kroz podršku SAD separatističkim težnjama i idejama Tibeta, kao i kroz težnju SAD da imaju veći i snažniji spoljнополитички uticaj na prostoru azijskog kontinenta.

Realna je opcija „dugoročnog rivaliteta” i „djelimične saradnje” ove dvoje svetske sile uz realnu prepostavku da je mogućnost direktnog oružanog konflikta isključena, ali će uticaj i pritisak u geostrateškim i geopolitičkim procesima i pritiscima na tom dijelu kontinenta svakako rasti uz mogućnost incidenata ograničenog i kontrolisanog karaktera.

Neophodno je napomenuti i različite vrste pokušaja uticaja i pritisaka od strane Rusije na pojedine države regiona, u konkretnoj situaciji uticaj Rusije na parlamentarne izbore u Crnoj Gori u oktobru 2016. godine, što za posledicu ima i vođenje krivičnog postupka pred nadležnim crnogorskim organima, ali i u nekim drugim konkretnim dešavanjima, kao obliku asimetričnih prijetnji i takozvanog „hibridnog” djelovanja.

Važno je napomenuti i pokušaj stvaranja energetske zavisnosti regiona od Rusije, što za posledicu ima političke i druge pritiske kako bi se osnažio uticaj Rusije na Balkanu.

Svakako treba pomenuti i specifične odnose ne samo vjerske Ruske pravoslavne crkve i pravoslavnih crkava država na Balkanu. Realno je pitanje koliko je u pomenutim konstalacijama dešavanja moguće prevazići razlike i pronaći zajedničke interese, prije svega ekomske, u razvojnim politikama država Balkana i zajedničkim inicijativama ekomske saradnje Evrope i Kine.

SARADNJA CRNE GORE I KINE

Saglasno ustavnim odredbama, Crna Gora sarađuje i razvija prijateljske odnose sa drugim državama, regionalnim i međunarodnim organizacijama na principima međunarodnog prava. Narodna Republika Kina je priznala Crnu Goru u junu 2006. godine, dok su diplomatski odnosi između dvije države uspostavljeni 6. jula iste godine. Sa ovom državom Crna Gora je izgradila bliske odnose zasnovane na principima povjerenja i međusobnog uvažavanja, što predstavlja prioritet crnogorske vanjske politike. Ključne oblasti međusobne saradnje odnose se na širi ekonomski aspekt sa posebnim akcentom na putnu i pomorsku infrastrukturu, turizam, obrazovanje, zaštitu životne sredine, nauku, kulturu, energetiku, sport, razmjenu studenata i sl. Zajednički interes obje države je intenzivna saradnja u prethodno navedenim oblastima u svrhu promocije investicija i trgovine između preduzeća, poboljšanja investicionog ambijenta, proširenja trgovine i trgovinske strukture. U ukupnoj saradnji veoma je važna kulturna saradnja. U tom cilju dvije države su već uspostavile čvrste mehanizme saradnje u oblasti nauke, obrazovanja, istraživanja, tehnoloških inovacija, kulture i umjetnosti. Akcenat je stavljen na razmjenu ljudi, a prije svega studenata i mladih. U

poodmakloj fazi su pripreme za zajednička istraživanja, razmjenu osoblja i edukaciju. To uključuje i zajedničko strateško planiranje, tehnološke razmjene, razmjene informacija i kreiranje kapaciteta. Dvije države istražuju korisne modele saradnje kao osnove za podršku razvoju infrastrukturnih i proizvodnih kapaciteta.

Iz godine u godinu povećava se broj kineskih turista koji posjećuju Crnu Goru. Kulturna saradnja je u usponu. Ministarstvo nauke Crne Gore i Univerzitet Crne Gore sa Institutom Konfučije imaju vrlo uspješnu naučno-tehnološku saradnju. Do sada je zajednički realizovano više desetina projekata.

Najmnogoljudnija država svijeta Kina je četvrta po snazi ekonomija sa gotovo dvocifrenim ekonomskim rastom godišnje. Shodno predviđanjima pojedinih ekonomista, Kina će 2020. godine imati bruto nacionalni proizvod uporediv sa paritetom kupovne moći, što znači da bi bio veći čak i od američkog bruto domaćeg proizvoda.¹ Brojni parametri pokazuju da će Kina ubrzo postati vodeća ekonomska sila u svijetu. To se objašnjava određenim činiocima, od kojih se ističu veličina tržišta, jeftina radna snaga, uspješno umrežavanje u globalno poslovanje i slično. Ova država je ostvarila suficit u spoljnotrgovinskom bilansu od više stotina milijardi dolara. Ona je i najdinamičnija industrijska sila svijeta sa prosječnim godišnjim rastom od 17%. Prema relevantnim prognozama, Kina bi za 2–3 godine proizvodila oko 85% svjetske elekrotehničke proizvodnje, što je svakako bitan faktor u ekonomiji na globalnom nivou. Kina posjeduje velike devizne rezerve, što je ostvareno snažnim kineskim izvozom u EU i SAD. Važno je naglasiti da kineski investitori posluju na partnerskim osnovama, što znači da nema kolonijalnog odnosa.

Na osnovu ugovora sa kineskom kompanijom China Road and Bridge Corporation (CRBC) i sa kineskom EXIM bankom o finansijskom aranžmanu realizacije Projekta izgradnje autoputa Bar – Boljare, 11. maja 2015. godine zvanično su započeli radovi na izgradnji prioritetne dionice Smokovac–Uvač–Mateševu, u dužini od 41 km. Rok za završetak radova je četiri godine. Ukupan iznos za izgradnju ove dionice je 809.600.000 eura, od čega se 85% iznosa finansira preko EXIM banke kroz kredit, na rok otplate od 20 godina, a ostali iznos se obezbjeđuje iz državnog budžeta.

Od aprila 2016. godine do decembra 2017. kineska kompanija China Civil Engineering Construction Company (CCECC) realizovala je projekat rekonstrukcije željezničke pruge na dionici Kolašin–Kos. Vrijednost projekta bila je oko 5.890.000. eura.

---

¹ Economist, London, 2008.

U maju 2017. godine potpisana je Sporazum o privredno-tehničkoj saradnji između Vlade Crne Gore i Vlade NR Kine, kojim se Vladi Crne Gore obezbeđuje bespovratna pomoć u iznosu od 20.000.000 juana (oko 2.650.000 eura) za projekat rekonstrukcije mosta na Đurđevića Tari i druge projekte.

U oktobru 2017. godine potpisana su pisma razmjene kojim je Vlada Crne Gore dala saglasnost da Vlada NR Kine pripremi studiju izvodljivosti za projekat rekonstrukcije mosta, dok su 20. decembra 2017, potpisani zaključci o tenderskim istraživanjima za izradu studije izvodljivosti donatorskog projekta rekonstrukcije mosta, čime su se stvorile prepostavke za početak izrade studije izvodljivosti, a zatim idejnog i glavnog projekta, što će omogućiti realizaciju projekta tokom naredne gradevinske sezone.

U novembru 2016. godine u Rigi je potpisana Memorandum o saradnji Opštine Nikšić i Zavoda za tradicionalnu medicinu kineske provincije S'čuan (Sechuan) o saradnji i preradi ljekovitih biljaka.

U novembru 2017. godine u Budimpešti je potpisana Memorandum o razumijevanju između kineske kompanije "China Baoding Rui Fu De Investment Co., Ltd" i Inovaciono-preduzetničkog centra „Tehnopolis“ iz Nikšića o uspostavljanju saradnje sa ciljem realizacije projekta saradnje i prerade ljekovitog bilja u Crnoj Gori.

Razgovori između Ministarstva poljoprivrede Crne Gore i zainteresovanih kineskih institucija i kompanija o saradnji i preradi ljekovitog bilja u Crnoj Gori su u toku i početak realizacije dugoročnog projekta se očekuje u prvoj polovini 2018. godine.

Kineska kompanija Shanghai Power Electronics je u 2017. godini započela izgradnju 23 vjetroelektrane na Možuri, brdu između Bara i Ulcinja, snage 46 megavata, vrijednosti oko 40.000.000 eura.

U periodu januar – septembar 2017. godine ostvarena je robna razmjena u iznosu od 156.255.000 € – izvoz 4.862.000 €, uvoz 151.393.000 €. U 2016. godini ostvarena je robna razmjena u iznosu od 203.527.000 € – izvoz 18.932.000 €, uvoz 184.595.000 € . U 2015. godini ostvarena je robna razmjena u iznosu od 197.476.771 € – izvoz 7.903.776 €, uvoz 189.572.995 €.

Potrebno je naglasiti da se različite vrste poznatih vina crnogorskih „Plantaža“ nalaze na kineskom tržištu, što doprinosi kvalitetnijoj ekonomskoj razmjeni. Crna Gora je pomorska država i pomorska flota je proširena izradom više brodova za potrebe Crne Gore u kineskim brodogradilištima. U saradnji sa NR Kinom i kineskim partnerima u periodu 2010–2014. godina izgrađena su četiri broda za potrebe kompanija „Crnogorska plovidba“ („Kotor“ i „Dvadesetprvi maj“) i „Barska plovidba“ („Bar“ i „Budva“). Crna Gora je turistička destinacija i svake godine se bilježi rast broja kineskih državlјana u različitim periodima godine.

U periodu januar–septembar 2017. godine Crnu Goru je posjetilo 16.792 kineskih turista, koji su ostvarili 23.976 noćenja. Prosječno su se zadržavali 1,5 dan, a u ukupnoj strukturi inostranih noćenja ostvarili su 1,9%. U 2016. godini Crnu Goru je posjetilo 11.894 kineskih turista, koji su ostvarili 16.901 noćenja. U 2015. godini Crnu Goru je posjetilo 13.362 kineskih turista, koji su ostvarili 18.170 noćenja. Od 15. septembra 2017. godine uspostavljena je direktna avio-linija kineske kompanije Hainan airlines na relaciji Peking–Beograd (preko Praga), a na svakom letu (jednom sedmično), kao rezultat saradnje crnogorskih i kineskih turističkih agencija biće rezervisan određen broj sjedišta za kineske turiste koji će tokom boravka u regiji posjećivati i Crnu Goru.

Inicijativa za saradnju Kine i Crne Gore ogleda se u činjenici povoljnog geostrateškog položaja Crne Gore, uz realnost da Crna Gora ima svoje luke što može koristiti za povezivanje sa drugim tačkama vodenog ili kopnenog puta prema Evropi, dakle može se zaključiti da će odnosi saradnje Crne Gore i Kine u narednom periodu biti u usponu u odnosu na brojne neiskorišćene mogućnosti kako na bilateralnoj tako i na multilateralnoj osnovi.

U junu 2017. godine svečano je otvoren Stalni nacionalni paviljon Crne Gore u NR Kini u gradu Ningbou, provincija Dž'đjang, uz podršku Narodne vlade grada Ningboa, kao rezultat saradnje u okviru mehanizma 16+1. Paviljom upravlja kompanija Ninhua Group, uvoznik vina kompanije „13. jul Plantaže“. Paviljon je dodatna prilika za promociju Crne Gore i prezentaciju investicionih potencijala, kao i potencijala u oblastima turizma, privrede i kulture.

Glavni grad Podgorica je 14–15. septembra 2017. godine bio domaćin Drugog foruma gradonačelnika glavnih gradova mehanizma 16+1. Potpisani su sledeći sporazumi:

- Sporazum o saradnji Biroa za promociju investicija grada Pekinga i Biroa za ekonomsku saradnju i podršku biznis zajednici Podgorice;
- Memorandum o razumijevanju i bilateralnoj saradnji na projektima između Agencije za zaštitu prirodne i životne sredine Crne Gore i pekinškog opštinskog biroa za zaštitu životne sredine;
- Sporazum o saradnji Pekinške komore za međunarodnu saradnju i Privredne komore Crne Gore.

Međunarodna policijska saradnja sa NR Kinom realizuje se posredstvom Interpola. Kina prepoznaje Crnu Goru kao važnog regionalnog partnera i kao „pomorska vrata“ za evropska tržišta.

ETIOLOŠKA DIMENZIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA NA BALKANSKOM POLUOSTRVU

Kriminološka etiologija proučava uticaje koje na organizovani kriminalitet ostvaruju druge pojave.² Etiologiju svih oblika kriminaliteta, uključujući i organizovani, konstituišu dva elementa koji čine funkcionalno jedinstvo. Prvi je egzogena etiologija koja obuhvata proučavanje organizovanog kriminaliteta iz ugla eksternih činilaca koji se odnose na određene socijalne strukture i dejstvo spoljašnjih faktora kriminaliteta. Drugi element sadrži subjektivne činioce koji djeluju na proces kriminalizacije, odnosno formiranje ličnosti učinilaca krivičnih djela sa elementima organizovanog kriminaliteta. Uzroke organizovanog kriminaliteta determinišemo kao odlučujuće faktore koji generišu kriminalno ponašanje i njihovo dejstvo na javljanje organizovanog kriminaliteta je direktno.³

Jedan od glavnih uzroka ekspanzije organizovanog kriminaliteta je polarizacija bogatstva i njegove alokacije u širem smislu. Brojna istraživanja pokazuju da najbogatijih 1% stanovništva posjeduju preko 40% materijalnih dobara u svijetu. Sve dublji jaz između bogatih i siromašnih, koji je posebno izražen u ovom dijelu Evrope, može biti katalizator kriminalnog ponašanja, budući da su brojne kolateralne žrtve generisane neravnomjernom raspodjelom dohotka.

Važan faktor organizovanog kriminaliteta je i ekomska depresija i rastuća nezaposlenost. Veliki broj osoba na ovim prostorima egzistira ispod linije siromaštva. U sadašnje vrijeme nejednakost se produbljuje prateći sopstvenu logiku i ubrzanje. Kriminološka istraživanja su pokazala uzročnu vezu između ekonomskih kriza i organizovanog kriminaliteta. Kod svih većih ekonomskih kriza broj pojedinih oblika organizovanog kriminaliteta se udvostručio i višestruko povećao stopu kriminaliteta.

Organizovani kriminalitet je u uzročnoj vezi sa globalizacijom kao bitnim obilježjem savremenog društva. U okviru opšte globalizacije integracije zahtijevaju značajan vremenski period, što nosioci organizovanog kriminaliteta eksploratišu za ostvarenje svojih ciljeva. Era globalizacije pogoduje destruktivnim i nelegalnim aktivnostima, a posebno stvaranju kriminalnih organizacija.

² Abadinsky Howard. *Organized crime* 7th Edition, Belmont, 2003, p. 2–6; Bošković Mićo, *Transnacionalni organizovani kriminalitet, oblici ispoljavanja i metodi suprotstavljanja*, Beograd, PA, 2003, str. 23.

³ Rakočević Velimir. *Krivična djela sa elementima organizovanog kriminaliteta*, Podgorica, 2015, str. 966.

Poratne prilike na Balkanskom poluostrvu takođe pogoduju stalnom apsolutnom i relativnom porastu organizovanog kriminaliteta. Nestabilna vremena dovode do mentalne regresije čija posledica može biti abnormalna senzitivnost sa izraženim elementima destrukcije.

Jedan od činilaca organizovanog kriminaliteta je i ekomska liberalizacija koju koriste nosioci kriminalnih aktivnosti za vršenje nelegalnih poslova. Kriminalne grupe su iskoristile prednosti visokog i narastajućeg obima legalne trgovine za krijumčarenje preko nacionalnih granica. U finansijska tržišta su inkorporirani kriminalni sindikati kao jezgra organizovanog kriminalnog djelovanja.

Propulzivnost granica među državama i modernizacija transporta amplificira djelatnosti pripadnika organizovanog kriminaliteta, budući da nestajanje državnih granica i odsustvo rigorozne kontrole pogoduju delinkventima za prelazak iz države u državu bez bojazni da će biti lišeni slobode.⁴

FENOMENOLOGIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALITETA NA BALKANU

Organizovane kriminalne grupe u regionu vrše različita krivična djela putem krijumčarenja droga, ljudi, oružja i eksplozivnih materija, vozila i tsl. Vođe i pripadnici kriminalnih grupacija u znatnom broju su porijeklom iz država nastalih disolucijom bivše Jugoslavije. U fenomenologiji registrovanih krivičnih djela organizovanog kriminaliteta dominiraju delicti zloupotrebe opojnih droga, violentni kriminalitet, nezakonite migracije i organizovani kriminalitet privrednog tipa.

Stanje kriminaliteta u oblasti zloupotrebe opojnih droga predstavlja veliki bezbjednosni izazov imajući u vidu da ovaj oblik inkriminacija karakteriše veoma dobra organizovanost, povezanost i međunarodni karakter. Krijumčarenju narkotika u značajnoj mjeri pogoduje geostrateški položaj ovog dijela Evrope, veliko povećanje prometa preko državnih granica i liberalnija kontrola nad njima, kao i konfiguracija granica koja olakšava ilegalni transport opojnih droga i psihotropnih supstanci. Zloupotreba droga povezana je sa drugim inkriminacijama kao što su trgovina oružjem, trgovina ljudima i slično. Preko područja Balkana prolaze glavni putevi krijumčarenja droge sa Bliskog i Srednjeg istoka, kao i Južne Amerike prema Zapadnoj Evropi. Droga i zavisnost od droga mijenjaju tradicionalno shvatanje kriminaliteta. Ovaj oblik kriminaliteta se po svojim specifičnostima izdvaja u odnosu na ostale pojavne oblike kriminaliteta po slojevitosti i diferenciranosti.

---

⁴ Rakočević Velimir, *Specijalne istražne metode*, Podgorica, 2016, str. 327.

Obračuni organizovanih kriminalnih grupa su u poslednje vrijeme intenzivirani uz stalno usavršavanje metoda djelovanja i internalizaciju predstavljajući ozbiljnu prijetnju najvećim vrijednostima. Njihovo postojanje vezano je za nezakonito sticanje bogatstva i sve aktivnosti kriminalnih grupacija imaju lukrativni karakter. Obračuni su posebno učestali kada su u pitanju visokoprofitabilne nezakonite aktivnosti. Ubrzani tehnološki razvoj, razvoj elektronskih sistema u bankarstvu i finansijama pogoduje snaženju kriminalnih tržišta u kontekstu ostvarenja visoke međuzavisnosti između pojedinih inkriminisanih djelatnosti i njihove internalizacije.

Sukobi između kriminalnih grupa traju onoliko dugo koliko traje i borba za prevlast u kriminalnom miljeu uz sve češće likvidacije zbog prelaska iz jedne kriminalne grupe u drugu, što je za njihove vođe neoprostivo.

Bezbjednosni problem predstavljaju i nezakonite migracije. Glavni organizatori nelegalnih migracija su kriminalne strukture iz regionala Zapadnog Balkana i drugih država, pri čemu se bezbjednosno interesantna lica sa ovih prostora pojavljuju kao dio razgranate međunarodne kriminalne mreže. U svrhu ilegalnih migracija koriste se kopneni i vodenii putevi zaobilazeњem zvaničnih graničnih prelaza.

Krivična djela organizovanog kriminaliteta su usmjerena na nezakonito sticanje imovine koja se kasnije pokušava kroz odgovarajuće mehanizme inkorporirati u legalne tokove. Novac stečen vršenjem predikatnih krivičnih djela unosi se u legalnu ekonomiju. Of-šor kompanije se koriste za prikrivanje porijekla kapitala. Uprkos brojnim problemima, ipak je ostvaren odgovarajući napredak u ovoj oblasti.

ZAKLJUČAK

Niko razuman ne može dovoditi u pitanje velike ekonomske benefite za sve države koje participiraju u projektu „Put svile”. To je prilika za produbljivanje saradnje u svim oblastima od interesa za svaku državu pojedinačno, uključujući i sferu bezbjednosti. Opasnost od organizovanog kriminalnog djelovanja kao ugrožavajućeg faktora bezbjednosti je ozbiljna i stalna, što jasno ukazuje na potrebu pripremanja i osposobljavanja nadležnih državnih organa, a naročito policije da adekvatno odgovori bezbjednosnim izazovima. Neophodno je više raditi na poboljšanju strategije suzbijanja organizovanog kriminaliteta s akcentom na proaktivnost. Reaktivni pristup koji je u dužem vremenu bio dominantan podrazumijevao je preuzimanje radnji nakon izvršenog krivičnog djela. Potrebno je djelovati znatno prije izvršenja krivičnog djela, odnosno u prepolju kriminaliteta. Kriminalna ispoljavanja se

moraju predvidjeti i spriječiti u najranijoj fazi. Policijske aktivnosti trebaju biti prodorne i dinamične u smislu dolaženja do informacija od bezbjednosnog značaja korišćenjem savremenih metoda djelovanja. Samo siguran bezbjednosni ambijent može privući direktnе investicije u ovaj dio Evrope.

LITERATURA

1. Abadinsky Howard. *Organized crime 7th Edition*, Belmont, 2003.
2. Bošković Milo. *Kriminološki leksikon*, Novi Sad, 1999.
3. Bošković Mićo. *Transnacionalni organizovani kriminalitet, oblici ispoljavanja i metodi suprotstavljanja*, Beograd, PA, 2003.
4. Marinković Darko. *Suzbijanje organizovanog kriminala – specijalne istražne metode*, Novi Sad, 2010.
5. Rakočević Velimir. *Krivična djela sa elementima organizovanog kriminaliteta*, Podgorica, 2015.
6. Rakočević Velimir. *Specijalne istražne metode*, Podgorica, 2016.
7. Škulić Milan. *Organizovani kriminalitet – pojam i krivičnoprocесни aspekti*, Beograd, 2003.
8. Economist, London, 2008.

